

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛУЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

КЛИМОВИЧ ОЛЬГА МИКОЛАЇВНА

УДК 332.1 (043.3)

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
МІЖРЕГІОНАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА**

Спеціальність: 08.00.05 – Розвиток продуктивних сил і
регіональна економіка

ДИСЕРТАЦІЯ
на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Науковий керівник:
Герасимчук Зоряна Вікторівна
доктор економічних наук, професор

Луцьк – 2015

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	
МІЖРЕГІОНАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА	
1.1. Зміст та форми міжрегіонального співробітництва.....	11
1.2. Фактори впливу на міжрегіональне співробітництво.....	31
1.3. Принципи формування організаційно-економічного забезпечення	
міжрегіонального співробітництва.....	51
Висновки до розділу 1.....	65
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА РІВНЯ РОЗВИТКУ МІЖРЕГІОНАЛЬНОГО	
СПІВРОБІТНИЦТВА	
2.1. Методика аналізу та оцінка рівня розвитку міжрегіонального	
співробітництва.....	67
2.2. Аналіз інтенсивності міжрегіонального співробітництва в Україні.....	93
2.3. Оцінка рівня розвитку міжрегіонального	
співробітництва.....	102
Висновки до розділу 2	120
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО	
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖРЕГІОНАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА	
3.1. Формування державної політики міжрегіонального співробітництва	
України.....	123
3.2. Процес формування полюсів росту та розміщення їх на території	
України.....	134
3.3. Шляхи стимулювання міжрегіональної взаємодії.....	148
Висновки до розділу 3.....	157
ВИСНОВКИ.....	158
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	161
ДОДАТКИ.....	180

ВСТУП

Актуальність теми. Активізація ефективного міжрегіонального співробітництва – одна з визначальних ознак розвитку сучасної економіки. Нині соціально-економічний розвиток України характеризується послабленням міжрегіональних зв'язків, що загрожує її економічній безпеці й територіальній цілісності. Така ситуація зумовлена неефективною регіональною політикою, яка існує ще з пострадянського періоду та не формує підходи до вирішення проблем міжрегіонального співробітництва в сучасних умовах. Це зумовлює потребу пошуку й розробки нових підходів до формування міжрегіональної політики та визначення організаційно-економічних засад задля забезпечення міжрегіонального співробітництва.

Теоретичні та практичні аспекти дослідження інтеграційних процесів і міжрегіонального співробітництва знайшли своє відображення в працях як вітчизняних, так і зарубіжних науковців: О. О. Бабінової, П. Ю. Бєленького, О. Г. Гранберга, З. В. Герасимчук, О. І. Гонти, С. І. Дорогунцова, В. К. Євдокименка, Х. Зібєрта, О. М. Лютак, Н. А. Мікули, Ф. Перру, С. М. Писаренко, Д. М. Стеченка, І. З. Сторонянської, О. В. Ткача, І. В. Яскала та інших.

Водночас, попри значну кількість наукових досліджень із визначеної проблематики, організаційно-економічне забезпечення міжрегіонального співробітництва не достатньо досліджено. У цьому ж контексті додаткового вивчення потребують аспекти, що стосуються визначення сутності міжрегіонального співробітництва, розробки й удосконалення методичних підходів до оцінки рівня його розвитку, розробки політики міжрегіонального співробітництва та механізмів стимулювання міжрегіональних взаємодій. Складність, недостатня вивченість і нерозв'язність проблем міжрегіонального співробітництва в теоретичному, методологічному та прикладному аспектах зумовили вибір теми дослідження, підтверджують її актуальність, визначають мету й завдання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Основні

положення дисертаційної роботи мають зв'язок із завданнями, визначеними «Державною стратегією регіонального розвитку на період до 2020 року» (Постанова Кабінету Міністрів України № 385 від 6 серпня 2014 року), «Про затвердження плану заходів щодо стимулювання міжрегіональної співпраці, кооперації та інтеграції» (Розпорядження Кабінету Міністрів України № 896-р від 21 вересня 2011 р.), «Регіональною програмою розвитку транскордонного і міжрегіонального співробітництва на 2013–2015 роки (рішення Волинської обласної ради № 14/18 від 21.12.2012 р.). Дисертація є складовою частиною науково-дослідних держбюджетних тем Луцького національного технічного університету: «Механізми формування регіональних інтеграційних систем в умовах сталого розвитку» (№ д/р 0112U000288), де використані теоретичні дослідження принципів організаційно-економічного забезпечення міжрегіонального співробітництва (довідка про впровадження № 317-20-34 від 01.03.2014 р.); «Обґрунтування комплексної програми розвитку туристично-рекреаційної сфери у транскордонних регіонах» (№ д/р 0112U000291), де застосовано розробки стосовно оцінки й аналізу формування міжрегіональних систем (довідка про впровадження № 574-20-34 від 05.05.2014 р.).

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційної роботи полягає в обґрунтуванні теоретичних положень і розробці практичних рекомендацій щодо формування організаційно-економічного забезпечення міжрегіонального співробітництва.

Досягнення мети зумовило необхідність визначення і розв'язання таких основних завдань:

- розкрити зміст і форми міжрегіонального співробітництва;
- визначити та класифікувати фактори впливу на міжрегіональне співробітництво;
- визначити принципи організаційно-економічного забезпечення міжрегіонального співробітництва;
- розробити методичний підхід до оцінки рівня розвитку міжрегіонального співробітництва та апробувати його на прикладі взаємодії

регіонів України;

- сформувані концептуальні засади державної міжрегіональної політики України;
- запропонувати підходи до формування регіонів – полюсів росту та розміщення їх у межах держави;
- визначити шляхи стимулювання та активізації міжрегіональної взаємодії.

Об’єктом дослідження є процеси міжрегіонального співробітництва.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні та практичні засади формування організаційно-економічного забезпечення міжрегіонального співробітництва.

Методи дослідження. В основу методології дослідження покладено фундаментальні положення і принципи теорії економічної інтеграції, регіональної економіки, просторового розвитку, зокрема використано методи:

- логічного узагальнення, аналізу, порівняння і синтезу – для визначення сутності, змісту та принципів міжрегіонального співробітництва (розділ 1, п. 1.1, 1.3);
- структурного, факторного, економіко-статистичного аналізу – для виявлення факторів впливу на міжрегіональне співробітництво та обробки статистичних даних у процесі оцінки рівня розвитку міжрегіонального співробітництва (розділ 1, п. 1.2; розділ 2, п. 2.1);
- економіко-математичні – для здійснення комплексної оцінки рівня зовнішньої та внутрішньої інтегрованості регіонів (розділ 2, п. 2.2);
- структурно-функціональний – для розробки етапів формування полюсів росту на території України (розділ 3, п. 3.2);
- графічні та картографічні методи – для наочного зображення результатів оцінки процесів міжрегіонального співробітництва (розділ 2, п. 2.2, 2.3; розділ 3, п. 3.2, 3.3).

Інформаційною базою дослідження стали законодавчі та нормативно-правові акти Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Укази

Президента України; наукові праці провідних вітчизняних та зарубіжних учених; статистичні матеріали; аналітичні розрахунки автора, виконані під час дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів. Наукова новизна сформульованих та обґрунтованих у роботі основних положень, висновків та рекомендацій є новим вирішенням важливої науково-прикладної задачі – розробка теоретико-методологічних та прикладних засад формування організаційно-економічного забезпечення міжрегіонального співробітництва. До найбільш вагомих наукових результатів, які розкривають особистий внесок автора в розробку задачі, що досліджується, та характеризують новизну роботи, належать такі:

вперше:

- розроблено підхід до формування системи міжрегіональної взаємодії, який передбачає: визначення критеріїв для вибору регіону, на базі якого може формуватися потенційний полюс росту з врахуванням технологічного укладу його видів економічної діяльності та взаємодоповнення конкурентних переваг регіонів, розміщення полюсів росту на території держави та визначення їх радіуса сили впливу на інші регіони країни, формування мережі полюсів росту;

удосконалено:

- понятійно-термінологічний апарат, зокрема запропоновано визначення поняття «міжрегіональне співробітництво», під яким слід розуміти процес формування системи стійких взаємовигідних зв'язків між регіонами, що сприяють поглибленню інтеграційних процесів як усередині держави, так і за її межами, на основі формування полюсів росту, що становлять каркас цих відносин та підвищують синергетичний ефект від взаємодоповнення конкурентних переваг регіонів;

- підхід до класифікації факторів впливу на міжрегіональне співробітництво за ознаками: видом, функціональністю, стійкістю та часом дії, характером дії впливу, змістом та масштабами просторового утворення, що на відміну від існуючих, дозволяє ідентифікувати й визначити пріоритетність

факторів впливу для ефективної протидії їхньому негативному прояву та стимулювання позитивної дії;

– принципи організаційно-економічного забезпечення міжрегіонального співробітництва, в основу формування яких покладено забезпечення стійкості взаємозв'язків регіонів, інтегрованості регіонів, взаємодоповнення конкурентних переваг регіонів, досягнення синергетичного ефекту від взаємодії регіонів, формування полюсів росту, врахування яких поглибить методологічні засади організаційно-економічного забезпечення міжрегіонального співробітництва;

– методичний підхід до аналізу й оцінки рівня розвитку міжрегіонального співробітництва, який ґрунтується на інтегральній оцінці рівня інтегрованості регіонів, рівня взаємодоповнюваності конкурентних переваг регіонів та визначення синергетичного ефекту від взаємодії регіонів, що дозволяє комплексно проаналізувати процеси міжрегіонального співробітництва та визначити пріоритетні напрями його розвитку;

– підхід до формування державної політики міжрегіонального співробітництва, що передбачає розробку заходів для груп регіонів із різним рівнем розвитку міжрегіонального співробітництва, визначених за результатами оцінки рівня та напрямку інтегрованості регіонів, що дасть змогу диференційовано підійти до вибору шляхів вирішення проблем міжрегіонального співробітництва та визначити орієнтири розвитку регіонів для збалансованості міжрегіональних інтеграційних зв'язків на прикладі регіонів України;

– систему стимулювання міжрегіональних взаємодій, впровадження якої передбачає поєднання заходів стимулюючого та мотиваційного впливу для регіонів – полюсів росту та решти регіонів країни, що на відміну від інших, враховує результати оцінки сили взаємодії між регіонами країни, та дозволяє удосконалити підхід до вибору інструментів підвищення рівня розвитку міжрегіонального співробітництва;

набули подальшого розвитку:

– класифікація видів форм міжрегіонального співробітництва за ознаками: етапом життєвого циклу відносин між регіонами; тривалістю міжрегіональних зв'язків; напрямом міжрегіонального співробітництва; суміжністю територій; характером господарських взаємозв'язків; цілями міжрегіональної взаємодії, яка на відміну від інших, дає змогу визначити форми співробітництва залежно від специфіки зв'язків між регіонами для ефективної їх взаємодії;

– підхід до оцінки збалансованості інтеграційних зв'язків, який дозволяє визначити дисбаланс зовнішніх та внутрішніх інтеграційних зв'язків регіонів, із метою розробки системи заходів щодо регулювання розвитку міжрегіонального співробітництва, шляхом визначення співвідношення між зовнішньою та внутрішньою інтегрованістю регіонів.

– методичний підхід до визначення сили взаємодії між регіонами через співвідношення рівня розвитку конкурентних переваг регіонів, рівня їх взаємодоповнюваності до відстані між регіонами, що необхідно враховувати у процесі формування полюсів росту.

Практичне значення одержаних результатів. Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в розробці науково-практичних положень, які дозволяють удосконалити організаційно-економічне забезпечення міжрегіонального співробітництва. Основні положення дисертації доведено до рівня методичних розробок та практичних рекомендацій, що мають форму, придатну для впровадження у практику діяльності органів державної регіональної влади, державних установ, у навчальний процес.

Розроблені рекомендації щодо формування державної політики міжрегіонального співробітництва України використано в роботі Департаменту економічного розвитку і торгівлі Волинської обласної державної адміністрації (довідка № 405/02-11/2-15 від 25.04.2014 р.); теоретичне дослідження та представлена класифікація видів форм міжрегіонального співробітництва знайшли своє відображення у роботі управління міжнародного співробітництва

та проектної діяльності Луцької міської ради (довідка № 14-9/45 від 01.04.2014 р.); розроблені пропозиції стосовно застосування заходів стимулюючого та мотиваційного впливу для підвищення рівня розвитку міжрегіонального співробітництва прийняті до практичного використання в роботі Державної бюджетної установи «Волинський регіональний центр із інвестицій та розвитку» (довідка про впровадження № 48/01-03-06 від 11.04.2014 р.). Теоретичні та методичні розробки дисертації введені в навчальний процес Луцького національного технічного університету під час викладання дисциплін «Регіональна економіка» (довідка № 319-20-34 від 01.03.2014 р.) та «Транскордонне співробітництво» (довідка № 578-20-34 від 06.05.2014 р.).

Особистий внесок здобувача. Усі наукові результати, викладені в дисертації і винесені на захист, отримані автором особисто. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використані лише ті ідеї і положення, які є результатом особистої роботи здобувача, про що зазначено в переліку наукових праць, представлених у авторефераті.

Апробація результатів дисертації. Основні ідеї, положення, пропозиції дисертації пройшли апробацію на міжнародних, всеукраїнських наукових та науково-практичних конференціях, конгресах, семінарах: «Моделі розвитку сучасної науки» (м. Горлівка, 2012 р.), «Економіка України в умовах глобальної нестабільності» (м. Київ, 2012 р.), «Актуальні проблеми забезпечення сталого економічного розвитку» (м. Київ, 2012 р.), «Сучасні проблеми та шляхи їх вирішення і науці, транспорті, виробництві і освіті» (м. Одеса, 2012 р.), «Розвиток механізмів функціонування економіки та фінансово-кредитного сектору в умовах євроінтеграційних процесів» (м. Сімферополь, 2012 р.), «Экономика и управление: прошлое, настоящее, будущее» (м. Новосибірськ, Російська Федерація, 2012 р.), «Научная дискуссия: вопросы экономики и управления» (м. Москва, Російська Федерація, 2012 р.), «Нове в науці» (м. Горлівка, 2013 р.), «Соціально-економічні трансформації в умовах глобалізації: світовий та вітчизняний виміри» (м. Херсон, 2013 р.), «Научный потенциал мира – 2013» (м. Софія, Болгарія, 2013 р.), «Устойчивое развитие

экономики: состояние, проблемы, перспективы» (м. Пінськ, Білорусь, 2013 р.), «Институциональные основы функционирования экономики в условиях трансформации» (м. Нюрнберг, Німеччина, 2014 р.).

Публікації. За результатами досліджень опубліковано 17 наукових праць (8 статей – у наукових виданнях, які внесені до міжнародних наукометричних баз даних, 5 – статей у фахових виданнях України, 8 тез доповідей на науково-практичних конференціях), у тому числі – 13 одноосібно. Загальний обсяг публікацій становить 5,3 друк. арк., з яких особисто автору належить 4,1 друк. арк.

Обсяг і структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (186 найменувань на 19 сторінках), 12 додатків на 35 сторінках. Дисертація викладена на 212 сторінках комп'ютерного тексту (основний текст становить 159 сторінок). У тексті дисертації розміщено 9 таблиць, 25 рисунків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖРЕГІОНАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

1.1. Зміст та форми міжрегіонального співробітництва

Зміна характеру економічних, політичних та соціальних відносин в умовах розвитку інтеграційних процесів має безпосередній вплив на формування нової системи відносин між регіонами країни. Особливу роль при цьому відіграє ефективність організації міжрегіональних процесів, внаслідок чого відбувається зміна структури та функцій соціально-економічної системи. Послаблення міжрегіональних зв'язків та надмірні регіональні відмінності в їх розвитку неминуче призводить до наслідків посилення міжрегіональних диспропорцій та дезінтеграції. Це поставило перед Україною проблему збереження територіальної цілісності та єдності економічного простору регіонів країни. Для вирішення визначеної проблеми, перш за все, необхідно визначити, які процеси та явища покладено в зміст поняття «міжрегіональне співробітництво», та обґрунтувати розвиток форм такого співробітництва.

Дослідженню питань міжрегіонального співробітництва (МС) присвячені праці таких відомих вітчизняних науковців, як З. Варналія, З. Герасимчук, М. Долішнього, В. Куйбіди, Є. Кіш, К. Кривенка, В. Кривцова, С. Максименка, Н. Мікули, І. Сторонянської, І. Студеннікова, В. Удовиченка, І. Яскала та ін.

Попри досить велику кількість наукових праць з питань щодо вирішення даної проблематики розглядалося недостатньо, переважно з позиції зовнішньоекономічної діяльності, або ж сама проблема окреслювалася лише загально. Зокрема, дискусійність цієї теми не дала змогу виробити єдиний підхід до розуміння змісту міжрегіонального співробітництва. Для визначення змісту даного поняття необхідно проаналізувати різні підходи до його трактування, що дасть можливість виділити визначальні ознаки взаємодії регіонів, які визначають шляхи формування та розвиток міжрегіонального співробітництва.

Інтеграційні процеси розглядають з різних позицій, зокрема Статут Асамблеї європейських регіонів розглядає міжрегіональне співробітництво як таке, що відбувається між регіонами, що належать до різних держав. Однак співпраця регіонів можлива не лише між державами, але й в окремо взятій країні, що звужує розуміння цього поняття.

На думку Н. Мікули, міжрегіональне співробітництво означає будь-яку взаємоузгоджену діяльність, спрямовану на започаткування відносин між територіальними общинами та властями двох або більше договірних сторін, крім відносин транскордонного співробітництва між сусідніми органами влади, включаючи укладання між територіальними общинами та органами влади інших держав угод про співробітництво [80, с. 11]. У такому підході співробітництво спрямоване на започаткування відповідних відносин, що дозволить вирішити більшість проблем між територіальними общинами та властями договірних сторін, проте невідомий подальший розвиток відносин, а саме: що має бути його кінцевим результатом.

Можна погодитися з І. Сторонянською, яка стверджує, що міжрегіональне співробітництво – це взаємовідносини, які виникають між регіонами в сферах економіки, політики, культури, освіти, охорони природи тощо [133, с. 43]. Не заперечуючи викладеного вище, варто визначити, на яких засадах розвитку будуть відбуватися відносини, і чи будуть вони взаємовигідними.

О. Бабінова міжрегіональне співробітництво розглядає як «...взаємоузгоджену діяльність органів влади двох або декількох регіонів як усередині держави, так і за її межами, що спрямована на спільне вирішення питань економічного, соціального, культурного, екологічного розвитку даних територій із широким залученням місцевої спільноти» [4, с. 3]. Варто відзначити, що взаємоузгоджена діяльність регіонів сприяє стійкому розвитку співпраці між ними. Крім того, зважаючи на можливість розв'язання широкого спектру завдань, таке визначення потребує уточнення щодо учасників співробітництва, якими можуть бути не лише органи влади регіонів, а й фірми, організації, підприємства та інші суб'єкти господарювання.

В. Євдокименко та І. Яскал пропонують визначати «...міжрегіональне співробітництво як сукупність взаємозв'язків між окремими за статусом суб'єктами регіональної економіки, що представляють різні регіони» [38, с. 18]. Як суб'єкт автори розглядають органи влади, фірми, організації, малий та середній бізнес тощо. Погоджуємося, що таке трактування досліджуваного поняття конкретизує зміст даного означення, проте вважаємо за доцільне учасниками співпраці визначати не лише тих, які здійснюють господарську діяльність, але й таких, що взаємодіють в різних сферах суспільного життя регіонів.

3. Манів під міжрегіональним співробітництвом розуміє будь-які зв'язки, що встановлюються між регіонами різних державних утворень. Така співпраця спрямована на вирішення соціально-економічних проблем кожної території. Можна зазначити, що важливим є соціально-економічна стійкість розвитку як держави в цілому, так і окремих її регіонів, адже нестабільний соціально-економічний розвиток регіонів несе за собою пониження рівня життя і добробуту населення [71, с. 9]. При цьому таке визначення можна удосконалити тим, що на даний час взаємовідносини регіонів відбуваються в різних сферах їх діяльності як в атмосфері, на суші, так і на воді.

За визначенням О. Воловича, який характеризує поняття двостороннього міжрегіонального співробітництва як таке, що здійснюється в рамках програм, які охоплюють питання політики, економіки, та спрямоване на розвиток взаємовигідних контактів у культурно-гуманітарній сфері та економічної діяльності з охорони здоров'я. Автор зазначає, що співпраця між регіонами двох держав, заснована на спільних цінностях, сприяє інноваційному та технологічному розвитку [19, с. 7]. У такому підході охоплюються різні сфери діяльності та відзначається взаємоузгодженість співробітництва, однак, зауважимо, що кількість учасників міжрегіонального співробітництва не обмежується, і співпраця може відбуватися між регіонами однієї країни.

Узагальнюючи дані підходи до трактування міжрегіонального співробітництва, бачимо, що кожний з вищенаведених вчених говорить про те, що ознаками такого співробітництва є взаємоузгодженість, взаємовигідність та

сукупність зв'язків, спільність вирішення проблем та взаємодія. Погоджуючись із вченими, слід зауважити, що такі погляди на міжрегіональне співробітництво недостатньо визначають усю різноманітність умов формування зв'язків між регіонами та інструментів для досягнення результату співпраці. Для кращого розуміння суті поняття «міжрегіональне співробітництво» слід визначити, яким має бути результат взаємодії регіонів та з'ясувати яким чином досягнути мети співпраці.

Відзначимо, що виокремлені нами характеристики міжрегіонального співробітництва з підходів вчених до трактування даного поняття, є властивостями, якими володіє синергетика, яка акцентує увагу на узгодженості, взаємодії частин системи у процесі утворення і підтримки стійкості її структури як єдиного цілого. Введення в науковий обіг терміна «синергетика» в сучасному розумінні справедливо пов'язано з Г. Хакеном, який позначає ним загальну теорію динамічної поведінки систем особливого роду, ознакою яких є можливість появи за певних обставин кооперованої (узгодженої) поведінки окремих їх частин, що веде до якісних змін у системі [152, с. 35]. Синергетика вивчає зв'язок між елементами структури, процеси самоорганізації, її нових властивостей, що утворюються у відкритих системах різної природи.

Виходячи з логіки міркувань, що міжрегіональне співробітництво ґрунтується на властивостях синергетики, яка при подальшому дослідженні проблем, що виникають у складних системах та шляхів їх вирішення слід звернутися до теорій систем. Зокрема, в загальному розумінні системою називається сукупність взаємопов'язаних елементів, що взаємодіють як єдине ціле. Оскільки регіони взаємодіють між собою у різних сферах виробництва, розподілу, споживання та на основі зв'язків формують одне ціле, то цілком закономірно, що міжрегіональне співробітництво є системою міжрегіональних зв'язків, де регіони є елементами цієї системи. За таким підходом, просторову міжрегіональну систему зв'язків можна розглядати як сукупність ресурсів та економічних суб'єктів території, які взаємопов'язані та взаємодіють між собою і на основі впорядкованої системи зв'язків формують одне ціле [133, с. 25].

Розгляд процесів, що виникають в економічних системах, у тому числі і в системі міжрегіональних зв'язків, проводився з позицій соціальної механіки, відносячи їх до лінійних, що призвело до появи проблем, які має сьогодні суспільство, а саме хаотичність та неконтрольованість міжрегіональних інтеграційних процесів, оскільки не завжди враховувалися різні темпи розвитку регіонів та специфіка їх діяльності. Відзначимо, що процеси інтеграції проходять як в середині країни, так і за її межами, тим самим ускладнюючи аналіз взаємодій різних рівнів між регіонами. Інтегрованість, в даному випадку пропонуємо розглядати як процес об'єднання регіонів у цілісну відкриту систему та поглиблення їх взаємодії. Зважаючи на наші дослідження, будемо розглядати відкриту систему міжрегіональних зв'язків, де регіон в межах міжрегіонального співробітництва є також відкритою підсистемою. Як відзначає І. Сторонянська, до глибоких структурних змін та виникнення структур, які координують і регулюють інтеграційні процеси, призводить взаємопроникнення і поєднання економічних систем [134, с. 13]. Так, саме синергетика може стати інструментом у вирішенні проблем складних інтеграційних процесів, що відбуваються в сучасному суспільстві та економіці.

У сучасній економічній практиці синергетика стала найбільш популярною в часи хаотичного розвитку регіонів, вона є головним науковим базисом для розробки різних стратегій еволюції суспільства, соціального розвитку в умовах високої невизначеності, суперечливості інформації, тобто в області хаосу. Синергетику можна розглядати як «науку про колективну організовану та самоорганізовану поведінку, при цьому поведінка ця підпорядковується загальним законам» [152, с. 5]. Синергетика досліджує «фізичні основи формування структур» [31, с. 10-18], вона вивчає «процеси самоорганізації в нерівноважних нелінійних системах» [138, с. 26].

Механізми управління процесами, їх функціонування з погляду синергетики у відкритих нерівноважних системах характеризуються принциповою нелінійністю, присутністю зворотніх зв'язків, що зумовлює появу якісно нових можливостей здійснення керуючого впливу на систему міжрегіональних зв'язків [31, с. 10]. При

цьому економіка, яка ґрунтується на синергетиці Г. Хакена робить наголос на взаємодії лінійності та нелінійності, стійкості та нестійкості, неперервності та розриву, постійності та структурних змін. Так, суттєву роль у розумінні процесів міжрегіонального співробітництва відіграють час та динаміка. Тому доцільно відзначити, що поглиблення взаємодії регіонів сприяє стійкості їх зв'язків, яка передбачає тривалу взаємодію між регіонами, взаємопроникнення господарських зв'язків, визначає структурні зміни усередині міжрегіональних систем, яким, в свою чергу, притаманна нелінійність такої системи, яка залежить від розриву зв'язків між регіонами (її елементами) при неперервних міжрегіональних процесах. Зокрема, серед переліченого доцільно виділити стійкість зв'язків, що по суті, є функцією міжрегіонального співробітництва та умовою його розвитку.

У нашому випадку, за умов узгодженої співпраці регіонів країни формується відкрита система міжрегіональних зв'язків, які мають бути стійкими для подальшого розвитку взаємовідносин регіонів. Зазначимо, що при втраті економічною системою функціональної стійкості можуть виникати нові структури, формування яких відбувається в процесі самоорганізації системи, оскільки міжрегіональні зв'язки є динамічною системою, яка еволюціонує, тому можна стверджувати, що вона також здатна до самоорганізації.

Як стверджував Т. Пепа: «...в контексті сучасної парадигми регіонального сталого розвитку міжрегіональний розвиток в загальному розумінні є системою відносин, при якій досягається оптимальне співвідношення між економічним ростом суміжних регіонів, ...» [90]. Тому ефект синергії в даному випадку – це ефект від спільної дії регіонів системи міжрегіональних зв'язків, що призводить до збільшення якісних показників функціонування без збільшення кількісних. Результат такої співпраці має бути – позитивним. Цілком закономірно, що інтеграційні взаємодії сприяють появі синергетичного ефекту через процес об'єднання регіонів в цілісну систему та поглиблення їх взаємодії на основі утворених взаємозв'язків.

Враховуючи вищесказане, можна стверджувати, що інноваційний складник міжрегіонального співробітництва зорієнтований на синергетичний ефект від

взаємодії регіонів, що визначає виникнення у міжрегіональній системі якісно нових властивостей від узгодженої співпраці регіонів.

Принципову картину синергетичного підходу логічно представлено в роботі професора В. Царьова, який синергетичний ефект розуміє як характеристику, що відображає інтегральну числову оцінку економічних, фінансових, інвестиційних та інших переваг [155, с. 270]. Розвиток різних взаємоузгоджених зв'язків між регіонами дає можливість покращити рівень їх конкурентоспроможності внаслідок більш повного контролю взаємодії регіонів, можливостей збільшення диверсифікації конкурентних переваг, використання досвіду інших виробничих сфер, який недоступний конкурентам. Слід відмітити, що конкурентна перевага може застосовуватись як інтегральна характеристика, так і одинична, що забезпечує перевагу одного регіону над іншим за однією або декількома характеристиками. На сьогоднішній день регіони країни ведуть конкурентну боротьбу через залучення різних ресурсів, що можуть формувати конкурентні переваги (КП), які в свою чергу забезпечують конкурентоспроможність регіону. Крім того, в умовах дефіциту ресурсів регіони країни постійно знаходяться в стані конкурентної боротьби, що супроводжується відносинами між регіонами на засадах змагань їх сукупних переваг, що перешкоджає досягненню синергетичного ефекту від взаємодії регіонів. При цьому конкуренція може відбуватися між регіональними органами влади, між підприємствами, різними організаціями, що може призвести до небажаної недобросовісної міжрегіональної конкуренції на основі порівняльних переваг. Саме тому регіони надають великого значення аналізу своїх ресурсів, сильних і слабких сторін для оцінювання реальних можливостей у конкурентній боротьбі й розробленні заходів, за рахунок яких регіони могли б підвищити конкурентоспроможність і забезпечити розвиток та свій успіх як в середині країни, так і за її межами.

Вдале поєднання конкурентних переваг регіонів дає можливість значно підвищити рівень їх розвитку, адже одночасне застосування прогресивного досвіду різних регіонів дає змогу отримати додатковий ефект. [54; 92, с. 56]. Тому пропонуємо розглянути можливості взаємодоповнення конкурентних переваг

регіону, що, на нашу думку, передбачає досягнення спільної мети розвитку регіонів через симбіоз ресурсів, направлених на її реалізацію, що формує відповідні конкурентні переваги взаємодіючих регіонів. За такого підходу відзначається виникнення нових якостей та властивостей, чи поява нових організацій та порядку у міжрегіональній системі, що також характеризується отриманням синергетичного ефекту (рис. 1.1), що можливе завдяки взаємодоповненню конкурентних переваг регіонів, адже це сприяє нарощенню потенціалу міжрегіональної системи в цілому, досягненню стабільного соціально-економічного розвитку [53].

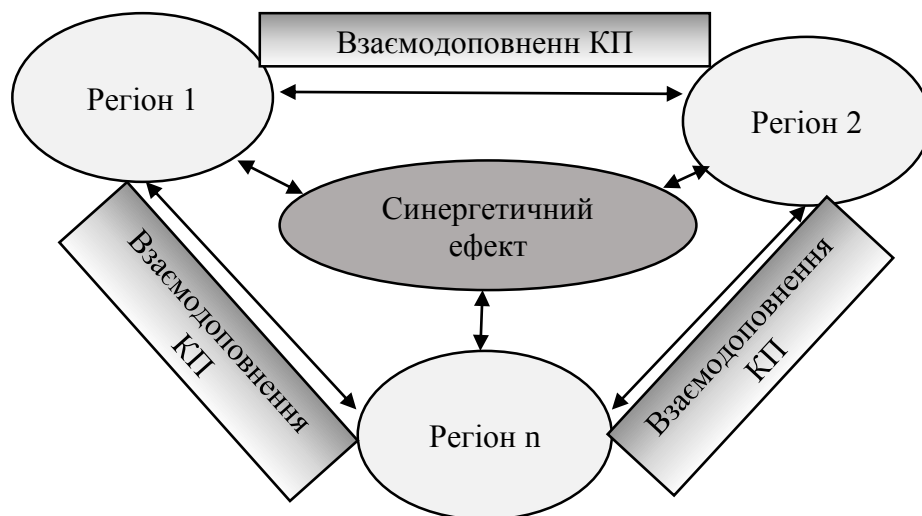

Рис. 1.1. Синергетичний ефект від взаємодоповнення конкурентних переваг регіонів

Обмеженість регіональних ресурсів, які формують конкурентні переваги, та неоднорідність їх локалізації, що супроводжується нерівномірним розвитком регіонів та посиленням міжрегіональних диспропорцій, є однією з головних соціально-економічних проблем регіонального розвитку, що може призвести до порушень територіальної цілісності країни. Міжрегіональні диспропорції в країні зумовлюють необхідність пошуку шляхів формування та нарощення конкурентних переваг для кожного регіону держави відповідно до його потреб та можливостей.

Оскільки економічний розвиток регіонів України визначається значними диспропорціями та територіальними розбіжностями, задля зменшення асиметрії регіонального розвитку регіонів, підвищення їх конкурентоспроможності можна

звернутися до теорій регіонального зростання. Предметом таких теорій у тій чи іншій мірі є розкриття природи конвергентних відносин, що дозволяє вирішити проблеми неоднорідності розвитку регіонів задля забезпечення їх ефективної взаємодії. Ще в 60-х роках важливим мотивом теорії конвергенції було прагнення подолати розкол світу і запобігти загрозі термоядерного конфлікту. В нашому випадку, розглядаючи дану теорію в розрізі регіонів країни, можна зазначити наступне. Оскільки термін «конвергенція» використовується для позначення зближення різних економічних систем, економічної та соціальної політики різних регіонів, то для збереження цілісності країни регіональна конвергенція дасть можливість забезпечити наближення слаборозвинутих регіонів до сильно розвинутих, що дозволить у перспективі зблизити рівень розвитку регіонів між собою.

Зокрема, в багатьох неокласичних моделях зростання, засновані на тенденціях до вирівнювання міжрегіональних розбіжностей, розвиток регіонів ведеться шляхом переміщення капіталу із високорозвинених регіонів з пониженою прибутковістю інвестицій у менш розвинені.

Основоположник теорій-каталізаторів соціально-економічного зростання Дж. Бортса побудував свою модель на таких основних положеннях:

- 1) рівень економічного розвитку визначається кількістю та якістю наявних чинників виробництва;
- 2) міжрегіональний рух чинників виробництва забезпечує вирівнювання факторних цін і, як наслідок, збалансування рівня економічного розвитку регіонів.

Автор встановив регіональні відмінності у забезпеченості факторами виробництва різних регіонів (природні ресурси, робоча сила, капітал, технологічні знання) [165, с. 98].

Водночас у результаті розгляду регіональних теорій зростання, зокрема поляризованого розвитку [30, 93, 166, 172, 163, 174] (кумулятивного зростання, полюсів зростання), визначено, що параметрами регіонального зростання можна вважати кількість та якість природних, чисельність людських ресурсів та запаси капіталу, рівень технологій та інновацій, концентрація яких на певній території

утворює полюси росту, за допомогою яких забезпечується вагомий економічний ефект. У регіональних теоріях розміщення деякі автори значну увагу приділяють проблемам інфраструктурного забезпечення, інноваційним чинникам (Д. Хегерстранд), витратам пов'язаним з агломерацією, розміщенням промислових об'єктів. Важливу роль у регіональному розвитку також відіграють культурні цінності та соціальні цілі (В. Айзард), які впливають на вибір місця розміщення та формування полюсів росту [12].

Згідно з теорією Ф. Перру [93, с. 29], нерівність соціально-економічного розвитку регіонів впливає із розходжень приналежності до різних галузей спеціалізації регіонів, що містять в собі рушійну силу економічного розвитку, створюють передумови для створення полюсів росту. В основу теорії полюсів росту покладено ідею провідної ролі галузевої структури економіки, передусім лідируючих видів економічної діяльності, які створюють нові товари та послуги. Полюсами росту («тяжіння») факторів виробництва стають ті центри та ареали економічного простору, де розміщаються підприємства лідируючих видів економічної діяльності, оскільки вони забезпечують найбільш ефективне їх використання. Це, в свою чергу, призводить до концентрації підприємств, формування полюсів росту [5; 88]. Крім того, варто відзначити, що нерівномірний розподіл галузей виробництва регіонів на території країни є неминучим в умовах динамічної економіки та зміни конкурентного середовища держави, тому на сучасному етапі формування та розвитку міжрегіонального співробітництва регіонам країни властивий поляризований розвиток економічного простору держави.

За концепцією Ж.-Р. Будвіля визначено, що розвиток регіонального господарювання не відбувається рівномірно, оскільки існують динамічні види економічної діяльності, які можуть стати рушійною силою розвитку всієї національної економіки країни та є своєрідними «полюсами росту» [176, с. 236-237]. Пропульсивні види економічної діяльності стимулюють розвиток економіки в цілому. Зауважимо, що види економічної діяльності грають провідну роль у поширенні технологічного укладу та технологій, що генерує попит на нову

продукцію. Крім того, розвиток видів економічної діяльності, які є носіями певного технологічного укладу, визначає передумови та можливість формування нового технологічного укладу. Дана теорія служить не лише для пояснення нерівномірності економічного розвитку, але й вказує шлях вирішення регіональних проблем через можливість створення «додаткових» полюсів росту в менш розвинених регіонах. Прихильники теорії поляризованого розвитку доводили переваги концентрації виробництва, особливо «динамічних», пропульсивних видів економічної діяльності, в декількох центрах, що за їхніми оцінками дає чималий економічний ефект [89, с. 66-73].

Виходячи з вищесказаного, можна дійти висновку, що формування полюсів росту передбачає створення каркасу міцних взаємозв'язків між регіонами країни з метою підвищення конкурентоспроможності держави в цілому. Крім цього, варто відзначити, що полюси економічного росту країни, які утворюють мережу їх взаємодії, повинні притягувати інші регіони до себе з більшою силою, ніж полюси росту інших держав. Під полюсом росту розуміємо атрактор, який створює навколо себе зону притягання інших регіонів, зосереджений на території, що володіє конкурентними перевагами, які дають імпульс для інтенсифікації розвитку економіки прилеглих територій. При цьому, відзначимо, що при поєднанні теорій поляризованого розвитку та конвергенції можна визначити теоретичні засади щодо формування єдиної мережі взаємодії полюсів росту, яка дозволить поєднати позитивні риси та властивості полюсів росту, а також сприятиме вирівнюванню міжрегіональних диспропорцій. Зокрема внаслідок взаємодії регіонів, їх інтеграції, можна зменшувати регіональні нерівномірності економічного зростання та нарощувати конкурентні переваги на основі формування полюсів росту, де розвиваються пропульсивні види економічної діяльності, що дають імпульс розвитку іншим регіонам. У нашому випадку пропульсивними видами економічної діяльності регіонів будуть ті, що мають вищі технологічні уклади та закладені в пріоритет розвитку держави. В Україні такими є розвиток сучасних інформаційних, комунікаційних технологій, робототехніки, енергозабезпечення.

На основі синтезу розглянутих теорій (стійкого розвитку, конкурентних переваг, регіонального розвитку та систем) визначено зміст міжрегіонального співробітництва та виявлено його головні визначальні ознаки, якими є:

- 1) стійкі, взаємовигідні зв'язки;
- 2) інтегрованість;
- 3) взаємодоповнення конкурентних переваг;
- 4) синергетичний ефект;
- 5) формування полюсів росту.

Проведені дослідження (з врахуванням визначальних ознак) дозволяють сформулювати власне визначення міжрегіонального співробітництва, яке слід розглядати як процес формування системи стійких взаємовигідних зв'язків між регіонами, що сприяє поглибленню інтеграційних процесів як усередині держави, так і за її межами, на основі формування полюсів росту, що становить каркас цих відносин та призведе до підвищення синергетичного ефекту від взаємодоповнення конкурентних переваг регіонів (рис. 1.2).

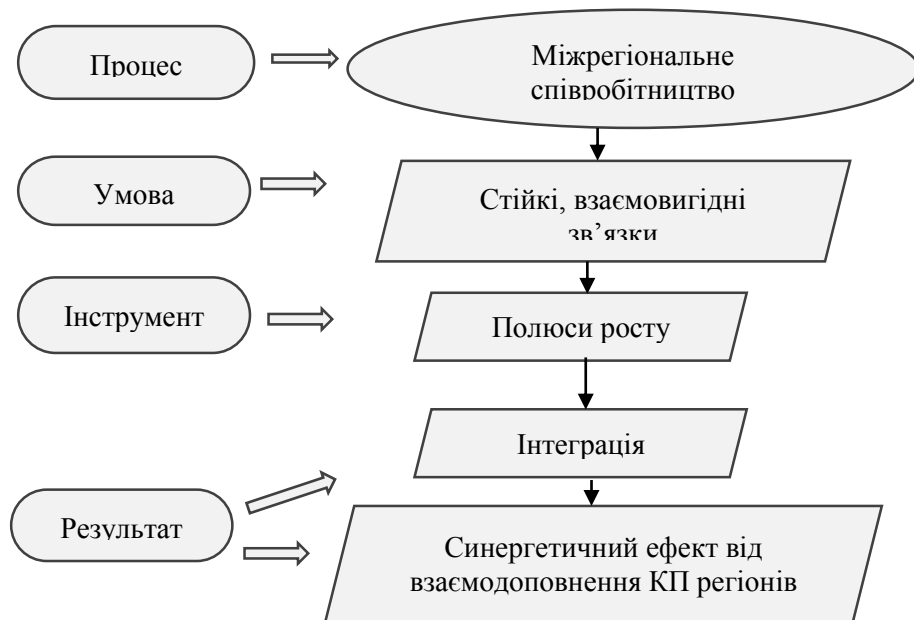

Рис. 1.2. Структурно-логічна схема процесу міжрегіонального співробітництва

В умовах зміни характеру економічних, політичних, соціальних та інших відносин у процесі розвитку зв'язків між регіонами виникають різні форми

міжрегіонального співробітництва, що потребують системного підходу до їх класифікації. Існують різні підходи вчених щодо класифікації форм співробітництва, проте, вони здебільшого відносяться до транскордонної чи міжнародної співпраці або ж не виявляють розбіжностей у їх трактуванні та не охоплюють всієї кількості та різноманітності видів міжрегіонального співробітництва. Це потребує розгляду основних форм взаємодій регіонів, які варто розглянути для визначення видів форм міжрегіонального співробітництва з врахуванням особливостей розвитку кожного регіону.

Автори В. Євдокименко та І. Яскал розглядають види економічних зв'язків між регіонами за кількома критеріями: видами, стадіями, структурою зв'язків, територіальним охопленням, числом суб'єктів та числом об'єктів. З наведеної класифікації міжрегіональних економічних зв'язків, територіальне охоплення співпраці, яке включає кооперування між двома і більше регіонами або міжрегіональне кооперування, кооперування в рамках регіону, варто доповнити кооперуванням через кордон, яке демонструє транскордонну співпрацю.

Міжрегіональне співробітництво може здійснюватися у різних формах: за участю та без участі органів влади і самоврядування. В обох випадках на органи влади та самоврядування покладається завдання створити як відповідне інституційне забезпечення, так і сприятливі економічні умови щодо знаходження контрагентів, просування товарів на внутрішній ринок, здійснення інформаційної та консультаційної підтримки виробничої, маркетингової, інвестиційної діяльності підприємств, координації регіональних проектів [77, с. 109].

Серед найбільш поширених організаційних форм міжрегіональних зв'язків, в яких регіони виступають як повноправні суб'єкти, І. Сторонянська виділяє:

- 1) формування мезоінтеграційних об'єднань – єврорегіонів;
- 2) створення спеціальних (вільних) економічних зон (СЕЗ) та територій пріоритетного розвитку (ТПР) у прикордонних регіонах;
- 3) міжнародні транспортні коридори, розвиток яких на сьогодні в Україні визнано загальнонаціональним пріоритетом [135, с. 42].

Організаційною формою співробітництва розглядається єврорегіон, до якого залучаються будь-які регіони в рамках європейського простору, що спрямовують свою спільну діяльність на вирішення питань економічного, соціального, культурного, екологічного розвитку даних територій із широким залученням місцевої спільноти. Виходячи з Закону України «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон» спеціальні (вільні) економічні зони – це частина території України, на якій встановлюються і діють спеціальний правовий режим економічної діяльності та порядок застосування і дії законодавства України. На території спеціальної (вільної) економічної зони запроваджуються пільгові митні, валютно-фінансові, податкові та інші умови економічної діяльності для національних та іноземних юридичних і фізичних осіб [70, с. 128]. Міжнародні транспортні коридори, в свою чергу, забезпечують перевезення вантажів і пасажирів, виконують роль мереж транспортних потоків у інтеграційних процесах. Крім цього, такий перелік варто доповнити логістичними системами, які є варіантом організаційної форми міжрегіонального співробітництва, за рахунок певного організаційно-економічного механізму, що забезпечує рух товарів по логістичному ланцюгу, а також управляє матеріальними та інформаційними потоками. [46].

Разом з тим Н. Мікула та В. Толкованов відзначають, що транскордонне співробітництво, може здійснюватися:

- в межах створеного єврорегіону;
- шляхом укладення угод про транскордонне співробітництво в окремих сферах;
- шляхом встановлення та розвитку взаємовигідних контактів між суб'єктами транскордонного співробітництва.

Для транскордонного співробітництва, притаманна наявність кордону прилеглих територій, що може використовуватися як інструмент територіального розвитку і поліпшення якості життя населення прикордонних регіонів. Таке співробітництво дозволяє встановлювати та розвивати зв'язки з головними учасниками глобального фінансового ринку, використовувати іноземні інноваційні

технології. У Законі України «Про транскордонне співробітництво», це визначається як «спільні дії, спрямовані на встановлення і поглиблення економічних, соціальних, науково-технічних, екологічних, культурних та інших відносин між територіальними громадами, їх представницькими органами, місцевими органами виконавчої влади України та територіальними громадами, відповідними органами влади інших держав у межах компетенції, визначеної їх національним законодавством» [80, 250].

Також серед нових форм співробітництва автори виділяють транскордонні кластери, Європейські угруповання територіального співробітництва, транскордонне партнерство [76, с. 88]. Транскордонні кластери, в свою чергу, охоплюють суміжні прикордонні території сусідніх держав, до складу яких входять інституції та фірми, розміщені по обидва боки кордону. Тому транскордонні кластери можна визначити як групи незалежних компаній та асоційованих інституцій, які: географічно зосереджені у транскордонному регіоні; співпрацюють та конкурують; спеціалізуються в різних галузях, проте пов'язані спільними технологіями та навичками і взаємодоповнюють одна одну, об'єднуються для реалізації спільних проектів чи виготовлення спільних продуктів, що в кінцевому підсумку дає можливість отримання синергічних та мережевих ефектів, дифузії знань та навиків [80]. Зважаючи на те, що транскордонне співробітництво є формою міжрегіонального співробітництва, цілком закономірно, що наведені форми утворюються в системі міжрегіональних зв'язків.

Проте, наведені форми міжрегіонального співробітництва здебільшого відносяться до інтеграційних взаємодій в рамках міждержавних об'єднань, які характеризують зовнішньоекономічну співпрацю. Це дає можливість виокремити форми співробітництва – зовнішньоекономічної та внутрішньоекономічної інтеграції регіонів.

Розглядаючи розвиток форм міжрегіонального співробітництва, А. Омаро вважає, що міжрегіональні та зовнішньоекономічні зв'язки можуть реалізовуватися в таких формах: виробнича й науково-технічна кооперація; торгівля товарами, надання послуг; бартерний обмін; кредитно-фінансова діяльність; міграція

трудових ресурсів; інформаційний обмін; використання й освоєння природних ресурсів [87 с. 18-20]. Водночас, Н. Павліха у своїй роботі подає класифікацію міжтериторіальних зв'язків, де основними формами вона визначає:

- взаємний товарообмін;
- науково-технічну співпрацю;
- взаємодію у сфері фінансів і кредиту;
- інвестиційну діяльність;
- виробничі зв'язки й кооперацію;
- перерозподіл трудових ресурсів;
- використання й освоєння природних ресурсів;
- транспортну співпрацю [88, с. 358-379].

Погоджуючись, що процеси міжрегіонального співробітництва можуть проходити у вищенаведених формах, вважаємо за доцільне наведені авторами такі форми співробітництва як торгівля товарами, надання послуг, бартерний обмін, кредитно-фінансову діяльність, взаємний товарообмін, взаємодію у сфері фінансів і кредиту об'єднати у групу форми міжрегіонального співробітництва торгово-економічного характеру взаємозв'язків. Також міграція, перерозподіл трудових ресурсів, використання й освоєння природних ресурсів, інвестиційна діяльність, транспортна співпраця є досить близькими за метою та змістом, тому доцільно об'єднати їх в групу форм, що носить ресурсний характер співпраці. Проте, така класифікація обґрунтована авторами лише за економічним змістом, що не дає можливість врахувати всі аспекти взаємозв'язків регіонів, тому пропонуємо ввести деякі корективи у перелічені форми із врахуванням співробітництва у різних сферах діяльності регіонів. Зокрема, міжрегіональне співробітництво може проходити в культурно-туристичній формі. Це може бути співпраця між музеями та картинними галереями з метою вивчення архівних матеріалів, між різними державними, приватними фондами, агентствами, організаціями та фірмами у сфері туризму, проявлятися у підтримці створення умов для обміну досвідом з метою захисту культурних цінностей, історико-культурних пам'яток. Це також налагодження співпраці між громадськими

організаціями, соціальними службами та волонтерськими організаціями, основними соціальними партнерами, що сприяє вирішенню низки соціальних проблем біженців та внутрішньо переміщених осіб. Крім того, це вирішення широкого кола питань, які стосуються загальної поваги, дотримання прав та свобод для всіх людей незалежно від раси, статі, мови і релігії, що формують соціальний характер взаємозв'язків. Міжрегіональне співробітництво також може мати політичну форму взаємодії, що ґрунтується на спільних діях суб'єктів політики, інституцій й організацій, що мають спільні або відмінні цінності й інтереси, політичні потреби тощо. Має місце й спільна діяльність регіонів по вирішенню питань природно-екологічного розвитку територій.

Запропонована Б. Балассом схема етапів інтеграції виділяє такі форми інтеграції: 1) зона вільної торгівлі; 2) митний союз; 3) загальний ринок; 4) економічний союз; 5) повна економічна інтеграція [164, с. 124]. А. Мокій доповнює таку класифікацію форм інтеграції такими ознаками: сферою МЕВ; територіальною близькістю країн-учасниць та географічною спрямованістю процесу; ступенем залучення до інтеграційного процесу територій країн-учасниць; галузевою орієнтацією інтеграційного процесу; формою правового закріплення статусу інтеграційного утворення; зазначення об'єктів, залучених до інтеграційного процесу, для розвитку економік країн-учасниць; ступенем охоплення інтеграційним процесом окремих підприємств, галузей, територіально-виробничих чи суспільно-територіальних комплексів [83, с. 53]. Варто відзначити, що такий перелік швидше демонструє етапи розвитку інтеграційних процесів. Прикладом цього може бути перехід Європейської економічної спільноти, яка була заснована в 1957 році (згідно з одним із Римських договорів) з метою створення спільного ринку, пізніше розвивалася спільна економічна політика, особливо в області торгівлі і сільського господарства. З розвитком зв'язків утворилася єдина організаційна структура, митні збори між країнами-учасницями були скасовані. Це супроводжувалось розширенням європейської спільноти з високим рівнем інтегрованості економіки, що відображалось в спільності валютної політики, ринку послуг, капіталу та праці тощо. Таке співтовариство продовжило своє існування

під управлінням владних інституцій Європейського Союзу, яке є об'єднанням демократичних європейських країн заради миру та розвитку, що мають спільний інтерес на європейському рівні. Тривалість міжрегіональних зв'язків визначає стійкість взаємодії. Причиною нестійкості, розірвання зв'язків між країнами може бути втрата спільності інтересів та вигоди у співпраці. Вищесказане дає можливість зробити висновок, що в межах міжрегіонального співробітництва, яке динамічно розвивається, взаємодія регіонів також проходить різні стадії відносин – від зародження зв'язків між регіонами до їх розпаду: започаткування відносин, взаємопроникнення господарських зв'язків регіонів, розвиток співробітництва, взаємоузгоджена співпраця, розірвання співробітництва.

Л. Штерн, А. Ель-Ансарі, Е. Кофлан відзначають, що залежно від ідентичності цілей учасників співпраці залежить гармонійність цих відносин [182]. Внаслідок співпраці виникають форми міжрегіонального співробітництва, які здійснюються шляхом взаємодії між його учасниками, що характеризуються, наприклад, наявністю схожих природно-економічних умов, та які мають на меті вирішення ідентичних або спільних проблем.

Однією з важливих форм міжрегіонального співробітництва є взаємодія підприємств і організацій різних регіонів країни. Така взаємодія здійснюється між підприємством (організацією), з одного боку, і органами влади з іншого або між двома господарюючими суб'єктами різних регіонів. Громадські організації як об'єднання громадян утворюються для сумісної реалізації спільних інтересів (культурних, економічних, вікових, гендерних, регіональних, релігійних, професійних, соціальних тощо). Як форму співпраці можна розглянути об'єднання ресурсів органів місцевого самоврядування, якщо це допомагає їм покращити ефективність своєї роботи: обмінюватися набутим досвідом у наданні окремих послуг. Відносини між двома або кількома органами місцевого самоврядування, які мають статус юридичних осіб і певну політичну та фінансову автономію (відповідно до принципів Європейської хартії місцевого самоврядування), можна визначити як міжмуніципальне співробітництво. Особливе значення міжмуніципальне співробітництво має для формування майбутніх громад, яким

надане конституційне право об'єднувати на договірній основі свої зусилля і фінансові ресурси для розв'язання спільних проблем розвитку [140].

Співробітництво, яке відбувається у формі ділових взаємозв'язків, партнерства, ґрунтується на тісних соціальних, економічних, службових та промислових взаємозв'язках, що виникають з часом. Ціль стратегічного партнерства – підвищення зручності зв'язків, наслідком чого є отримання взаємної вигоди. Партнерські взаємовідносини є тісним взаємозалежним співробітництвом, яке досягається завдяки довірі, узгодженим діям і єдності поглядів щодо цілей, стратегій, процедур замовлень, а також точному розподілу функцій, прав і обов'язків кожного учасника міжрегіонального співробітництва.

Об'єднуючою ланкою виробників, споживачів товарів та послуг можуть стати процеси кластеризації, які стали важливою й актуальною тенденцією сучасного світового економічного розвитку і направлені на підвищення конкурентоспроможності економічних суб'єктів на мікро-, мезо- і макрорівні. Кластерні об'єднання, утворені внаслідок науково-виробничої взаємодії шляхом використання переваг суспільного розподілу праці, визначають економічний розвиток і підвищення конкурентоспроможності окремих економічних суб'єктів (підприємств, регіонів, країн, окремих територій і міст). Самі ж кластери – це географічно близькі групи взаємопов'язаних компаній та асоційованих установ в окремій галузі, пов'язані спільними технологіями та навичками [100, с. 426]. Відзначимо, що кластери, як форма міжрегіонального співробітництва, являють собою складні системи взаємозв'язків між різними суб'єктами господарювання з можливістю підвищити їх конкурентоспроможність та здійснювати контроль економічної діяльності.

Ще однією з форм міжрегіонального співробітництва можна вважати агломерацію, де, наприклад, два міста формують єдиний економічний простір. Такі утворення можуть ініціювати та підтримувати соціально-економічний розвиток певної території. Подальший розвиток взаємодій міст чи регіонів може супроводжуватися утворенням полюсів росту, що забезпечує реалізацію пропульсивного ефекту розвитку міст та регіонів [50].

Дійсно, процеси міжрегіонального співробітництва можуть проходити у формах партнерства, об'єднання, ділових взаємозв'язків регіонів, агломерації, спрямовані на міжрегіональну взаємодію в залежності від розв'язання спільних чи однакових проблем.

Наведені форми міжрегіональних процесів обумовлюються різним характером економічних, соціальних, політичних та інших відносин та потребують належного регулювання для подальшого розвитку міжрегіонального співробітництва, що можна реалізувати через заходи забезпечення міжрегіонального співробітництва.

Вважаємо доцільним класифікувати види форм міжрегіональної взаємодії за певними ознаками (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Класифікація видів форм міжрегіонального співробітництва за ознаками

Ознаки	Види форм співробітництва
Етапами життєвого циклу відносин між регіонами	– започаткування відносин; – взаємопроникнення господарських зв'язків регіонів; – розвиток співробітництва; – взаємоузгоджена співпраця; – розірвання співробітництва.
Тривалість міжрегіональних зв'язків	– стійкі взаємозв'язки, – нестійкі взаємозв'язки;
Напрямок міжрегіонального співробітництва	– зовнішнє; – внутрішнє.
Суміжність територій	– здійснюється у географічно суміжних територіях. Це стосується і територій, відокремлених морем; – здійснюється між несуміжними територіями.
Цілі міжрегіональної взаємодії	Розв'язання спільних або однакових проблеми
Характер господарських взаємозв'язків	– Торгово-економічні; – Виробничі кооперації; – Науково-технічні; – Інформаційні; – Культурно-туристичні; – Політичні; – Соціальні; – Організаційні.

Таким чином, наведена класифікація видів форм міжрегіонального співробітництва дає змогу диференційовано підійти до вибору форми співробітництва залежно від специфіки взаємозв'язків в регіоні.

Отже, проведені дослідження змісту та форм міжрегіонального співробітництва дають змогу виявити умови його формування та ефективного розвитку. Виокремлення визначальних ознак міжрегіонального співробітництва дозволило удосконалити його понятійно-термінологічний апарат, при цьому досягнення цілей та результат взаємодії регіонів залежить від трансформації та застосування форм міжрегіонального співробітництва.

У зв'язку з цим дуже важливою і актуальною є необхідність продовження досліджень у напрямку виявлення факторів впливу на співпрацю, адже у процесі розвитку міжрегіонального співробітництва формується середовище, де виникає взаємовигідний рух інформаційних, технологічних, фінансових, сировинних та інших ресурсів, що потребує правового та адміністративного регулювання з метою розкрити і задіяти внутрішній потенціал територій.

1.2. Фактори впливу на міжрегіональне співробітництво

В дослідженнях змісту міжрегіонального співробітництва важливим завданням є виявлення причин, від яких залежить розвиток ефективної співпраці регіонів. З метою використання можливостей та отримання максимальної користі від співпраці регіонів необхідно досліджувати міжрегіональне співробітництво в сучасних умовах розвитку економіки України і враховувати фактори, що впливають на забезпечення такої співпраці в цілому.

При взаємодії регіонів, для ідентифікації зміни процесів, що відбуваються у просторі та часі, необхідно визначити фактори, які впливають на міжрегіональне співробітництво. Під фактором розуміється сукупність усіх чинників, що діють (впливають) на систему міжрегіональних зв'язків. Визначення факторів впливу на міжрегіональне співробітництво у наукових джерелах малоприсутнє або лише оглядово пояснюється різними економічними, політичними, правовими,

адміністративними чи історичними факторами, класифікація яких окреслена загально, без визначення конкретних напрямів чи рівнів інтеграції регіонів [49].

На сьогоднішній день у працях вчених досліджуються групи факторів, що впливають на розвиток транскордонного співробітництва, а також широке коло питань, пов'язаних із впливом на інтеграційні процеси. Це питання висвітлено такими відомими вітчизняними та іноземними науковцями, як О. Біловодська, З. Герасимчук, О. Жулканич, В. Кифяк, Н. Мікула, В. Пила, Т. Терещенко, В. Філонич, Е. Кофлан, Ф. Котлер, Г. Армстронг [162, 176, 80, 94] та ін. Незважаючи на те, що дослідження питань щодо впливу на співробітництво висвітлювалося багатьма вченими, недостатньо уваги приділено обґрунтуванню факторів саме на рівні міжрегіональних взаємодій. На наш погляд, головна наукова проблема розвитку міжрегіонального співробітництва полягає в необхідності визначення факторів впливу з урахуванням змісту та закономірностей формування міжрегіональних зв'язків з можливістю отримати синергетичний ефект від взаємодоповнення конкурентних переваг регіонів. Фактори, що впливають на міжрегіональне співробітництво, різні за характером, природою впливу, походженням та часом дії, тому усі вони потребують систематизації задля усунення негативних впливів на розвиток міжрегіонального співробітництва [56].

Пропонуємо, попередньо проаналізувавши підходи вчених щодо виявлення та класифікації факторів впливу на транскордонне співробітництво, міжнародні економічні зв'язки та інтеграційні процеси в цілому, а також скориставшись дослідженнями, які були спрямовані на виявлення окремих аспектів міжрегіональної взаємодії, створити авторський підхід до вирішення цього питання.

В економічній літературі можна простежити традиційний розподіл факторів на внутрішні і зовнішні. Так, здійснюючи аналіз міжрегіональних процесів, погоджуємося з поділом факторів за напрямком дії на зовнішні та внутрішні, що впливають на міжрегіональне співробітництво. Однак вчені не конкретизували їх зміст або ж наповнили групи факторів чинниками, які дещо звужують коло наших досліджень. Зважаючи на міжрегіональні зв'язки, які можуть формуватися як між

регіонами різних країн, так і в межах однієї держави, відповідно фактори впливу теж будуть мати різний характер на різних рівнях розвитку зв'язків між регіонами, оскільки процеси, які відбуваються в зовнішньому та внутрішньому середовищі, дуже складні, взаємопов'язані та містять багато суперечностей, що потребує систематичного їх розгляду. Про зовнішні чинники, які впливають на міжрегіональну діяльність, в цілому можна сказати, що вони впливають на економічну ситуацію в країні (регіоні); внутрішні фактори пов'язані з індивідуальними особливостями учасників співпраці.

Існує досить великий перелік факторів, що формують зовнішнє середовище. Найчастіше їх класифікують за групами: економічні, політичні, соціально-демографічні, технологічні, географічні. Подібний змістовний підхід до розуміння факторів зовнішнього середовища продемонстрував Ф. Котлер, який вважає, що макросередовище складається з шести головних факторів: демографічних, економічних, природних, науково-технічних, політичних і факторів культурного середовища [18]. Зважаючи на коло наших досліджень, для міжрегіонального співробітництва ці фактори можуть формувати і внутрішнє середовище дії впливу на взаємодію регіонів.

Н. Бакало, з огляду чинників макросередовища, поділяє фактори на прямого та опосередкованого впливу [7]. Аналогічний поділ факторів транскордонного співробітництва пропонує Н. Мікула, визначаючи наявність спільних проблем та реалізації єдиної політики просторового облаштування як фактори прямого впливу, а підвищення якості життя населення, можливість отримання фінансової підтримки з ЄС та міжнародних організацій відносить до факторів опосередкованого впливу [77]. У той же час В. Кифяк у контексті транскордонного співробітництва, виділяючи фактори опосередкованого та прямого впливу, водночас до змін внутрішнього середовища відносить такі чинники: виробничо-ресурсний потенціал, кадровий потенціал, регіональний бюджет, стратегію розвитку області. Динаміку зовнішнього середовища автор пов'язує з факторами прямого або опосередкованого впливу: політичною та економічною стабільністю країни, інвестиційною привабливістю, системою ефективного державного регулювання та

екологічною безпекою [47]. Дійсно, міжрегіональне співробітництво залежить від великої кількості факторів зовнішніх та внутрішніх, опосередкованого та прямого впливу, проте така класифікація не відображає сутності щодо формування міжрегіональних зв'язків, причин, від яких залежить розвиток співпраці регіонів, галузева приналежність чи рівень соціально-економічного розвитку регіонів.

Л. Петкова групує фактори за потенціалами зростання (природно-ресурсним, людським, уречевленим, фінансовим, науково-технічним) та пропонує конкретні оціночні показники [94, с. 58]. Однак такий розподіл не враховує сукупність чинників, що характеризує внутрішній економічний стан регіону (соціально-демографічні, економічні, інфраструктурні, політичні та інші фактори). Інші вчені під керівництвом А. Егоршина виділяють такі фактори: економічні (нестача фінансових ресурсів, висока вартість нововведень, високий економічний ризик тощо); виробничі (нестача кваліфікованого персоналу, інформації про нові технології, ринки збуту тощо); інституціональні фактори (низький попит з боку споживачів на інноваційну продукцію, недостатня юридична ефективність законодавчих і нормативно-правових документів, нерозвиненість інноваційної інфраструктури, ринку технологій тощо) [147, с. 28]. Можна погодитися з автором, що такі фактори впливають на формування міжрегіональних зв'язків і є основою для гармонійних відносин, однак така систематизація факторів при забезпеченні ефективного міжрегіонального розвитку залишається недостатньо широкою, зокрема осторонь лишається природно-географічні, політичні та соціальні фактори, які чинять вплив на співробітництво.

Серед чинників, що впливають на співпрацю, які виділив колектив авторів під керівництвом В. Пили, розглядаються соціально-демографічні, природо-ресурсні, економічні, фінансові, інформаційні, геополітичні, політичні, адміністративні, правові та інтеграційні фактори з позиції розвитку транскордонного співробітництва [95]. Проте, на нашу думку, екологічні та природо-ресурсні варто об'єднати в одну групу природничих, оскільки їх напрямки впливу досить близькі за змістом, також геополітичні та політичні фактори, що

визначають правове поле, розглянемо як одну групу геополітичних факторів впливу.

Варто відзначити, що як зовнішні, так і внутрішні фактори, які впливають на процес формування міжрегіональних зв'язків, є взаємозалежними. Тому їх слід розглядати комплексно, як систему факторів, що впливають на міжрегіональне співробітництво. Синтез поглядів вчених дозволив визначити фактори впливу зовнішнього та внутрішнього середовища, серед яких слід виділити такі види впливу: інформаційний (висвітлення проблем та перспектив міжрегіонального співробітництва, правдивість інформаційного потоку, наявність супутників в країні, взаємодія суспільства з інформаційними порталами, базами даних і базами знань, сучасні інформаційні технології, технічні та програмні засоби реалізації процесів інформатизації тощо), економічний (рівень розвитку економіки регіону, доходи населення регіону, кон'юнктура ринку, система оподаткування, коливання світових валют та сировинних цін, низькі процентні ставки за кредит, фінансова залежність регіонів від центру, інвестиційна політика та рівень інфляції), природій (стан природних ресурсів в регіоні та країні, інтенсивність використання енергоресурсів, рівень забруднення навколишнього середовища, природні умови), соціальний (особливості традицій, етнічна та релігійна структура населення регіону, освітній рівень, криміналізація суспільства та соціальний захист, міграційні процеси), політичний (рівень довіри населення розвитку політичної системи країни, загострення проблем у політичних відносинах, корупція, податкові пільги, дотації та субсидії, регулювання господарської діяльності), технологічний (телекомунікаційна інфраструктура, темпи технологічних змін, інноваційний потенціал регіону, надійність обладнання, наукові розробки тощо) та інфраструктурний, що також має значний вплив на економічний розвиток регіонів, оскільки зростання виробництва, виробнича активність і нагромадження капіталу стимулюються інфраструктурою, що спонукає до впровадження нових технологій, підвищення якості виробництва. Наявність сучасних інфраструктурних об'єктів, раціональне їх розміщення та ефективне функціонування сприятиме розвитку виробництва у регіоні, що в свою чергу, сприятиме взаємодії регіонів між собою,

адже розвиток міжрегіонального співробітництва певною мірою залежить від наявності транспорту, водозабезпечення, комунікацій, різних комплексів галузей, що обслуговують та забезпечують взаємозв'язок між регіонами. Оскільки згадані вище фактори є загальновідомими, ми не будемо акцентувати увагу на їх тлумаченні (детальному розгляді), всі вони взаємодіють між собою та певним чином визначають умови існування міжрегіональних зв'язків.

На наш погляд, окрім традиційних факторів, причинами зміни міжрегіональних зв'язків можуть бути процеси самоорганізації, виникнення та підтримка стійкості, інтеграційні процеси, розпад структур (систем) різної природи тощо. Варто відзначити, що вплив факторів неоднаковий по своїй природі. Тому фактори мають різний рівень, ступінь дії та носять стійкий, циклічний, стимулюючий, функціональний, керований та часовий характер, що визначає структурну організацію системи міжрегіональних зв'язків та залежить від масштабів просторового утворення. Тому при аналізі факторів, що впливають на міжрегіональне співробітництво, слід враховувати особливості формування систем міжрегіональних зв'язків. Як зазначено в параграфі 1.1 дисертаційного дослідження, визначальними ознаками міжрегіонального співробітництва є: формування стійких взаємовигідних зв'язків між регіонами, інтегрованість, взаємодоповнення конкурентних переваг, а також синергетичний ефект від взаємодії регіонів та формування полюсів росту. Відповідно слід враховувати додатково комплекс тих факторів, що чинять безпосередній вплив на міжрегіональне співробітництво з врахуванням цих ознак, адже саме така класифікація розкриє сутність і особливість факторів впливу на співпрацю.

Створення зв'язків, поява нових явищ та процесів в міжрегіональному співробітництві, які неможливо пояснити на основі законів та закономірностей класичної економічної науки, зумовило правомірність використання підходу до дослідження стійкого розвитку міжрегіональних систем. Стійкість міжрегіональних зв'язків пояснює зрушення в системах не лише реакціями на зміни середовища, але й спонтанними флуктуаціями, тобто випадковими відхиленнями в рамках самої системи, зокрема міжрегіональних зв'язків [115].

Дослідження змісту стійкості не отримало належного розвитку у економічній літературі. Значення терміну «стійкість» часто трактується залежно від контексту, від змісту аналітичних процедур. Це зумовлено відсутністю певної обґрунтованості та чіткості визначень і часто є причиною змішування та невизначеності понять [62].

Проведений аналіз літературних джерел [1, 2, 40, 14] з питань стійкого розвитку дає змогу визначити стійкий стан системи як незмінність істотних параметрів системи від впливу зовнішнього середовища, що забезпечує стабільне її функціонування в умовах виникнення різних видів негативних зовнішніх і внутрішніх факторів. Інакше кажучи, стійкість визначається незмінністю співвідношення системи із середовищем при відповідній зміні своєї структури і складу істотних параметрів [151, с. 135]. Тобто, це така властивість системи міжрегіональних зв'язків, функціонування якої зводить до мінімуму, а в кращому випадку повністю виключає негативний вплив різних зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих факторів [106].

На думку О. Ляпунова, під стійкістю системи зазвичай розуміють властивість системи автоматичного регулювання (САР) повертатися до початкового стану після припинення дії зовнішнього збурення. В нашому випадку стійкість — це фундаментальна властивість міжрегіональних зв'язків, що виступає в діалектичній єдності з їх мінливістю та забезпечує тривалу взаємодію між регіонами. Проте зауважимо, що стійкість розвитку міжрегіонального співробітництва повинна розглядатися як стан, при якому взаємозв'язки регіонів не перебувають поблизу границь адаптивності, тобто, якщо міжрегіональна система динамічно розвивається, але ціною внутрішніх диспропорцій, її стан можна охарактеризувати як такий, що знаходиться біля границь загрози її існування.

У загальному виді стійкість виступає однією з найважливіших характеристик поведінки автономно функціонуючої системи щодо тих зовнішніх умов, у яких вона перебуває [106]. Графічно модель стійкої системи наводить Р. Єрмейчук у вигляді сфери, як це подано на рис. 1.3.

Ефективне управління стійкістю зв'язків регіонів дає змогу міжрегіональним процесам адаптуватися до умов зміни в зовнішньому середовищі та контролювати ступінь його незалежності від зовнішніх впливів.

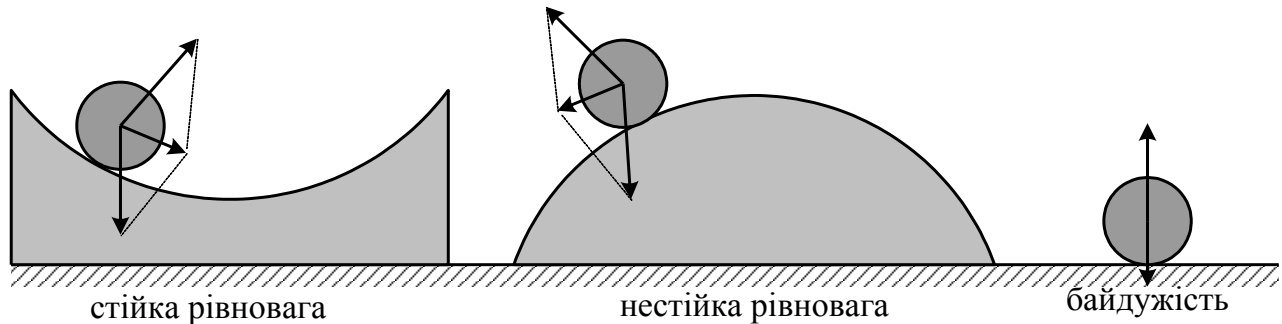

Рис. 1.3. Графічна модель стійкості системи [40, с. 35]

На цій моделі наочно видно, що інтервал значень параметрів факторів впливу, що дискретно впливають на систему міжрегіональних зв'язків і при яких система може повертатися у вихідний стан або далі функціонувати, прийнято називати областю стійкості [7, с. 50-53]. Якщо розглядати кредитно-фінансову діяльність, як форму взаємодії регіонів, то коливання обмінного курсу валют матиме вплив на міжрегіональне співробітництво, де стійкою рівновагою будемо вважати ситуацію, коли такі коливання не загрожують використанню валют та довгострокових позик, діяльність регіонів підтримується на стабільному рівні адміністративними методами; нестійка рівновага, в свою чергу, визначається неспроможністю захиститися від ризиків, пов'язаних зі зміною курсів валют, що впливають на зовнішньоторговельний баланс країни і на хід міжнародних фінансових операцій. Такий стан взаємозв'язків регіонів може бути спричинений також впливом зовнішньоторговельних процесів, що створює істотний тиск на економіку експортноорієнтованої країни. Варто відзначити, що такі фактори діють не постійно, а швидше – циклічно, та визначають загальний напрямок динаміки курсу валют.

Результатом різних невідповідностей у міжрегіональній системі або реакцією на зовнішні загрози за своїм походженням є флуктуації (від лат. коливання), тобто

відхилення значень показників деякої величини від їх середніх значень (від стану рівноваги), що генеруються системою міжрегіональних зв'язків спонтанно. Окрім цього, кожній флуктуації притаманний вплив на систему, що певною мірою визначає її стійкість. Чим сильніші флуктуації, тим кардинальнішими будуть зміни.

Отож, якщо вплив факторів на міжрегіональне співробітництво призводять до стрибкоподібного переходу системи міжрегіональних зв'язків в якісно інший стан, то настає точка біфуркації – розгалуження варіантів розвитку співробітництва. Як варіанти розвитку міжрегіонального співробітництва можна розглядати започаткування відносин з іншими регіонами або ж зміну кількості взаємозв'язків регіонів та їх форм взаємодії. Таким чином, в мінливих умовах розвитку ринкових відносин, кон'юнктури ринку, рівня конкуренції та глобалізації економічних відносин, існування зв'язків співпраці еволюція міжрегіональної системи є послідовністю певних атракторів, перехід між якими відбувається через нестійкі стани й біфуркації. Це може стати причиною існування різних кінцевих рівноважних станів системи міжрегіональних зв'язків. Так, в умовах зростання ціни на енергоносії, вартості робочої сили, ціни сировинних і матеріальних ресурсів суб'єкти співпраці змушені шукати резерви для компенсації додаткових витрат такого зростання. Темпи зростання таких показників в різних галузях визначається за даними статистичної інформації. В умовах повної вичерпаності резервів єдиним шляхом забезпечення стійкості відносин регіонів залишається зміна напрямку подальшого їх розвитку, що призводить до стрибкоподібного переходу економічної системи взаємозв'язків регіонів у новий стан, відкриває новий шлях їх розвитку.

Стійкість є поняттям, направленим не на статику, а на рух та розвиток, при умові збереження функціональності системи та взаємозв'язків її елементів. Стійкість як основа розвитку міжрегіональних зв'язків, ґрунтується на стабільності, здатності протистояти натиску та адаптуватися до природних, економічних, політичних, соціальних та інших факторів впливу зовнішнього та внутрішнього середовища. Рівень такої стійкості може залежати від обраної регіоном позиції наприклад, на зовнішньому ринку: відновлення втраченої

стійкості може здійснюватися за рахунок кредитів або через активну позицію учасника співробітництва з використання наявного ресурсного потенціалу. Погоджуємося, що стійкість системи міжрегіональних зв'язків передбачає гнучке реагування на різні впливи, при цьому не перешкоджаючи відновленню взаємовідносин та їх подальшому розвитку.

Як зазначає М. Удовіченко, не менш важливою є тривалість періоду збереження початкової стійкості. У цьому випадку з позиції тривалості утворення зв'язків стійкість можна розглядати як:

- ретроспективну, тобто стійкість, сформовану в минулий період часу;
- поточну – сформовану в нинішній, аналізований період;
- прогнозну – стійкість зв'язків, що формується за допомогою техніко-виробничих та управлінських рішень на короткострокову перспективу;
- стратегічну – стійкість, розраховану при довгостроковому плануванні інтеграційних зв'язків, здатну забезпечити співробітництву не тільки стабільне існування, але й подальший розвиток. У переліку головних факторів впливу на розвиток співробітництва російські вчені під керівництвом І. Зоріна виділяють групи статичних та динамічних [72, с. 34-35], дія яких постійна або мінлива. У статичних дія триває завжди, на відміну від мінливих. Тому слід враховувати часову організованість взаємозв'язків: скільки часу триватиме дія того чи іншого фактору. Однак поділ на статичні та динамічні фактори викликає певні зауваження, оскільки це не визначає тривалість дії впливу чинників. Вивчення динаміки показників, що характеризують стійкість міжрегіональних зв'язків, визначається наявністю їх міцності, що захищає ці зв'язки від не сприятливих факторів, дія яких може бути стійкою або мінливою.

Можна погодитися з Н. Рязановою, яка пропонує охарактеризувати фактор за допомогою часового інтервалу, впродовж якого він діє. Відтак для збереження стійкості зв'язків між регіонами необхідно враховувати дію факторів у часі. Так, до «стійких» (статичних) факторів впливу в часовому просторі ми віднесемо чинники постійної дії. Вони можуть виявлятися, наприклад, у формі обмежень в розвитку співробітництва: малоземелля, дефіцит сільськогосподарських земель;

територіальні диспропорції в розвитку і забезпеченості ресурсами; складні умови проживання та господарської діяльності в гірській місцевості; високий ризик виникнення небезпечних природних стихійних явищ; дефіцит внутрішніх фінансово-кредитних ресурсів; залежність економіки від поставок енергоносіїв [152]. Крім цього, також пропонуємо визначити фактори «мінливі», які пов'язані із розвитком міжрегіональних взаємовідносин відповідно до конкретних обставин і в залежності від проміжку часу їх дії, які поділяються на:

- тимчасової дії;
- довготривалої дії.

Наприклад, розглянувши період економічної трансформації в регіональній структурі як тимчасову дію, можна побачити, що відбулися значні зміни. Визначальним чинником цих процесів в Україні стала стихійна інтеграція до світового господарського простору, що «спростила» спеціалізацію всієї національної економіки та її регіонів, посилила конкуренцію та сприяла витісненню українського товаровиробника із переважної більшості середньо- та високотехнологічних виробництв [81, с. 152]. До довготривалої, наприклад, входять цикли технічних і організаційних інновацій. Такий розподіл дає можливість врахувати ймовірність впливу на планування розвитку міжрегіонального співробітництва. Тому, враховуючи часову організованість зв'язків, міжрегіональне співробітництво може зберігати свою структуру і характер функціонування у просторі та часі.

Як і в будь-якій системі і сфері діяльності, де всі об'єкти взаємопов'язані і взаємодіють, що є процесом взаємовпливу і взаємовідносин між ними, динамічність у міжрегіональній системі має як позитивні, так і негативні наслідки. Л. Дядечко при визначенні цілей державного регулювання та пріоритетних напрямів розвитку наводить фактори як позитивної дії, так і негативної дії, пов'язані з політичною, законодавчо-правовою та соціально-економічною ситуацією в країні та в світі [33, с. 21-22]. Прикладом негативної дії фактору може бути розходження політичних інтересів між адміністративними системами країн, що ускладнює міжрегіональне співробітництво. Деякі країни пройшли процес

децентралізації, і регіони одержали повноваження розвивати міжрегіональне співробітництво, а інші залишаються централізованими країнами. Законодавство встановлює низку заходів поновлювального, відтворювального чи заборонного характеру: мінливість податкових та економічних законів може призвести до еміграції в нецивілізованих формах кваліфікованої робочої сили з України; імпорт низькотехнологічного устаткування й торговельного капіталу, а також експорт капіталів у формі депозитів із нашої країни негативно впливають на розвиток регіонів країни та міжрегіонального співробітництва зокрема.

Разом з тим, О. Філонич відзначає фактори, які перешкоджають розвитку євроінтеграційних процесів: негативна демографічна ситуація регіонів, незадовільний рівень заробітної плати, відсутність економічної та соціальної реформ, невідповідність вітчизняної продукції та послуг європейським стандартам якості, відсутність швидкісних магістралей та необхідних умов участі у міжнародному поділі праці і тощо [150, с. 152]. Акцентуючи увагу на інтеграційних процесах, що проходять як в середині країни, так і за її межами, цілком закономірно, що такі фактори, як відсутність швидкісних магістралей, невідповідність вітчизняної продукції та послуг європейським стандартам якості істотно впливають на розвиток міжрегіонального співробітництва, оскільки вони забезпечують рух товарів та послуг на зовнішніх та внутрішніх ринках. Поряд із функціональністю вони також забезпечують рух інформаційних, правових, кадрових та інших потоків. З позиції транскордонного партнерства Н. Мікула розглядає переваги, недоліки та бар'єри. До переваг вона відносить формалізацію відносин, об'єднання сторін незалежно від їх індивідуальних обов'язків навколо спільної, важливої для економічного розвитку регіонів, мети; розширення світогляду партнерів за рахунок спільної діяльності. До другої групи належать відмінності в поділі відповідальності по різні сторони кордону; фіскальні та митні бар'єри; соціально-культурна дистанція, різний менталітет, мовні бар'єри [78].

Загалом погоджуємось з О. Бабіною, яка розглянула значну кількість проблем з точки зору становлення регіональної системи управління, основними з яких є: невідповідна нормативно-правова база; недостатнє фінансове забезпечення

реформ та діяльності органів регіональної влади; нечіткість розподілу повноважень між місцевою владою та регіональною владою тощо [4 с. 96]. Однак слід зауважити, що висвітлення цих проблем, на нашу думку, є не досить вірним, оскільки фінансове забезпечення діяльності органів регіональної влади достатнє, а проблема полягає в нераціональному використанні коштів, які спрямовувалися на міжрегіональне співробітництво з метою розширення і розвитку зв'язків.

Диспропорції розвитку міжрегіонального співробітництва насамперед відображаються в низькій наукомісткості міжрегіональних програм і проектів, що реалізуються спільними зусиллями різних регіонів, їх переважної спрямованості на неприбуткові види діяльності. Причиною цього є брак досвіду у представників органів влади, місцевого самоврядування, бізнесу та неурядових організацій з розробки конкретних проектів міжрегіонального співробітництва. Це знижує рівень значимості міжрегіонального співробітництва у системі взаємовідносин. Серед факторів, що негативно впливають на хід виконання програм міжрегіонального розвитку, слід зазначити:

- недостатній контроль виконання програм;
- відсутність моніторингу міжрегіонального аспекту галузевих програм;
- недостатня аргументованість здійснення міжрегіональних програм.

З позиції нашого дослідження доцільно буде зауважити, що законодавство, яке повинно регулювати ці зв'язки, недосконале і не має єдиного пріоритету розвитку регіонів. Більшість програмних документів мають декларативний характер, оскільки відсутнє стратегічне бачення розвитку регіонів в цілому. Цілком закономірно, що значним фактором негативного впливу на розвиток взаємодії регіонів є відсутність в них спільних цілей та неправильно поставлені стратегії розвитку регіону, що суперечить розвитку держави в цілому. Крім цього, узгодженість пріоритетів розвитку регіонів впливає на можливість досягнення синергетичного ефекту від взаємодії регіонів. Такі фактори носять керований (управлінський) характер і можуть бути спрогнозовані та спрямовані у потрібне русло розвитку взаємодії регіонів. Некерованими факторами можуть бути територіальні, кліматичні умови, що впливають на співпрацю, діючи незалежно від

діяльності учасників, мають суттєвий вплив на економічні, соціальні та екологічні процеси тощо.

В цілому, міжрегіональний розвиток супроводжується перешкодами та проблемами в умовах реалізації стратегії інтеграції України, які проявляються у асиметрії та непропорційності параметрів зовнішньої торгівлі між регіонами України та інших країн, низькій інвестиційній активності регіонів та наукомісткості міжрегіональних програм і проектів. Відсутність виваженої стратегії регіонів держави призводить до негативних наслідків, пов'язаних із неефективним функціонуванням системи міжрегіональних зв'язків. Тому при формуванні стратегії розвитку регіонів і відповідно – міжрегіональних зв'язків необхідно враховувати інвестиційний клімат та рівень дефіциту державного бюджету, а також загальноекономічні зростання чи падіння виробництва, рівень зайнятості (соціальна стабільність, стійкість уряду), регіональні розходження стану і розвитку ринку, конкурентні переваги регіонів. Крім того, низький рівень інформаційного забезпечення населення про можливості, пріоритети та перспективи використання міжрегіональної співпраці у своїй професійній та побутовій діяльності, включаючи інтенсивність висвітлення проблем міжрегіонального співробітництва в засобах масової інформації регіону, гальмують його розвиток.

На даному етапі мають місце також фактори впливу, що, в свою чергу, сприяють розвитку міжрегіонального співробітництва. Отже, це певні умови інтеграційних зв'язків, які викликають найбільший інтерес та перспективи для розвитку та матеріального добробуту населення. Наприклад, вливання інвестицій у перспективні види економічної діяльності регіонів, ефективне використання існуючого потенціалу, а також поєднання потенційних можливостей та ресурсів регіонів спонукає до співпраці. Це сприяє реалізації спільних проектів соціальної, економічної, екологічної, гуманітарної та інших взаємодій, спрямованих на досягнення синергетичного ефекту.

З огляду на те, що розвиток регіонів сприяє поглибленню їх інтеграції, доцільно розглянути фактори економічного зростання регіонів. Зокрема, О. Басюк

до таких факторів відносить вплив глобалізації, ступінь відкритості економіки, транскордонне співробітництво, обсяг іноземних інвестицій, конкурентоспроможність економіки [8]. Наші дослідження переконують, що розглядати транскордонне співробітництво як фактор впливу на інтегрованість регіонів не зовсім правильно, оскільки це є однією з форм міжрегіонального співробітництва. Проте вважаємо за доцільне виокремити такі фактори, що сприятимуть розвитку міжрегіонального співробітництва, а саме: відкритість економіки регіонів, обсяги інвестицій та конкурентоспроможність регіонів. Дійсно, обсяги інвестицій та конкурентоспроможність впливають на привабливість регіонів, що спричиняє зацікавленість учасників у зародженні зв'язків між ними, однак такі фактори не передбачають процесу об'єднання регіонів в цілісну систему. В свою чергу, від відкритості економіки регіонів залежить, наскільки тісними будуть взаємозв'язки між ними, зокрема їх рівень інтегрованості. Зважаючи на вищесказане, можна сказати, що на міжрегіональне співробітництво мають вплив фактори як негативної дії, які стримують розвиток міжрегіонального співробітництва, так і позитивної, які стимулюють взаємодію регіонів. Пропонуємо такі фактори впливу ідентифікувати як такі, що за характером своєї дії можуть бути стимулюючі та стримуючі.

Поряд із факторами економічного росту – фізичним і людським капіталом, працею, землею, природними ресурсами – представники неокласичної школи Р. Хола і Ч. Джонса розглядають модель розвитку регіонального економічного простору ще й з врахуванням впливу соціальних, інституціональних, політичних факторів, а також географічного положення [178, 181]. До складу просторових факторів росту економіки автори відносять спеціалізацію регіонів або територіальний поділ праці, транспортні витрати, мобільність факторів виробництва, центральне місце і фактори його виникнення, агломерацію виробництва і фактори її утворення, інновації та інші нововведення і канали їхнього поширення, локалізацію, пов'язану з не мобільністю факторів виробництва та індивідуальними особливостями регіонів.

Варто детальніше зупинитися на врахуванні географічного положення регіону та його спеціалізації, що визначає фактори просторового утворення, які впливають на міжрегіональне співробітництво. Дійсно, вигідне географічне положення дає доступ до джерел природних та трудових ресурсів та можливість співпраці з іншими суб'єктами господарювання. Крім того, враховуючи можливість співпраці з іноземними суб'єктами господарювання, доступність до ринків збуту продукції, регіон може отримати певні економічні переваги при взаємодії з іншими регіонами, тим самим сприяючи розвитку міжрегіональних зв'язків. При цьому варто враховувати не лише географічне положення, а й політико-економічне. Підтвердженням цьому може бути думка авторів М. А. Ленделя, О. М. Жулканича, Н. Ю. Ревти, які також зазначають, що геополітичний фактор дає змогу посилити процеси розвитку зовнішньоекономічних зв'язків [64, с. 235]. Дійсно, в час трансформації якісних умов функціонування господарських зв'язків регіонів, безумовно, формування міжрегіонального співробітництва має здійснюватися з врахуванням геополітичних умов, які впливають на інтеграційні процеси, формування полюсів росту та їх розміщення на території країни. Вагомий вплив на розвиток регіонів та їх взаємодії також має забезпеченість ресурсами, що зумовлює спеціалізацію регіонів. Так, геополітичне положення регіону, зокрема наявність кордону, концентрація ресурсів на території зумовлюють розвиток відповідних видів економічної діяльності, що, в свою чергу, спричиняє формування потенційного полюса росту, який даватиме імпульс розвитку прилеглим територіям. У той же час ця теорія в багатьох аспектах збігається з теорією виробничо-територіальних комплексів М. Колосовського. Центри й ареали економічного простору, де розміщуються підприємства лідируючих галузей, стають полюсами локалізації факторів виробництва, оскільки забезпечують найбільш ефективне їх використання. Це призводить до концентрації підприємств і формування полюсів росту. Крім цього, на формування полюсів росту на міжрегіональному рівні насамперед впливають такі процеси та фактори:

- рівень розвитку інфраструктури, логістики і транспорту

- наявність НДІ та вищих навчальних закладів;
- наявність ресурсного потенціалу регіону;
- рівень участі регіону в міжнародній кооперації;
- перспективи попиту на продукцію пріоритетного виду економічної діяльності на зовнішньому і внутрішньому ринках;
- соціально-культурна дистанція, різний менталітет, мовні бар'єри тощо.

Як зазначає О. Ткач, розвиток регіональної просторово-економічної системи, як міжрегіонального утворення має прямо пропорційну залежність від масштабів просторового утворення [143]. Отже, можна відзначити, що наведені фактори просторового утворення визначають масштаби дії їх впливу.

Оскільки формуванню полюса росту сприяє концентрація конкурентних переваг на певній території, доцільно визначити умови, які дають можливість нарощувати потенціал регіонів. В умовах обмеженості різних ресурсів регіонів у країні одним із головних завдань органів влади та самоврядування і територіальних громад має стати забезпечення розвитку потенціалу регіонів та взаємодоповнення їх конкурентних переваг з метою досягнення синергетичного ефекту від взаємодії регіонів, а також підвищення конкурентоспроможності вітчизняного товаровиробника, що вимагає перегляд стандартів та якості життя населення. Як відзначає В. Філонич, зміцнення конкурентних позицій вимагає забезпечення умов для максимального використання свого потенціалу, що супроводжується узгодженням та захистом інтересів регіону всередині країни і за кордоном [150, с. 9]. Владні структури регіонів повинні вести узгоджену діяльність при співпраці державних та місцевих (регіональних) органів влади. Крім того, взаємовигідна співпраця, яка спрямована на задоволення потреб регіонів, вимагає узгодженості дій між регіонами, а оскільки взаємодоповнення конкурентних переваг при взаємодії регіонів дає можливість нарощувати свій потенціал та розвивати міжрегіональні зв'язки, вимагає врахування таких факторів, як:

- територіальна віддаленість;
- достатність та співставність ресурсів регіонів;
- спільність інтересів;

- відповідність між видами економічної діяльності регіонів;
- ефективність використання ресурсів;
- зміна поведінки науково-технічного прогресу тощо.

Перелічені умови та чинники, які впливають на взаємодоповнення конкурентних переваг та можливостей регіону, породжують ситуації, що вимагають еластичних методів управління розвитком регіону. Існування стійких конкурентних переваг, а також їх розвиток дає системі можливість нарощувати свій стратегічний потенціал.

Міжрегіональна система являє собою щось більше, ніж сума частин, і увага в системі концентрується більш на взаємозв'язках, які відносяться до діяльності цілого з врахуванням властивостей окремих частин. Цілком закономірно, що система міжрегіональних зв'язків визначається їх цілісністю та внутрішньою взаємодією. У такому разі узгодженість дій та сумісність інтересів учасників співпраці необхідно враховувати при досягненні синергетичного ефекту від взаємодії регіонів. Слово «синергетика» означає «спільна дія», підкреслюючи узгодженість функціонування частин, що простежується в діях системи як цілого, внаслідок чого від тісної злагодженої взаємодії окремих елементів міжрегіональної системи отримується додатковий результат.

На результати синергії можуть впливати стабільність державних інституцій та законів, правильно обрані пріоритети розвитку регіонів, створення сприятливого інвестиційного клімату, що є запорукою узгодженості інтересів учасників співробітництва, які стосуються не лише сфери матеріальної вигоди, але і позитивної репутації продукту або послуги регіону. Співробітництво вважається налагодженим та організованим, якщо засноване на спільній професійній діяльності, єдності цілей, спільності інтересів, спільній трудовій діяльності та впровадженні інновацій. Тому синергетичний ефект від взаємодії регіонів певним чином залежить від особливостей традицій, релігійних чи культурних цінностей, які при зародженні співпраці не суперечать рамкам закону. Все це впливає на розвиток взаємодії регіонів, що вимагає визначення спільності пріоритетів їх розвитку.

Зважаючи на викладені вище чинники, що впливають на міжрегіональну взаємодію через призму синергетичного ефекту, пропонуємо враховувати наступні фактори:

- спільність пріоритетів регіонів при їх взаємодії;
- узгодженість дій регіональних органів влади;
- стимулюючі фактори (які представляють найбільший інтерес співпраці);
- узгодженість дій та сумісність інтересів учасників співпраці.

Зауважимо, що спільний інтерес повинен бути не конкуруючим. Тобто, конкурентні переваги мають бути взаємодоповнюючими, а не переростати в антагонізм. Тому задля запобігання кризових явищ міжрегіональні зв'язки повинні враховувати фактори впливу на досягнення синергетичного ефекту від взаємодоповнення конкурентних переваг. Виходячи із різноманітності зв'язків між регіонами, які здебільшого зумовлені обміном ресурсів та впливом різних факторів на інтеграційні процеси, дуже важливим і актуальним є необхідність продовження досліджень у цьому напрямку в руслі розроблення механізму забезпечення до управління всією системою міжрегіональних взаємовідносин. При необхідності підвищення ефективності міжрегіонального співробітництва та забезпечення стійких відносин у системі постає важлива проблема формування та забезпечення синергетичних зв'язків, які мають стати основою підвищення результатів діяльності регіону.

Узагальнюючи вищенаведене, фактори впливу на міжрегіональне співробітництво можна класифікувати за їх видом, стійкістю та часом дії, характером дії впливу, змістом, функціональністю та масштабами просторового утворення. Оскільки процеси, що впливають на міжрегіональне співробітництво, є складними та багатоаспектними, пропонуємо представити їх у вигляді схеми (рис. 1.4).

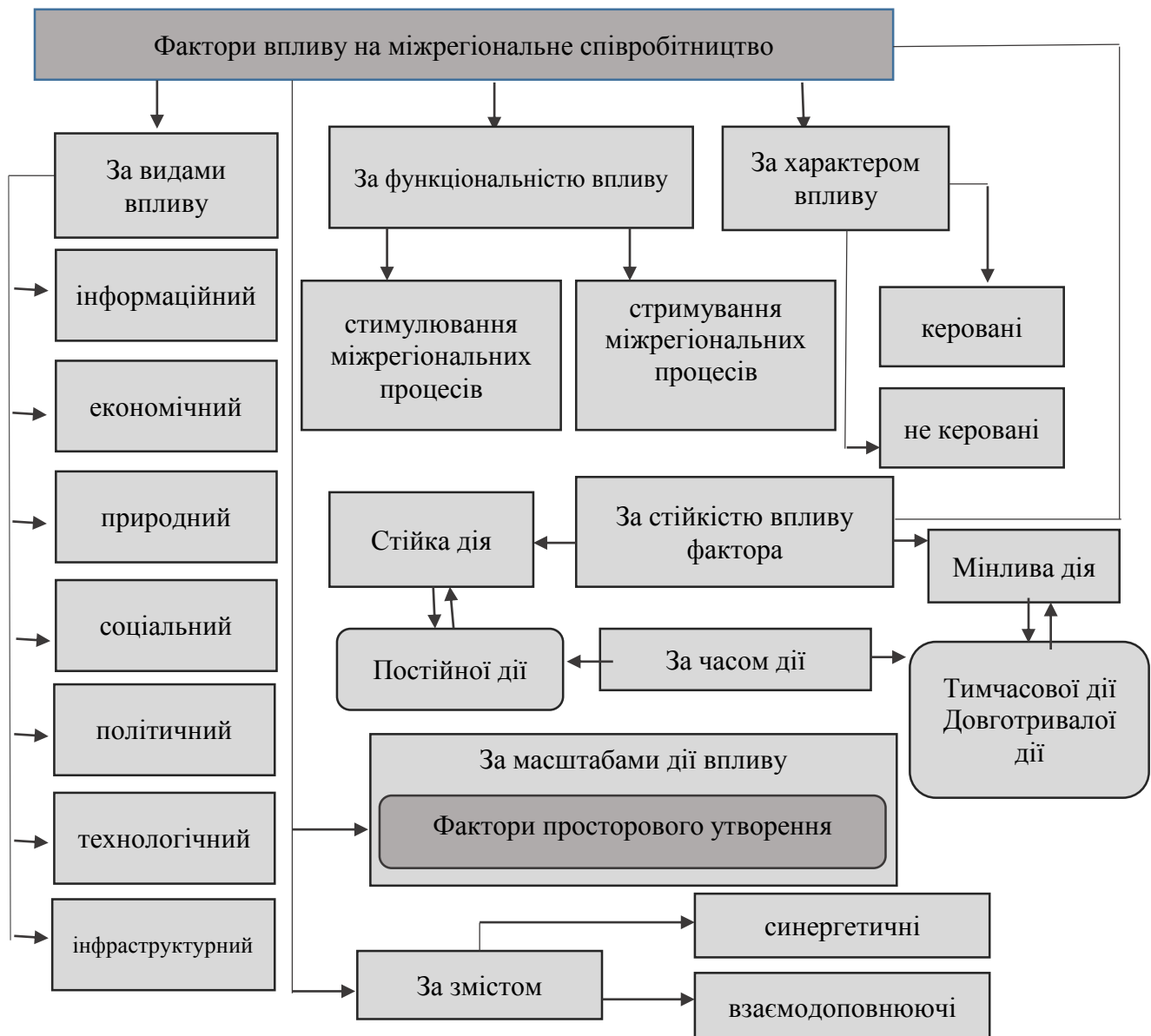

Рис. 1.4. Класифікація факторів впливу на міжрегіональне співробітництво

Такий підхід дав змогу систематизувати фактори впливу та зміни у міжрегіональних процесах із врахуванням особливостей формування міжрегіональних зв'язків, для можливості завчасно протидіяти негативному впливу факторів або стимулювати їх позитивну дію.

1.3. Принципи формування організаційно-економічного забезпечення міжрегіонального співробітництва.

Аналіз сучасних тенденцій розвитку інтеграційних процесів показав, що розробка принципів формування організаційно-економічного забезпечення міжрегіонального співробітництва сприяє не лише підвищенню рівня розвитку регіонів, а й забезпечуватиме комплексний розвиток на основі посилення їх взаємозв'язків.

Організаційно-економічне забезпечення міжрегіонального співробітництва, в нашому випадку, повинне передбачати розробку і впровадження системи заходів і важелів впливу для вирішення нагальних проблем та спрямування розвитку регіонів у напрямі формування стійких інтеграційних зв'язків, формування полюсів росту та забезпечення синергетичних ефектів від взаємодії регіонів на засадах взаємодоповнення конкурентних переваг. Аналізуючи підходи вчених [9; 23; 57; 152; 161] до організаційно-економічного забезпечення співпраці, будемо спиратись на використання системного підходу, тобто на дослідження окремих складових елементів системи, що утворюють єдину систему міжрегіональних зв'язків.

У зв'язку з цим обґрунтування принципів щодо формування організаційно-економічного забезпечення міжрегіонального співробітництва є основоположним у наших дослідженнях. Тому необхідно визначитися зі складовими елементами організаційно-економічного забезпечення міжрегіонального співробітництва та їх взаємодією між собою.

Отже, організаційно-економічне забезпечення міжрегіонального співробітництва пропонується розглядати як комплекс принципів, які забезпечують стійку взаємодію та зв'язки між регіонами з метою досягнення синергетичних ефектів від нарощення конкурентних переваг на основі формування полюсів росту на території країни. Визначення та обґрунтування принципів дозволяє виявити ті суттєві характеристики, що відповідають за ефективне функціонування міжрегіональної системи, без яких організаційно-економічне

забезпечення формування міжрегіонального співробітництва не виконує свого призначення.

Однак переважна більшість представлених науковцями структур та визначення суті організаційно-економічного забезпечення міжрегіонального співробітництва не мають однозначного трактування. Відповідно і весь комплекс принципів, за якими формується таке забезпечення, розглядається здебільшого як управління підприємством чи організацією або ж це стосується лише транскордонного співробітництва, що не дає повного й однозначного уявлення про цілісність та системність організаційно-економічного забезпечення міжрегіонального співробітництва.

Зважаючи на ідею, на якій ґрунтується наше дослідження, зокрема визначальні ознаки міжрегіонального співробітництва пропонуємо враховувати та передбачити в принципах організаційно-економічного забезпечення міжрегіонального співробітництва, специфічні засади, закономірності та особливості функціонування тих ознак. З огляду на це проведемо аналіз наукових досліджень авторів, які у своїх працях частково відображають принципи, закономірності, що характеризують різні явища та процеси: стійкий розвиток, регіональний розвиток, конкурентні переваги та побудова систем. Такі процеси та явища характеризують змістові ознаки міжрегіонального співробітництва, що дозволило виділити групи принципів, реалізація яких забезпечить стійкі взаємозв'язки регіонів, інтегрованість, взаємодоповнення конкурентних переваг, формування полюсів росту та досягнення синергетичного ефекту від взаємодії регіонів. Варто відзначити, що врахування таких принципів є обов'язковим в процесі формування організаційно-економічного забезпечення міжрегіонального співробітництва, оскільки вони враховують тенденції, особливості та головні цілі розвитку міжрегіональної співпраці й не можуть застосовуватись в повному обсязі стосовно будь-якої іншої системи.

Вищесказане дало змогу виділити групи принципів:

- стійкість взаємозв'язків між регіонами;
- інтегрованість регіонів;

- взаємодоповнення конкурентних переваг регіонів;
- досягнення синергетичного ефекту від взаємодії регіонів;
- формування полюсів росту.

Зміст кожної з груп організаційно-економічного забезпечення міжрегіонального співробітництва представлений принципами, які лягли в основу змістових ознак та визначають процеси міжрегіональних зв'язків, що є об'єктивною умовою функціонування та розвитку системи зв'язків між регіонами.

Оскільки ми у своїй роботі звертаємося до суті поняття «стійкість», посилюється значення управління стійкістю міжрегіональних зв'язків, яке не можливе без використання дієвого механізму його забезпечення. В сучасних реаліях недостатньо приділено уваги формуванню дієвого механізму забезпечення стійкості міжрегіональних зв'язків. Вважаємо, що формування такого механізму повинне ґрунтуватися на певних принципах, які здатні зберегти зв'язки міжрегіональної системи в сучасних умовах у довгостроковій перспективі.

М. Аверкина визначає принципи механізму забезпечення стійкого розвитку міст [1] і розділяє їх на загальні та спеціальні принципи. Базовими принципами, які є обов'язковими в процесі формування означеного механізму, вважає наступні: системності; наукової обґрунтованості; економічності та ефективності; цільової спрямованості; комплексності; об'єктивності; логічності; гнучкості; економічності та ефективності; зворотного зв'язку. А також спеціальні принципи, що враховують особливості та цілі при забезпеченні стійкого розвитку: безперервності, збалансованості, уніфікованості, альтернативності, адаптивності, оперативності та реальності. Автор зазначає, що досягнення стійкого розвитку міста повинно відповідати певним вимогам міста та передбачає здійснення всіх заходів, спрямованих на перерозподіл ресурсів, та соціально-економічний розвиток міста. Вважаємо за необхідне через призму наших досліджень виділити ті принципи, які формують забезпечення міжрегіонального співробітництва, оскільки зміст наведених принципів зводиться до аспекту забезпечення стійкого розвитку міст.

Подібний підхід щодо поділу принципів ефективного функціонування систем макроекономічного характеру, наводить Т. Пепа, що відмічає

закономірності, які формуються залежно від цілей поставлених завдань, та поділяє їх на загальноекономічні та специфічні. Перша група принципів, врахування яких обов'язкове в процесі міжрегіональної діяльності, є базовими для міжрегіональних утворень: комплексність, системність, збалансованість, пропорційність, пріоритетність, ефективність, оптимальність, стабільність, адекватність, поступовість, узгодженість. До принципів специфічного характеру автор відносить принцип міжрегіональної інтеграції, збалансованості розвитку території макроструктури, внутрідержавного поділу праці, програмно-цільового підходу в розвитку макросистем, державного регулювання розвитку економічних макроструктур [90].

Варто відзначити, що представлені загальноекономічні принципи, на наш погляд, є провідними в системному аналізі в цілому, відповідно, визначаючи специфічні засади формування організаційно-економічного забезпечення міжрегіонального співробітництва, доцільно використовувати системний підхід до визначення принципів міжрегіонального співробітництва, оскільки вони є взаємопов'язаними та взаємозалежними між собою та потребують певних уточнень. При цьому принципи специфічного характеру також потребують конкретизації в межах виділених нами груп.

Поруч з цим, автори В. Гневко та В. Рохчин виокремлюють умову стійкого розвитку регіонів як складної господарської системи – пропорційність. Дана умова означає досягнення певних співвідношень між регіонами різного рівня розвитку, що взаємодіють, в процесі їх соціально-економічного розвитку, а також між середовищами соціально-економічної системи [28]. Недоліком такої позиції вчених є вузьке представлення умов стійкого розвитку регіонів. В аспекті наших досліджень необхідно провести уточнення такої умови, адже пропорційність, на нашу думку, швидше відображає основи розміщення полюсів росту.

Група авторів (М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоурі) для формування організаційно-економічного механізму управління підприємства пропонують використовувати такі принципи: інноваційного характеру розвитку системи; системності; ефективного та справедливого управління персоналом; правової

захищеності управлінських рішень; безперервності й надійності; автоматизації управлінських процесів; адаптивності; економічності та ефективності [73].

На наш погляд, не всі представлені принципи можна адаптувати в межах міжрегіонального співробітництва, оскільки вони зорієнтовані на управління підприємством, однак, принципи адаптивності та ефективності заслуговують на увагу, оскільки спрямовані на забезпечення стійкості взаємозв'язків між регіонами.

Т. Терещенко пропонує такі головні принципи транскордонного співробітництва, що певною мірою повторюють вищезгадані: незалежності та суверенності; територіальної цілісності; комплексності та системності; законності; проблемності; узгодження інтересів; рівноправності; ієрархічності; самостійності; солідарності; концентрації [141, с. 84]. Водночас Н. Колінько, Г. Воляник виділяють принципи формування та функціонування ефективного механізму транскордонного співробітництва, які визначаються на основі цілей реалізації вказаного механізму й економічних характеристик об'єкту управління, зокрема, стану та економічних умов транскордонного співробітництва. Головними слід вважати такі: принцип паритету інтересів; принцип рівності всіх сторін суб'єктів ТКС; принцип оптимального співвідношення і узгодження державного регулювання і ринкового саморегулювання ТКС; принцип комплексності і максимальної ефективності ТКС; принцип гнучкості ЕМТКС [60]. Не варто лишати осторонь Н. Мікулу та В. Толкованова, які сформуvalи принципи транскордонного співробітництва на основі засад європейської регіональної політики та досвіду транскордонного співробітництва [80]. Автори наголошують, що розвиток такого співробітництва повинен зберігати специфіку самотутності та індивідуальності кожної зі сторін на основі взаємодопомоги та партнерства, солідарності та допомоги, а також враховувати існування концепції стратегії транскордонного розвитку.

Як бачимо, наведені принципи зводяться до специфіки розвитку та особливостей формування транскордонного співробітництва, що певним чином обмежує та не розкриває аспекту саме міжрегіонального співробітництва.

Аналіз підходів вчених до визначення принципів забезпечення стійкого

розвитку міст, регіонів, управління підприємства, макроекономічних систем, транскордонного співробітництва показав недостатню висвітленість міжрегіонального аспекту або ж трактування цих принципів не враховує особливостей формування та не конкретизує їх в межах виділених груп принципів за ознаками міжрегіонального співробітництва. З огляду на це необхідно уточнити та врахувати в принципах особливості міжрегіонального аспекту, а саме: властивості та умови функціонування стійких взаємозв'язків регіонів, інтегрованість, взаємодоповнення конкурентних переваг, полюсів росту, завдяки чому досягатиметься синергетичний ефект від взаємодії регіонів.

В аспекті наших досліджень у відповідності до визначальних ознак міжрегіонального співробітництва адаптивність зв'язків регіонів та ефективність співпраці між регіонами можуть забезпечувати стійкість взаємозв'язків регіонів. Вважаємо за доцільне доповнити та уточнити принципи стійкості взаємозв'язків між регіонами. Відповідно, в процесі забезпечення стійких взаємозв'язків передбачається врахування змін умов зовнішнього та внутрішнього середовища інтеграційних процесів. В цілому адаптивність зв'язків регіонів передбачає здатність системи міжрегіональних зв'язків до самозбереження, тобто дотримання визначеної траєкторії функціонування щодо досягнення запланованих результатів. Зокрема, зв'язки регіонів повинні пристосовуватися до різних форм співпраці, бути стійкими до впливу різних факторів зовнішнього та внутрішнього середовища, зберігаючи функціонування міжрегіональної системи та використовуючи нові можливості для розвитку міжрегіонального співробітництва. Важливим аспектом є те, що елементи системи міжрегіональних зв'язків повинні мати здатність оперативно реагувати на зміни умов міжрегіонального співробітництва, змінюючи пріоритети, структуру зв'язків на найбільш прийнятні для забезпечення взаємодії та узгодженості інтересів регіонів стосовно міжрегіонального співробітництва в конкретних економічних умовах.

Враховуючи можливість впливу різних факторів на функціонування та розвиток міжрегіонального співробітництва, стійкість взаємозв'язків вимагає уваги з боку органів управління будь-якого рівня, адаптивного регулювання

інтеграційних процесів, особливо в період практичної реалізації довгострокової стійкої співпраці, з метою збереження або досягнення оптимального функціонального стану міжрегіональної системи. Вважаємо, що цілі державної політики впливають на формування та реалізацію інтересів регіонів [16]. Крім цього, рішення, що приймаються на місцевому рівні, мають узгоджуватися з комплексом рішень у масштабах держави. Тому взаємодія регіонів повинна відбуватися з врахуванням цілей державної політики та пріоритетів розвитку регіонів. Таким чином, одним із основних принципів формування та забезпечення стійкості інтеграційних зв'язків є принцип зворотного зв'язку, який ґрунтується на тому, що цілі та завдання щодо забезпечення стійкого розвитку зв'язків визначаються вимогами суб'єктів регуляторного впливу, що формують регуляторну норму. Відбувається узгодження здійснюваних проектів і заходів регіональних органів влади та самоврядування міжрегіонального співробітництва з нормами програм та планів державного управління. При цьому будь-які дії зіставляється з головними цілями та завданнями, визначеними під час підписання угод про взаємодію, а також з відповідними регіональними та загальнодержавними стратегіями, пріоритетами, які сприяють забезпеченню стійкості міжрегіональних зв'язків. Також за необхідності можуть бути внесені певні корективи в плани, програми з метою послаблення, усунення або попередження негативного впливу факторів.

Ще однією з головних умов стійкого функціонування системи міжрегіональних зв'язків є ефективність співпраці між регіонами. Довготривалість взаємодії регіонів залежить від ефективності використання різних видів ресурсів, продуктивності живої, упредметненої і сукупної праці, рентабельності. Ефективність співробітництва може виражатися не лише в грошовій формі, а й мати форму економії часу, підвищення якості товарів та послуг, що сприятиме розвитку міжрегіонального співробітництва в довгостроковій перспективі. Тому необхідно здійснювати різного роду перевірки щодо відповідності отриманих результатів до запланованих результатів [73].

Поряд з тим важливим є виокремлення принципу мотивації до взаємодії

регіонів, який ґрунтується на створенні передумов, що сприятимуть розвитку міжрегіонального співробітництва, внаслідок чого забезпечується активізація стійких міжрегіональних зв'язків. При цьому використання матеріальних, нематеріальних, організаційних та психологічних стимулів, орієнтованих на задоволення потреб та інтересів регіонів, підвищить рівень інтеграційних процесів.

Враховуючи вищеперераховані аспекти забезпечення стійкості взаємозв'язків регіонів, в межах даної групи, сформовано такі принципи:

- адаптивності зв'язків регіонів;
- ефективності співпраці між регіонами;
- мотивації до взаємодії регіонів;
- зворотності зв'язків регуляторних органів.

Аналіз принципів транскордонного співробітництва, яке здійснюється через кордон, призводить до думки, що особливої уваги заслуговує такий принцип, як територіальна цілісність. У нашому випадку це відображає взаємозв'язки регіонів – полюсів росту. Даний принцип передбачає формування та територіальне розміщення полюсів росту таким чином, що вони утворюватимуть каркас взаємозв'язків в межах країни з метою збереження цілісності країни через зв'язки полюсів росту та інших регіонів. Відповідно формування полюсів росту, які даватимуть імпульси розвитку прилеглим територіям, повинно передбачати таке рівномірне їх розміщення, щоб вплив полюсів росту охоплював усю територію країни.

У процесі розвитку взаємодії регіонів полюси росту мають різну інтенсивність дії впливу на інші регіони, що обумовлює необхідність пропорційного їх розміщення, яке полягає в просторовому співвідношенні різної дії впливу полюсів росту між собою відносно території країни. Крім того, полюси росту тяжіють один до одного, формуючи взаємозв'язки, що, в свою чергу, утворює так звані зони розвитку по всій території країни.

К. Павлов відмічає, що створення полюсів росту з метою регіонального розвитку спрямовано на ретельний вибір в проблемному регіоні одного або декількох потенційних полюсів росту. Саме сюди направляють нові інвестиції

замість того, щоб «точково» розподіляти їх по всьому району [89, с. 67]. Таким чином, через призму наших досліджень для забезпечення сили впливу полюсів росту на інші регіони в залежності від роду імпульсів, які з них виходять, виділимо принцип кумулятивності, що передбачає здійснення трансформаційних перетворень, які сприятимуть формуванню та розвитку пріоритетних видів економічної діяльності регіонів, що даватиме імпульси розвитку іншим регіонам. Це досягається за рахунок концентрації, поступового нагромадження та зосередження конкурентних переваг і подальшої їх «вибухової» дії через взаємодію регіонів. Даний принцип проявляється у динамічному розвитку видів економічної діяльності новітніх технологічних укладів, які забезпечують імпульси для інтенсифікації розвитку та впливу у напрямку від полюсів росту до інших регіонів, та передбачає активізацію виробничих та ринкових зв'язків, капіталовкладень від полюсів росту в відсталі регіони з метою їх майбутньої індустріалізації і прискорення економічного розвитку. Здійснення динамічного впливу на оточуюче середовище в межах країни або регіону передбачає виробництво своїх специфічних товарів (робіт, послуг) у рамках відповідних відтворювальних циклів пропульсивних видів економічної діяльності, які є джерелом інновацій та прогресу.

Розглядаючи теорії «полюсів росту», «центрів розвитку», «осі розвитку» (Ф. Перру, Ж. Будвіль, П. Потье) та зважаючи на їх спільні концептуальні основи, стає логічно виділити такий принцип, як взаємопроникнення господарських зв'язків, що полягає у зв'язності полюсів росту між собою та налагодженні зв'язків у різних сферах діяльності з іншими регіонами для тісної співпраці та збереження цілісності країни. У цьому ж аспекті, зважаючи на досвід західних країн, однією з головних умов функціонування системи полюсів росту та забезпечення розвитку регіонів є необхідність врахування місцевої економіки, низки соціальних проблем для створення взаємовигідних господарських структур. Тобто полюс росту повинен бути пов'язаний з прилеглими територіями (регіонами) за рахунок імпульсів росту, генерування, впровадження і дифузії нововведень через міжгалузеві зв'язки регіонів.

Зважаючи на перераховані засади формування та розміщення полюсів росту,

визначено такі головні принципи забезпечення їх функціонування:

- кумулятивності;
- пропорційності розміщення полюсів росту;
- взаємопроникнення господарських зв'язків;
- територіальної цілісності.

Наведені принципи зорієнтовані на забезпечення взаємодії регіонів, кожен з яких відіграє свою часткову роль, невід'ємну для всієї країни, задля збереження національної єдності.

Виходячи з наших досліджень, а саме з визначення інтегрованості, що обумовлює процес об'єднання регіонів у цілісну відкриту систему та поглиблення їх взаємодії, варто при забезпеченні інтегрованості регіонів враховувати наступні принципи:

- комплексності взаємодії;
- цілісності простору;
- збалансованості інтеграційних зв'язків.

Принцип комплексності взаємодії пропонуємо розглядати для міжрегіонального співробітництва з позиції сукупності взаємозв'язків, які об'єднують регіони в цілісну відкриту систему та направлені на розвиток інтеграційних процесів. Цей принцип передбачає розвиток взаємозв'язків регіонів як єдиного цілого на основі їх взаємодії, що сприятиме ефективному та узгодженому поєднанню основних та другорядних видів економічної діяльності. При цьому забезпечення комплексності відбувається через стимулювання виробничих та невиробничих сфер.

Порушення цілісності просторової системи може змінити структуру та функціональні особливості [142]. Відповідно, з позиції системи міжрегіональних зв'язків, особливе значення при забезпеченні інтегрованості регіонів відіграє принцип цілісності простору (економічного, політичного, соціального та інших). Цілісність забезпечує взаємозв'язки між природними, соціальними, науковими та іншими процесами і явищами, які функціонують і реалізуються в міжрегіональній системі при взаємодії регіонів. Дотримання даного принципу передбачає

забезпечення цілісності національної економіки та просторової єдності держави.

В аспекті наших досліджень будемо розглядати принцип збалансованості інтеграційних зв'язків, що передбачає втримання рівноваги між зовнішньою та внутрішньою діяльністю регіонів. У ході управління зв'язками між регіонами пропонуємо зменшити всі сформовані і прогнозовані «дисбаланси» між внутрідержавними та зовнішніми зв'язками регіонів, тобто обсяги зовнішньої реалізованої продукції товарів та послуг повинні бути відносно рівними за обсягом внутрішній продукції товарів та послуг. Порушення балансу системи міжрегіональних зв'язків спричинить її роз'єднаність, породжуючи дисбаланс міжрегіональних процесів [35, с. 15]. Ці принципи обумовлюють положення, притаманні інтеграційним процесам на рівні регіонів.

Щодо групи принципів, що забезпечують досягнення синергетичного ефекту від взаємодії регіонів, слід відзначити, що при такому ефекті просторові економічні системи (міжрегіональні) володіють специфічними принципами, які виникають в процесі взаємодії та кооперації її підсистем (регіонів).

Дослідження економічного синергізму проводив М. Портер, який вивчав ланцюги створення цінності різних компаній (підприємств), а також спільні види діяльності та їх потенційні зв'язки, які можна використовувати для створення конкурентних переваг [101, с. 14]. Ключові принципи економічної синергетики розкриті у працях зарубіжних і вітчизняних науковців О. Ерохиної, І. Дегтярьової, С. Кузнецової, О. Князевої, І. Пригожина; математичні, логічні та філософські блоки принципів так само обговорювалися В. Аршиновим, В. Будановим, В. Войцеховичем. У найпростішому варіанті було запропоновано сім головних принципів синергетики: гомеостатичність, ієрархічність, нелінійність, нестійкість, незамкнутість, динамічна ієрархічність, спостережуваність. О. Гонта у своїй роботі зазначає наявність спільних системних властивостей різної природи і динаміки розвитку – цілісність, інтегративність, ієрархічність [29, с. 165]. Наведені принципи є дещо узагальненими і, по суті, є основними в синергетиці. Проте синергетика як наука про розвиток і самоорганізацію складних систем довільної природи успадковує і розвиває універсальні, міждисциплінарні підходи; її методи

спираються на нелінійну математику і результати природничих наук, що вивчають еволюцію складних систем, істотно збагачуючи наші уявлення про складні явища та процеси. Вважаємо, що принципів не повинно бути занадто багато для дотримання їх реальної модельної діяльності в межах системи міжрегіональних зв'язків. Саме тому вважаємо за необхідне визначити два найбільш суттєві принципи забезпечення процесу синергетичного розвитку міжрегіональних зв'язків, спрямовані на врахування особливостей досягнення синергетичного ефекту від співпраці в умовах міжрегіонального співробітництва.

Як зазначалося в теорії нашого дослідження, синергетика вивчає процеси та властивості, що утворюються у відкритих системах, адже додаткові економічні переваги утворюються при взаємодії регіонів, що досягається лише за умови їх відкритості. Відзначимо, що при переході від одного стану рівноваги до іншого, в області нелінійності система стає обов'язково відкритою, тобто навіть від початку замкнуту систему слід розширяти до відкритої. Саме тому вважаємо за доцільне визначити принцип відкритості регіонів, що передбачає можливість взаємозв'язків між регіонами своєї держави та регіонами інших країн, а також ефективне використання сукупного потенціалу один одного. Це створить шляхи налагодження та розвитку міжрегіонального співробітництва. При реалізації даного принципу необхідно враховувати ступінь відкритості, який має певні допустимі межі, що обумовлюють безпечний розвиток міжрегіонального співробітництва.

Кожен регіон як учасник міжрегіонального співробітництва в рівній мірі зацікавлений у розвитку співпраці, незважаючи на можливі розбіжності в одержуваних і втрачених благах (матеріальних, соціальних, символічних тощо). Можливість реалізації інтересів регіонів спонукає до співпраці, внаслідок чого значними стають не тільки економічні, власницькі мотиви, а й престиж, творчість, альтруїзм. В свою чергу, досягнення синергетичного ефекту неможливе без узгодженості інтересів регіонів, адже взаємопов'язаний та узгоджений розвиток усіх регіонів забезпечує формування ефективної взаємодії регіонів. Таким чином, виокремлюється принцип узгодженості інтересів регіонів, що передбачає

врахування інтересів як на місцевому, так і на державному рівні, узгодженість з цілями суб'єктів співпраці та синхронізованість у часі, що є основою більш стійкого і збалансованого міжрегіонального розвитку в межах країни. Даний принцип проявляється у взаємоузгоджених діях регіонів, що відповідають єдиній меті. Недотримання цього принципу призведе до суперечностей між регіонами та зниження їх мотивації до співпраці, що не сприятиме досягненню синергетичного ефекту. Принципи, спрямовані на врахування особливостей досягнення синергетичного ефекту від взаємодії регіонів в умовах міжрегіонального співробітництва, дозволять забезпечити його комплексний розвиток у практичній площині.

Наступна група принципів – ті, що характеризують взаємодоповнення конкурентних переваг регіонів. Відзначимо, що співпраця між регіонами, зокрема, взаємодоповнення конкурентних переваг неможливе без спільного досягнення цілей регіонів, що необхідно для подальшого розвитку міжрегіонального співробітництва. Це призводить до визначення принципу кооперації між регіонами, що ґрунтується на об'єднанні учасників співробітництва, метою якого є задоволення інтересів та взаємовигідність зв'язків регіонів. Процес об'єднання передбачає оптимально можливе поєднання ресурсів регіонів та узгодження в питанні їх раціонального використання.

Взаємодоповнення конкурентних переваг регіонів досягається шляхом симбіозу ресурсів через взаємодію регіонів, при цьому кожен регіон повинен володіти в достатній кількості ресурсами, що сприятиме реалізації спільних регіональних цілей. Тому практично кожний регіон держави вимагає постійного відтворення робочої сили, інформаційних, природних та інших ресурсів, яке повинне включати відновлення природи як джерела предметів і засобів праці, просторового базису, середовища існування людини (очищення атмосфери, водойм, відновлення лісів тощо.) [58, с.17]. Відтак взаємодоповнення конкурентних переваг обумовлює визначення принципу достатності ресурсів регіонів, який полягає в можливості ефективно розпоряджатися власними та позиковими ресурсами в умовах конкуренції з метою досягнення та встановлення

певного рівня забезпеченості ресурсами, що формує відповідні конкурентні переваги для можливості досягнення спільної мети взаємодіючих регіонів. При цьому необхідним є вдосконалення механізму нарощення конкурентних переваг регіонів.

Необхідною умовою взаємодоповнення конкурентних переваг регіонів є спільність інтересів, що визначаються потребами регіонів. Це передбачає виділення такого принципу, як задоволення потреб регіонів, що обумовлює досягнення їх спільної мети. Крім того, за допомогою цього принципу акцентуємо увагу на непростій взаємодії регіонів та поєднанні їхніх ресурсів та налагодженні зв'язків регіонів з різними можливостями задовільнити потреби інших регіонів при реалізації їх спільних цілей. Дотримання даного принципу в процесі міжрегіонального співробітництва дозволить реалізувати їх спільні цілі шляхом нарощення відповідних конкурентних переваг, обмежуючи або стимулюючи використання різних ресурсів.

Зауважимо, що між запропонованими принципами достатності ресурсів регіонів, кооперації між регіонами, задоволення потреб регіонів існує взаємозв'язок; крім того, вони враховують особливості взаємодоповнення конкурентних переваг регіонів.

Всі розглянуті принципи організаційно-економічного забезпечення міжрегіонального співробітництва є взаємозалежними та взаємозв'язаними та системно враховують засадничі положення його визначальних ознак, що представлено на рис. 1.5. При цьому такі принципи охоплюють всі аспекти специфіки діяльності регіонів та їх територіального розміщення, розкривають особливості та визначальні умови формування міжрегіонального співробітництва.

Дотримання вищенаведених груп принципів забезпечить формування та розвиток міжрегіональних зв'язків, а також поглибить методологічні засади організаційно-економічного забезпечення міжрегіонального співробітництва.

Рис. 1.5 Принципи забезпечення міжрегіонального співробітництва *

Висновки до розділу 1

Складність та суперечність процесів функціонування регіональних господарських систем потребує розгляду інтеграційних процесів, а саме становлення міжрегіональних взаємозв'язків, що мають визначальний вплив на економічний розвиток регіонів, та є важливою ознакою підвищення конкурентоспроможності країни в цілому.

З'ясовано, що існуючі дослідження міжрегіонального співробітництва не дають однозначного трактування суті цього поняття через надмірні узагальнення критеріїв його формування та розвитку. На основі синтезу теорій стійкого розвитку, конкурентних переваг, регіонального розвитку та систем, запропоновано власний підхід до визначення «міжрегіонального співробітництва», зміст якого полягає у процесі формування системи стійких взаємовигідних зв'язків між регіонами, що сприяє поглибленню інтеграційних процесів як усередині держави, так і за її межами на основі формування полюсів росту, що становлять каркас цих відносин та призведе до підвищення синергетичного ефекту від взаємодоповнення

конкурентних переваг регіонів.

Разом з тим, різні за характером взаємозв'язки регіонів обумовлюють розвиток форм міжрегіонального співробітництва, які формуються з урахуванням природно-географічних умов, поглиблення поділу праці, процесів виробничого й невиробничого характеру різних видів економічної діяльності й науково-технічного прогресу тощо. Особливістю ідентифікації форм є також наявність кордону, умови розміщення та використання ресурсів регіонів, спільність чи ідентичність проблем міжрегіональних зв'язків, тому, проаналізувавши основні форми співпраці, можна систематизувати їх за такими ознаками: етапом життєвого циклу відносин між регіонами, тривалістю міжрегіональних зв'язків, напрямом міжрегіонального співробітництва, суміжністю територій, характером господарських взаємозв'язків, цілями міжрегіональної взаємодії.

Зміни, які відбуваються в просторі та часі, економічних, політичних, соціальних та інших відносин у процесі розвитку зв'язків між регіонами мають значний вплив на розвиток міжрегіонального співробітництва. Серед факторів впливу на міжрегіональне співробітництво можна виділити такі, що носять стійкий, керований, стимулюючий та стримуючий характер, та просторове їх утворення визначає масштаби дії їх впливу. Крім цього, визначено змістові фактори, які діють в аспекті особливостей формування міжрегіональних взаємозв'язків, а саме: синергетичні та взаємодоповнюючі.

Для побудови методологічного підґрунтя щодо забезпечення розвитку міжрегіональної взаємодії визначено групи принципів, реалізація яких забезпечить стійкі взаємозв'язки регіонів, інтегрованість, взаємодоповнення конкурентних переваг, формування полюсів росту та досягнення синергетичного ефекту від взаємодії регіонів.

Дотримання сформованих принципів є обов'язковим в процесі формування організаційно-економічного забезпечення міжрегіонального співробітництва, оскільки вони враховують тенденції, особливості та головні цілі розвитку міжрегіональної співпраці та сприятимуть поглибленню методологічних засад організаційно-економічного забезпечення міжрегіонального співробітництва.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖРЕГІОНАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

2.1. Методика аналізу та оцінка рівня розвитку міжрегіонального співробітництва

Активізація ефективного міжрегіонального співробітництва є однією із визначальних характеристик розвитку сучасної економіки. У той же час використання традиційних методів та механізмів його реалізації в умовах України виявилось малоефективним. Не останню роль у цьому відіграла відсутність об'єктивної науково обгрунтованої методики оцінки рівня розвитку міжрегіонального співробітництва, зокрема, недостатньої уваги приділено розгляду комплексного аналізу показників, які б характеризували міжрегіональне співробітництво. У зв'язку із цим необхідним є дослідження та систематизація існуючих методичних підходів вчених до розрахунків з питань співробітництва з метою розробки методики оцінки рівня розвитку міжрегіонального співробітництва, адже використання такої методики може допомогти визначити проблемні сторони та пріоритетні напрямки активізації взаємодії регіонів.

Основою наших досліджень є напрацьовані вченими методичні підходи до аналізу та оцінки міжрегіонального, транскордонного, міжнародного співробітництва та інтеграційних процесів в цілому. Найбільш ґрунтовні теоретичні напрацювання належать таким науковцям, як Н. Мікула, Т. Терещенко, З. Герасимчук, Л. Корольчук, А. Омаров, В. Мельник, О. Лютак, І. Сторонянська, А. Гранберг, А. Новоселов, М. Максимчук, М. Писаренко, О. Михайловська, та інші.

Однак аналіз вищенаведених процесів, розроблених в науковій літературі, здебільшого розглядався для національних економік та підприємств, і практично не враховано специфіку оцінки синергетичних ефектів в межах міжрегіонального співробітництва, а також комплексного аналізу показників, які б характеризували

його на регіональному рівні. Окремі теоретичні та методичні проблеми, які виникають у процесі розробки та реалізації оцінки сфери розвитку міжрегіонального співробітництва, зумовлюють необхідність деяких доопрацювань та вдосконалень методологічних підходів.

Таким чином, виходячи зі змісту міжрегіонального співробітництва, яке пропонуємо розглядати з урахуванням синергетичного ефекту від взаємодії регіонів та взаємодоповнення конкурентних переваг, зауважимо, що формування методики оцінки рівня розвитку міжрегіонального співробітництва вимагає аналізу досліджень вчених із даної тематики з подальшим виявленням цих ознак з метою розробки методики на регіональному рівні. Результати аналізу проведених досліджень існуючих методичних підходів до оцінки інтеграційних процесів, транскордонного, міжнародного та міжрегіонального співробітництва подано у табл. 2.1.

Зокрема, Н. Мікула [78] до основних напрямів оцінки ефективності транскордонного співробітництва та діяльності єврорегіонів відносить: показники прикордонної торгівлі, взаємної зовнішньої торгівлі та інвестиційної діяльності, рівня розвитку комунікаційної й прикордонної інфраструктури, обсяги фінансової підтримки з міжнародних фондів та структур, суспільні ефекти від реалізації спільних проектів та заходів тощо. Такий методичний підхід дозволяє систематизовано оцінити результати реалізації співпраці, проте оцінювання відбувається в аспекті транскордонного регіону як бази дослідження, що не дозволяє в повній мірі оцінити процеси міжрегіонального співробітництва.

Автори З. Герасимчук, Л. Корольчук пропонують здійснювати оцінку можливості розвитку регіонів на локальному, регіональному, державному та загальноєвропейському рівнях за відповідними показниками [24]. Результати проведених досліджень є корисними при оцінці рівня інтеграційних процесів регіонів як усередині країни, так і за її межами, враховуючи при цьому стан економічної безпеки регіону.

Таблиця 2.1

Огляд методик оцінки міжрегіональної взаємодії

Автори	Напрямки оцінки	Врахування ознак, як елементів оцінювання міжрегіональної співпраці	Важливі аспекти розвитку інтеграційних процесів
1	2	3	4
Н. Мікула	– оцінка прикордонної торгівлі; – оцінка розвитку зовнішньоекономічної діяльності прикордонних регіонів-учасників транскордонного співробітництва; – оцінка реалізації спільних проектів за обсягами фінансової підтримки з міжнародних фондів; – оцінка рівня розвитку комунікаційної й прикордонної інфраструктури.		Систематизована оцінка реалізації співробітництва.
З. Герасимчук Л. Корольчук	– оцінка можливостей розвитку ТКС регіонів; – оцінка рівня державної підтримки розвитку ТКС відповідно до пріоритетів зовнішньоекономічної та внутрішньої регіональної політики держави. – визначення ступеня інтеграційних процесів всередині ТКР; – оцінка стану економічної безпеки прикордонних регіонів в рамках реалізації ТКС;	Розвиток як основа теорії самоорганізації, що визначає синергетику.	Визначення пріоритетів та можливості розвитку регіонів. Стан економічної безпеки регіонів.
Т. Терещенко	– оцінки розвитку транскордонної співпраці на мікро-, мезо- та макрорівнях. – оцінка якості та повноти виконання проектів та програм; – відповідність результатів проектів заявленим меті; – ступінь вирішення ключових проблем регіону.	Принцип багаторівневості концептуально висвітлює стійкість міжрегіональної системи в просторі. Ефективні результати проектів від взаємодії учасників співробітництва, є умовою синергетичних ефектів;	Оцінка реалізації проектів та заходів співробітництва. Розглядаються важливі умови здійснення транскордонної співпраці. Реалізація інтересів учасників співробітництва.

Продовження табл. 2.1

1	2	3	4
В. Ушаков	1) експортна квота (відношення експорту країни до ВВП) характеризує рівень відкритості національної економіки (НЕ) та свідчить про конкурентоспроможність продукції на світовому ринку; 2) обсяг експорту (імпорту) країни на душу населення; 3) експортний потенціал країни (обсяг виробленої продукції, який країна може продати на світовому ринку без будь-якої шкоди для задоволення внутрішніх потреб); 4) структура експорту (питома вага різних товарних груп у загальному обсягу експорту); 5) структура імпорту (відображає залежність НЕ від світової у ресурсах, товарах і послугах); 6) співвідношення між обсягом іноземних прямих інвестицій країни та обсяг прямих іноземних інвестицій в її економіку; 7) обсяг зовнішнього боргу країни та його співвідношення з ВВП та експортом даної країни.		Відкритість економіки (країни) регіону.
А. Сищук В. Третяк	– оцінка зовнішньоекономічної діяльності підприємств, (як частку взаємного товарообороту між країнами у їх загальному зовнішньоторговельному обороті,) – оцінка транспортних витрат під час проведення зовнішньоторговельних операцій, – оцінка диверсифікації і концентрації, – оцінка відносної експортної спеціалізації, – оцінка валютної ефективності експорту та імпорту, економічні ефекти від експорту та імпорту, – оцінка ефективності виробництва продукції на експорт та ін.		Потенційні можливості регіонів до налагодження інтеграційних зв'язків можуть виражатися у товарообороті як абсолютно кількісна величина, що залежить від обсягу товарів, послуг та їх ціни.

Продовження табл. 2.1

1	2	3	4
З. Герасимчук О. Лютак	– оцінка інтеграційного потенціалу регіонів; – оцінка складових елементів інтеграційного потенціалу (інвестиційна, інноваційна, соціальна, підприємницька, екологічна, інфраструктурна);	Врахування конкурентних переваг прикордонних регіонів різних держав.	Стан інтеграційного потенціалу дає можливість розрахувати інтеграційні можливості як прикордонних, так і внутрішніх областей держави.
І. Сторонянська	оцінка міжрегіональних потоків: показники міжрегіональної торгівлі, міжрегіонального руху капіталів та інвестицій, міжрегіональної міграції населення, транспортних потоків.		характеризує внутрішньонаціональні, міжрегіональні торговельні взаємозв'язки.
С. Писаренко	– оцінка рівня конкурентоспроможності регіонів за галузями економіки; – оцінка фінансового стану та забезпечення регіонів; – оцінка розвитку підприємницької діяльності; – оцінка розвитку інфраструктури, зовнішньоекономічної діяльності, соціального розвитку областей.	Визначає найбільш суттєві фактори формування конкурентних переваг регіонів.	Рівень ефективності використання конкурентних переваг на зовнішньому ринку.
О. Михайловська	– оцінка наслідків взаємодії між суб'єктами світового інноваційно-інвестиційного процесу; – зв'язок розвитку глобального інформаційного середовища з прискоренням (стримуванням) інноваційно-інвестиційних потоків; – оцінка впливу інформаційних асиметрій на світовий інноваційно-інвестиційний процес.	– стани економічних систем в межах синергетичного підходу; – досліджено самоорганізацію інноваційних кластерів в інформаційному просторі.	

Продовження табл. 2.1

1	2	3	4
С. Савчук	– оцінка ефективності використання виробничої потужності й ресурсів. – оцінка загального синергетичного ефекту в момент часу t після злиття/поглинання; – синергетичний ефект при досягненні оптимального обсягу виробництва та взаємодоповнення ресурсів; – синергетичний ефект, який досягається на ринку капіталу (різниця у сплачених відсотках за кредит тощо); – синергетичний ефект за рахунок зниження сплати податків, інших платежів у держбюджет; – синергетичний ефект, що досягається за рахунок підвищення рівня монополізації ринку;	Враховує синергетичні ефекти від підвищення ефективності при злитті та використанні різних ресурсів.	Утворення інтегрованих систем, об'єднання різного типу підприємств.
І. Тивончук Г. Глинська	– Приріст прибутку; – Економії або зниження витрат; – Ризики ринку.	Розгляд синергетичних ефектів від злиття організацій та підприємств.	Оцінка можливостей об'єктів співробітництва до налагодження взаємозв'язків;

* складено дисертантом на основі [77; 24; 141; 142; 105; 145; 66; 133; 74; 112]

Дослідження В. Третьяка, який розглядає регіональні зовнішньоекономічні зв'язки, дозволяє здійснити аналіз зовнішньої відкритості регіонів як взаємодію в рамках світової економіки з іншими регіонами [145]. Однак пропонована методика не розкриває предмета цього дослідження, оскільки результати її направлені на аналіз зовнішньоекономічної діяльності регіонів, що є лише одним із елементів нашої майбутньої оцінки. Тому, зважаючи на наші дослідження, дану методику пропонуємо адаптувати до визначення економічних відносин між регіонами в межах країни. При цьому взаємодія регіонів (економічна відкритість) виражається у величині взаємного товарообороту (ввозу та вивозу товарів чи послуг з регіону до інших регіонів країни).

В. Ушаков характеризує рівень відкритості національної економіки через зовнішньоекономічні квоти, що свідчить про конкурентоспроможність продукції на світовому ринку. Однак у такому підході взаємодія інтеграційних зв'язків виражається у зовнішньоторговельному обороті між країнами, що не виражає міжрегіональних потоків товарів та послуг в середині країни. Як елементом нашої методики скористаємося оцінкою відкритості економіки регіону, що визначає рівень інтегрованості регіону та за своїм змістом визначає його готовність до співпраці. Вважаємо за доцільне оцінювання рівня відкритості регіональної економіки доповнити оцінкою взаємозалежності зовнішніх та внутрішніх зв'язків досліджуваних міжрегіональних систем шляхом знаходження коефіцієнту збалансованості співпраці регіонів (їх ввозу та вивозу).

Запропонована методика оцінки розвитку міжрегіональних соціально-економічних взаємодій, здійснена в працях І. Сторонянської, дозволяє проаналізувати внутрішньодержавну економічну інтегрованість України, міжрегіональні торговельні взаємозв'язки [133, с. 84 – 96]. Поділяємо бачення проблеми стосовно наявності обліку статистичної інформації щодо міжрегіональних потоків не лише на зовнішньому, а й на внутрішньодержавному рівні. Ми погоджуємося з думкою автора, що система показників оцінки рівня інтегрованості повинна містити показники міжрегіональної торгівлі,

міжрегіонального руху капіталів та інвестицій, міжрегіональної міграції населення, транспортних потоків. При цьому, на наш погляд, здійснюючи оцінку міжрегіональних взаємозв'язків, необхідно врахувати, що міжрегіональний товарооборот не завжди даватиме синергетичний ефект. Тому в нашому дослідженні доречно буде врахувати позитивні та негативні чинники інтеграційних процесів, що сприятимуть виникненню синергетичного ефекту.

У дослідженнях міжрегіональної взаємодії слід опиратися на підходи до аналізу авторів З. Герасимчук, О. Лютак, які аналізували також інтеграційні процеси, використовували показники оцінки конкурентних переваг, рівень інтеграційного потенціалу регіону. Дана методика є досить впорядкованою та систематизованою, що дає можливість оцінити інтеграційні можливості та потенціал регіонів держави, визначаючи їх готовність до співпраці.

С. Писаренко пропонує метод порівняльного багатовимірної аналізу для дослідження детермінанта конкурентоспроможності регіонів України. Окрему увагу автор приділяє визначенню суттєвих факторів формування конкурентних переваг регіонів [98]. Однак щодо оцінки конкурентних переваг слід зазначити, що зв'язки між регіонами залежать не просто від рівня конкурентоспроможності регіонів, а й від здатності наявних ресурсів до комбінацій, що визначає їх взаємодоповнюваність. Тому для забезпечення узгоджених міжрегіональних зв'язків оцінювання рівня конкурентоспроможності регіонів потрібно доповнити оцінкою взаємодоповнюваності конкурентних переваг, що дасть можливість сформулювати класифікаційні групи взаємодії регіонів відносно даної ознаки.

Крім цього, пропонуємо враховувати напрямки аналізу, що характеризують синергетичний ефект від міжрегіональної співпраці. Автори О. Михайловська, Т. Терещенко, І. Тивончук, Г. Глинська [145; 142; 75], досліджуючи інтеграційні зв'язки, частково розглядали елементи синергії. Проте оцінка інтеграційних процесів за наведеними показниками проводиться на національному чи підприємницькому рівнях або ж такі показники здебільшого відображають тільки окремі аспекти комплексної територіальної та галузевої інтеграції регіону. При

цьому слід зауважити, що просте сумування окремих складових не завжди прирівнюється до сумарного загального ефекту всієї системи, що підтверджує концепція оптимуму за Парето (такий стан системи, при якому значення кожного окремого критерію, що описує стан системи, не може бути покращено без погіршення становища інших елементів) [19]. При цьому досягнення синергетичного ефекту потребує узгоджених міжрегіональних зв'язків, що обумовлює реалізацію спільних інтересів учасників співробітництва.

Зважаючи на наші дослідження, міжрегіональну співпрацю ми розглядаємо як взаємоузгоджені зв'язки, спрямовані на досягнення синергетичних ефектів від взаємодії регіонів та взаємодоповнення конкурентних переваг. Це супроводжується формуванням деяких теоретичних позицій щодо оцінки інтеграції, відмінних від наявних наукових рішень. Варто зауважити, що синергетичний ефект може виникати від поєднання конкурентних переваг інтегрованих регіонів. Проте слід відрізняти взаємодоповнюючі КП, які створюють зв'язки, і ті, що протирічать взаємоузгодженій співпраці, а також спрямовані на боротьбу, антагонізм.

Водночас розвиток міжрегіонального співробітництва за причин нестачі ресурсів, що формує конкурентні переваги, відбувається нерівномірно та незбалансовано, це викликає диспропорції у рівнях економічного розвитку територій та супроводжується дезінтеграцією регіонів країни. Зважаючи на теорію розглянуту у першому розділі нашого дослідження, для певного зближення та часткового вирівнювання економічного розвитку регіонів слід звернутися до ефекту кумулятивності розвитку, який створюють полюси росту.

Концентрування конкурентних переваг та галузей, які зосереджуються на певній території, стимулюють зростання економіки і дозволяють спільно використовувати та робити обмін ресурсів, призводить до формування «полюсів росту». В даному випадку поширення ефекту розвитку на інші регіони призводять до прискореного розвитку територій, незначні переваги яких згодом можуть вирости і бути збільшені. Це має сприятливий вплив на розвиток міжрегіонального

співробітництва за рахунок відносин, які є засобом передачі ефекту пропульсивних видів економічної діяльності на прилеглі території та своєрідним генератором нововведень у розвиток спеціалізованого виробництва. При цьому економіка, політика, культура регіонів повинні бути інтегровані в світове суспільство. Тому важливо визначити передумови формування полюсів росту для гармонійного розвитку міжрегіонального співробітництва та зменшити неоднорідний та нерівномірний розвиток регіонів країни.

Узагальнюючи аспекти розвитку інтеграційних процесів та елементи оцінювання міжрегіональної співпраці, наведених вище (табл. 2.1), та проаналізувавши дослідження вчених з питань методів оцінки інтеграційних процесів і враховуючи їх напрацювання, при розробці методики оцінки рівня розвитку міжрегіональних зв'язків, пропонуємо зосередити увагу на розгляді таких важливих аспектів:

- оцінці рівня економічної відкритості внутрішньодержавних та зовнішньоекономічних міжрегіональних взаємозв'язків, що визначає рівень інтегрованості регіону як ознаки готовності його до співпраці, а також збалансованості між зовнішньою інтегрованістю та внутрішньою;
- рівень забезпеченості конкурентними перевагами регіону та їх міжрегіональної взаємодоповнюваності;
- синергетичний ефект від взаємодії регіонів;
- передумови формування та розміщення полюсів росту;

З врахуванням мети та завдань нашого дослідження, розроблено методику аналізу й оцінки рівня розвитку міжрегіонального співробітництва, яка включає аналіз сукупності складових, необхідних для реалізації та забезпечення міжрегіональних зв'язків. Така методика, яка б дозволила враховувати суттєві позитиви вищенаведених методик, повинна складатися з декількох етапів. Основні етапи аналізу та оцінки рівня розвитку міжрегіонального співробітництва представлені на рис. 2.1.

На I етапі здійснюється вибір мети, об'єкта аналізу та оцінки рівня розвитку

міжрегіонального співробітництва. Так, метою аналізу є оцінювання рівня розвитку міжрегіонального співробітництва. Відповідно об'єктом оцінки є рівень розвитку міжрегіональних зв'язків, що дає можливість проаналізувати результати взаємодії суб'єктів інтеграційних процесів.

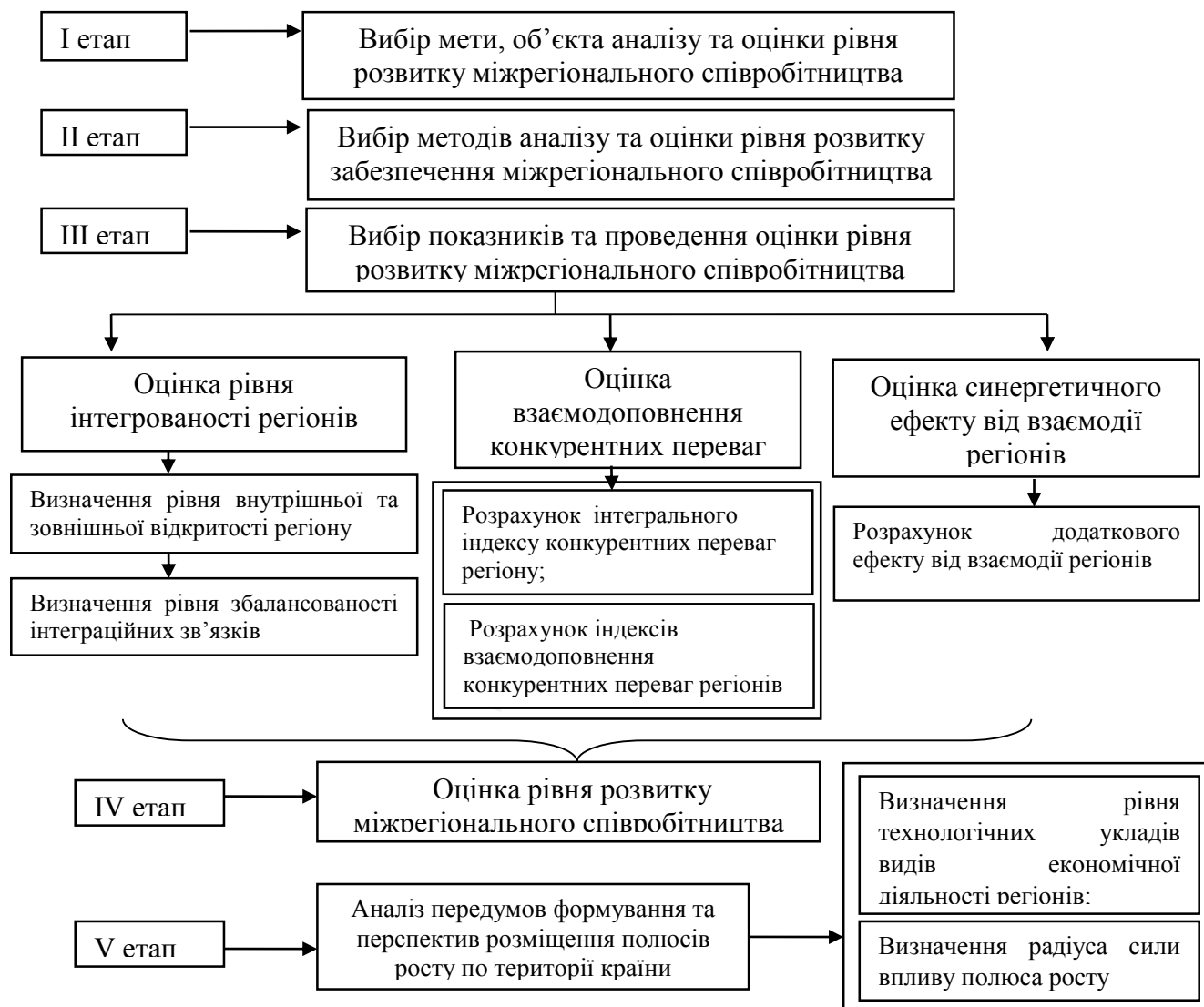

Рис. 2.1. Методика аналізу та оцінки рівня розвитку міжрегіонального співробітництва

На II етапі нашого дослідження необхідно здійснити вибір методів його аналізу. Серед головних слід відмітити методи системного аналізу інтеграційних явищ, факторний аналіз, структурний метод, економіко-статистичний та економіко-математичний аналіз, метод інтегральної оцінки шляхом зведення різнопланових показників, індексний та матричний, графічний методи.

На III етапі даного дослідження слід здійснити вибір системи показників, необхідних для аналізу та оцінки рівня розвитку міжрегіональних зв'язків. Кожна складова міжрегіональної співпраці визначається системою аналітичних показників, що деталізують окремі аспекти дії загальної системи показників.

Головними завданнями на даному етапі є проведення дослідження методики оцінки міжрегіональних зв'язків за такими напрямками:

- оцінювання рівня інтегрованості регіонів як ознаки готовності їх до співпраці;
- оцінювання рівня забезпеченості ресурсами тих регіонів України, що формують конкурентні переваги, та розрахунок індексу їх міжрегіональної взаємодоповнюваності;
- оцінювання синергетичного ефекту від взаємодії регіонів.

1. Оцінка рівня інтегрованості регіонів як ознаки готовності їх до співпраці. На шляху розвитку інтеграційних зв'язків необхідною умовою є відсутність обмежень та зменшення бар'єрів для взаємної співпраці. Взаємозв'язок регіону з регіонами своєї держави та іншими країнами визначається рівнем його відкритості, тобто готовністю до співпраці. Зважаючи на те, що міжрегіональні взаємозв'язки можуть формуватися як між регіонами однієї країни, так і між регіонами різних країн, пропонуємо оцінку рівня інтегрованості регіонів здійснювати на основі розрахунку зовнішньої та внутрішньої відкритості регіонів, що дозволить визначити рівень інтегрованості регіонів у внутрішньодержавний або зовнішній економічний простір.

Потенційна можливість регіонів до налагодження співпраці може виражатися у величині товарообороту, що залежить від ввозу та вивозу з регіону товарів і послуг до інших регіонів країни. Зауважимо, що господарська спеціалізація диференціює господарство регіонів країни на виробництві певних видів якісно різної продукції і перетворює їх на взаємозалежні, а товарний обмін при цьому об'єднує (інтегрує) ці регіони як взаємопов'язані частини єдиного цілого. Окрім того, для збереження системи взаємозв'язків теоретично необхідним є

підвищення сумарної вагомості внутрішніх зв'язків між елементами системи над сумарною вагомістю зовнішніх зв'язків між елементами системи та елементами зовнішнього середовища. Саме тому рівень взаємозв'язків між регіонами країни, які забезпечують її цілісність, повинні перевищувати ступінь зовнішньої інтеграції. У такому разі роль держави як економічного суб'єкта є невід'ємною частиною міжрегіональної економічної системи.

Коефіцієнт загальної відкритості економіки регіону Сторонянська І. пропонує розраховувати через відношення товарообміну до ВРП:

$$K = \left(\frac{Ex + Im + V + W}{GRP} \right), \quad (2.1)$$

де GRP – валовий регіональний продукт, Ex – експорт регіону, Im – імпорт регіону, V, W – відповідно, вивіз та ввіз з регіону до інших регіонів країни.

Погоджуючись з таким підходом, відзначимо, що через недостатність статистичних даних щодо обсягів ввозу та вивозу товарів і послуг регіонів є певні проблеми з чітким визначенням відкритості економіки регіону. Тому зовнішню відкритість регіонів пропонується визначати шляхом співвідношення зовнішньоекономічної діяльності до валового регіонального продукту.

$$VR_{zn} = \frac{Ex + Im}{GRP}, \quad (2.2)$$

де VR_{zn} – коефіцієнт зовнішньої відкритості регіону; Ex – обсяги експорту товарів і послуг регіону; Im – обсяги імпорту товарів і послуг регіону; GRP – валовий регіональний продукт.

Сам факт наявності зовнішньоекономічних зв'язків регіону не показує, що у нього відкрита внутрішньодержавна економіка. Вважаємо за доцільне внести деякі корективи до вищеприведеної формули, щодо внутрішньодержавного оцінювання міжрегіонального обміну. Коефіцієнт внутрішньої відкритості пропонуємо визначати через різницю між обсягами реалізованої продукції товарів і послуг регіону та обсягами експорту та імпорту його товарів і послуг:

$$VR_{vn} = \frac{Q_r^{tp} - (Ex + Im)}{GRP}, \quad (2.3)$$

де VR_{vn} – коефіцієнт внутрішньої відкритості регіону; Q_r^{fp} – обсяг реалізованої продукції товарів та послуг регіону; Ex – обсяги експорту товарів і послуг регіону; Im – обсяги імпорту товарів і послуг регіону; GRP – валовий регіональний продукт.

Це дасть нам можливість отримати залишок внутрішньої торгівлі та визначити рівень участі регіонів щодо обсягів потоків товарів та послуг в середині держави.

На шляху розвитку інтеграційних зв'язків необхідною умовою є відсутність обмежень та зменшення бар'єрів для взаємної співпраці. Проте рівень відкритості економіки регіону повинен бути таким, що сприятиме ефективнішому використанню ресурсів і економічному зростанню регіону через поглиблення спеціалізації та кооперації. На основі аналітичних розрахунків оцінки зовнішньої та внутрішньої відкритості регіонів визначено групи регіонів з низьким, середнім та високим рівнями інтегрованості у внутрішньодержавний та зовнішній економічний простір.

Зауважимо, що коефіцієнт зовнішньої та внутрішньої відкритості регіонів мають різні межі порогових значень щодо рівня інтегрованості регіонів. Внутрішньоторговельний оборот починає стимулювати економічне зростання регіонів, коли він досягає рівня, як правило, більше 25% ВРП, що характеризує розвиток інтеграційних зв'язків. При цьому, враховуючи особливості функціонування і розвитку сучасного світового господарства, граничні значення експортної та імпоротної квоти, що свідчили б про відкритість економіки регіону, пропонується встановити на рівні 41% ВРП. Так, враховуючи вище наведене та функцію стандартного відхилення відносно внутрішньодержавних та зовнішніх обсягів реалізованої продукції товарів та послуг, можна визначити порогові значення рівнів інтегрованості регіонів: коефіцієнт рівня внутрішньої інтегрованості має такі значення – високий рівень в межах інтервалу [41-100) %, середній – [25-41)%, низький – [0-25) %; коефіцієнт рівня зовнішньої інтегрованості регіону має такі порогові значення: високий – в межах [81-100) %, середній рівень – [41-81) %, низький – [0-41) %.

Високому рівню інтегрованості регіонів притаманні зростання інтенсивності зв'язків регіонів та підвищення конкурентоспроможності регіонів. Група регіонів із середнім рівнем інтегрованості характеризується розвитком зв'язків регіонів як на зовнішніх, так і на внутрішніх ринках без суттєвих покращень структури економіки регіонів та темпів їх розвитку. Низький рівень інтегрованості регіонів спричинено послабленням взаємозв'язків регіонів та низькою конкурентоспроможністю як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

У той же час принципове значення має залежність економічного розвитку регіональної економіки від зовнішньорегіональних чинників і умов. Регіони, в яких частка експорту товарів та послуг у ВРП становить вище 65 % та прямує до 100% і більше, потрапляють в небезпечний стан, оскільки такий високий ступінь відкритості економічної системи може призводити до формування нових небезпек на мезо рівні, передусім пов'язаними із підвищенням впливу зовнішніх процесів на регіональну економіку, що веде до зростання залежності регіону від кон'юнктури світових ринків. При цьому навіть незначні негативні зміни на світових ринках негативно позначаються на стані економіки регіону. На цій підставі відкритість регіонів пов'язана з необхідністю скорочення невиправданого імпорту, зниження долі сировини в експорті й збільшення у ньому продукції з високим рівнем переробки, наукомісткої продукції і товарів високотехнологічних виробництв [15, с. 22]. Регіонам, у яких спостерігається такий небезпечний стан взаємовідносин, притаманна інтеграція, як така, що відбувається під тиском конкурентів та нав'язуванні їх інтеграційних правил поведінки, що звужує можливості взаємовигідної співпраці регіонів. Крім того, міжрегіональна інтеграція може мати значні негативні соціально-економічні наслідки із загостренням конкуренції, що відповідно вимагає державного регулювання процесів нарощення конкурентоспроможності регіонів задля зменшення рівня їх диференціації [48]. Тому з метою позитивного впливу на розвиток регіональної економіки та сприяння зміцненню конкурентоспроможності вітчизняної продукції, захисту національного товаровиробника та економічної незалежності України, задля запобігання

залежності від коливань кон'юнктури світового ринку і вразливості від кризових явищ частка експорту у ВРП не повинна перевищувати 32 %, імпорту – становити не більше 30 %. Це сприятиме підвищенню рівня розвитку міжрегіональної співпраці та дасть нові можливості для інтеграції регіонів країни. Разом з тим, така позиція дозволить підтримувати захист інтересів регіонів на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Варто зауважити, що одночасно високий рівень зовнішньої інтегрованості та низький рівень внутрішньої інтегрованості регіону свідчить про негативний вплив зовнішніх процесів на економіку регіонів, що пов'язано з недостатньою інтегрованістю регіонів країни в середині країни та залежністю регіонів від кон'юнктури світових ринків. Переважання зовнішньої інтегрованості регіонів справедливе лише тоді, коли діяльність регіонів експортно орієнтована за видами економічної діяльності вищих технологічних укладів, що сприятиме підвищенню конкурентоспроможності економіки країни та її економічній безпеці в цілому. В такому разі імпорт та експорт позитивно впливатимуть на економіку регіонів та сприятимуть активізації ефективної міжрегіональної інтеграції, підвищенню конкурентоспроможності економіки країни та її економічній безпеці в цілому, що свідчить про максимальну зв'язність господарської взаємодії регіонів. Високий внутрішній та низький зовнішній рівень інтегрованості регіонів визначає відсутність достатнього потенціалу для реалізації своїх інтересів та зниження темпів розвитку економічної діяльності регіонів на зовнішніх ринках, що також поглиблює соціально-економічні диспропорції розвитку регіонів.

Рівень економічної відкритості регіону пов'язують з можливістю забезпечення високого рівня конкурентоспроможності регіону через максимальне використання конкурентних переваг у міжнародному поділі праці [58, с. 84], здатністю забезпечувати стійкість зовнішньо- та внутрішньоторговельного балансу в довгостроковій перспективі. Разом з цим, можна відмітити, що співпраця регіонів відбувається як на зовнішніх ринках, так і в середині країни на засадах ефективності та узгодженої послідовності співпраці завдяки наявності у регіонів

різних потреб та інтересів. Так, ввезення продукту в один регіон відповідає рівнозначному вивезенню з іншого (формується система взаємопов'язаних регіонів країни). Проте незбалансованість зовнішніх та внутрішніх інтеграційних зв'язків регіонів негативно впливає на розвиток міжрегіонального співробітництва та цілісність країни.

Збалансований розвиток міжрегіонального співробітництва можливий за умов зовнішньої інтеграції регіонів у відповідності до пріоритетів держави, якими є види економічної діяльності країни, новітніх технологічних укладів, що мають стратегічне значення для економіки у світі, при врахуванні власного ресурсного потенціалу. Задля виявлення напрямів зовнішньої чи внутрішньої інтегрованості регіонів пропонуємо оцінити збалансованість інтеграційних зв'язків, що характеризує співвідношення між зовнішньою та внутрішньою інтегрованістю регіонів.

$$ZbZ_i = \frac{VR_i^{zov} - VR_i^{vn}}{VR_i^{zov} + VR_i^{vn}}, \quad (2.4)$$

де, ZbZ_i – індекс збалансованості інтеграційних зв'язків регіонів; VR_i^{zov} , VR_i^{vn} – коефіцієнти зовнішньої та внутрішньої відкритості i -го регіону. Межі індексу збалансованості інтеграційних зв'язків регіонів пропонується розглядати в інтервалі $[-1 < ZbZ_i < 1]$. Нульове значення індексу збалансованості свідчить про відносну збалансованість інтеграційних зв'язків регіону, додатне – про переважання зовнішніх інтеграційних зв'язків регіону, від'ємне – про переважання внутрішньодержавних інтеграційних зв'язків.

У запропонованій нами моделі дослідження збалансованості міжрегіональної інтеграції відображається вплив рівня відкритості регіонів на збалансованість товарообміну між регіонами. Такий показник дозволить визначити нерівномірність, дисбаланс процесів міжрегіональної інтеграції, що дає можливість її регулювання.

Ідея визначення збалансованого розвитку міжрегіонального співробітництва ґрунтується на трьох фундаментальних поняттях: оптимуму за Парето, ядра,

економічної рівноваги. Оптимум — це множина варіантів розвитку міжрегіональної економіки, котру не можна поліпшити для одних регіонів без погіршення розвитку інших. За критерій оптимальності приймається відсутність втрат ресурсів. Ядро (у випадку його наявності) — це та множина варіантів розвитку, у здійсненні якої зацікавлені всі регіони. Поняття економічної рівноваги може мати багато модифікацій (вони встановлюються окремо згідно зі спільними інтересами регіонів) [68].

2. Оцінювання рівня забезпеченості ресурсами регіонів України, що формують конкурентні переваги та розрахунок індексу їх міжрегіональної взаємодоповнюваності. Регіони можуть вступати у недобросовісну конкуренцію, яка не сприятиме розвитку міжрегіонального співробітництва. Інструментом уникнення загострення проблем конкурентної боротьби та ускладнення відносин між регіонами є взаємодоповнення конкурентних переваг. Дійсно, оптимізація розвитку міжрегіональних систем пов'язана із комплексом конкурентних переваг та їх взаємодоповненням при міжрегіональній взаємодії, при цьому конкурентні переваги будемо розглядати в якості ресурсів регіонів. Взаємовигідна співпраця регіонів передбачає аналіз взаємодоповнення конкурентних переваг, що виявляється у задоволенні потреб регіонів через використання їх ресурсів, направлених на реалізацію спільної мети взаємодіючих регіонів. Міжрегіональне співробітництво може відбуватися через залучення потрібних ресурсів кожного з регіонів, яких достатньо в одній області, але недостатньо в іншій, і навпаки. Тому наступним на даному етапі є розрахунок рівня забезпеченості ресурсами регіонів України, що формують їх відповідні конкурентні переваги.

Витоками теорії щодо методів оцінки конкурентних переваг у теоретичному вимірі виступають методологічні підходи, сформовані в межах теорії конкуренції. Незважаючи на те, що вчені активно ведуть дослідження щодо розробки методики оцінювання конкурентних переваг, загальноприйнятого підходу до оцінки конкурентних переваг регіону немає. Відзначимо, що в економічній літературі виділяється велика кількість видів конкурентних переваг за факторним критерієм

класифікації [2; 6; 10; 17; 98; 110; 114]. Тому, користуючись результатами аналізу методів оцінки інтеграційних зв'язків регіонів та їх конкурентних переваг, доречно поєднати та модифікувати ці методи шляхом адаптації факторних змінних конкурентних переваг регіонів до особливостей ресурсів регіонів, що будуть формувати конкурентні переваги. У відповідності до запропонованих положень для оцінки рівня забезпеченості ресурсами з врахуванням інтеграційних процесів ми будемо розрізняти шість видів конкурентних переваг (табл. 2.2). При цьому варто сукупність показників, що характеризують конкурентні переваги, розділити на дві групи: стимулятори – індикатори, зростання яких позитивно характеризує рівень забезпечення ресурсами регіонів; показники – дестимулятори, зростання яких негативно позначається на результаті забезпечення ресурсами регіонів.

Таблиця 2.2

Показники, що характеризують відповідні конкурентні переваги регіонів

Ресурси, що формують конкурентні переваги	Показники оцінки рівня забезпеченості ресурсами регіонів
1	2
Природні ресурси	– рівень забезпеченості земельними ресурсами; – рівень забезпеченості лісовими ресурсами; – рівень забезпеченості водними ресурсами; – рівень використання свіжої води; – забір води із природних водних об'єктів для використання; – рівень викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних та пересувних джерел забруднення.
Інноваційні ресурси	– кількість наукових організацій; – чисельність фахівців, що виконують наукові та науково-технічні роботи; – кількість впроваджень прогресивних технологічних процесів у промисловості; – кількість освоєння інноваційних видів продукції у промисловості; – рівень інноваційної продукції, що є новою для ринку; – кількість підприємств, що реалізовували інноваційну продукцію, в тому числі за межами України; – рівень внутрішніх поточних витрат на наукові й науково-технічні роботи; – рівень загальних інноваційних витрат.

Продовження табл. 2.2

Трудові ресурси	– рівень зайнятості населення; – рівень зайнятого населення за видами економічної діяльності; – рівень економічно активного населення у віці 15-70 років; – рівень працевлаштування та попит на робочу силу; – міграційний приріст населення (число прибулих та вибулих осіб); – рівень безробіття населення;
Фінансові ресурси	– рівень капітальних інвестицій; – прямі іноземні інвестиції; – рівень доходів населення; – рівень реалізованої промислової продукції (товарів, послуг); – рівень діяльності підприємств у сфері сільського господарства; – рівень доходів від надання послуг пошти та зв'язку; – фінансовий результат (сальдо) підприємств до оподаткування за видами економічної діяльності; – прибуток від роздрібної торгівлі; – рівень витрат населення;
Інфраструктурне забезпечення	– щільність автомобільних доріг, щільність залізничних колій загального користування; – забезпеченість населення лікарями усіх спеціальностей; – забезпеченість населення дитячими оздоровчими закладами; – забезпеченість населення житлом; – кількість загальноосвітніх навчальних закладів; – кількість професійно-технічних навчальних закладів; – кількість вищих навчальних закладів I-IV рівнів акредитації.

Комплексна оцінка конкурентних переваг регіону розраховується за формулою середньої геометричної оцінки при умові, що x не дорівнює 0.

$$x_{geo} = \sqrt[n]{x_1 x_2 x_3 \dots x_n} = \sqrt[n]{\prod x_n}. \quad (2.5)$$

Оскільки можуть бути ситуації, коли один із показників буде дорівнюватися нулю, в науковій літературі пропонується модифікація даної формули у вигляді:

$$x_{geo} = \sqrt[n]{\prod (1 + x_n)} - 1. \quad (2.6)$$

Зважаючи на вищесказане, запропонуємо авторське бачення головних

складових концепції взаємодоповнення конкурентних переваг регіону. Оцінку взаємодоповнення конкурентних переваг регіонів пропонується здійснювати шляхом розрахунку часткових індексів забезпеченості регіонів ресурсами, які формують конкурентні переваги, що дасть можливість визначити потреби регіонів. Адже конкурентні переваги є взаємодоповнюючими, якщо регіони можуть задовільнити потреби один одного в результаті досягнення спільної мети.

Для визначення потреб регіонів у певному ресурсі можна звернутися до праць І. Никовського. Автор пропонував метод знаходження ефективного оптимального плану, який обраховується окремо за кожним з вибраних критеріїв, після чого отримують множину значень цільової функції $F_i^* (i = \overline{1, m})$. На останньому етапі розв'язується початкова задача з одним критерієм виду:

$$\min F = \left| \frac{F_1^* - \bar{F}_1}{F_1^*} \right| = \left| \frac{F_2^* - \bar{F}_2}{F_2^*} \right| = \dots = \left| \frac{F_m^* - \bar{F}_m}{F_m^*} \right|, \quad (2.7)$$

де, $\bar{F}_i (i = \overline{1, m})$ – значення i -го критерію оптимальності в оптимальному компромісному плані. За такого підходу забезпеченість визначається мінімальним значенням модулів часток відхилень значень кожної цільової функції, що являє собою окрему конкурентну перевагу, від середнього значення по всій вибірці значень функцій. Розглянувши такий підхід через призму наших досліджень, часткові індекси j -ї конкурентної переваги i -го регіону пропонуємо розраховувати наступним чином:

$$I_{ij} = {}^{+}_{-}k \left| \frac{P_{ij} - P_{ser}}{P_{ij}} \right| \rightarrow \max(\min), \quad (2.8)$$

де, P_{ij} – рівень забезпеченості i -го ресурсу, що формує конкурентну перевагу j -го регіону;

P_{ser} – середнє значення рівня забезпеченості ресурсами, що склалося в групі регіонів досліджуваної системи.

$k_1, \dots, k_m$ — додатні чи від'ємні коефіцієнти. Від'ємне значення індексу I_{ij} свідчить про потреби i -го ресурсу в j -му регіоні; додатне – про забезпеченість i -го

ресурсу в j-му регіоні.

Таким чином, за результатами розрахунку індексів забезпеченості ресурсами для кожного з регіонів можемо визначити, якими ресурсами він володіє в достатній кількості для формування конкурентної переваги, а якими – в недостатній мірі, з метою залучення потрібних ресурсів з інших регіонів у результаті співпраці.

Виявлення потенційних взаємозв'язків регіонів передбачає задоволення потреб регіонів при їх взаємодії через взаємодоповнення конкурентних переваг регіонів. Індекс взаємодоповнення обчислюється за формулою:

$$Q_{kp}^{r12} = \sum_{i=1}^n \prod_{j=1}^k R_i (I_{zr})^j + R_{i+1} (I_{zr})^j \Rightarrow M \in (R_i, R_{i+1}), i = 1 \dots n, j = 1 \dots k, \quad (2.9)$$

де, Q_{kp}^{r12} – індекс взаємодоповнення конкурентних переваг регіонів R_i, R_{i+1} ;

$(I_{zr})^j$ – часткові індекси j-ї конкурентної переваги i-го регіону.

Показники взаємодоповнюваності конкурентних переваг регіону розглядаються в динаміці та визначають його якісну структуру. Це в свою чергу забезпечує досягнення соціально-економічної мети в широкому спектрі змінних засобів і умов функціонування. Характеристики ж якісної структури перебувають в тісному зв'язку з іншими аспектами розгляду конкурентних переваг – функціональним, часовим, просторовим і організаційно-економічними. По суті, взаємодоповнення конкурентних переваг регіонів пов'язано з їх поліфункціональністю і означає, що в конкретному технологічному процесі можна замість одного ресурсу використовувати інший, практично не впливаючи на якість, об'єм і склад кінцевого результату, тобто один і той же ресурс може бути використаний для задоволення різних функціональних потреб і кожна потреба (виробнича або кінцева) може бути забезпечена різними наборами ресурсів.

Разом з тим, взаємодія регіонів, конкурентні переваги яких не взаємодоповнюються, супроводжується залежністю одного регіону від іншого: регіон, у якого високий рівень забезпеченості ресурсами, стає «донором» для іншого, менш забезпеченого ресурсами. Крім того, варто зауважити, що при взаємодії регіонів, у яких рівень однакових ресурсів в сумі перевищуватиме

гранично допустиме значення (середній рівень забезпеченості по Україні), може спровокувати ускладнення відносин між регіонами через конкурентну боротьбу.

Враховуючи вищесказане, можна відзначити, що конкурентні переваги регіонів будуть взаємодоповнювальними на таких засадах:

- наявність передумов та достатність ресурсного потенціалу для здійснення співпраці між регіонами, що мають різні можливості задовільнити потреби інших регіонів;
- наявність спільних цілей;
- можливість задовільнити власні потреби регіону;
- співставність ресурсів та відповідність між видами економічної діяльності регіонів.

Це дає загальну відповідь та напрямок дій спрямованих на вирішення таких питань: які конкурентні переваги необхідно нарощувати для їх взаємодоповнення при взаємодії регіонів та як досягти реалізації спільних цілей з метою підвищення рівня розвитку міжрегіональної співпраці.

3. Оцінювання синергетичного ефекту від взаємодії регіонів. Наявність взаємодоповнення конкурентних переваг регіонів передбачає виникнення ефекту синергії, який визначає наскільки взаємодоповнення створює додатковий ефект від узгодженої діяльності взаємодіючих регіонів [52]. При розробці авторської методики оцінки синергії слід зосереджувати увагу на розгляді існуючих досліджень таких підходів до оцінки синергетичних ефектів, в яких здебільшого оцінювання синергетичних ефектів проводилося або в межах підприємств, або на основі експертних оцінок, або ж як просте сумування, однак ні експертна оцінка, яка неминує є значною мірою суб'єктивною, ні проста сума додаткових переваг не дає точної оцінки синергії [82; 109; 182].

З огляду на оцінювання синергії пропонуємо власний підхід до оцінки синергії, в прикладному аспекті з врахуванням інтеграційних процесів. Таким чином, вважаємо, що синергетичний ефект виражається через різницю результатів від взаємодії регіонів на засадах взаємодоповнення конкурентних переваг та

взаємодії на основі звичайного обміну (сумування) ресурсами. Розрахунок індексу синергетичного ефекту пропонуємо здійснювати за формулою:

$$S_{ri,ri+1}^{ef} = \left\{ f(Q_{kp}^{ri,ri+1}) - f\left(\sum_{i=1}^n I_{ij}^{zr} + I_{i+1,j}^{zr}\right) * a_{ij} \right\} \rightarrow \max, i=1...n, j=1...k \quad (2.10)$$

де $S_{ri,ri+1}^{ef}$ – синергетичний ефект від взаємодії регіонів з врахуванням взаємодоповнення конкурентних переваг; $Q_{kp}^{ri,ri+1}$ – індекс взаємодоповнення конкурентних переваг $ri, ri + 1$ регіонів; I_{ij}^{zr} – індекси забезпеченості ресурсами регіонів, що формують їх конкурентні переваги; a_{ij} – коефіцієнт парних взаємодій регіонів.

При розрахунку індексу синергетичного ефекту слід відзначити, що, чим більший кількісний показник, що характеризує синергетичний ефект, тим якіснішою є взаємодія регіонів та більший додатковий ефект від співпраці [175].

На IV етапі здійснимо оцінку рівня розвитку міжрегіонального співробітництва. Пропонуємо використати адаптивну модель (рис. 2.2), на базі якої можна визначити рівень розвитку міжрегіонального співробітництва регіонів.

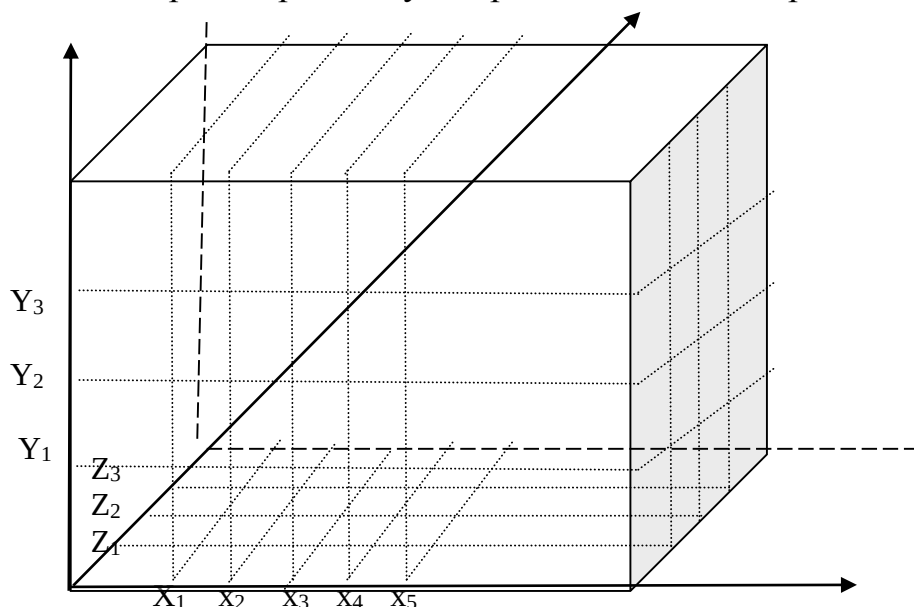

Рис. 2.2. Модель рівня розвитку системи міжрегіональних зв'язків регіонів України.

Дана модель представлена трьома вимірами: віссю X, Y та Z. Вісь X відповідає за конкурентні переваги регіону – $\{x_1$ – природні ресурси, x_2 – інноваційні, x_3 –

трудо́ві, x_4 – фінансові, x_5 – інфраструктурне забезпечення}. Вісь Y згідно запропонованої моделі відповідає за рівень інтеграційних процесів: y_1 – внутрішня відкритість регіону, y_2 – зовнішня відкритість регіону, y_3 – збалансованість інтеграційних зв'язків регіону. Третій вимір моделі за віссю Z , пропонується характеризувати досягненням синергетичного ефекту з регіонами $z_1, z_2, \dots, z_n$. Чим більша площа фігури моделі, тим кращі передумови для взаємодії регіонів, що обумовлює вищий рівень розвитку міжрегіонального співробітництва. Відповідним числовим виразом за трьома вимірами пропонується вважати інтегральний показник оцінки рівня розвитку міжрегіонального співробітництва, який можна розрахувати за наступною формулою:

$$I_k = X_i + Y_i + Z_i, \quad (2.11)$$

де I_k — це інтегральний показник рівня розвитку міжрегіонального співробітництва;

X_i — це значення показників за шкалою осі X i -го регіону;

Y_i — це значення показників за шкалою осі Y i -го регіону;

Z_i — це значення показника за шкалою осі Z i -го регіону;

Фактично I_k буде відповідати площі об'ємної фігури в умовних одиницях, що аналізується на запропонованій моделі.

Звичайно, розвиток взаємодії регіонів залежить від рівня забезпеченості ресурсами та їх концентрації на певній території, що сприяє створенню відповідних умов для динамічного, збалансованого соціально-економічного розвитку України та її регіонів, підвищення рівня життя населення. Разом з цим, зростання економіки країни в усіх регіонах не відбувається рівномірно, воно з'являється в деяких пунктах або полюсах росту, а потім з мінливою інтенсивністю поширюється по різних каналах із певним змінним ефектом – на всю економіку. Підвищити рівень розвитку міжрегіонального співробітництва можна, сформувавши полюси росту, які даватимуть імпульси розвитку прилеглим територіям. До того ж території, розташовані між полюсами росту, забезпечують транспортний зв'язок та перетворюються на осі (коридори) розвитку, що визначають разом з полюсами росту просторовий каркас економічного зростання всієї країни.

Відповідно на V етапі даної методики пропонуємо здійснити аналіз передумов формування та перспектив розміщення полюсів росту на території країни. Потенційні полюси росту можна отримати методом накладання в розрізі полів природного, інноваційного, трудового, інфраструктурного та фінансового розвитку для ідентифікації скупчення конкурентних переваг на певній території. Оскільки концентрація конкурентних переваг досягається шляхом розвитку видів економічної діяльності вищих технологічних укладів, необхідно визначити рівні технологічних укладів видів економічної діяльності у регіонах України, що дасть можливість з'ясувати розміщення потенційних полюсів росту.

Крім того, щоб міжрегіональна співпраця між полюсами росту була стійкою, задля збереження цілісності економічного простору країни, полюси росту повинні поширювати імпульси розвитку на прилеглі регіони. Тому наступним на даному етапі є визначення радіусу дії впливу полюса росту. Радіус дії впливу полюса росту пропонуємо визначити за допомогою гравітаційної моделі, шляхом відношення відстані між полюсами росту до рівня забезпечення їх конкурентними перевагами, що дозволяє встановити межі охоплення впливом полюсами росту інших регіонів:

$$R = \frac{L}{1 + \frac{P_1}{P_2}}, \quad (2.12)$$

де R – радіус дії полюса росту (відстань); L – відстань від першого полюса росту до другого (регіону); P_1 , P_2 – забезпеченість конкурентними перевагами полюсів росту.

Для рівномірного розвитку регіонів та зменшення рівня міжрегіональних диспропорцій визначені радіуси дії впливу полюсів росту повинні покривати всю територію країни. Це можливо лише за умови системної координації дій органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування на всіх рівнях, представників бізнесу та громадянського суспільства.

Отже, керуючись аналізованими методиками, їх позитивами, зважаючи на авторське бачення, ми доповнили та поєднали окремі частини з метою

комплексного формування власної методики. Таким чином, запропонована методика розрахунку рівня розвитку міжрегіонального співробітництва дає можливість розрахувати готовність регіонів до співпраці, напрямок їх потенційних взаємозв'язків; дозволяє врахувати конкурентні переваги регіону для подальшої взаємовигідної співпраці між регіонами країни, визначити синергетичний ефект з метою отримання бажаного результату від співробітництва.

Відповідно до запропонованої методики проведемо оцінку рівня розвитку міжрегіонального співробітництва шляхом оцінювання взаємодії регіонів України.

2.2. Аналіз інтенсивності міжрегіонального співробітництва в Україні

Необхідною передумовою залучення регіону до міжрегіональних економічних систем, на нашу думку, є аналіз сучасного стану інтегрованості регіонів на внутрішньодержавних економічних потоках, оцінка визначення можливостей формування систем міжрегіональних зв'язків, яку можна здійснити з допомогою множини статистичних показників. Первинними статистичними показниками є дані, відображені Державним комітетом статистики України у щорічних статистичних збірниках [116-130; 145; 146].

Отже, відповідно до розробленої методики, аналіз та оцінка рівня розвитку міжрегіональної співпраці передбачає оцінку рівня інтегрованості регіонів, оцінку сукупності взаємодоповнюючих конкурентних переваг регіону та величину міжрегіональної синергії.

Інтегрованість регіонів розраховуватимемо через оцінку рівня внутрішньої або зовнішньої відкритості регіонів, а також визначимо рівень збалансованості інтеграційних зв'язків, що формує загальний рівень інтегрованості регіонів країни.

Економічний розвиток регіонів визначається взаємодією між усіма суб'єктами господарювання та залежить від щільності торгівельних взаємозв'язків регіону з іншими регіонами України. Згідно з нашою методикою для визначення рівня інтегрованості регіонів країни у внутрішній торгівлі використовуємо оцінку відкритості регіону, що здійснюється за такими показниками, як різниця між

товарообігом регіону та часткою зовнішньоторговельного обороту в структурі ВРП. Рівень відкритості регіонів свідчить також про їх готовність до співпраці. Вихідні дані для оцінки зовнішньої та внутрішньої інтегрованості регіону за період 2009–2013 рр. наведено у додатках А, Б. На основі аналітичних розрахунків оцінки зовнішньої та внутрішньої відкритості регіонів визначено групи регіонів з низьким, середнім та високим рівнями інтегрованості у внутрішньодержавний та зовнішній економічний простір.

Відкритість економіки регіонів в межах держави обумовлює формування сприятливих умов для поглиблення кооперації економіки держави, тоді як для зовнішньої відкритості регіонів потрібно враховувати граничні межі для уникнення залежності регіону від кон'юнктури світових ринків та розвитку вітчизняного виробника.

Провівши аналіз зовнішньої та внутрішньої інтегрованості регіонів, бачимо, що взаємовідносини більшості регіонів мають неврегульований та незбалансований характер між зовнішніми та внутрішніми інтеграційними зв'язками регіонів. Зокрема, неефективне розподілення ресурсів та їх використання залишається вагомим бар'єром інтеграційних взаємодій в країні. Регіони України за рівнем їх внутрішньої та зовнішньої інтегрованості представлено на рис. 2.3 та 2.4.

При цьому зазначимо, що регіони, які знаходяться в одній групі за рівнем інтегрованості, можуть бути різними за спрямуванням своїх економічних зв'язків. Тобто, якщо регіон потрапив у групу з високим рівнем внутрішньої інтегрованості, допускається його потрапляння також у групу високого рівня вже зовнішньої інтегрованості. При цьому обсяги обороту товарів та послуг на зовнішніх ринках можуть переважати внутрішньодержавний товарообіг, і навпаки.

Рис. 2.3. Групи регіонів України за рівнем внутрішньої інтегрованості.

* - розроблено автором

Рис. 2.4. Групи регіонів України за рівнем зовнішньої інтегрованості.

* - розроблено автором

Внаслідок проведеного аналізу сформовано групи регіонів України за їх рівнем внутрішньої та зовнішньої інтегрованості (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Матриця рівня інтегрованості регіонів за внутрішнім та зовнішнім спрямуванням

Зовнішня інтегрованість регіонів	Внутрішня інтегрованість регіонів			
		Високий рівень інтегрованості	Середній рівень інтегрованості	Низький рівень інтегрованості
	Високий рівень інтегрованості	Київська Дніпропетровська Донецька м. Київ	Одеська	Закарпатська Луганська Запорізька Миколаївська
	Середній рівень інтегрованості	Волинська Харківська	Львівська Полтавська	Івано-Франківська Сумська
	Низький рівень інтегрованості	м. Севастополь Тернопільська	Черкаська АР Крим Вінницька Херсонська Кіровоградська	Чернівецька Хмельницька Житомирська Чернігівська Рівненська

На основі проведених розрахунків індексів рівня зовнішньої та внутрішньої інтегрованості регіонів України за 2009 – 2013 років представлених на рис. 2.3 та рис. 2.4, можемо простежити таку тенденцію: в переважній більшості регіонів України за показником відкритості регіонів частка міждержавного товарообороту переважає над внутрішньодержавною торгівлею даних регіонів, тобто переважають зовнішні інтеграційні зв'язки над внутрішньодержавними, формування яких відбувається без врахування пріоритетів розвитку держави. Графічне подання порівняння коефіцієнтів зовнішньої та внутрішньої відкритості регіонів України подано на рис. 2.5. Проведений аналіз дозволяє констатувати негативну та нерегульовану динаміку експортно-імпортних операцій зовнішньоекономічної діяльності регіонів, при якій ускладнюється функціонування єдиної системи економіки регіонів у сфері внутрішньої міжрегіональної інтеграції.

Розглянемо детальніше порівняння регіонів за рівнем їх зовнішньої та внутрішньої інтегрованості для визначення у регіонах негативної чи позитивної тенденції розвитку міжрегіональних процесів.

Рис. 2.5. Результати оцінки рівня внутрішньої та зовнішньої інтегрованості регіонів України в період з 2009–2013 роки

До регіонів України, в яких значно переважають зовнішні інтеграційні зв'язки в порівнянні з іншими регіонами країни, відносяться: Закарпатська, Запорізька, Луганська, Миколаївська та Сумська області. Їм притаманне зростання інтенсивності зовнішньоекономічних зв'язків, що розвиваються не за видами економічної діяльності новітніх технологічних укладів. Більше того, структура обсягів експорту та імпорту цих регіонів переважно сировинного характеру та з високим рівнем енергоємності, що може призвести до активного зовнішнього впливу на економіку держави в цілому. Фактично така ситуація характеризує економіку країни як сировиннозалежну, що потребує формування зв'язків регіонів в напрямі видів економічної діяльності високих технологічних укладів, підвищення рівня інтегрованості в загальнодержавний простір задля збереження єдності країни.

Причиною більшого спрямування товарів та послуг на зовнішній ринок є послаблення конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників на внутрішньому ринку, а також неготовність регіонів перебудовувати старі зовнішні зв'язки на нові – внутрішні. Зауважимо, що для деяких областей України співпраця з регіонами інших країн може виявитися ефективнішою, ніж з регіонами держави, оскільки взаємодія з іншими регіонами країни не завжди відповідає критерію

прагнення до максимального прибутку – досягнення синергії.

Внутрішня інтегрованість над зовнішньою значно переважає у Волинській, Чернівецькій, Тернопільській, Херсонській, Кіровоградській. Ці регіони характеризуються низьким рівнем зовнішньої інтегрованості регіонів, низькою конкурентоспроможністю на зовнішньому ринках. Це в свою чергу зумовлено низьким рівнем забезпеченості ресурсами регіонів, нерозвиненістю ринкової та соціальної інфраструктури, низькою якістю продукції та відсутністю новітніх видів економічної діяльності регіонів, що певною мірою спричинює нестійкість господарських зв'язків регіонів та їх послаблення на внутрішньому ринку [99]. Така ситуація характеризується загостренням конкурентної боротьби між регіонами, що потребує регулювання міжрегіональних взаємодій, створення вигідних умов ведення співпраці регіонів та стимулювання їх до пошуку внутрішніх резервів для взаємодоповнення конкурентних переваг регіону, що дає можливість підвищити конкурентоспроможність регіонів країни через зміну видів економічної діяльності, дифузії нововведень.

Поряд з тим регіони, що потрапили у групу високого рівня як внутрішньої так і зовнішньої інтегрованості, зокрема Дніпропетровська, Донецька, Київська та м. Київ, характеризуються підтримкою галузей, що забезпечують внутрішні потреби регіонів та країни. При цьому з них лише місто Київ характеризується наданням пріоритету внутрішньодержавним інтеграційним зв'язкам, що також негативно впливає на внутрішні зв'язки інших регіонів країни.

Регіони, що потрапили у групу з середнім рівнем інтегрованості, розвиваються і функціонують на рівні взаємодії «підтримки слабшого» і, головним чином, не в передових, високотехнологічних галузях, у результаті чого сучасна структура економіки регіонів не поліпшується. Під впливом іноземних конкурентів такий стан регіонів є нестабільним щодо зовнішніх і внутрішніх взаємозв'язків, що супроводжується занепадом міжрегіональних зв'язків країни. Оскільки значну частку ВРП в регіоні формують внутрішньодержавні міжрегіональні торговельні зв'язки, то можна дійти висновку, що за умов зниження активізації міжрегіональної

співпраці одним із результатів може бути зниження темпів розвитку як регіону, так і національної економіки загалом. Таку тенденцію спричиняє стрімке падіння розвитку в галузях металургії, хімічної промисловості, підвиди економічної діяльності машинобудування та галузей, пов'язаних з будівництвом, які є найбільш освоєні в Львівській, Полтавській, Харківській, Одеській областях. При цьому простежується, що такий стан впливає на зменшення обсягів товарообороту між регіонами країни. Це пояснюється, на нашу думку, відсутністю ефективного механізму упорядкування нових форм відносин між регіонами, прийняття колективних рішень (органів влади та органів самоврядування) на рівні регіонів, тобто, як громадського суспільства, так і органів влади.

Насьогодні регіони, що потрапили групи з низьким рівнем інтегрованості, серед яких Чернівецька, Хмельницька, Житомирська, Чернігівська та Рівненська, мають дефіцит фінансових ресурсів, розпорошення яких серед дрібних суб'єктів господарювання не дає можливості сконцентрувати їх на реалізації великомасштабних ефективних та прибуткових проектів. Відповідно такі області мають низький рівень забезпеченості конкурентними перевагами, що призводить до низької конкурентоздатності як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Це, в свою чергу, спричиняє низький рівень міжрегіональних взаємозв'язків загалом та наближення економічної системи регіонів до її замкнутості, що, в свою чергу, веде до невідповідності зовнішньоекономічної та внутрішньої діяльності регіону економічним та національним інтересам. У таких регіонах інтеграційні процеси слід вважати обмеженими, що є негативною тенденцією. Аналізуючи рівень інтегрованості регіонів даної групи, можна спостерігати, що їх взаємозв'язок сформований в більшості на рівні підтримки регіонами з вищим рівнем розвитку. Як бачимо, в дану групу потрапили регіони України, які після розпаду СРСР здебільшого втратили інтеграційні зв'язки з пострадянськими країнами та були змушені перебудовувати свої зв'язки в межах країни або ж формувати нові – на зовнішні ринки. Однак із послабленням конкурентних позицій на внутрішньому ринку, а тим більше – неспроможністю конкурувати на зовнішніх

ринках, провідні види економічної діяльності економіки регіону втрачають свої конкурентні переваги через внутрішні проблеми (зношеність основних засобів, низький рівень доданої вартості, інноваційних продуктів і процесів тощо). Це певною мірою спричинилося через відсутність комплексу новітніх видів економічної діяльності та неврахування інтересів країни в цілому. Внаслідок низького розвитку інтеграційних процесів створюються обмеження для формування позитивного іміджу таких регіонів України, зокрема, для налагодження ефективного співробітництва.

Варто звернути увагу на регіони, що потрапили у групу з високим рівнем зовнішньої інтегрованості. Безперечно, після розпаду СРСР взаємозв'язки та обсяги виробництва між країнами помітно скоротилися, наслідком чого вже для суверенної України, стала переорієнтація тоді ще внутрішньоторгівельних зв'язків регіонів України на зовнішні. На нашу думку, потрапляння цих регіонів до даної групи пов'язано з тим, що їх основними ринками збуту продукції є ринки країн СНД, серед яких Росія посідає лідируюче місце, що також обумовлено територіальною близькістю Дніпропетровської, Донецької, Луганської та Запорізької областей до кордонів Російської Федерації та неспроможністю внутрішніх ринків забезпечити реалізацію наявних товарів та послуг.

Неврегульованість та незбалансованість взаємовідносин між зовнішнім та внутрішнім товарообігом регіонів, неефективне розподілення ресурсів, (відсутність чіткого розмежування повноважень між регіональними органами влади та органами самоврядування і державним центром) залишається вагомим бар'єром інтеграційних взаємодій в країні. Тому згідно нашої методики для аналізу визначення збалансованості інтеграційних процесів розвитку регіонів скористаємося показником збалансованості інтеграційних зв'язків регіонів. Такий показник визначатиме збалансованість між зовнішньою та внутрішньою інтегрованістю (додаток В).

Внаслідок проведеної оцінки збалансованості інтеграційних зв'язків регіонів встановлено, що у Дніпропетровській, Харківській, Львівській області та м. Києві

вищенаведені процеси є найбільш збалансованими за рахунок взаємодії регіонів з врахуванням пріоритетів країни. Важливою передумовою формування ефективного та збалансованого міжрегіонального співробітництва виступає наявність єдиного внутрішнього незалежного економічного простору. Слід звернути увагу, що поглиблення міжрегіонального співробітництва відкриває нові можливості для активізації господарської діяльності регіонів й підвищення їх конкурентоспроможності шляхом мобілізації природно-ресурсного, інноваційного, економічного та іншого потенціалу сусідніх територій.

Незбалансованість інтеграційних зв'язків в міжрегіональній системі демонструє не стійкий розвиток зв'язків інших регіонів України, що руйнує політичну, соціальну та економічну стабільність в країні, що, в свою чергу, негативно впливає на її територіальну цілісність як єдність національного економічного простору. Відповідно група відносної незбалансованості регіонів характеризується взаємозв'язками регіонів без врахування пріоритетів держави, а також невідповідністю та нееквівалентним обміном товарів та послуг між регіонами як в середині країни, так і за її межами. Така ситуація обумовлена неефективним використанням ресурсів, перевагами територіального розміщення регіонів, що створює певний бар'єр для рівномірного розвитку міжрегіональних потоків товарів та послуг, створенню нових робочих місць на цих територіях. Це супроводжується зниженням розвитку взаємозв'язків таких регіонів в середньому по країні, зростанням соціально-економічних проблем в регіоні. Тому особливо важливим для розвитку регіонів є реалізація та підвищення безпосередніх міжрегіональних контактів у країні, балансування пріоритетів і напрямків зовнішньої та внутрішньої діяльності регіонів, механізмів їх поєднання.

Позитивні процеси суспільного розвитку регіонів країни пов'язані з підвищенням продуктивності суспільної праці на основі дотримання балансу міжрегіональних процесів та можливості їх регулювання. Тому в контексті просторово-регіонального розвитку держави важливим є удосконалення зовнішньо- та внутрішньорегіональних пропорцій міжрегіональної системи країни,

відносин між регіонами різного функціонального типу.

Тому на сьогодні існує нагальна потреба проведення як внутрішньої, так і зовнішньої міжрегіональної політики України, яка б відповідала реаліям сьогодення, забезпечувала національні інтереси і сприяла б реалізації цілей збалансованого розвитку взаємозв'язків регіонів та країни в цілому. Особливу увагу слід приділити аналізу розвитку співробітництва, спрямованого на ліквідацію і попередження локальних, регіональних і глобальних проблем, вирішення яких сприятиме зростанню інвестиційної привабливості регіонів, створенню додаткових робочих місць, збільшенню зайнятості населення і розвитку цих регіонів.

2.3. Оцінка рівня розвитку міжрегіонального співробітництва

Необхідною передумовою у формуванні міжрегіональних зв'язків є пошук регіонів-партнерів, що мають конкурентні переваги, спільне використання яких зумовить ефективний розвиток міжрегіональної співпраці.

Аналіз та оцінку конкурентних переваг здійснимо згідно розробленої нами методики. Насамперед, проведемо розрахунок інтегрального індексу конкурентних переваг та проаналізуємо рівень забезпеченості ресурсами (додатки Д, Е, Ж, З, К), що визначають (формують) конкурентні переваги регіону. Результати розрахунку індексів забезпеченості ресурсами регіонів представлені у вигляді діаграми (рис. 2.6). За допомогою такого розрахунку ми можемо визначити питому вагу кожної конкурентної переваги регіону (потребу чи резерви внутрішнього потенціалу) відносно конкурентної переваги по країні (за всіма регіонами). Вихідні стандартизовані дані для розрахунку індексів забезпеченості ресурсами регіонів представлені в додатку Л.

Таким чином, за результатами розрахунку рівня забезпеченості ресурсами, для кожного з регіонів можемо визначити, якими ресурсами він володіє в достатній кількості для формування конкурентної переваги, а яких недостатньо.

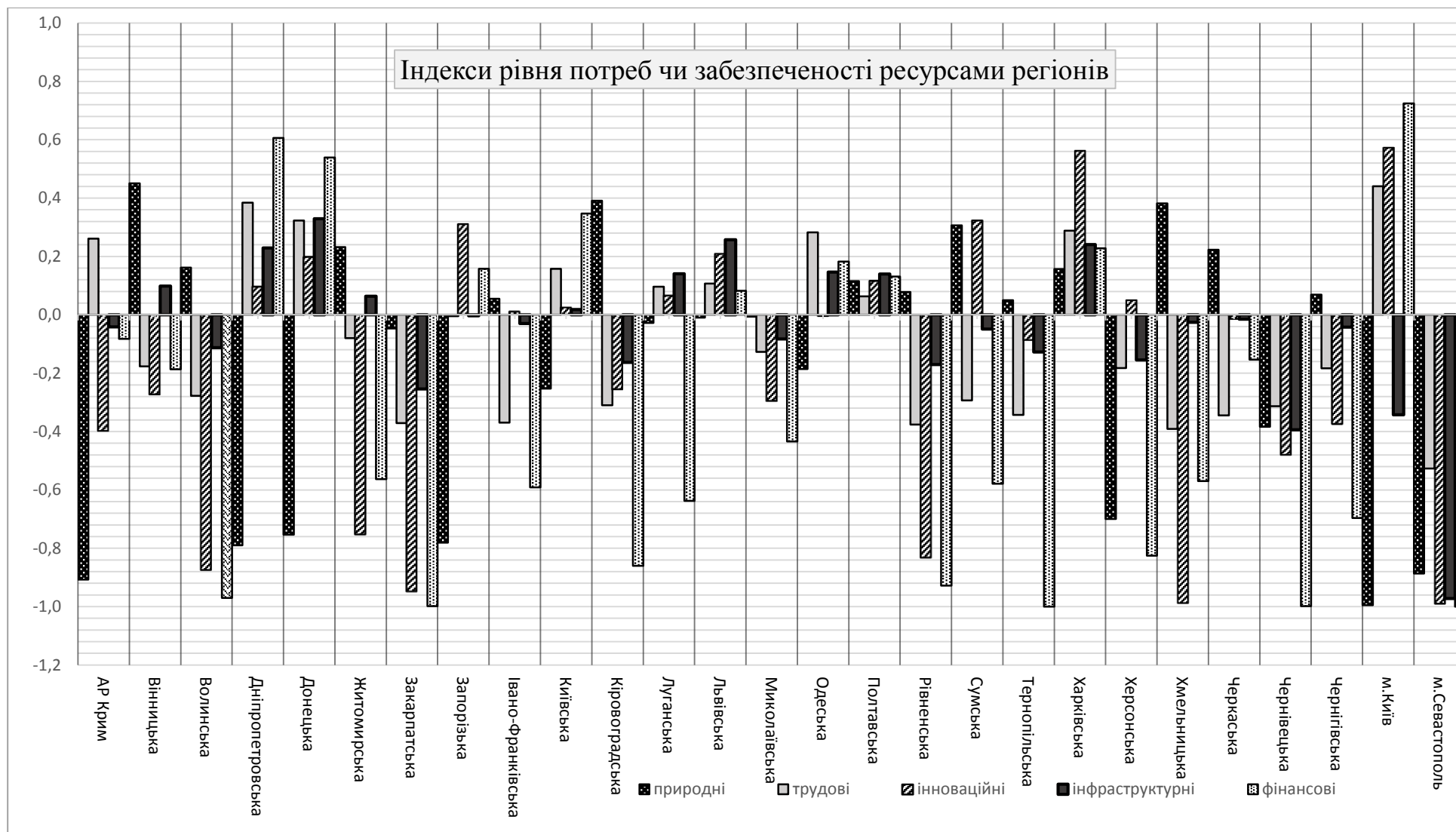

Рис. 2.6 Рівень забезпеченості ресурсами регіонів, що формують відповідні конкурентні переваги за 2009-2013 р.

Це дасть можливість визначити регіональні відмінності у запасах та недостатчі ресурсів.

При цьому взаємовигідна співпраця регіонів передбачає аналіз взаємодоповнення конкурентних переваг, що відображається у задоволенні потреб один одного внаслідок досягнення спільної мети при взаємодії регіонів. Тому далі відповідно до нашої методики будемо розраховувати індекс взаємодоповнення враховуючи результати оцінки часткових індексів конкурентних переваг регіону.

Зважаючи на різноманітність міжрегіональних зв'язків, спробуємо оглядово навести приклад формування таких взаємозв'язків регіонів, які мають спільну мету, на основі аналізу конкурентних переваг між Волинською та Львівською областями. Так, у парі Волинської та Львівської областей спостерігаємо можливу взаємодію регіонів через взаємодоповнення природних та розвиток інфраструктурних ресурсів.

У Львівській області нараховується більше 400 підприємств деревообробної та целюлозно-паперової галузі різних форм власності, проте обсяги головного лісокористування зменшені до рівня розрахункової лісосіки. Необхідне і подальше удосконалення галузевої структури ЛВК і його зовнішніх зв'язків, оскільки область є лісодефіцитною. В свою чергу, Волинську область зачисляють до забезпеченої лісом території України, вона має природні умови, в цілому сприятливі для розвитку сільського та лісового господарства. Порівняльну характеристику природних ресурсів, що формують конкурентну перевагу даних регіонів, а саме лісових ресурсів, представимо у табл. 2.4.

Лісові ресурси посідають провідне місце в структурі природного потенціалу Волинської області і можуть задовольняти різноманітні потреби, наприклад, сировинні ресурси деревного походження Львівської області, де лісистість значно скоротилася (в рівнинних та передгірських районах до 20 %, а в гірських – до 53 %) від їх загальної площі. Нерегульована експлуатація деревостанів призвела до значної зміни породного складу і вікової структури лісів, зниження повноти насаджень, зменшення запасів деревини, погіршення санітарного стану лісів.

Таблиця 2.4

Порівняння основних показників ведення лісового господарства Волинської
та Львівської областей

Області		Волинська	Львівська
Заготівля деревини, тис. куб. м	Усього	1081,2	1457,1
	у т.ч. від рубок головного користування	572,9	706,7
Ліси та лісовкриті площі тис. га		697,7	694,6
Площа рубок лісу та заходів лісогосподарської діяльності тис. га		31,7	23,1
рубки головного користування тис. га		2,7	2,8
рубки формування і оздоровлення лісів та інші заходи, пов'язані з веденням лісового господарства тис. га		28,9	20,2
Переведення лісових культур та природного поновлення у вкриті лісовою рослинністю землі (га)		5354	4480
Відтворення лісів, тис. га		4,3	3,8

Так, збереження та підвищення продуктивності, відтворення, охорони й захисту лісів, поліпшення культури ведення лісового господарства, розвитку рекреації та туризму оптимізацію лісовикористання є можливим через співпрацю регіонів.

Крім цього, у Львівській області в розвитку і структурі індустріально-будівельного комплексу спостерігається дефіцит у будівельних матеріалах; в галузевій структурі мало розвинене виробництво покрівельних матеріалів (шиферу тощо), недостатньо розвинена заводська готовність будівельних блоків і комплексів тощо [149, с. 25]. При цьому Волинь багата на поклади будівельних матеріалів, зокрема вапняків, крейди, мергелю, базальту, граніту, гнейси, діабазу, глини, піски. Ці природні ресурси сприяють виникненню і розвитку потужної промисловості будівельних матеріалів через інтеграційні процеси даних регіонів.

Підприємства легкої промисловості Львівської області зосереджені майже у

кожному місті. За таким видом економічної діяльності функціонує понад 1100 суб'єктів підприємницької діяльності різних форм власності. Тут виготовляють швейні, трикотажні, панчішно-шкарпеткові вироби, взуття та цілий ряд інших товарів народного вжитку. На привізній сировині працює бавовняна і шовкова (Львів), трикотажна (Львів, Червоноград, Сокаль) економічна діяльність. При цьому слід відзначити, що майже всі підприємства цього виду економічної діяльності, які мають високий технічний рівень, організували виробництво швейних виробів з орієнтацією на європейський ринок. Зазначені підприємства працюють переважно на імпорتنій давальницькій сировині і комплектуючих [34]. В свою чергу у Волинській області розвинене виробництво штучної шкіри, лляна промисловість розвивається на основі використання місцевої сировини. Таким чином, налагодження взаємозв'язків регіонів можливе шляхом постачання потрібною сировиною і комплексом з виробництва предметів народного споживання.

Зокрема, що стосується інфраструктури Волинської області, можна відзначити відсутність аеропорту, морських чи річкових портів, погану комунікаційну інфраструктуру. Разом з тим, позитивні тенденції розвитку інфраструктури Львівської області показують міжнародні автошляхи, які проходять через Львів та з'єднують місто з Києвом, Будапештом, Варшавою та Краковом, національні автошляхи – з іншими містами. Через Львів також проходить значна частина залізничних шляхів, що з'єднують Україну з Європою. Тому розвиток існуючих пасажирських автотранспортних підприємств (поступове оновлення рухомого складу для забезпечення пасажирських перевезень на маршрутах у приміському і міжміському сполученнях; розвиток матеріально-технічної бази автотранспортних підприємств) є одним з провідних завдань розвитку інфраструктури, що здатне забезпечити основні потреби регіонів. При цьому використовуючи спільно ресурси, можна зробити поточний ремонт та експлуатаційне утримання автомобільних доріг загального користування місцевого значення та сполучення Львівської та Волинської областей.

Таким чином, міжрегіональне співробітництво між наведеними регіонами може відбуватися через залучення потрібних ресурсів кожного з регіонів, яких достатньо в одній області але бракує іншій, і навпаки.

Проаналізуємо можливість взаємодоповнення конкурентних переваг на прикладі Волинської області з іншими регіонами України, міжрегіональна співпраця яких буде найбільш доцільною, за кожною конкурентною перевагою. За показниками часткових індексів конкурентних переваг, що характеризують відхилення значень забезпеченості ресурсами регіонів від середнього значення по Україні, ми визначили, що Волинська область має достатньо природних ресурсів, для формування відповідних конкурентних переваг, і має найбільші потреби у фінансових, інноваційних ресурсах, реалізації трудових ресурсів та розвитку інфраструктурного забезпечення. Тому визначимо регіони, з якими можливе формування взаємозв'язків через взаємодоповнення їх конкурентних переваг, яких достатньо у Волинській області, але не вистачає іншим регіонам і навпаки, які ресурси потрібно долучити з інших регіонів, щоб сформувати або доповнити конкурентну перевагу регіону.

На рис. 2.7. (а) показана вибірка регіонів, у яких відзначається нестача природних ресурсів, і відповідно на рис. 2.7. (б, в, г, д) регіони, у яких достатні запаси інноваційних, трудових, інфраструктурних та фінансових ресурсів. Співставляючи дані у наведених діаграмах, можна виділити регіони, з якими Волинська область може співпрацювати через залучення потрібних їй ресурсів для формування відповідних конкурентних переваг з можливістю задовольнити потреби інших регіонів.

Протягом аналізованого періоду спостерігаються такі тенденції щодо рівня забезпеченості природними ресурсами регіонів: низький рівень переведення лісових культур та природного поновлення у вкриті лісовою рослинністю землі, великі обсяги використання свіжої води у вищенаведених регіонах.

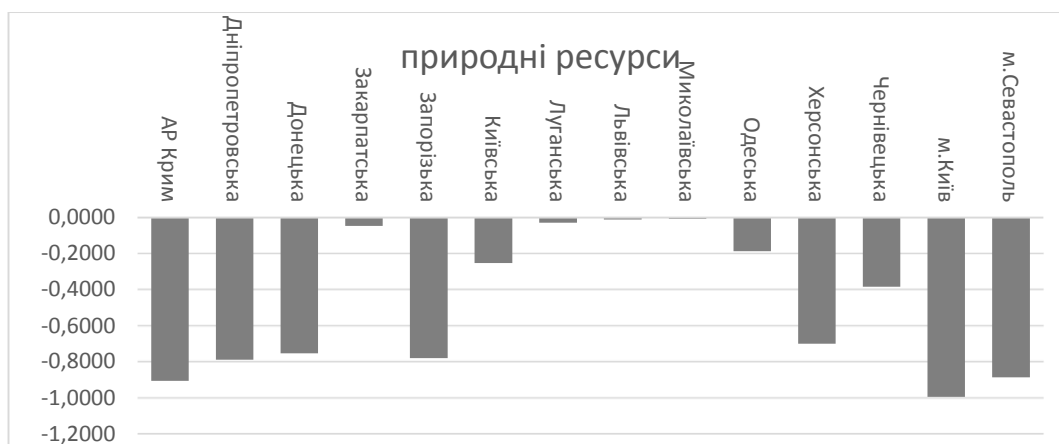

Рис. 2.7 (а) Індеси значень конкурентних переваг, що визначають потребу у природних ресурсах наведених регіонів за 2009–2013 р.

Крім того, збільшуються обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних та пересувних джерел забруднення, що свідчить про погіршення стану природних ресурсів: у 2013 році особливо це простежується в АР Крим (4,8 млн. м³), Дніпропетровській (7,5 млн. м³), Харківській (3,7 млн. м³) та м. Києві (7,5 млн. м³).

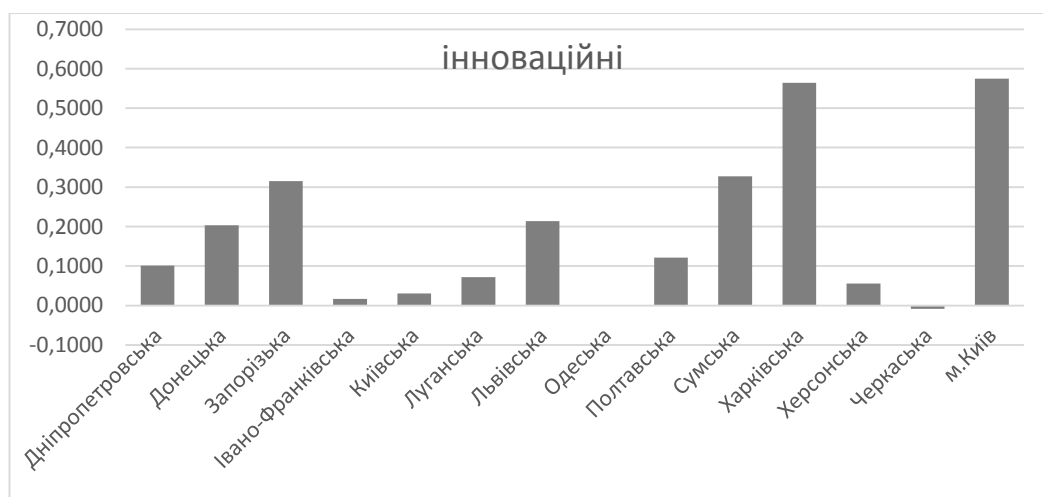

Рис. 2.7 (б) Індеси значень конкурентних переваг, що визначають забезпеченість інноваційними ресурсами наведених регіонів за 2009–2013 р.

Розглядаючи інноваційні ресурси, можна простежити, що найбільша кількість фахівців, які виконують наукові та науково-технічні роботи, спостерігається у Дніпропетровській, Донецькій, Львівській, Одеській, Харківській та м. Києві, що свідчить про розвиток інноваційної діяльності у цих регіонах, що

при взаємодії з іншими регіонами країни може стати своєрідним ядром розвитку науки і техніки. Стосовно обсягів внутрішніх поточних витрат на наукові й науково-технічні роботи власними силами, то найбільшими вони є у Донецькій (502887,1 тис. грн.), Дніпропетровській (916626,5 тис. грн.), Запорізькій (474362,1 тис. грн.), Миколаївській (613540,1 тис. грн.), Харківській (1940410,4 тис. грн.) та м. Києві (4641727,8 тис. грн.). Аналізуючи інноваційні ресурси, можна виявити позитивну тенденцію: пов'язані із збільшенням кількості освоєння інноваційних видів продукції у промисловості, зокрема, найбільше було реалізовано продукції у Запорізькій, Харківській та м. Києві, вказує на їх високий інноваційний потенціал. Найвищий рівень реалізації інноваційної продукції, що є новою для ринку, спостерігаємо у Донецькій (1,186 млн. грн.), Луганській (1,156 млн. грн.), Харківській (1,064 млн. грн.) областях та м. Києві (1,987 млн. грн.), що свідчить про конкурентоспроможність цих регіонів.

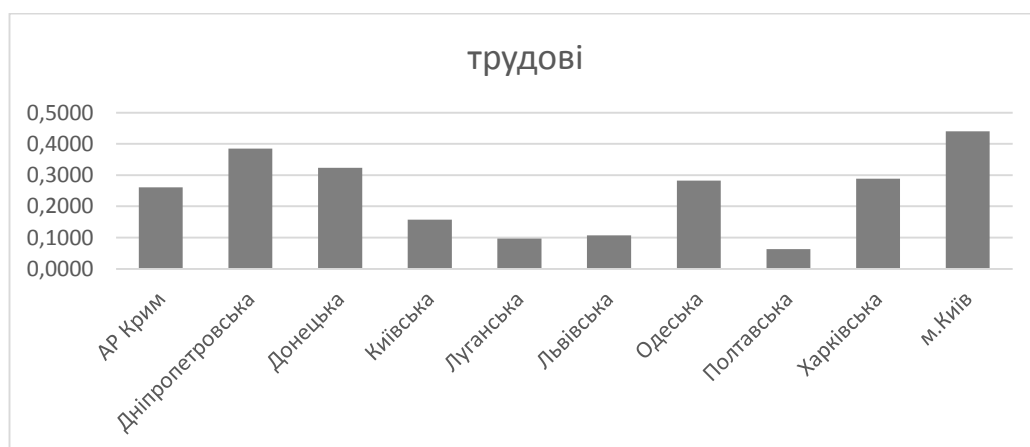

Рис. 2.7 (в). Індекси значень конкурентних переваг, що визначають забезпеченість трудовими ресурсами наведених регіонів за 2009–2013 р.

При аналізі трудових ресурсів варто звернути увагу на вікову структуру. Зокрема за показником економічно активного населення у віці 15–70 років лідирують такі області, як Дніпропетровська, Донецька, Луганська, Львівська, Одеська, Харківська та м. Київ. У цих областях спостерігається високий рівень економічно активного населення, що сприятиме розвитку взаємодії регіонів з іншими регіонами країни щодо можливості обміну кваліфікованими кадрами. При

цьому ж у Дніпропетровській та Донецькій областях найвищі показники безробіття населення у віці 15 – 70 років, що пов'язано з тенденцією виїзду працездатного населення з сільської місцевості до міста. Відповідно це призводить не можливості повного забезпечення робочими місцями населення, що впливає на трудовий потенціал в цілому.

Аналіз рівня інфраструктурного забезпечення регіонів показує, що найвищі значення показника, який характеризує щільність доріг та залізничних колій загального користування, у Дніпропетровській, Житомирській, Київській, Львівській, Полтавській, Харківській та Чернігівській областях, що має вагомий вплив на розвиток міжрегіонального співробітництва, оскільки транспортний зв'язок між регіонами забезпечує їх взаємодію, обмін товарів та послуг.

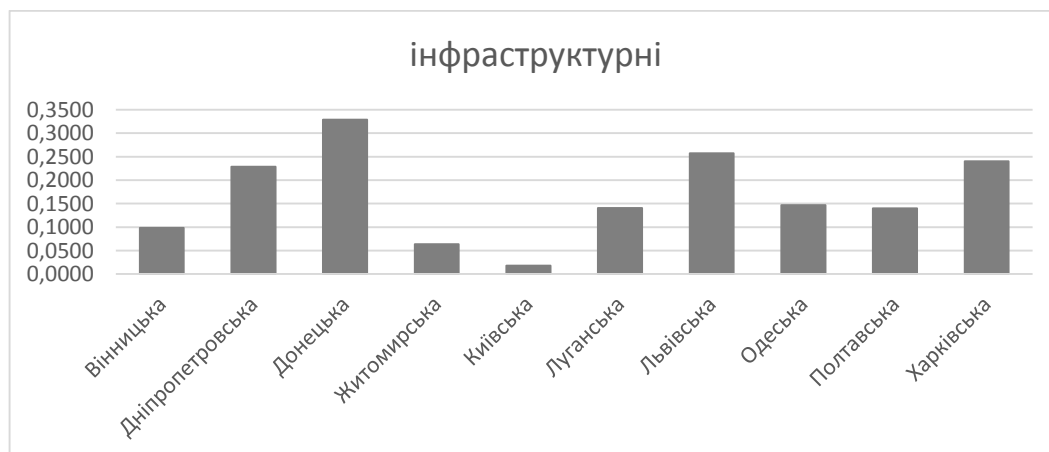

Рис. 2.7 (г) Індекси значень конкурентних переваг, що визначають забезпеченість та розвиток інфраструктурних ресурсів наведених регіонів за 2009–2013 р.

Найбільше забезпечення населення лікарями усіх спеціальностей у Вінницькій, Івано-Франківській, Львівській, Одеській, Полтавській, Тернопільській, Харківській, Чернівецькій областях та м. Києві. Вищі навчальні заклади I-IV рівнів акредитації найбільше зосереджені в Дніпропетровській, Донецькій, Львівській, Харківській та м. Києві. Що стосується професійно-технічних навчальних закладів, то найбільша кількість в Донецькій, Луганській та Львівській областях.

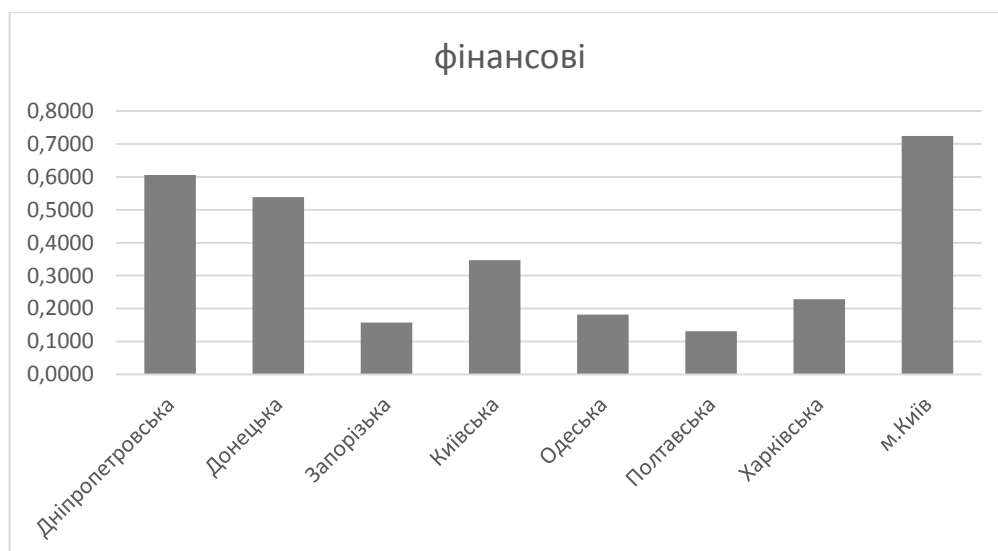

Рис. 2.7 (д) Індеси значень конкурентних переваг, що визначають забезпеченість фінансовими ресурсами наведених регіонів за 2009–2013 р.

Якщо розглядати фінансові ресурси як одну із ознак розвитку міжрегіонального співробітництва, то можна зазначити наступне. Найкращі фінансові результати (сальдо) підприємств до оподаткування за видами економічної діяльності спостерігаються у Дніпропетровській, Запорізькій, Львівській, Полтавській та Харківській областях та м. Києві. Взаємні інтереси регіонів та вплив геополітичних умов обумовлюють вибір розміщення прямих інвестицій на користь таких регіонів: Дніпропетровської, Донецької, Львівської, Одеської, Харківської областей та м. Києва.

Співставивши індекси забезпеченості ресурсами регіонів, можна зробити наступний висновок. Регіони, котрі можуть скласти пару Волинській області для взаємодії, мають вищий рівень соціально-економічного розвитку та є більш конкурентоспроможними на зовнішньому та внутрішньому ринках. Взаємодія Волинської області з таким регіонами може спричинити негативні наслідки, які проявляються у недобросовісній конкуренції або ж у виникненні залежності Волинської області від інших, оскільки даний регіон не може повністю задовольнити потреби інших регіонів, через недостатній ресурсний потенціал.

Зважаючи на методику нашого дослідження, для розрахунку індексу взаємодоповнення конкурентних переваг Волинської області з іншими регіонами

здля отримання синергетичного ефекту мають місце наступні обрахунки (табл. 2.5), які дозволяють визначити можливі групи міжрегіональних зв'язків.

Таблиця 2.5

Позиціонування регіонів за взаємодоповненням конкурентних переваг на прикладі Волинської області

Області	Часткові індекси забезпеченості ресурсами регіонів					Інтегральний індекс взаємодоповнення
	Природні	Інноваційні	Трудові	Інфраструктурні	Фінансові	
АР Крим	-0,907	0,261	-0,398	-0,042	-0,082	-0,055
Вінницька	0,450	-0,177	-0,272	0,098	-0,187	0,288
Волинська	0,162	-0,278	-0,874	-0,113	-0,970	
Дніпропетровська	-0,790	0,384	0,096	0,229	0,606	0,205
Донецька	-0,754	0,323	0,198	0,329	0,539	0,161
Житомирська	0,232	-0,080	-0,751	0,063	-0,563	2,190
Закарпатська	-0,047	-0,371	-0,947	-0,254	-0,999	18,899
Запорізька	-0,781	-0,004	0,311	-0,004	0,157	0,510
Івано-Франківська	0,055	-0,369	0,011	-0,030	-0,591	1,822
Київська	-0,253	0,158	0,025	0,018	0,347	0,025
Кіровоградська	0,391	-0,310	-0,255	-0,163	-0,860	22,672
Луганська	-0,028	0,097	0,066	0,140	-0,638	-0,044
Львівська	-0,010	0,107	0,209	0,258	0,082	0,071
Миколаївська	-0,006	-0,127	-0,295	-0,083	-0,434	1,458
Одеська	-0,186	0,282	-0,004	0,146	0,182	0,000
Полтавська	0,115	0,063	0,116	0,140	0,131	0,025
Рівненська	0,078	-0,376	-0,831	-0,171	-0,928	25,314
Сумська	0,306	-0,293	0,323	-0,049	-0,579	1,533
Тернопільська	0,050	-0,343	-0,086	-0,127	-1,000	6,943
Харківська	0,157	0,288	0,561	0,240	0,228	-0,008
Херсонська	-0,699	-0,182	0,050	-0,154	-0,825	-6,955
Хмельницька	0,382	-0,391	-0,987	-0,025	-0,570	22,864
Черкаська	0,223	-0,345	-0,014	-0,015	-0,154	0,902
Чернівецька	-0,384	-0,313	-0,480	-0,394	-0,998	-25,764
Чернігівська	0,069	-0,183	-0,374	-0,043	-0,696	3,677
Київ	-0,995	0,440	0,572	-0,343	0,725	-0,662
Севастополь	-0,887	-0,527	-0,989	-0,973	-1,000	-452,522
> 5 - КП взаємодоповнюються						

Аналіз взаємодоповнення конкурентних переваг дозволить зробити вибірку регіонів, з якими Волинська область в тій чи іншій мірі може співпрацювати. Унаслідок розрахунку індексу взаємодоповнення конкурентних переваг на прикладі Волинської області виявлено, що воно існує при взаємодії із такими

регіонами: Закарпатською, Кіровоградською, Рівненською, Тернопільською та Хмельницькою областями. Відносна взаємодоповнюваність виявляється при співпраці з Вінницькою, Житомирською, Івано-Франківською, Миколаївською, Сумською, Черкаською та Чернігівською областями, проте для ефективної взаємодії їх Волинською, останній необхідно нарощувати конкурентні переваги для задоволення потреб інших регіонів. Проведений аналіз вказує на відсутність взаємодоповнення конкурентних переваг при взаємодії Волинської області з рештою регіонів, що обумовлено відсутністю спільних інтересів, недостатністю ресурсного потенціалу, територіальною віддаленістю, не співставністю ресурсів та невідповідністю між видами економічної діяльності регіонів.

Виходячи з розрахунків взаємодоповнення конкурентних переваг регіонів, можемо простежити наступне. Підвищення рівня міжрегіонального співробітництва, взаємодоповнення конкурентних переваг має місце у випадку, коли обидва регіони мають мізерні запаси ресурсів для формування конкурентної переваги та кожен зокрема не може бути конкурентоспроможним як на зовнішньому так на внутрішньому ринку. Тоді через об'єднання ресурсів внаслідок співпраці разом регіони можуть стати конкурентоспроможними та створити кращі передумови для співробітництва в цілому.

Крім цього, спільне використання ресурсів, що взаємодоповнюються, з метою підвищення рівня якості життя у регіонах країни сприяє розвитку взаємозв'язків регіонів, які повинні ґрунтуватися на досягненні синергетичних ефектів від взаємодії регіонів. Адже наявність взаємодоповнення конкурентних переваг регіонів передбачає виникнення ефекту синергії, який визначає, наскільки взаємодоповнення створює додатковий результат від узгодженої діяльності взаємодіючих регіонів (додаток М).

Згідно розрахунку індексу синергетичного ефекту встановлено, що взаємодоповнення конкурентних переваг, яке відбувається при взаємодії Волинської області та Закарпатської, Кіровоградської, Рівненської, Тернопільської та Хмельницької областей, створює синергетичний ефект. З рештою регіонів синергетичний ефект досягається частково або ж взагалі не виявляється, оскільки

їх взаємодія неефективна та приносить додатковий ефект від співпраці лише односторонньо, що спричинене відсутністю взаємоузгодженості інтересів регіонів, різним спектром спеціалізації. Така ситуація негативно характеризує розвиток міжрегіонального співробітництва та не сприяє подальшій взаємодії регіонів.

Для посилення та активізації міжрегіональної співпраці кожного регіону потрібні певні ресурси (трудові, інноваційні, інфраструктурні тощо), поєднання яких сприяє виникненню у міжрегіональній системі якісно нових властивостей та нарощення існуючих КП. Рівень розвитку міжрегіональних зв'язків великою мірою залежить від обраного напрямку спеціалізації регіонів і наукового обґрунтування планування обсягів міжрегіонального обміну товарами та послугами, адже види економічної діяльності, які стимулюють розвиток усієї економіки, великою мірою впливають на формування полюсів росту, що дають імпульси розвитку прилеглим територіям. На разі, серед регіонів можна простежити наявність зв'язків, що потребують чіткого узгодження різних видів діяльності та визначення однакових проблем і спільності інтересів.

Варто зауважити, що для переважної більшості регіонів особливої актуальності у процесі активізації інтеграції набула зовнішньоекономічна діяльність, що свідчить про наявність територіально-економічних відносин, які поєднують регіони, близькі за транспортно-географічним положенням, історичними особливостями розвитку чи етнонаціональними характеристиками територіально сусідніх країн. При цьому внутрішньорегіональний рівень міжрегіональних процесів відображає не сформованість і незбалансованість природно-господарської цілісності цих регіонів в середині країни. Так, на сучасному етапі формування економічного зростання полюсів росту в нашій країні є слабшим від полюсів росту за її межами, що спричиняє дезінтеграцію міжрегіональних зв'язків регіонів в середині країни. Спостерігаючи за світовим рейтингом економічної конкурентоспроможності країн, який розраховується на підставі 333 критеріїв, на перші місця вийшли США, Швейцарія (2), Сінгапур (3), Гонконг (4) услід за найбільшою світовою економікою за рахунок "експорту, ефективності бізнесу та інновацій"; натомість Україна, пропустивши перед собою

Росію та Польщу, посіла 49 місце. Про це свідчать дані Міжнародного інституту розвитку менеджменту (IMD). Причинами такого низького показника є низька ефективність ринку товарів в Україні (129 місце в світі), низький рівень розвитку фінансового ринку (116), низька якість макроекономічного середовища (112 місце). Відносно сильними сторонами України є об'єм ринку (38 місце в світі), якість вищої та професійної освіти (51), ефективність ринку праці (61 місце). При цьому у 2012 році Україна посіла 84-е місце з 148 країн в Індексі глобальної конкурентоспроможності (Global Competitiveness Index, GCI) рейтингу ВЕФ, опустившись за рік на 11 позицій через бюрократизм і відсутність прозорості інституційної структури країни [84, с. 29]. При цьому, звертаючись до результатів соціологічного дослідження, проведеного компанією Research&BrandingGroup у травні 2011 року, більшість українців (68%) стверджують, що в Україні в цілому не сформована національна ідея; 12% опитаних респондентів вважають, що національна ідея є, і кожен п'ятий житель України завагався з відповіддю. Такі причини дають змогу дійти висновку про відсутність цілісності та єдності держави, її національної безпеки, яка б об'єднувала суспільство та посилювала б внутрішньодержавне міжрегіональне співробітництво.

Причиною цього є знаходження України між країнами, що переважають за рівнем розвитку, що обумовлює біполярність інтеграції України у світове господарство в умовах геополітичного тяжіння, з одного боку, до Російської Федерації, а з іншого боку – Європейського Союзу, що спричиняє ефект домінування над полюсами росту в середині країни (економіки України). Це негативно впливає на інтеграційні процеси в середині країни, зокрема, для західних регіонів пріоритетним напрямом зовнішньої діяльності є відносини з країнами Європейського Союзу, тоді як для Сходу і Півдня – відносини з Росією. Внаслідок цього інтереси регіонів країни виявилися діаметрально протилежними, що не сприяє об'єднанню та посиленню розвитку внутрішньодержавного міжрегіонального співробітництва. Отже, враховуючи вищесказане щодо міжрегіонального співробітництва, яке здійснюється у напрямку зовнішньоекономічної діяльності регіонів, можливий так званий «розкол» країни,

спричинений історико-культурними відмінностями та тяжінням східних та західних регіонів до різних партнерів, союзників. Таким чином, цілісність національного господарського комплексу як властивість системи вимагає відповідної будови цієї системи – формування та розміщення полюсів росту, дія впливу яких рівномірно покриває всю територію країни, а зв'язки між ними створюють каркас взаємодії регіонів.

Відповідно до нашої методики щодо аналізу передумов формування та перспектив розміщення полюсів росту по території країни визначено рівні технологічних укладів видів економічної діяльності регіонів (табл. 2.6).

Аналіз, проведений в розрізі областей станом на 2013 рік, свідчить, що наявна технологічна структура економіки регіонів України в більшій мірі характеризується виробництвом, що належать до I, II, III, IV технологічних укладів. Лише у таких регіонах, як Дніпропетровська, Харківська, Запорізька, Одеська, Львівська області та м. Київ розвиток видів економічної діяльності відповідає високому рівню технологічних укладів, що дає можливість вважати ці регіони потенційними полюсами росту.

Таблиця 2.6

Аналіз видів економічної діяльності регіонів щодо формування потенційних полюсів росту

Регіони	Структура економіки регіону за видами економічної діяльності	Рівень технол. укладу	Пропонований регіон для розміщення полюса росту
Автономна Республіка Крим	Рекреація і туризм, харчова промисловість, овочівництво, виноградарство і садівництво, виробництво соди	3-4	не відповідає вимогам часу та високому рівню т. у. для формування полюса росту
Вінницька	Цукрова, харчова промисловість, лікєро-горілчана та спиртова промисловість, промисловість будівельних матеріалів	3-4	
Волинська	Деревообробка, рекреація і туризм, видобуток торфу, сільськогосподарське машинобудування	3-4	
Дніпропетровська	Ракетно-космічна промисловість, металургія і металообробка, коксохімія, кольорова металургія	3-6	+ Високий рівень техн. укладу для ф-ня полюса росту
Донецька	Вугільна, хімічна промисловість, виробництво мінеральних добрив, лікєро-горілчана промисловість	2-5	не відповідає вимогам часу та високому рівню т. у. для формування полюса росту
Житомирська	Лісова та деревообробна, виробництво лляних тканин, технологічне машинобудування для АПК, тваринництво	3-4	
Закарпатська	Рекреація, садівництво і виноградарство, деревообробна промисловість, виробництво вин і коньяку	2-3	
Запорізька	Автомобілебудування, виробництво глинозему, авіабудування, електроенергетика	3-6	+ Високий рівень техн. укладу для ф-ня полюса росту
Івано-Франківська	Нафтогазовидобувна, хімічна промисловість, деревообробна, хутрова промисловість, туризм і рекреація	3-4	не відповідає вимогам часу та високому рівню т. у. для формування полюса росту
Київська	Машинобудування і металообробка, електроенергетика, харчова і переробна промисловість	3-5	
Кіровоградська	Сільськогосподарське машинобудування, сільське господарство (зернове)	3-4	
Луганська	Вугільна промисловість, виробництво добрив, верстатобудування, вагонобудування	2-4	
Львівська	Автомобілебудування, транспортне машинобудування, вугільна, целюлозо-паперова, поліграфічна промисловість, туризм і рекреація	2-6	+ Високий рівень техн. укладу для ф-ня полюса росту
Миколаївська	Суднобудування, кольорова металургія, електроенергетика, зернове господарство	3-5	не відповідає вимогам часу та високому рівню т. у. для формування полюса росту

Продовження табл. 2.6

Одеська	Рекреація і туризм, судноремонт, нафтохімічне устаткування, оптоволоконне та оптичне устаткування, зернове господарство	3-6	+ Високий рівень техн. укладу для ф-ня полюса росту
Полтавська	Нафтогазовидобувна, гірничо-видобувна промисловість, машинобудування, харчова промисловість, сільське господарство	2-4	не відповідає вимогам часу та високому рівню т. у. для формування полюса росту
Рівненська	Деревообробна промисловість, виробництво мінеральних добрив, цементу, добування бурштину, харчова, переробна промисловість	2-3	
Сумська	Нафтовидобувна, виробництво сірчаної кислоти, харчова промисловість	2-3	
Тернопільська	Спиртова промисловість, м'ясо-молочна промисловість, виробництво будівельних матеріалів	2-3	
Харківська	Літакобудування, енергетичне устаткування, фармацевтична промисловість, продукція ВПК	5-6	+ Високий рівень техн. укладу для ф-ня полюса росту
Херсонська	Машинобудування, рослинництво, харчова промисловість, плодоовочева галузь, транспортна інфраструктура	3-4	не відповідає вимогам часу та високому рівню т. у. для формування полюса росту
Хмельницька	Цукрова промисловість, виробництво цементу, рекреація, верстатобудування	3-4	
Черкаська	Виробництво мінеральних добрив і аміаку, виробництво хімічних волокон, видобуток торфу, цукрова промисловість	3-4	
Чернівецька	Деревообробка, туризм і рекреація, виробництво обладнання для нафтової промисловості	3-4	
Чернігівська	Харчова, целюлозо-паперова промисловість, тютюнова промисловість, легка промисловість	3-4	не відповідає вимогам часу та високому рівню т. у. для формування полюса росту
м. Київ	Машинобудування, легка, харчова промисловість, літакобудування, послуги (фінансові, інжинірингові), туризм і рекреація	3-6	
м. Севастополь	Машинобудування, електротехніка, легка промисловість, туризм і рекреація	3-5	не відповідає вимогам часу та високому рівню т. у. для формування полюса росту

* складено дисертантом на основі [34; 36; 85; 104; 105; 140]

Відповідно наступним на даному етапі аналізу передумов формування та перспектив розміщення полюсів росту на території країни є визначення радіуса сили впливу полюса росту на інші регіони країни. Результати аналізу дали змогу встановити, що Дніпропетровськ як потенційний полюс росту охоплює своїм впливом інші регіони в радіусі 226 км, Запоріжжя – 211,85 км, Львів – 242,76 км, Одеса – 208,73 км, Харків – 235,79 км, Київ – 251,83 км (рис. 2.7).

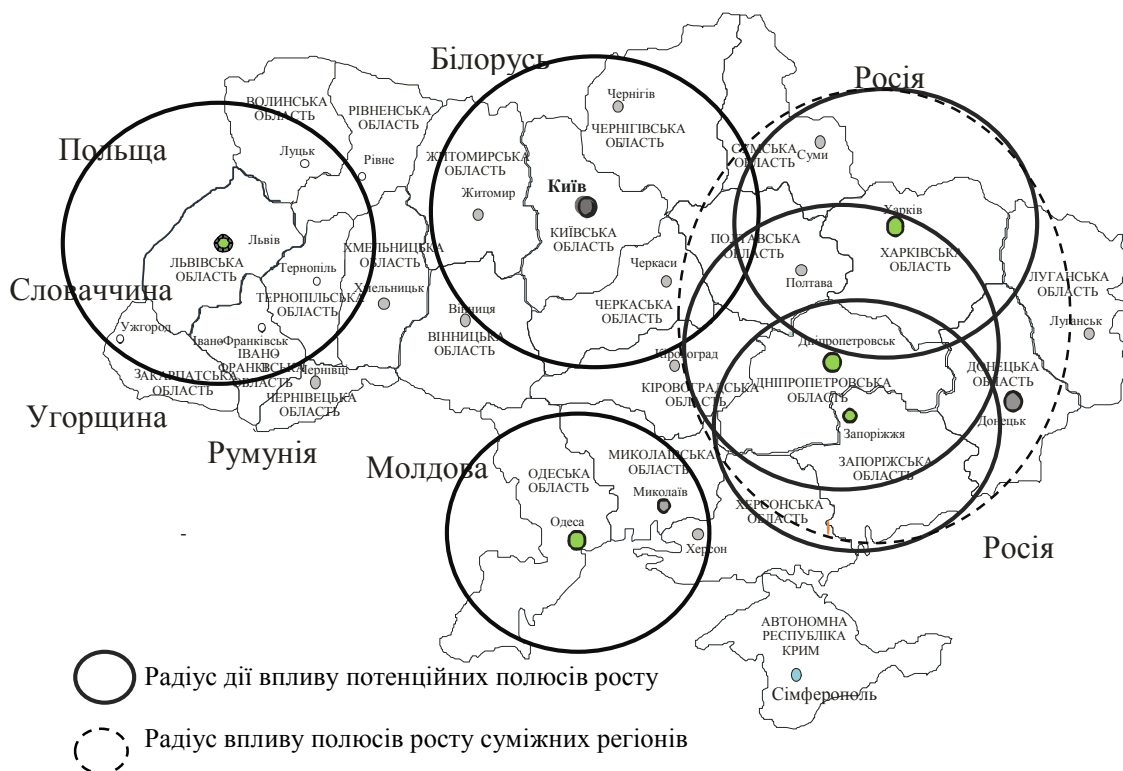

Рис. 2.7. Географічна інтерпретація радіусів впливу регіонів – полюсів росту в Україні станом на 2013 рік

Аналізуючи регіони, які можуть бути потенційними полюсами росту, бачимо, що вони не охоплюють своїм впливом усю територію країни, а отже, розміщені нерівномірно та мають різну інтенсивність дії впливу на інші регіони. Очевидно, що полюси росту створюють кумулятивний ефект в основному на Сході країни, зокрема, суміжні Харківська, Дніпропетровська та Запорізька області утворюють значно більший радіус дії впливу порівняно із Львівською областю на Заході та Одеською на півдні, що свідчить про вищий рівень соціально-економічного розвитку регіонів у східній частині України та посилює

міжрегіональні диспропорції. При цьому відсутність внутрішньодержавних зв'язків між полюсами росту Сходу та Заходу може спричинити порушення цілісності країни.

Відсутність спільної національної ідеї, навколо якої можна було б об'єднати регіони країни, вимагає системного підходу, що виявляється передусім в інтеграції та чіткій взаємодії усіх елементів міжрегіональної системи, а також освоєння нового стратегічного напрямку інтеграції держави. Так, пріоритетним є створення системи міжрегіональних зв'язків, які дозволять спільно та ефективно використовувати наявні ресурси, на основі яких можуть формуватися полюси росту, що позитивно вплине на підвищення конкурентоспроможності економіки регіонів країни в цілому.

Висновки до розділу 2

Важливим для розвитку сучасної економіки країни є вирішення завдання щодо активізації ефективного міжрегіонального співробітництва, зокрема, визначення його проблемних сторін та пріоритетних напрямків активізації взаємодії регіонів. З цією метою було здійснено порівняльний аналіз методичних підходів вчених до аналізу та оцінювання міжрегіонального, транскордонного, міжнародного співробітництва й інтеграційних процесів, зроблено висновок, що недостатня увага приділяється обґрунтуванню комплексного аналізу показників, які б характеризували міжрегіональне співробітництво.

Тому у дисертаційній роботі розроблено методику оцінки рівня розвитку міжрегіонального співробітництва, яка містить вибір мети, об'єкта аналізу та оцінки рівня розвитку міжрегіонального співробітництва, вибір методів щодо його забезпечення, оцінку рівня інтегрованості регіонів та визначення рівня збалансованості інтеграційних зв'язків, розрахунок інтегральних індексів конкурентних переваг та їх взаємодоповнення, оцінку синергетичного ефекту від взаємодії регіонів, а також аналіз передумов формування та перспектив розміщення полюсів росту на території країни.

На основі аналізу оцінки зовнішньої та внутрішньої відкритості регіонів визначено групи регіонів з низьким, середнім та високим рівнями інтегрованості у внутрішньодержавний та зовнішній економічний простір. Виявлено, що у більшості регіонів інтеграційні зв'язки зорієнтовані на зовнішньоекономічну діяльність, крім того, формування цих зв'язків відбувається без врахування пріоритетів розвитку держави. Визначено, що інтеграційні зв'язки збалансовані у Дніпропетровській, Харківській, Львівській області та м. Києві за рахунок їх діяльності з врахуванням пріоритетів країни.

Встановлено, що взаємодоповнення конкурентних переваг регіонів передбачає можливість задовольняти потреби взаємодіючих регіонів при реалізації їх спільних цілей. За відсутності спільних інтересів, мети регіонів, недостатності ресурсного потенціалу, територіальною віддаленістю при взаємодії регіонів взаємодоповнення їх конкурентних переваг відсутнє. В свою чергу, взаємодоповнення обумовлює досягнення синергетичного ефекту. Адже без врахування взаємодоповнення конкурентних переваг додатковий результат від співпраці регіонів присутній, проте свідчить лише про односторонню вигоду, або ж синергетичний ефект не досягається взагалі, оскільки взаємодія регіонів не ефективна, що спричинене відсутністю взаємоузгодженості інтересів регіонів, різним спектром спеціалізації.

Доведено, що підвищити рівень розвитку міжрегіонального співробітництва можна, сформувавши полюси росту, які даватимуть імпульси розвитку прилеглим територіям, а також залучатимуть до спільної співпраці інші регіони країни. Результати аналізу регіонів на предмет формування полюсів росту, свідчать, що потенційними полюсами росту на території України можуть бути такі регіони, як Дніпропетровська, Харківська, Запорізька, Одеська, Львівська області та м. Київ, що відповідно мають види економічної діяльності вищих технологічних укладів, вплив яких поширюється на інші регіони країни.

Для аналізу регіонів, які можуть бути потенційними полюсами росту, в роботі визначено радіус сили впливу полюса росту, що дозволяє встановити межі

охоплення впливом полюсами росту інших регіонів. За результатами розрахунку радіусу сили впливу бачимо, що потенційні регіони – полюси росту не охоплюють своїм впливом усю територію країни, а отже, розміщені нерівномірно та мають різну інтенсивність дії впливу на інші регіони. Крім цього, полюси росту, зосереджені на Сході утворюють значно більший радіус сили впливу порівняно із Заходом країни, що посилює міжрегіональні диспропорції, а відсутність взаємозв'язків між цими полюсами росту, може спричинити порушення цілісності країни.

Виявлено причини послаблення розвитку внутрішньодержавного міжрегіонального співробітництва, якими є біполярність інтеграції України у світове господарство в умовах геополітичного тяжіння, з одного боку, до Російської Федерації, а з іншого боку – до Європейського Союзу, що спричиняє ефект домінування над полюсами росту в середині країни (економіки України).

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖРЕГІОНАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

3.1. Формування державної політики міжрегіонального співробітництва України

Процес інтеграційних взаємодій внутрішнього соціально-економічного простору країни передбачає розробку державної політики міжрегіонального співробітництва. Водночас аналіз наукової літератури свідчить про те, що існують суттєві розбіжності у формулюванні мети та завдань регіональної політики у цій сфері. У державних документах визначені лише пріоритети чи напрямки регіонального розвитку, які опосередковано стосувалися цієї сфери діяльності й не передбачали дієвих механізмів забезпечення та розвитку міжрегіональної взаємодії. Зокрема, у документі Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року, ухваленого 21 листопада 2013 року на засіданні Кабінету Міністрів України, відображено нові підходи до державної регіональної політики з урахуванням тенденцій розвитку економіки України та досвіду країн Європейського Союзу. У стратегії визначено три цілі державної політики регіонального розвитку [103]:

- підвищення конкурентоспроможності регіонів;
- територіальна соціально-економічна інтеграція та просторовий розвиток;
- ефективне державне управління у сфері регіонального розвитку.

Проте наведені цілі державної регіональної політики України до 2020 року розглядалися як окремі напрямки регіонального розвитку, що, в свою чергу, не визначає у комплексі цільових орієнтирів щодо забезпечення та сприяння міжрегіональній взаємодії.

Зважаючи на наші теоретичні напрацювання, головною рушійною силою розвитку міжрегіональної інтеграції є стійкі взаємозв'язки, спрямовані на

досягнення синергетичного ефекту від взаємодії регіонів на засадах взаємодоповнення конкурентних переваг шляхом формування системи полюсів росту та розміщення їх по території країни. Процес інтеграційних взаємодій регіональних економічних систем є досить складним, тому для забезпечення міжрегіонального співробітництва та вирішення головних проблем взаємодії регіонів пропонуємо розглянути підхід до формування державної політики міжрегіонального співробітництва України, зміст якої передбачає розробку організаційних та економічних заходів, спрямованих на забезпечення стійкого розвитку міжрегіонального співробітництва відповідно до пріоритетів країни.

На нашу думку, державна політика міжрегіонального співробітництва України повинна реалізовуватися у контексті державної стратегії просторового розвитку та державної стратегії регіонального розвитку України. Така політика має бути спрямована на формування єдиного соціально-економічного простору та реалізації певних цілей і завдань, що виникають на шляху міжрегіональних процесів, з врахуванням забезпечення ефективних взаємовідносин центру з регіонами та регіонів між собою.

Засадничою передумовою ефективної реалізації державної міжрегіональної політики України є її позиціонування, як політики єдності, а ідеологія її повинна ґрунтуватися на принципах взаємодії, стійкості, відкритості, поєднанні інтересів, синергізму та стимулювання.

Авторська концепція державної політики міжрегіонального співробітництва України показана на рис. 3.1.

Метою державної політики міжрегіонального співробітництва є забезпечення єдності економічного (політичного, правового, інформаційного, культурного тощо) простору країни через взаємодію регіонів. Відповідно цільовими орієнтирами, на реалізацію яких спрямована державна політика міжрегіонального співробітництва, визначено:

1. Перша ціль – забезпечення стійкого міжрегіонального розвитку, передбачає гармонійну взаємодію державних органів влади та місцевих органів

самоврядування регіонів. Наведена ціль державної міжрегіональної політики окреслена такими функціональними завданнями:

Рис. 3.1. Концепція державної міжрегіональної політики України

- створення загальнодержавних механізмів стимулювання та розвитку довготривалої внутрішньодержавної співпраці регіонів;
- забезпечення зовнішньоекономічної безпеки регіонів через регулювання процесів міжрегіональної діяльності на основі аналізу зовнішньої відкритості регіонів;

- забезпечення умов для існування ефективної міжрегіональної взаємодії;
- моніторинг внутрішньої та зовнішньої інтеграційної діяльності регіонів для забезпечення збалансованості інтеграційних зв'язків;
- мотивація регіонів до співробітництва через застосування та засвоєння технічних нововведень;
- здійснення постійно діючого соціально-економічного моніторингу в регіонах для виявлення динаміки внутрішньої та зовнішньої інтеграційної діяльності регіонів міжрегіональних процесів;
- налагодження зв'язків між адміністративними центрами областей, включаючи забезпечення й доступності транспортної, дорожньої, авіа- та залізничної інфраструктури для сполучення територій регіонів;
- посилення єдності економічного простору країни і рівномірності розвитку регіонів через відтворення потенціалу інтеграційних взаємодій у межах внутрішньо-міжрегіонального співробітництва.

2. Наступна ціль – активізація внутрішньоміжрегіонального співробітництва на основі взаємодоповнення та раціонального використання ресурсів шляхом поширення процесів розвитку від полюсів росту (якими будуть переважно міста - обласні центри) на інші території через підвищення ефективності використання внутрішніх факторів розвитку регіонів. Відповідно до цього сформовано ряд завдань:

- створення оптимальних умов для використання організаційних, фінансових, інституційних можливостей суб'єктів і учасників міжрегіонального співробітництва України;
- поглиблення взаємозв'язків регіонів та оперативна синхронізація й гармонізація конкурентних переваг при взаємодії регіонів;
- розвиток кооперації між регіонами з відмінними конкурентними перевагами;
- забезпечення розвитку зв'язків регіонів сумісних (схожим) за рівнем економічного розвитку через спільне використання ресурсів;

- узгодження інтересів сторін міжрегіональної взаємодії щодо створення механізмів нарощення потрібних для взаємодоповнення конкурентних переваг регіонів;
- здійснення структурної перебудови економіки регіонів на інноваційній основі з урахуванням особливостей їх потенціалу через формування полюсів росту та визначення критеріїв їх розміщення;
- стимулювання розвитку полюсів росту та підтримка економічно менш розвинутих і депресивних територій країни, розвитку сільської місцевості через відповідні «імпульси» розвитку для запобігання поглибленню соціально-економічних диспропорцій;
- зміцнення єдності економічного простору країни шляхом взаємодії полюсів росту в межах країни;
- запровадження дієвого механізму перерозподілу ресурсів для запобігання надмірної поляризації та зростання диспропорцій між економічно розвинутими містами та рештою території країни.

3. Третя ціль передбачає отримання синергетичного ефекту від взаємодії регіонів, що визначається, зокрема, розвитком міжрегіональних процесів через узгодженість інтересів регіонів. Серед завдань наведеної цілі державної міжрегіональної політики визначимо такі:

- формування механізму регулювання «взаємоузгодженості» відносин між центральною та місцевою владою, органів місцевого самоврядування;
- здійснення погодженої з державними органами влади зовнішньо- та внутрішньоекономічної діяльності на державному та регіональному рівнях;
- вивчення особливостей позицій регіонів та сприяння їх самовираженню через поєднання інтересів;
- узгодженість дій та сумісність інтересів учасників співпраці;
- формування спільних міжрегіональних програм та їх державна підтримка у реалізації;
- об'єднання зусиль щодо розвитку міжрегіонального співробітництва та

ліквідація інфраструктурних перешкод, що сприятиме провадженню спільної діяльності регіонів;

- об'єднання установ, організацій, місцевих органів влади, асоціацій для вирішення великих загальнодержавних економічних, екологічних і соціальних проблем спільно з державними органами влади;

- забезпечення взаємодоповнення конкурентних переваг регіонів з метою отримання синергетичного ефекту.

Отже, вирішення окреслених завдань повинно сприяти формуванню системи міжрегіональних зв'язків. За умов обмеженості фінансових ресурсів, які нині уряд України може спрямувати на розвиток територій, повинна бути посилена пріоритетність розподілу ресурсів та концентрація їх на тих заходах та територіях, які можуть забезпечити найбільшу віддачу в найкоротший час, однак матимуть довготривалий і комплексний ефект на розвиток не лише даної території, але й сусідніх регіонів.

Проте, як свідчить аналіз, проведений в пункті 2.2. даного дослідження, взаємовідносини більшості регіонів мають неврегульований та незбалансований характер між зовнішнім та внутрішнім товарооборотом регіонів. Так, регіонам, що мають низький рівень зовнішньої та внутрішньої інтегрованості, притаманна низька конкурентоспроможність, що, в свою чергу, не сприяє розвитку взаємозв'язків регіонів. Для вирішення цієї проблеми пропонуємо нарощувати конкурентні переваги цих регіонів через структурну перебудову та модернізацію виробництва, враховуючи пріоритети розвитку регіонів для їх комплексної взаємодії. Це потребує державного втручання та стимулювання залучення цих регіонів до співпраці через відтворення потенціалу та інвестиційне сприяння у межах міжрегіонального співробітництва.

Група регіонів із середніми значеннями рівня інтегрованості регіонів розвивається і функціонує не в передових, високотехнологічних галузях, у результаті чого сучасна структура економіки регіонів не поліпшується. Хоча баланс між зовнішньою і внутрішньою діяльністю зберігається, стан рівня розвитку

інтегрованості регіонів цієї групи нестабільний і може порушуватись під тиском іноземних конкурентів. Зокрема, не ефективне розподілення ресурсів та їх використання залишається вагомим бар'єром інтеграційних взаємодій в країні. Таким регіонам необхідно розвивати рівномірно як внутрішні, так і зовнішні зв'язки, розширювати експортний потенціал у напрямку розвитку видів економічної діяльності новітніх технологічних укладів, що сприятиме нарощенню конкурентних переваг через взаємодію регіонів та зміцненню їх конкурентоспроможності.

Регіони з високим рівнем як зовнішньої, так і внутрішньої інтегрованості характеризуються підтримкою галузей, що забезпечують внутрішні потреби регіону та країни, при цьому маючи конкурентні позиції на зовнішньому ринку. Для гармонійного та збалансованого розвитку інтеграційних зв'язків регіонів пропонуємо подальшу підтримку розвитку регіонів у напрямку нарощення та реалізації конкурентних переваг. Крім того, формування стабільного середовища для функціонування системи міжрегіональних зв'язків створить сприятливі умови для залучення регіонів до процесів міжрегіонального співробітництва.

Для груп регіонів, у яких внутрішня інтегрованість переважає над зовнішньою, типовими є внутрішньоекономічна діяльність та недостатня конкурентоспроможність на зовнішніх ринках. Тому необхідно стимулювати їх зовнішні зв'язки через додаткові пільги, зменшення обмежень на експортні товари, введення часткових безлімітних квот на певні товари. Також необхідно розвивати експортний потенціал високотехнологічних товарів та експортно-виробничі види економічної діяльності. Сприяння зовнішньоекономічної діяльності повинно відбуватися поступово та до межі балансу, коли зовнішня інтегрованість не перевищуватиме рівня внутрішньої.

Групам регіонів, у яких зовнішня інтегрованість переважає над внутрішньою, притаманна орієнтація на зовнішні ринки. Як правило, це ті регіони, котрі межують з іншими країнами та більш віддалені від центру. Таким регіонам необхідні заходи, які стимулюють та залучають до співпраці регіони в межах країни. Сприяння

розвитку цих зв'язків може відбуватися через підвищення інвестиційної активності, надання тарифних пільг під час здійснення внутрішньоекономічних операцій, підвищення потреби вітчизняних товаровиробників, використання належним чином наявних високотехнологічних можливостей окремих галузей промисловості.

Відповідно інтегрованість регіону забезпечує його розвиток через максимально ефективне використання конкурентних переваг у суспільному поділі праці. Міжрегіональні взаємодії повинні бути збалансованими та мати державну підтримку як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

Таким чином, узагальнюючи вищесказане, регулювання міжрегіонального співробітництва, проблеми міжрегіонального співробітництва повинні вирішуватися методами правового регулювання, адміністративного регулювання, фінансового забезпечення та економічного і фінансового стимулювання. При цьому слід визначати пріоритетні напрямки розвитку регіонів, формування спільних програм, які сприятимуть залученню регіонів до процесів міжрегіонального співробітництва, зміцнювати внутрішньодержавні зв'язки регіонів та розвивати зовнішньоекономічні [41]. Тому державну політику міжрегіонального співробітництва розглядаємо як таку, що спрямована на усунення протиріч міжрегіональних взаємодій у зовнішній та внутрішній діяльності регіонів.

Згідно нашої теорії, головними складовими у формуванні міжрегіональної державної політики є активізація та збалансований розвиток інтеграційних зв'язків регіонів, досягнення синергетичного ефекту від взаємодії регіонів на засадах взаємодоповнення конкурентних переваг регіонів. Однак інструменти державного управління регіональним розвитком, що традиційно використовувалися в Україні до цього часу, не показали очікуваних результатів [108, с. 45]. Розробка ефективної державної політики міжрегіонального співробітництва можлива за умови використання інструментів правового, економічного, фінансового, інформаційного та соціального та іншого характеру [69]. Власне, інструмент державної

міжрегіональної політики є інструментом регулювання міжрегіональної інтеграції, звідси впливає необхідність пошуку шляхів вирішення проблем та бар'єрів, які стали на шляху розвитку міжрегіонального співробітництва.

Зважаючи на визначальні ознаки міжрегіонального співробітництва, реалізація державної міжрегіональної політики передбачає виділення та використання різного роду інструментів за групами регіонів, тобто критерієм вибору державної політики міжрегіонального співробітництва України є рівень розвитку міжрегіонального співробітництва, що потребує підбору інструментів реалізації такої політики для груп регіонів з різним рівнем інтегрованості (табл. 3.1).

Таким чином, у наведеній таблиці ми представили план заходів щодо реалізації міжрегіональної політики, де заходи (шляхи подолання існуючих проблем міжрегіональної інтеграції) деталізовані за групами регіонів з урахуванням їх рівня розвитку та спрямовані на розв'язання проблем, що перешкоджають розвитку взаємовигідних міжрегіональних зв'язків. Аналізуючи особливості міжрегіонального аспекту, зазначимо, що виокремлені складові міжрегіональної політики – рівень інтеграції, конкурентні переваги та синергетичний ефект – зумовлюють відповідні відмінності в запровадженні інструментів та механізмів стимулювання розвитку міжрегіональної інтеграційної взаємодії. Отже, усунення переважної більшості проблем та бар'єрів інтеграційних взаємодій регіонів забезпечить економічний розвиток регіонів та єдність економічного простору країни.

Таблиця 3.1.

Проблеми взаємодії регіонів та шляхи їх вирішення

Група регіонів	Складові міжрегіональної політики (блоки)	Проблеми та бар'єри міжрегіонального співробітництва	Шляхи вирішення проблем міжрегіональної взаємодії
1	2	3	4
Високий рівень розвитку інтеграційних зв'язків регіонів	Рівень інтегрованості регіону	Орієнтація діяльності регіонів на зовнішні ринки, веде до зростання залежності регіону від кон'юнктури світових ринків	– скорочення масштабів зовнішньоекономічної діяльності сировинного характеру; – розробка механізмів запуску економічного зростання потенційних регіонів – полюсів росту; – активізація взаємовигідних зв'язків на внутрішніх ринках.
	Конкурентні переваги регіонів	Недобросовісна конкурентна боротьба на внутрішньому ринку між регіонами країни	– об'єднання підприємств, виробництв галузей високих укладів з метою підвищення їх сукупної ефективності від співпраці; – сприяння розвитку полюсів росту, для комплексного розвитку регіонів шляхом взаємодоповнення їх конкурентних переваг.
	Синергетичний ефект	Відсутність спільних інтересів суб'єктів взаємодії, що спричинює послаблення взаємозв'язків між регіонами країни	– державна підтримка міжрегіональних проектів, спрямованих на вирішення спільних проблем з підвищенням ефективності використання ресурсів – створення рівних організаційно-економічних та правових умов, для потенційної взаємодії регіонів та можливості реалізації їхнього потенціалу в умовах збереження цілісності країни
Середній рівень розвитку інтеграційних зв'язків регіонів	Рівень інтегрованості регіону	Не захищеність внутрішнього ринку і національного товаровиробника від іноземної конкуренції	– створення умов для реалізації міжрегіональної і міжнародної співпраці, підтримка і захист вітчизняних виробників; – орієнтація на реалізацію політики імпортозаміщення деяких видів товарної продукції; – регіональна мотивація підвищення внутрішнього та зовнішнього рівня розвитку міжрегіонального співробітництва.

Продовження табл. 3.1

1	2	3	4
	Конкурентні переваги регіонів	– послаблення ринкових позицій регіонів та поглиблення соціально-економічних диспропорцій – не досить ефективна спеціалізація регіонів, без урахування пріоритетів власного ресурсного потенціалу;	– зміцнення економічної інтеграції регіонів на основі взаємодоповнення конкурентних переваг; – стимулювання розвитку новітніх видів економічної діяльності для формування потенційних полюсів росту та підтримка економічно менш розвинутих і депресивних територій. – створення сприятливих умов для інтенсифікації співробітництва з суміжними регіонами.
	Синергетичний ефект	Не вдале комбінування конкурентних переваг регіонів	– використання інноваційного потенціалу регіонів; – сприяння розвитку міжрегіональної співпраці через залучення потрібних ресурсів кожного з регіонів.
Низький рівень розвитку інтеграційних зв'язків регіонів	Рівень інтегрованості регіону	– зниження темпів розвитку економічної діяльності регіонів; – складність формування ринкового середовища з причин надмірної залежності регіонів від центральної влади;	– створення сприятливих та рівних умов для процесів формування міжрегіональних зв'язків; – участь держави у виконанні регіональних інвестиційних проектів.
	Конкурентні переваги регіонів	– не ефективне використання ресурсів та недостатність ресурсного потенціалу; – соціальне невдоволення мешканців регіонів, створення підґрунтя для проявів сепаратизму; – низька конкурентоздатність як на внутрішньому так і на зовнішньому ринках;	– забезпечення провадження економічної діяльності для розвитку і нарощення конкурентних переваг; – формування інноваційних кластерів та ринків; – розбудова та модернізація інфраструктури регіонального розвитку для підвищення інвестиційної привабливості регіонів; – поліпшення якості життя та добробуту громадян;
	Синергетичний ефект	– слабкі взаємозв'язки між суб'єктами господарювання; – не відповідність між видами економічної діяльності регіонів.	– розширення виробничої кооперації регіонів; – освоєння нових видів економічної діяльності регіонів.

Зазначимо, що для ефективної реалізації державної політики міжрегіонального співробітництва України необхідним є формування системи полюсів росту на території України, функціонування якої забезпечать цілісність країни через встановлення зв'язків між регіонами – полюсами росту та розвитку співпраці з суміжними регіонами. Водночас цілісність економічного простору країни залежить від міцності зв'язків між полюсами росту та сили притягання ними інших регіонів країни.

На даному етапі формування державної міжрегіональної політики важливим є її спрямованість на усунення перешкод, які виникають на шляху міжрегіонального співробітництва та забезпечення єдності економічного простору країни. Запропонований підхід до формування та реалізації міжрегіональної державної політики відповідає ключовим аспектам державної стратегії регіонального розвитку. Поряд з тим, перспективним рішенням вважаємо створення відповідно до конкурентних переваг полюсів росту в середині країни, що позитивно вплине на підвищення конкурентоспроможності економіки регіонів країни в цілому.

3.2. Формування полюсів росту та розміщення їх в Україні

Формування регіонів полюсів росту пов'язане насамперед із встановленням зв'язків між регіонами та створенням зон розвитку, які забезпечать цілісність країни, що спричиняє необхідність знаходження критеріїв розміщення регіонів – полюсів росту на території країни. Адже опорний каркас взаємозв'язків регіонів, які потенційно можуть стати полюсами росту, передбачає тісний зв'язок з іншими регіонами країни.

Вважаємо за доцільне процес формування полюсів росту здійснювати в декілька етапів. На першому етапі пропонуємо визначити пріоритети розвитку держави, що окреслюють види економічної діяльності країни, з врахуванням яких будемо здійснювати формування полюсів росту. Оскільки кожний регіон має індивідуальні особливості розвитку, необхідно визначити ті регіони, здатні освоїти та розвивати ці види економічної діяльності. Необхідно зазначити, що умовою вибору спеціалізації держави та її ведучих регіонів – потенційних полюсів росту, є взаємодія території країни через певні міжгалузеві зв'язки.

Природний ресурс, який ще за радянських часів визначав спеціалізацію регіону, сьогодні не є основним критерієм при визначенні спеціалізації регіонів багатьох країн. Досвід країн ЄС свідчить, що пріоритети розвитку регіонів мають ґрунтуватися на інноваційній моделі розвитку, яка означає формування та розвиток тих видів економічної діяльності, що можуть забезпечити довгострокове економічне зростання на місцевому рівні, вирішують нагальні питання регіонального розвитку.

Від часу здобуття Україною державної незалежності вона, як і раніше, постачає на світовий ринок в основному сировину та сільськогосподарську продукцію за регіональною спеціалізацією, обраною ще за часів СРСР. Таким чином, пропонуємо обрати види економічної діяльності пріоритетного розвитку держави відповідно до високого рівня технологічних укладів, які мають стратегічне значення для економіки у світі та формують напрямок розвитку країни на десятиліття вперед. Крім того, рушійною силою у вирішенні цієї проблеми має стати розробка і впровадження високих технологій у вже існуючих видах економічної діяльності.

За результатами аналізу основних тенденцій соціально-економічного розвитку регіонів протягом останніх 20 років пропонуємо визначити пріоритетними наукоємні види економічної діяльності, які вимагають технологічного переобладнання і структурної перебудови економіки з метою нарощування випуску товарів та послуг, конкурентоспроможних на світовому і внутрішньому ринках. Розвинуті країни вже здійснили перехід від індустріального до інформаційного суспільства. Україна теж має можливість вступити в еру комп'ютерного інтелекту. Інформація і знання сьогодні стають вирішальними чинниками інформаційного суспільства. Інформація підвищує ефективність всіх дій працівників, а знання, закладені в інформації, стають реальною силою при їх матеріалізації у виробництві. Тому одним із важливих пріоритетів регіонального розвитку є розвиток сучасних інформаційних, комунікаційних технологій, робототехніки.

Наступний етап нашого дослідження полягає у розробці критеріїв для вибору регіонів, у яких потенційно може формуватися полюс росту. Насамперед, до критеріїв пропонуємо віднести місце розміщення полюсів росту, передумовою чого є

визначення регіонів, у яких вже сьогодні закладається майбутня структура випуску продукції, де будуть V–VI технологічний уклади, що відповідають пріоритетам країни та вимогам тенденцій світу, для подальшого їх аналізу. З проведеного аналізу в п. 2.3. щодо структури економіки регіонів варто відмітити, що теперішня структура спеціалізації України, визначена за технологічними укладами, не відповідає вимогам часу і не дає можливості конкурувати на зовнішньому ринку з іншими, в тому числі і розвинутими країнами світу. Це, в свою чергу, спричинене обмеженістю взаємозв'язків регіонів, які могли б забезпечити високий рівень конкурентоспроможності країни в цілому, у національній економіці як цілісності.

На рис. 3.2 представляємо територіально-технологічний розподіл регіонів України, де наявно видно структуру спеціалізації регіонів за різними технологічними укладами.

Рис. 3.2. Локалізація видів економічної діяльності регіонів України різного рівня технологічного укладу за 2013 рік

Керуючись отриманими даними, відзначимо, що види економічної діяльності, які належать до IV – VI технологічного укладів, зосереджені у м. Києві,

Дніпропетровській, Харківській, Львівській, Запорізькій та Одеській областях, у яких можливе розміщення полюса росту. Отже, як бачимо, регіони де потенційно можуть бути розміщені полюси росту, розміщені на території країни нерівномірно, в основному локалізуються на Сході України, що може спричинити диспропорції у розвитку міжрегіональних зв'язків.

У зв'язку з вищесказаним, при визначенні місця розміщення полюса росту важливим є виділення критерію рівномірного розміщення полюсів росту по території країни. Адже саме таке розміщення посилить процеси економічної інтеграції через зв'язки між регіонами – полюсами росту на основі різноманітних виробничих, економічних та політичних відносин, «притягуючи» при цьому інші регіони країни в систему міжрегіональних зв'язків, та рівномірно розподілить їх вплив по території країни.

Тому при визначенні рівномірного розміщення полюсів росту на території України доречно буде спиратися на просторовий підхід, який дозволить вирішувати подібні питання. При цьому для збереження цілісності простору країни доречно виділити головні ознаки такого розміщення полюсів росту (рис. 3.3).

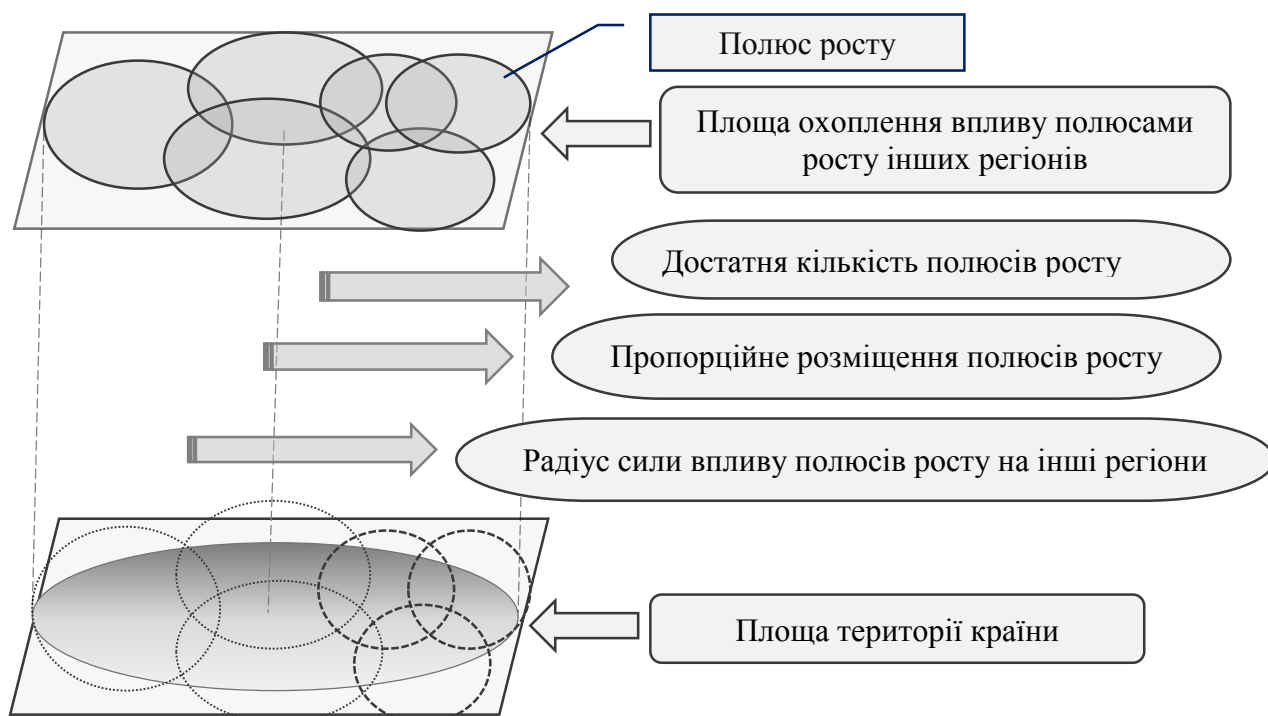

Рис. 3.3. Графічне представлення рівномірного розміщення полюсів росту на території країни

1. Достатня кількість полюсів росту.

Кількість полюсів росту будемо вважати достатньою для їх рівномірного розміщення на території країни, якщо радіуси їх сили притягання охоплює (покриває) всю територію держави. Під силою притягання будемо розуміти, наскільки сильно до полюса росту притягуються інші регіони країни за рахунок взаємодії.

2. Пропорційне розміщення полюсів росту.

Розміщення полюсів росту буде пропорційним на всій території країни, якщо вони охоплюють приблизно однакову площу, яка визначається силою притягання цих полюсів росту.

Відповідно для здійснення пропорційного розміщення полюсів росту на території країни пропонуємо визначити різницю площ радіусів сили впливу, яку охоплюють різні полюси росту:

$$S = \int_a^b f(x)dx - \int_c^b g(x)dx, \quad (3.1)$$

де $f(x)$ і $g(x)$ – площі радіусів сили впливу несуміжних регіонів – полюсів росту.

Якщо полюси росту розміщуватимуться в суміжних регіонах, то загальна площа радіусів сили впливу, яку вони охоплюють, може бути представлена:

$$\frac{1}{n} \sum_{i=1}^n P_i, \quad (3.2)$$

де P – площі радіусів сили впливу, яку охоплюють суміжні регіони, де розміщені полюси росту.

При цьому варто розглянути два варіанта пропорційного розміщення полюсів росту (рис 3.4). Тобто, якщо один полюс росту має більшу площу сили впливу, необхідно або створювати умови для формування «доповнюючого» полюса росту у суміжних регіонах (рис 3.4, А); або ж пропорційно збільшувати силу притягання іншого, уже існуючого полюса росту (рис 3.4, Б).

В такому разі, якщо різниця площ сил притягання полюсів росту більша за «найменшу» площу сили притягання, яку охоплює полюс росту, це говорить про не пропорційне їх розміщення. Тому, відповідно до першого випадку, необхідно розмістити полюс росту на території суміжного регіону до «найменшого» за площею

сили притягання полюса росту. Формувати такий доповнюючий полюс росту доцільно буде в регіонах, які мають достатній потенціал, для розвитку пріоритетних видів економічної діяльності. Якщо ж різниця площ сили впливу полюсів росту є незначною (не більшою за площу сили впливу, яку охоплює найменший полюс росту), варто посилювати силу впливу вже існуючого полюса росту.

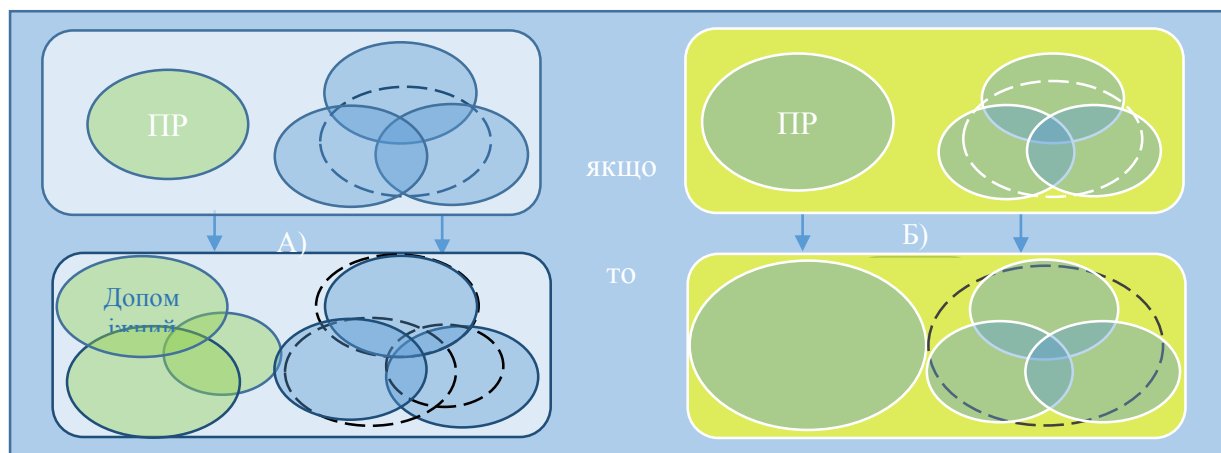

Рис. 3.4 Графічне подання двох випадків пропорційного розміщення полюсів росту

При цьому перетин площ сили притягання полюсів росту будемо вважати відображенням їх взаємодії між собою.

Таким чином, виходячи з аналізу проведеного у другому розділі дисертаційного дослідження, а саме визначення сили притягання регіонів (додаток Ж) можна зазначити, що на теренах України відзначені вище регіони, де потенційно можуть розміщуватися полюси росту – м. Києві, Дніпропетровській, Харківській, Львівській, Запорізькій та Одеській областях, розміщені не рівномірно. Причиною цього є не достатня кількість зосередженості полюсів росту в країні, а також непропорційність їх розміщення на території України, оскільки вони мають різну силу притягання. Це, в свою чергу, може спровокувати конкурентну боротьбу за ресурси, що перешкоджає створенню міцних міжрегіональних зв'язків. Для попередження цього необхідне осмислене управління процесом формування полюсів росту для отримання позитивного ефекту. Тому для рівномірного розвитку регіонів України та збереження цілісності економічного простору країни пропонуємо створення умов для формування полюсів росту в Західній та Центральній Україні через державну підтримку їх створення та використання власного потенціалу регіонів.

Тому для визначення регіону з достатнім потенціалом для формування у ньому полюса росту пропонуємо віднести до критеріїв формування полюсів росту визначення умов регіонів, у яких потенційно може формуватися полюс росту. Для цього звернемося до оцінки (аналізу) потенціалу регіонів для вибору дислокації полюсів росту.

Розвиток та запровадження нових технологій створює необхідні умови для переходу до нового інноваційно-інформаційного економічного укладу всіх економічних систем, сфер і видів економічної діяльності. Тому вважаємо, що регіон, у якому буде розміщуватися полюс росту, повинен мати потужний науково-технологічний потенціал та всі передумови для розвитку вищевказаних пріоритетних видів економічної діяльності. Для їх розвитку передумовами є наявність в регіоні великої кількості вищих навчальних закладів та науково-дослідних інститутів, науково-технічних лабораторій, якісної та висококваліфікованої робочої сили, що виконуватимуть відповідну роботу, високорозвиненої технологічної та інституційної інфраструктури. Зосередженість у регіонах такої інноваційної «продукції» роблять їх потенційними місцями для розміщення полюсів росту.

Тому, керуючись результатами аналізу конкурентних переваг регіонів України, проведеним в пункті 2.3, було здійснене оцінювання інноваційних ресурсів (технологічного середовища в регіоні), що дає змогу виявити передумови та наявність базових і стартових видів економічної діяльності для формування вищого технологічного укладу. Розглядаючи наявність відповідних ресурсів регіонів, зауважимо, що вони мають важливе значення для розміщення полюсів росту та забезпечення підвищення рівня конкурентоспроможності у процесі розвитку міжрегіональної співпраці.

Так, результат аналізу забезпеченості організаціями, що виконують науково-дослідну роботу, показав найбільшу концентрацію у Львівській, Одеській, Дніпропетровській, Харківській областях та м. Києві, де зосереджена найбільша кількість фахівців, що виконують відповідно науково-технічну роботу. Високий потенціал щодо забезпеченості вищими навчальними закладами має Івано-

Франківська, Львівська, Харківська, Донецька області та м. Київ. Так, найвищий в Україні інноваційний потенціал мають м. Київ та Київська область. Незмінними лідерами впродовж декількох років з окремими варіаціями є Харківська та Львівська області. Одне з лідируючих місць зайняли Дніпропетровська та Запорізька області завдяки збільшенню впровадження нових технологічних процесів на промислових підприємствах в Запорізькій області на 144 %, а також збільшенню обсягів фінансування наукових і науково-технічних робіт та інноваційної діяльності (відповідно на 17,5 % і 36,1 %). Саме інноваційна діяльність робить сильний вплив на розвиток інших видів економічної діяльності, має з ними тісні виробничі зв'язки і сприяє економічно ефективній концентрації. Згідно концепції поляризованого зростання, імпульси, що формують виробничо територіальну структуру, виходять з полюсів розвитку, що являють собою центри концентрації виробництва. Відповідно, узагальнюючи результати оцінки потенціалу регіонів для вибору місця розміщення полюсів росту, однозначно можна виділити м. Київ, Львівську та Харківську області.

У виявленні регіонів, які стають на інноваційний шлях розвитку, важливу роль відіграє можливість активізації їх інноваційного потенціалу. Інноваційна спрямованість регіонального розвитку обумовлює територіально відокремлений комплекс взаємопов'язаних виробництв, науково-дослідних підрозділів та обслуговуючих центрів, динамічне зростання та інноваційна активність яких створюють умови для розвитку навколишнього економічного простору країни. Таким чином, пропонуємо визначати частку інноваційної продукції регіону в обсязі продукції товарів та послуг суб'єктів господарювання регіонів. Це дозволить виділити регіони, у яких розвиток видів економічної діяльності різного рівня технологічних укладів демонструють істотний інноваційний потенціал для можливості подальшого формування на їх території «доповнюючих» полюсів росту, та посилити їх силу впливу.

Частку інноваційної продукції регіону пропонуємо визначати як відношення обсягів інноваційної продукції регіону до обсягів реалізованої продукції (товарів, послуг), що має наступний вигляд:

$$W_{in}^r = \frac{I_{pr}}{Q_{pr}}, \quad (3.3)$$

де W_{in} - частка інноваційної продукції регіону r ,

I_{pr} - обсяги реалізованої інноваційної продукції регіону r ,

Q_{pr} - обсяги реалізованої продукції товарів та послуг суб'єктів господарювання регіону r .

Отримані результати частки інноваційної продукції регіонів України за 2013 рік (додаток О) дозволили виділити регіони, у яких можуть розвиватися види економічної діяльності різного рівня технологічних укладів, що мають високу частку інноваційної продукції, внаслідок чого здійснюється позитивний вплив на створення умов для формування у цих регіонах полюсів росту. Такими можуть бути Вінницька, Івано-Франківська, Луганська, Миколаївська, Полтавська, Харківська, Херсонська області (рис. 3.5).

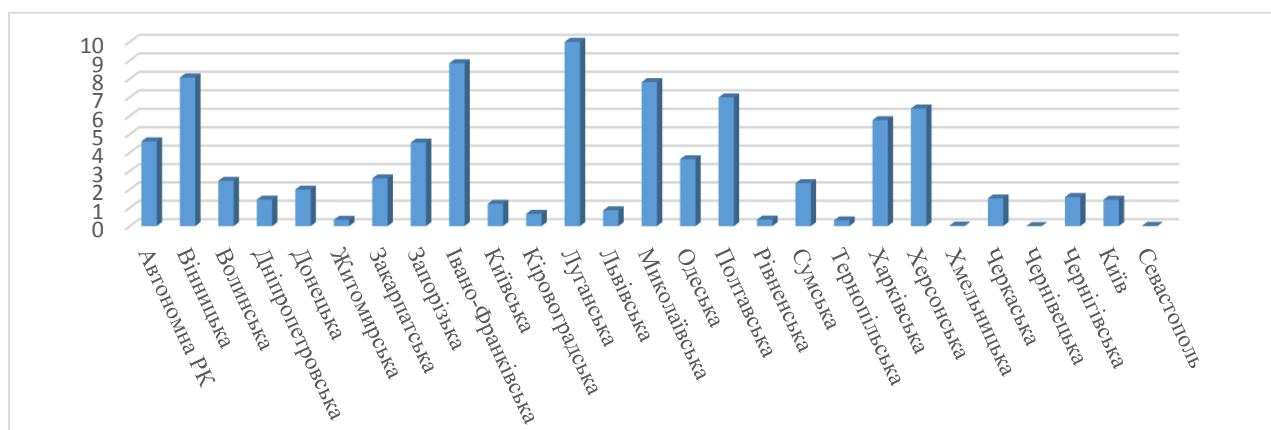

Рис. 3.5 Частка інноваційної продукції в обсязі реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктів господарювання у регіонах України за 2013 рік

Для регіонів, що характеризуються часткою інноваційної продукції низького значення, необхідно дещо змінити структуру їх економіки, застосовуючи всі види державної підтримки, щоб створити передумови для подальшого здійснення інтеграції видів економічної діяльності вищого технологічного укладу. Такими регіонами на сьогодні є Чернівецька, Хмельницька, Тернопільська, Житомирська, Рівненська області.

Зважаючи на вищесказане, зауважимо, що при формуванні потенційного полюса росту у регіоні, який має високе значення частки інноваційної продукції, необхідно враховувати збалансованість інтеграційних зв'язків цього регіону для збереження економічної безпеки та цілісності країни.

Тому ще одним із важливих критеріїв формування полюса росту варто відзначити той факт, що, обираючи місце розміщення, де буде сформований потенційний полюс росту, слід враховувати рівень внутрішньої та зовнішньої інтегрованості регіону. При цьому рівень зовнішньої інтегрованості регіонів – полюсів росту не повинен перевищувати рівня внутрішньої інтегрованості крім випадків, коли зовнішньоекономічна діяльність відбувається з врахуванням пріоритетів країни. Адже значна перевага зовнішньої інтегрованості регіонів над внутрішньою здатна призвести до політичної роз'єднаності, тенденцій сепаратизму, внутрішньої дезінтеграції та економічної нестабільності в країні.

В результаті аналізу рівня інтегрованості регіонів, проведеному у другому розділі нашого дослідження, було виявлено, що м. Київ та Дніпропетровська області мають високий рівень як зовнішньої, так і внутрішньої інтегрованості, що свідчить про стійкий стан їх економіки та гармонійний розвиток. Львівська та Харківська області мають низький рівень внутрішньої та середній зовнішньої інтегрованості, аналогічна ситуація – в Одеській області (низький рівень внутрішньої та високий зовнішньої інтегрованості) та Запорізькій (середній рівень внутрішньої та високий зовнішньої інтегрованості), що свідчить про відносно нестійку їх співпрацю з іншими регіонами. Таким регіонам необхідні заходи, які стимулюють та залучають до співпраці регіони в межах країни, тим самим підвищуючи рівень внутрішньої інтегрованості на противагу зовнішній. Сприяння розвитку цих зв'язків може відбуватися через підвищення інвестиційної активності в регіонах, надання тарифних пільг представникам бізнесу та громадськості, які здійснюють внутрішньоекономічні операції на території України, збільшенню сукупного попиту на товари вітчизняних виробників, використання у регіонах належним чином наявних високотехнологічних можливостей окремих галузей промисловості.

Наступним, не менш важливим етапом у формуванні полюсів росту є визначення стійкої співпраці між ними та цілісність національного господарського комплексу. Цілісність національної економіки та просторова єдність держави як особливість системи міжрегіональних зв'язків вимагає створення каркасу міцної взаємодії між полюсами росту, що свідчить про міцність зв'язків між ними. Адже сформована мережа взаємодіючих між собою регіонів – полюсів росту повинна забезпечувати взаємопроникнення господарських зв'язків країни та взаємовигідність співпраці регіонів з метою збереження територіальної цілісності країни. З цією метою пропонуємо визначати силу взаємодії регіонів, що, в свою чергу, дозволить визначити міцність міжрегіональних зв'язків.

Оскільки під полюсом росту розуміємо певний аттрактор, до якого притягуються інші регіони країни, доцільно звернутися до моделі, що описує гравітаційну взаємодію між двома тілами. Для визначення сили міжрегіональної взаємодії між полюсами росту використаємо принцип гравітаційної взаємодії, що визначається законом всесвітнього тяжіння, який стверджує, що сила притягання між двома тілами прямо пропорційна добутку їхніх мас, і обернено пропорційна квадрату відстані між ними:

$$F = G \frac{m_1 \times m_2}{r^2} \quad (3.4)$$

Адаптувавши гравітаційну модель до інтеграційних процесів, де відповідно за економічну «масу» регіонів – полюсів росту приймемо їх конкурентні переваги, водночас, враховуючи індекс взаємодоповнення конкурентних переваг регіонів, отримуємо формулу сили міжрегіональної взаємодії регіонів – полюсів росту, яка обраховується шляхом співвідношення рівня розвитку конкурентних переваг регіонів, рівня їх взаємодоповнюваності до відстані між регіонами:

$$SW = \varphi \frac{K_1 \times K_2 * Q_{r12}^{kp}}{d_{12}^2}, \quad (3.5)$$

де SW – сила взаємодії регіонів – полюсів росту; d – відстань між обласними центрами регіонів – полюсів росту; Q_{kp}^{r12} – індекс взаємодоповнення конкурентних переваг регіонів – полюсів росту; K_1, K_2 – оцінка рівня розвитку конкурентних переваг регіонів – полюсів росту; φ – гравітаційна стала рівна одиниці (у природній системі одиниць).

Відповідно, сила взаємодії регіонів потенційних полюсів росту між собою, визначає можливість розвитку ефективного співробітництва, орієнтованого на еволюцію пріоритетних видів економічної діяльності та цілісності країни (Табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Сила взаємодії полюсів росту між собою за 2013 рік

Н/ П	Сила взаємодії регіонів - полюсів росту				
	Регіони - полюси росту	Дніпропетровськ	Київ	Львів	Харків
1	Дніпропетровськ	***	слабкі взаємо зв'язки	слабкі взаємозв'язки	задовільні взаємозв'язки
2	Київ	0,3969	***	слабкі взаємозв'язки	слабкі взаємозв'язки
3	Львів	0,066	0,2492	***	слабкі взаємозв'язки
4	Харків	1,716	0,4015	0,072	***

Із зростанням рівня розвитку конкурентних переваг регіонів збільшується сила їх взаємодії. Із зростанням відстані між регіонами – полюсами росту сила їх міжрегіональної взаємодії зменшується. Відповідно при слабкій взаємодії регіонів – полюсів росту (додаток Н) необхідно визначити національні пріоритети галузевого спрямування та забезпечити їх супровід відповідною державною інвестиційною та податковою політиками. Зокрема в Україні спостерігаємо, що Львівська область як полюс росту має слабкий взаємозв'язок з іншими регіонами – полюсами росту через малу забезпеченість конкурентними перевагами та є досить віддаленою від цих регіонів.

Результати оцінки сили взаємодії регіонів – полюсів росту в Україні дали підстави зробити висновок, що між наявними полюсами росту в державі відсутні міцні зв'язки, що становить загрозу цілісності соціально-економічного простору країни.

Узагальнення щодо критеріїв формування полюса росту дозволило сформулювати взаємопов'язану систему передумов, які виокремлюють з усіх регіонів країни – місця формування полюсів росту. Однозначно, що в масштабах держави в регіонах –

полюсах росту мають бути закладені види економічної діяльності нових технологічних укладів, маючи при цьому достатній потенціал для їх розвитку, а полюси повинні бути розміщені рівномірно та пропорційно, де обов'язковою умовою має бути збалансованість інтеграційних зв'язків. Таким чином, результати розглянутих критеріїв можуть бути представлені у вигляді їх об'єднання, що визначає таким чином потенційне місце розміщення полюсів росту (рис. 3.6).

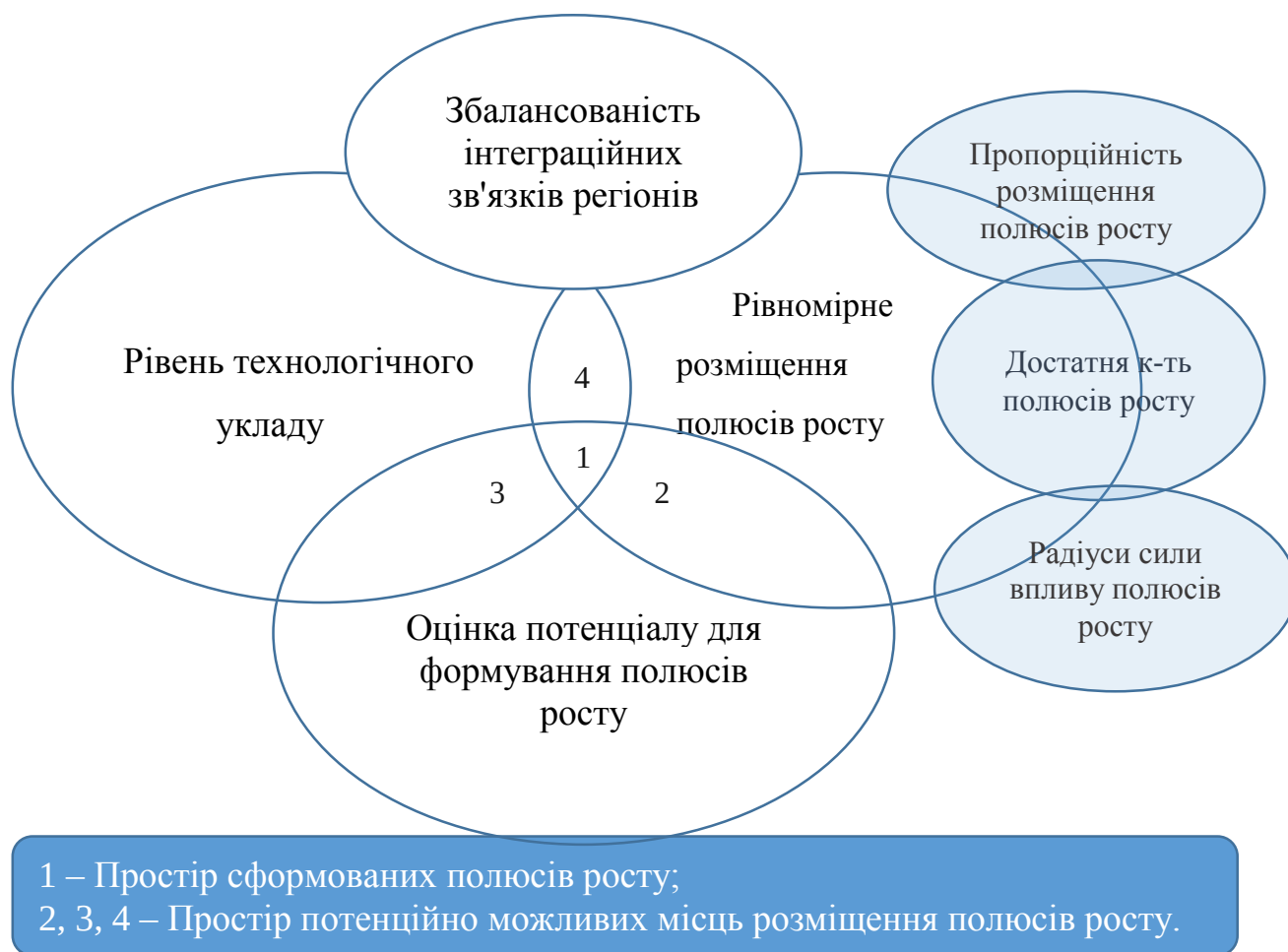

Рис. 3.6. Основні критерії, формування простору визначення місця розміщення полюсів росту

Можемо стверджувати, що м. Київ безперечно, знаходиться у просторі «1» – вже сформований полюс росту, оскільки місто має для цього всі передумови. Відповідно Львівська та Харківська області розташовуються в просторі «3», де виконуються такі умови для формування полюса росту: високий рівень технологічного укладу та достатній потенціал і недостатній рівень внутрішньої

інтегрованості регіонів. Дніпропетровська область знаходиться в просторі «2», що вказує на достатність рівня технологічного укладу та рівня інтегрованості в середині країни, однак для розміщення на території цієї області полюса росту необхідно покращувати умови технологічного середовища регіону, а також збільшувати обсяги інноваційної продукції.

Одеська та Запорізька області мають недостатні умови, щоб вважати їх полюсами росту, однак доцільним буде подальший розвиток інтеграційних процесів в середині країни та створення передумов (розвивати вищі навчальні заклади, утворюючи при них науково-дослідницькі лабораторії) для формування полюса росту, зокрема, в Одеській області уже закладені види економічної діяльності високого рівня технологічного укладів.

Узагальнюючи результати аналізу передумов формування полюсів росту, зокрема, оцінки сили взаємодії регіонів – полюсів росту в Україні, результати аналізу видів економічної діяльності вищих технологічних укладів та аналізу збалансованості інтеграційних в'язків регіонів, рівномірності розміщення регіонів – потенційних полюсів росту дали підстави зробити висновок, що між наявними полюсами росту в державі відсутні міцні зв'язки, що становить загрозу цілісності соціально-економічного простору країни. Крім того, нерівномірне розміщення полюсів росту зі східною поляризацією та непропорційність їх дії впливу потребує формування додаткових полюсів росту на заході та в центрі країни, відповідно в Івано-Франківській та Вінницькій областях, де є передумови для розвитку пріоритетних видів економічної діяльності. Водночас потрібно посилити дію впливу полюсів росту Львівської та Одеської областей, а також зміцнити зв'язки між ними. Це сприятиме формуванню мережі регіонів – полюсів росту та активізації процесу взаємодії регіонів, розвитку й ініціювання дії полюсів росту в країні.

Отже, важливою умовою розвитку співпраці регіонів та підвищення рівня конкурентоспроможності країни в цілому є виділення та рівномірне розміщення полюсів росту. Наведені етапи, які описують критерії формування мережі полюсів росту в Україні, визначають важливість напрямків формування міжрегіональних зв'язків на всіх рівнях (галузевому, регіональному, державному). В сучасних умовах

у країні є всі передумови для розміщення полюсів росту, при цьому доцільним буде пошук шляхів стимулювання їх взаємодії для збереження цілісності країни.

3.3. Шляхи стимулювання міжрегіональної взаємодії

В період становлення та розвитку взаємовідносин між регіонами нашої країни важливим є удосконалення процесів забезпечення міжрегіонального розвитку. При цьому, ефективним способом активізації внутрішнього потенціалу регіонів є пошук шляхів стимулювання взаємозв'язків між регіонами та полюсами росту через використання інструментів їх взаємодії на засадах взаємодоповнення конкурентних переваг.

Шлях до ефективного міжрегіонального співробітництва та його регулювання лежить через мотивацію учасників інтеграційних процесів. Знаючи потреби регіонів, їх інтереси, спробуємо розробити ефективну систему стимулів, за допомогою якої здійснюватиметься регулювання процесами співпраці регіонів на засадах взаємодоповнюваності. Пропонуємо сформувати дві системи стимулювання, зокрема: для регіонів – полюсів росту та для інших регіонів країни. Важливе місце в стимулюванні взаємодії регіонів посідає створення привабливого середовища для активізації співпраці, що вимагає розробки відповідних заходів та інструментів їх виконання.

Реалізацію створення середовища активізації міжрегіонального співробітництва на державному рівні пропонуємо розглядати у двох напрямках.

Перший напрямок пропонуємо визначати як такий, що розглядає систему заходів стимулюючого впливу, які передбачають безпечне функціонування держави та збереження її цілісності. Розглядаючи інтеграцію регіонів, відзначимо, що взаємодія може відбуватися у випадку, коли регіону необхідно збільшити кількість міжрегіональних зв'язків в середині країни з метою збалансування зв'язків ззовні та всередині країни.

Другий, в свою чергу, буде розглядати систему заходів мотиваційного впливу,

пов'язаних із задоволенням потреб, інтересів та очікуванням взаємовигідної співпраці, яка передбачає спонукання регіонів до взаємодії. Разом з тим вважаємо, що саме можливість взаємодоповнення конкурентних переваг регіонів є ключовим фактором стимулювання взаємодії регіонів та отримання від співпраці взаємної вигоди та благ шляхом досягнення синергетичного ефекту від нарощення конкурентних переваг.

Таким чином, вважаємо, що середовище активізації міжрегіональної взаємодії включатиме систему заходів стимулюючого впливу та систему заходів мотиваційного впливу. Пропонуємо сформувані такі системи стимулів і мотивів міжрегіональної взаємодії відповідно для регіонів – полюсів росту та звичайних регіонів країни (рис. 3.7).

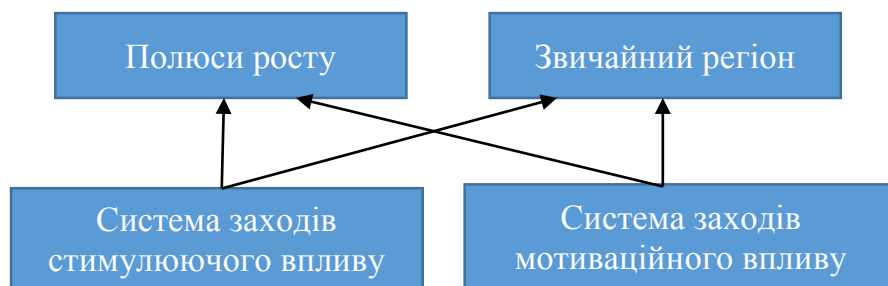

Рис. 3.7 Схема формування середовища активізації міжрегіональної співпраці

Нерівномірність розвитку регіонів держави та посилення міжрегіональної конкуренції вимагає особливого підходу до регулювання економічних процесів, застосування різних інструментів регулювання процесів нарощення конкурентних переваг регіонів країни. Перш за все, задля збереження цілісності економічного простору країни пропонуємо визначити шляхи стимулювання взаємодії полюсів росту між собою та із звичайними регіонами.

Регіони – полюси росту, що являють собою ядро економічного зростання в країні, тісно пов'язані з ближніми регіонами, які безпосередньо одержують від нього (ядра) імпульси до розвитку співпраці через потоки інформації, капіталу, товарів, робочої сили тощо. Попередньо відзначено, що регіонам які мають сильну взаємодію між собою, відповідно притаманний високий рівень забезпеченості конкурентних

переваг і є територіально наближені один до одного. Отримані результати щодо радіусу сили впливу полюсів росту та розрахунки сили взаємодії між ними дають змогу зробити висновок, що на сьогоднішній день ситуація, яка склалася в Україні, супроводжується негативним впливом на розвиток міжрегіонального співробітництва, зокрема послабленням взаємозв'язків регіонів, які знаходяться під впливом цих полюсів росту. Це вимагає застосування ефективних інструментів взаємодії та регулювання економічними процесами, перш за все, досягнення синергетичного ефекту від взаємодоповнення конкурентних переваг для посилення внутрішньої міжрегіональної співпраці регіонів – полюсів росту та звичайних регіонів. При цьому варто зауважити, що для рівномірного розвитку міжрегіонального співробітництва радіус сили впливу регіонів – полюсів росту має бути рівним. Успіх досягнення синергетичного ефекту зумовлюється силою міжрегіонального взаємозв'язку регіонів та можливістю взаємодоповнення його конкурентних переваг.

Як було зазначено в попередньому розділі нашого дослідження, для збереження територіальної цілісності країни потрібно забезпечити розвиток взаємозв'язків між полюсами росту через взаємодоповнення конкурентних переваг. Зокрема регіони – полюси росту потребують зміцнення взаємозв'язків між ними шляхом визначення спільних державних інтересів та пріоритетів розвитку регіонів. Для цього необхідно активізувати участь вітчизняних виробників у конкуренції на зовнішніх ринках, збільшити потенціал регіонів нарощуючи конкурентні переваги для їх взаємодоповнення, що дасть змогу отримати синергетичний ефект.

Перш за все, пропонуємо розглянути етапи взаємодоповнюваності конкурентних переваг з метою визначення дій, які б сприяли взаємодії регіонів. Зокрема, розробка механізму нарощення взаємодоповнювальних конкурентних переваг регіонів сприятиме комплексному розвитку взаємодії регіонів – полюсів росту на основі наявних ресурсів та рівня інтегрованості регіонів, що є важливою передумовою взаємодоповнення конкурентних переваг. Процес взаємодоповнення пропонуємо вести шляхом залучення відповідних ресурсів, які формують

конкурентні переваги, кожного з регіонів для задоволення потреб при досягненні спільної мети регіонів, що передбачає активізацію міжрегіональної взаємодії (рис. 3.8).

Рис. 3.8. Схема залучення ресурсів для формування необхідних конкурентних переваг регіонів

Для з'ясування особливостей вищенаведеного механізму процес нарощення конкурентних переваг на засадах взаємодоповнення пропонуємо розділити на три стадії. На першій стадії необхідно провести моніторинг регіонів власного ресурсного потенціалу, що дасть формальне розуміння переваг, отриманих від міжрегіональної співпраці. На другій стадії визначаються взаємодоповнюючі конкурентні переваги: спільні або відмінні. На третій стадії вважаємо доцільним створення спільних інституцій управління. Їх роль полягає у виявленні та запобіганні конкурентного стану регіонів в середині країни через регулювання нарощення конкурентних переваг, які при взаємодії регіонів будуть взаємодоповнюваними, відображаючи інтереси регіонів країни та пріоритети його розвитку.

Водночас при нарощенні конкурентних переваг регіонів діючі інституції

повинні передбачати та запобігати виникненню недобросовісної конкурентної боротьби в процесі міжрегіональної взаємодії, оскільки наявність конкуренції між регіонами обмежить можливість досягнення синергетичного ефекту.

Важливим інструментом формування та нарощення взаємодоповнюючих конкурентних переваг України є моделі діагностування параметричних характеристик їх конкурентних стратегій у реальному секторі економіки. Відтак, відбувається модифікація конкурентних відносин: традиційне протистояння та конфронтація конкурентів трансформується у співробітництво та взаємовигідну взаємодію. Все частіше на глобальних ринках фіксується створення тимчасових об'єднань компаній – стратегічних альянсів для проведення масштабних наукових досліджень.

Інструменти регулювання механізму нарощення взаємодоповнюючих конкурентних переваг регіонів країни спрямовані на створення сприятливих умов для розвитку кожного регіону країни, запобігання монополії з боку окремих регіонів, що дозволить забезпечити належний розвиток кожного регіону країни. Інструменти на рівні регіону спрямовані на його саморозвиток шляхом виявлення полюсів росту.

Пропонуємо ряд заходів, здійснення яких передбачає можливість взаємодоповнення конкурентних переваг регіонів:

- зміна параметрів взаємодоповнюваності через зміну структури видів економічної діяльності регіонів та нарощення потрібних конкурентних переваг для задоволення потреб регіонів;
- раціональний розподіл функцій між центральними, регіональними і місцевими органами державної влади, що забезпечує єдність економічного простору і господарського регулювання;
- визначення напрямів і тенденцій розвитку регіонів та виявлення їх головних проблем, які необхідно вирішити в першу чергу;
- стимулювання оптимального використання регіонального економічного, природного, трудового та іншого потенціалу;
- заохочення регіонів до співпраці шляхом створення максимально

сприятливих умов для розвитку їх взаємодії.

Це дасть можливість створити передумови для процесів взаємодоповнення конкурентних переваг, збільшити дифузію розвитку від полюсів росту до інших регіонів країни. Водночас необхідно визначити ключові орієнтири співпраці, інтереси регіонів, що в подальшому зумовлює необхідність індивідуалізації пошуку шляхів щодо підвищення рівня конкурентних переваг кожним регіоном відповідно до його потреб та можливостей.

З метою практичної реалізації взаємодоповнення конкурентних переваг регіонів сформуємо піраміду інтересів регіонів, які визначають відповідно мету взаємодії регіонів, що дозволить сконцентрувати увагу та зусилля саме на тих інтересах, які потрібно реалізувати, адже взаємодоповнення конкурентних переваг відбувається через задоволення потреб взаємодіючих регіонів (рис. 3.9).

Рис. 3.9. Ієрархія інтересів регіонів щодо міжрегіональної взаємодії

Досягнення мети взаємодіючих регіонів сприяє досягненню синергетичного

ефекту, що дасть змогу визначити ефективність взаємодії регіонів – полюсів росту та звичайних регіонів для визначення стимулюючих заходів, які необхідно впровадити. Синергія регіонів досягається при взаємодії регіонів від можливості взаємодоповнення їх конкурентних переваг, які нарощуються в результаті інтеграції ресурсів регіонів у єдину систему. Іншими словами, досягнення синергетичного ефекту полягає у взаємозв'язку регіонів з їх конкурентними перевагами, що дає кращий результат, ніж за умови їх окремого функціонування.

Разом з тим, при визначенні сутності процесу взаємодоповнення конкурентних переваг регіонів існує необхідність чіткого виокремлення основних мотивів регіонів щодо залучення їх до міжрегіональної співпраці. Заохочення регіонів до міжрегіональної взаємодії є не простим завданням в силу специфіки різноманітності видів його форм.

Зокрема, в умовах ринкової економіки важливо не просто підвищити рівень розвитку міжрегіонального співробітництва, а й отримати додатковий результат від співпраці, що виражається в показниках синергетичного ефекту від взаємодії регіонів на засадах взаємодоповнення конкурентних їх переваг. Оскільки державним пріоритетом є розвиток видів економічної діяльності вищих технологічних укладів або ж збільшення частки інноваційної продукції у вже існуючих видах економічної діяльності, пропонуємо ряд заходів, які б сприяли взаємодоповненню конкурентних переваг в межах міжрегіональних інтеграційних процесів, посилюючи при цьому конкурентні позиції країни в світі. Заходи стимулювання міжрегіонального співробітництва повинні утворювати цілий комплекс взаємоузгоджених дій, що заохочують регіони до міжрегіональної взаємодії.

1. Заходи мотиваційного впливу:

- забезпечення зовнішньоекономічної безпеки регіонів через моніторинг динаміки збалансованості внутрішньої та зовнішньої інтегрованості регіонів;
- регулювання процесами міжрегіональної діяльності на основі аналізу показників зовнішньої та внутрішньої відкритості регіонів; залучення державних і приватних підприємств, установ, громадських організацій до здійснення заходів у межах

проектів міжрегіональної співпраці у сферах діяльності пріоритетних напрямів держави;

- формування і підтримка розвитку конкурентоздатного вітчизняного товаровиробника;

- моніторинг конкурентних переваг в аспекті міжрегіональних галузевих програм;

- збільшення темпів розбудови наукової, галузевої та обслуговуючої інфраструктури для швидкого транзиту товарів та переміщення людей; раціональний розподіл функцій між центральними, регіональними і місцевими органами державної влади, що забезпечують єдність економічного простору й господарського регулювання.

2. Заходи стимулюючого впливу:

- залучення інвестицій для реалізації програм структурної перебудови економіки регіонів у напрямі розвитку новітніх видів економічної діяльності та нарощення конкурентних переваг;

- запровадження системи податкових пільг щодо новітніх видів економічної діяльності;

- формування спільних міжрегіональних програм та їх підтримка в реалізації за участі держави й органів місцевого самоврядування;

- забезпечення сприятливих умов для створення власних наукомістких виробництв через використання різних форм державної підтримки, залучення фондів регіонального розвитку та участю органів місцевого самоврядування;

- залучення коштів програм технічної допомоги та використання структурних фондів ЄС, надання консультаційних і навчальних послуг, участь обласних наукових організацій в інноваційних проектах, створення бізнес-інкубаторів, посередництво у працевлаштуванні.

Реалізація окреслених заходів дасть змогу здійснювати позитивний вплив на процеси міжрегіональної взаємодії на засадах системного підходу, що забезпечить взаємоузгодженість дій розвитку регіону та держави, а також розбудову мережі взаємозв'язків регіонів – полюсів росту, створюючи при цьому середовище активізації міжрегіональних зв'язків.

Для забезпечення участі регіонів у інтеграційних процесах, доцільно буде використати інструменти взаємодії для інтенсифікації розвитку міжрегіонального співробітництва. Таким чином, важливими інструментами активізації міжрегіональних процесів, спрямованих на розроблення нових та удосконалення існуючих методів стимулювання взаємодії, пропонуємо вважати наступне: створення ринку консультацій, центрів демонстрацій нових видів іноземної та вітчизняної продукції; проведення культурних та освітніх заходів, спрямованих на розвиток регіонів, через постійний обмін науково-технічною інформацією та її поширення; фінансова підтримка державних та місцевих бюджетів (гранти, кредитні лінії, бюджетні програми підтримки регіонального розвитку); технічна допомога (не лише фінансова, а й надання консультацій, програмного продукту тощо).

Розроблені заходи стимулювання міжрегіональної взаємодії сприятимуть активізації та підвищенню рівня розвитку міжрегіонального співробітництва, зміцнюючи взаємозв'язки регіонів – полюсів росту та інших регіонів, зберігаючи при цьому цілісність держави та посилюючи конкурентні позиції країни у світі.

Таким чином, враховуючи економічні, соціальні, екологічні, оборонні та інші національні інтереси, активізація міжрегіонального співробітництва потребує пошуку шляхів стимулювання взаємозв'язків між регіонами та полюсами росту, створення умов для взаємовигідної співпраці на засадах взаємодоповнення конкурентних переваг регіонів. Тому слід за короткий термін здійснити комплекс заходів, які сприяли б підвищенню якісних характеристик потенціалу усіх регіонів до рівня стандартів розвинутих країн. Визначальним стає як горизонтальна координація дій органів державної влади, які мають вплив на регіональний розвиток, так і запровадження багаторівневого вертикального управління, що має сприяти синхронізації дій центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування у сфері регіонального та місцевого розвитку.

Висновки до розділу 3

Важливим для вирішення завдання взаємодії регіонів на внутрішньодержавному рівні є розробка державної політики міжрегіонального співробітництва, зміст якої полягає у розробці організаційних та економічних заходів для груп регіонів з різним рівнем розвитку міжрегіонального співробітництва, спрямованих на забезпечення стійкого розвитку міжрегіонального співробітництва відповідно до пріоритетів країни.

Відповідно для ефективної реалізації державної політики міжрегіонального співробітництва України визначено необхідність формування мережі полюсів росту на території України, а також ефективної взаємодії та встановлення зв'язків між регіонами – полюсами росту, що забезпечать цілісність країни та розвитку співпраці з суміжними регіонами.

Для формування системи взаємодії полюсів росту в державі розроблено етапи процесу формування регіонів – полюсів росту та критерії розміщення їх на території країни. Узагальнення та поєднання результатів описаних критеріїв дасть змогу визначити потенційне місце розміщення полюсів росту та створити каркас міцних взаємозв'язків між регіонами, що забезпечить цілісність та єдність країни й підвищить конкурентоспроможність держави в цілому.

Зважаючи на результати оцінки сили взаємодії між регіонами, в роботі розроблена система стимулювання взаємодії регіонів – полюсів росту та інших регіонів країни, яку пропонується розглядати у двох напрямках: заходи стимулюючого впливу, що передбачають безпечне функціонування держави та збереження її цілісності, та заходи мотиваційного впливу, які передбачають спонукання регіонів до співпраці, пов'язаної із задоволенням потреб та очікуванням взаємовигідного співробітництва. Запропоновані шляхи щодо стимулювання регіонів до співпраці сприятимуть ефективному формуванню та розвитку міжрегіонального співробітництва з нарощенням конкурентоспроможності регіонів і країни в цілому.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі на основі проведених автором наукових досліджень запропоновано нове розв'язання наукової задачі формування організаційно-економічного забезпечення міжрегіонального співробітництва. Результати дисертаційного дослідження сформовані у таких висновках:

1. Досліджено зміст поняття «міжрегіональне співробітництво», його форми та виокремлені змістові ознаки, які його визначають: стійкість взаємозв'язків, інтеграція, формування полюсів росту, взаємодоповнення конкурентних переваг та досягнення синергетичного ефекту від взаємодії регіонів, що дало змогу сформуванню авторський підхід до трактування поняття «міжрегіональне співробітництво», який, на відміну від інших, враховує синергетичний ефект від взаємодоповнення конкурентних переваг під час взаємодії регіонів. Особливий акцент зроблено на виділення полюсів росту, які відіграють важливу роль у збереженні єдності країни та цілісності її економічного простору. З'ясовано, що взаємодія регіонів країни може відбуватися в різних формах співробітництва залежно від специфіки зв'язків між регіонами й особливостей їх розвитку.

2. Сформовано підхід до систематизації факторів за ознаками: видом впливу, функціональністю, стійкістю та часом дії, характером дії впливу, змістом та масштабами просторового утворення, що дало змогу диференційовано враховувати їх вплив на міжрегіональне співробітництво та попереджувати негативну або посилювати позитивну дію фактору.

3. Визначено принципи організаційно-економічного забезпечення міжрегіонального співробітництва, відповідно до яких формування та розвиток міжрегіонального співробітництва має гарантувати стійкі взаємозв'язки через забезпечення взаємодоповнення конкурентних переваг та досягнення синергетичного ефекту від взаємодії регіонів на основі формування полюсів росту. Використання сформованих принципів сприятиме поглибленню методологічних засад організаційно-економічного забезпечення міжрегіонального співробітництва.

4. Обґрунтовано авторську методику оцінки рівня розвитку міжрегіонального співробітництва, яка, на відміну від інших, дозволяє визначити рівень інтегрованості регіонів у внутрішньодержавний або зовнішньо економічний простір, синергетичний ефект від взаємодоповнення конкурентних переваг при взаємодії регіонів, можливість формування полюсів росту, що необхідно для комплексного аналізу процесів міжрегіонального співробітництва та визначення рівня його розвитку. Встановлено, що в більшості регіонів країни інтеграційні зв'язки не збалансовані за їхнім зовнішнім та внутрішнім спрямуванням, а це негативно впливає на розвиток міжрегіонального співробітництва. Виявлено, що взаємодоповнення конкурентних переваг регіонів відбувається при реалізації спільних цілей регіонів із можливістю задовольнити потреби один одного. Це, в свою чергу, передбачає виникнення ефекту синергії від узгодженої діяльності взаємодіючих регіонів. Результати аналізу стану рівня інтегрованості регіонів та забезпеченості конкурентними перевагами дозволили визначити передумови формування та розміщення полюсів росту в межах країни. Результати оцінки рівня розвитку міжрегіонального співробітництва в Україні дозволили визначити проблеми характерні регіонам із різним рівнем інтеграційних зв'язків та сформулювати пропозиції щодо вибору напрямів стимулювання міжрегіональних взаємозв'язків.

5. Розроблено підхід до формування державної політики міжрегіонального співробітництва України, що передбачає створення плану заходів для груп регіонів з різним рівнем розвитку міжрегіонального співробітництва, реалізація яких гарантуватиме єдність економічного простору через формування системи полюсів росту та розміщення їх по території країни на засадах взаємодоповнення конкурентних переваг регіонів та отримання синергетичного ефекту від їх взаємодії.

6. Запропоновано етапи процесу формування полюсів росту та розміщення їх у межах України. Описано критерії, які дозволяють обрати потенційне місце локалізації полюса росту для рівномірного їх розміщення по території країни. Функціонування та рівномірне розміщення полюсів росту дають змогу створити каркас міцних взаємозв'язків між регіонами, що забезпечить цілісність та єдність країни та підвищить конкурентоспроможність держави в цілому.

7. Обґрунтовано, що розвиток міжрегіонального співробітництва гальмує низька конкурентоспроможність регіонів країни як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках, розвиток видів економічної діяльності регіонів без урахування пріоритетів країни, слабкі внутрішньодержавні зв'язки регіонів. Відповідно, з огляду на основні проблеми міжрегіонального співробітництва та результатів сили взаємодії регіонів, запропоновано систему стимулів та мотивів взаємодії відповідно для регіонів – полюсів росту та інших регіонів країни. Задля збереження цілісності економічного простору країни визначено заходи стимулювання взаємодії полюсів росту між собою та зі звичайними регіонами, які спрямовані на активізацію інтеграційних процесів та сприяння розвитку міжрегіонального співробітництва з досягненням позитивного синергетичного ефекту від взаємодії регіонів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аверкина М. Ф. Принципи формування механізму забезпечення стійкого розвитку міст [Електронний ресурс] / М. Ф. Аверкина. – Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1554>. – Назва з монітора
2. Азоев Г. Л. Конкурентные преимущества фирмы / Г. Л. Азоев, А. П. Челенков ; Гос. ун-т управления, Нац. фонд подготовки кадров. – Москва : Новости, 2000. – 256 с.
3. Бабінова О. О. Державна регіональна політика й регіональний розвиток: сучасні реалії України та європейський досвід / О. О. Бабінова. – Київ : Фенікс, 2011. – 268 с.
4. Бабінова О. О. Міжрегіональне співробітництво: зміст, форми, роль та проблеми реалізації в Україні [Електронний ресурс] / О. О. Бабінова. – Режим доступу : [http://www.dbuara.dp.ua/vidavnictvo/2011/2011_04\(11\)/11boopru.pdf](http://www.dbuara.dp.ua/vidavnictvo/2011/2011_04(11)/11boopru.pdf). – Назва з монітора.
5. Бавико О. Є. Теоретико-методологічні основи розвитку регіонального економічного простору [Електронний ресурс] / О. Є. Бавико. – Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1140>. – Назва з монітора.
6. Базилюк Я. Б. Конкурентоспроможність національної економіки : сутність та умови забезпечення : монографія / Я. Б. Базилюк ; Адмін. Президента України, Нац. ін-т стратег. дослідж. – Київ : НІСД, 2002. – 132 с.
7. Бакало Н. В. Модель системи впливу факторів макросередовища на елементи процесу управління малих підприємств / Н. В. Бакало // Вісник ДонНУЕТ. Серія : Економічні науки / Донецький нац. ун-т економіки та торгівлі. – Донецьк : ДонНУЕТ, 2007. – № 4. – С. 42– 46.
8. Беленький П. Ю. Формування та розвиток системи міжрегіонального та транскордонного співробітництва в Україні / П. Ю. Беленький, Н. А. Мікула // Регіональна економіка. – 2001. – № 3. – С. 61–74.
9. Беленький П. Ю. Формування транскордонних ринків України. / Беленький П. Ю., Шевченко-Марсель В., Другов О. – Львів : Ін-т регіон. дослідж.,

2003. – 289 с.

10. Беленький П. Ю. Конкурентність на транскордонних ринках / П. Ю. Беленький, Н. А. Мікула, Є. Е. Матвєєв. – Львів : Ін-т регіон. дослідж., 2005. – 216 с.

11. Боровиков В. П. Статистический анализ и обработка данных в среде Windows / В. П. Боровиков, И. П. Боровиков. – Москва : «Филинь», 1998. – 608 с.

12. Бухаріна Л. М. Теоретичні підходи до формування цілей і стратегії соціально-економічного розвитку регіону // Бухаріна Л. М. – Режим доступу : <http://eir.pstu.edu/bitstream/handle/123456789/5762/%D0%A1.%20298.pdf?sequence=1> – Назва з монітора.

13. Варналій З. С. Стратегічні пріоритети регіонального розвитку України / З. С. Варналій // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. – Харків, 2004. – № 3 (22). – С. 8–17.

14. Василенко В. А. Менеджмент устойчивого развития предприятий : монография / В. А. Василенко. – Киев : Центр учеб. лит., 2005. – 648с.

15. Василенко В. Н. Конкурентоспособность регионов: стоки, оценки и перспективы : [монография] / Василенко В. Н., Агафоненко О. Ю., Будяков В. Е. – Донецк : Юго-Восток, Лтд, 2008. – 363 с.

16. Виговський Д. Групи інтересів як центр політичного впливу на внутрішньодержавному рівні / Д. Виговський // Вісник Львів. ун-ту. Філософ. науки. – Львів, 2008. – Вип. 11. – С. 202–211.

17. Войчак А. В. Конкурентні переваги підприємства: сутність і класифікація / А. В. Войчак, Р. В. Камишніков // Маркетинг в Україні. – 2005. – № 2. – С. 50–53.

18. Волович О. О. Україна – США: стратегічне партнерство [Електронний ресурс] : О. О. Волович. – Режим доступу : <http://5fan.info/jgeyfspolyfsqasujg.html>. – Назва з монітора.

19. Географический энциклопедический словарь. Понятие и термины / глав. ред. А. Ф. Трешников ; редкол.: Э. Б. Алаев, П. М. Алимпиев, А. Г. Воронов [и др.]. – Москва : Сов. энциклопедия, 1988. – 432 с.

20. Герасимчук З. В. Економічна безпека регіону: діагностика та механізм забезпечення : [монографія] / Герасимчук З. В., Вавдіюк Н. С. – Луцьк : Надстир'я, 2006. – 244 с.
21. Герасимчук З. В. Класифікація соціально-проблемних регіонів та напрямки формування у них політики сталого розвитку / З. В. Герасимчук // Регіональна економіка. – 2001. – № 2. – С. 77–83.
22. Герасимчук З. В. Конкурентоспроможність регіону: теорія, методологія, практика : монографія / З. В. Герасимчук, Л. Л. Ковальська ; Луцьк. нац. техн. ун-т. – Луцьк : Надстир'я, 2008. – 248 с.
23. Герасимчук З. В. Організаційно-економічний механізм формування та реалізації розвитку регіону : монографія. / Герасимчук З. В., Вахович І. М. ; Луцьк. держ. техн. ун-т. – Луцьк : ЛДТУ, 2002. – 248 с.
24. Герасимчук З. В. Транскордонне співробітництво регіонів: методи- ка оцінки та шляхи активізації : монографія / З. В. Герасимчук, Л. В. Корольчук / Луцький національний технічний ун-т. – Луцьк : Надстир'я, 2009. – 184 с.
25. Герасимчук З. В. Транснаціоналізація економіки регіонів України: теорія, методологія, практика : монографія / З. В. Герасимчук, О. І. Гонта ; Луцьк. нац. техн. ун-т. – Луцьк : РВВ ЛНТУ, 2011. – 468 с.
26. Гладій І. Й. Регіоналізація світового ринку: євроінтеграційний аспект : монографія / І. Й. Гладій. – Тернопіль : Екон. думка, 2006. – 544 с.
27. Глазьев С. Ю. Возможности и ограничения технико-экономического развития России в условиях структурных изменений в мировой экономике [Электронный ресурс] / С. Ю. Глазьев. – Режим доступа : <http://spkurdyumov.ru/economy/vozmozhnosti-i-ogranicheniya-texniko-ekonomicheskogo-razvitiya/>. – Заглавие с монитора.
28. Гневко В. А. Условия устойчивости развития региона как сложной хозяйственной системы / В. А. Гневко, В. Е. Рохчин // Российское предпринимательство. – 2005. – № 12 (72). – С. 52–56.
29. Гонта О. І. Політика транснаціоналізації економіки регіонів: теорія,

методологія, практика : монографія / О. І. Гонти ; Луцьк. нац. техн. ун-т. – Чернігів : Вид-во Черніг. ЦНТЕІ, 2008. – 496 с.

30. Гранберг А. Г. Основы региональной экономики : учебник для вуза. – Москва: ГУ ВШЭ, 2000. – 495 с.

31. Данилов Ю. А. Что такое синергетика? // Нелинейные волны. Самоорганизация / Ю. А. Данилов, Б. Б. Кадомцев. – Москва, 1983. – С. 10–18.

32. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети : монографія / З. С. Варналій, В. Є. Воротін, В. С. Куйбіда [та ін.] ; за заг. ред. З. С. Варналія ; Нац. ін-т стратегічних досліджень. – Київ : НІСД, 2007. – 768 с.

33. Дядечко Л. П. Економіка туристичного бізнесу: навч. посіб. для студ. ВНЗ / Л. П. Дядечко; Донец. держ. ун-т економіки і торгівлі ім. М.Туган-Барановського. – Київ : Центр учб. літ., 2007. – 224 с.

34. Економіко-географічні райони України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zno.academia.in.ua/mod/book/tool/print/index.php?id=2529>. – Назва з монітора.

35. Економічна криза в Україні: виміри, ризики, перспективи / Жаліло Я. А., Бабанін О. С., Белінська Я. В [та ін.] / Нац. ін-т стратег. дослідж. – Київ: НІСД 2009. – 52 с.

36. Экономика промышленного предприятия: учебное пособие / под ред. Ф. И. Евдокимова, Т. Б. Надтоки. – [Изд. 2-е, перераб. и доп]. – Донецк: Друк Инфо, 2005. – 434 с.

37. Эртли-Каякоб П. Экономическая кибернетика на практике / П. Эртли-Каякоб; [сокр. пер. с нем. К. А. Багриновского]. – Москва : Экономика, 1983. – 160 с.

38. Євдокименко В. К. Особливості регіонального регулювання економічної інтеграції : монографія / В. К. Євдокименко, І. В. Яскал. – Чернівці: Прут, 2011. – 256 с.

39. Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002-2011 роки: послання Президента України до Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/n0001100-02>. – Назва з монітора.

40. Єремейчук Р. А. Формування механізму управління стійким розвитком підприємства : дис. канд. екон. наук : 08.06.01 «Економіка, організація і управління підприємствами» / Раїса Арсентіївна Єремейчук ; Харків. нац. економ. ун-т. – Харків, 2005. – 231 с.

41. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» : від 16.04.1991 № 956-XII : офіц. вид. / Верховна Рада України. – Київ : Парлам. вид-во, 1991. – 30 с. – (Бібліотека офіційних видань).

42. Закон України «Про Концепцію Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського союзу» : від 21 листоп. 2002 р. №228-IV : офіц. вид. / Верховна Рада України. – Київ : Парлам. вид-во, 2003. – С. 12–39. – (Бібліотека офіційних видань).

43. Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» [Електронний ресурс] : від від 08.09.2011 № 3715-VI. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3715-17>. – Назва з монітора.

44. Закон України «Про транскордонне співробітництво» : офіц. вид. / Верховна Рада України. – Київ : Парлам. вид-во, 2004. – 499 с. – (Бібліотека офіційних видань).

45. Иванова О. Ю. Методические аспекты оценки конкурентных преимуществ предприятия / О Ю. Иванова // Бизнес информ. – 2006. – № 4. – С. 25–31.

46. Кальченко А. Г. Основи логістики [Електронний ресурс] : навч. посіб. / А. Г. Кальченко. – Режим доступу. <http://www.ebk.net.ua/Book/OsnlogKalchenko/index.htm>. – Назва з монітора.

47. Кифяк В. Ф. Транскордонне співробітництво у контексті формування політики регіонального розвитку [Електронний ресурс] : В. Ф. Кифяк. – Режим доступу : http://chtei-knteu.cv.ua/herald/content/download/archive/2013/v2/NV-2013-V2_17.pdf – Назва з монітора.

48. Клімович О. М. Аналіз ефективності процесів міжрегіональної взаємодії регіонів України / З. В. Герасимчук, О. М. Клімович // Наук. вісн. Чернівець. нац. ун-ту : зб. наук. пр. – Чернівці : ЧНУ, 2014. – Вип. 717 : Економіка. – С. 120–123.

49. Клімович О. М. Вплив факторів на систему міжрегіональних зв'язків / О. М. Клімович // Матеріали XXX Междунар. науч.-практ. конф. «Новое в науке» – Горловка : ФЛП Пантюх Ю.Ф., 2013. – С. 13 – 14.
50. Клімович О. М. Зміст та форми міжрегіонального співробітництва / О. М. Клімович // Економічний аналіз : зб. наук. праць. – Тернопіль, 2013. – Вип. 12, ч. 1. – С. 145–149.
51. Клімович О. М. Методика аналізу ефективності міжрегіональних зв'язків / З. В. Герасимчук, О. М. Клімович // Бізнес Інформ. – 2014. – №3. – С. 72–76.
52. Клімович О. М. Методичні підходи до аналізу та оцінки механізму забезпечення міжрегіонального співробітництва / О. М. Клімович // Матеріали междунар. науч.-практ. конф. «Научный потенциал мира – 2013». – София : БялГРАД-БГ, 2013. – С. 41 – 44.
53. Клімович О. М. Синергізм як визначальний фактор формування системи міжрегіональних зв'язків / З. В. Герасимчук, О. М. Клімович // Вісн. Східноукр. нац. ун-ту ім. В. Даля. – Луганськ, 2013. – № 3 (192). – С. 36–39.
54. Клімович О. М. Сучасний аспект змісту та форм міжрегіонального співробітництва / О. М. Клімович // Сборник научных трудов SWorld. – Одесса, 2012. – Вып. 4, т. 33 – С. 71–76.
55. Клімович О. М. Сучасні особливості розвитку міжрегіонального співробітництва / О. М. Клімович // Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. «Соціально-економічні трансформації в умовах глобалізації: світовий та вітчизняний виміри». – Херсон, 2013. – С. 124 – 125.
56. Клімович О. М. Фактори впливу на формування міжрегіонального співробітництва [Електронний ресурс] / О. М. Клімович. – Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua>. – Назва з монітора.
57. Ковальська Л. Л. Організаційно-економічний механізм підвищення конкурентоспроможності регіону : автореф. дис... д-ра екон. наук : 08.00.05 / Л. Л. Ковальська ; НАН України, Ін-т регіон. дослідж. – Львів, 2008. – 34 с.
58. Ковальська Л. Л. Оцінка конкурентоспроможності регіону та механізм її

підвищення / Л. Л. Ковальська– Луцьк : Надстир'я, 2007. – 420 с.

59. Колемаев В. А. Экономико-математическое моделирование / В. А. Колемаев. – Москва : Юнити-Дана, 2005. – 295 с.

60. Колінько Н. І. Принципи формування і функціонування ефективного механізму транскордонного співробітництва [Електронний ресурс] / Н. І. Колінько, Г. М. Воляник. – Режим доступу :

http://nvunfu.esy.es/Archive/2004/14_4/325_Kolinko_14_4.pdf – Назва з монітора.

61. Кравченко Н. А. Проблеми формування інвестиційний ринків: регіональний аспект / Н. А. Кравченко ; НАН України, Ін-т економіки та прогнозування. – Київ : ІЕП НАН України, 2001. – 216 с.

62. Крукмаль О. В. Оцінка фінансової стійкості банків: інформаційне і методичне забезпечення [Електронний ресурс] / О. В. Крукмаль. – Режим доступу : [http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2813/1/Krukhmal\(dis\).pdf](http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2813/1/Krukhmal(dis).pdf) – Назва з монітора.

63. Лапин Е. В. Экономический потенциал предприятия / Е. В. Лапин. – Сумы : Университет. кн., 2002. – 310 с.

64. Лендел М. А. Концептуальні аспекти інтеграційного співробітництва прикордонного регіону / Лендел М. А., Жулканич О. М., Ревта Н. Ю. // Транскордонне співробітництво в умовах розширення Європейського Союзу на Схід : монографія / Мікловда В. П., Лендел М. А., Слава С. С. [та ін.]. – Ужгород : Карпати, 2006. – С. 228–245.

65. Лютак О. М. Основні організаційні форми співпраці прикордонних територій у стратегії загального економічного розвитку / О. М. Лютак // Теорія і практика сучасної економіки : Матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф., 28-30 верес. 2005 р. : тези доп. – Черкаси : ЧДТУ, 2005. – С. 91–95.

66. Лютак О. М. Теоретичні засади регіональної політики країн Європейського Союзу / О. М. Лютак // Економічні науки. Серія: Економічна теорія та економічна історія : [зб. наук. пр. / під ред. З. В. Герасимчук]. – Луцьк, 2005. – Вип. 2 (7), ч. 3. – С. 159–175.

67. Лютак О. М. Формування регіональної політики сталого розвитку в напрямках розширення діяльності суміжних (прикордонних) територій / О. М. Лютак // Вісник ДонНУ. Серія В : Економіка і право. – Донецьк, 2006. – № 1, т. 1. – С. 290–297.
68. Макаренко В. П. Групповые интересы и властно-управленческий аппарат: к методологии исследования / В. П. Макаренко // Социс. – 1996. – № 11. – С. 120–128.
69. Максименко С. Перспективи регіональної політики України в контексті європейського досвіду [Електронний ресурс] / С. Максименко. – Режим доступу : <http://www.ji.lviv.ua/n23texts/maksymenko.htm>. – Назва з монітора.
70. Максименко С. Регіональна політика в країнах Європи: уроки для України / С. Максименко, Є. Кіш, М. Лендьел. – Київ : Київ. центр Ін-ту Схід-Захід, 2000. – 257 с.
71. Манів З. О. Регіональна економіка : навчальний посібник / З. О. Манів, І. М. Луцький, С. З. Манів. – Львів : Магнолія-2006, 2008. – 638 с.
72. Менеджмент туризму. Туризм и отраслевые системы : учебник / [И. В. Зорин, А. И. Зорин, Т. А. Ирисова и др.]. – Москва : Финансы и статистика, 2002. – 272 с.
73. Микитенко В. В. Діагностика стратегічного потенціалу підприємства / В. В. Микитенко, І. А. Ігнатієва // Вісник економічної науки України. – 2005. – № 2. – С. 77–80.
74. Михайловська О. В. Макроекономічне регулювання ресурсного забезпечення видавничо-поліграфічної галузі / О. В. Михайловська // Формування ринкових відносин в Україні. – 2011. – Вип. 2 (117). – С. 138–144.
75. Михайловська О. В. Синергетична парадигма розвитку світової економіки / Михайловська О. В. – Чернівці, 2012. – 400 с.
76. Мікула Н. А. Єврорегіони: досвід та перспективи / Мікула Н. А. ; НАН України, Ін-т регіон. дослідж. – Львів : ІРД НАН України, 2003. – 222 с.
77. Мікула Н. А. Міжтериторіальне та транскордонне співробітництво: монографія / Мікула Н. А. ; НАН України, Ін-т регіон. дослідж. – Львів : ІРД НАН України, 2004. – 396 с.
78. Мікула Н. А. Організаційні та фінансові чинники формування єврорегіонів /

Н. А. Мікула // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Регіональна політика: досвід Європейського Союзу та його адаптація до умов України : зб. наук. пр. ; під ред. М. І. Долішнього ; НАН України, Ін-т регіон. дослідж.. – Львів : ІРД НАН України, 2003. – Ч. 2. – С. 92–103.

79. Мікула Н. А. Роль єврорегіонів формуванні регіональних кластерів / Н. А. Мікула // Вісник Львів. комерц. акад. Серія економічна. – Львів, 2006. – Випуск 19, ч. 1. – С. 291–300.

80. Мікула Н. А. Транскордонне співробітництво / Н. А. Мікула, В. В. Толкованов. – Київ : Крамар, 2011. – 260 с.

81. Можарова Е. Е. Совершенствование организационно-экономического механизма управления конкурентоспособностью предприятия / Е. Е. Можарова // Вестник университета / Гос. ун-т управления. – Москва, 2009. – № 13. – С. 297–302.

82. Можейко М. А. Синергетика / М. А. Можейко // Новейший философский словарь / сост. А. А. Грицанов. – Изд. 3-е, испр. – Минск, 2003. – С. 902–913.

83. Моисеев Н. Н. Расставание с простотой / Н. Н. Моисеев. – Москва : Аграф, 1998. – 472 с.

84. Мосейчук В. В. Українська національна ідея : наук.-попул. розвідка / В. В. Мосейчук. – Тернопіль ; Львів : Вид-во Мосейчука В. В., 2007. – 80 с.

85. Мочерний С. В. Економічна теорія : посібник. – Київ : Академія, 2001. – 656 с.

86. Мюрдаль Г. Современные проблемы «третьего мира». Драма Азии. : перевод с английского / Г. Мюрдаль ; общ. ред. Р. А. Ульяновского. – Москва : Прогресс, 1972. – 768 с.

87. Омаров А. Е. Державне регулювання міжрегіонального співробітництва в економічній сфері : дис... канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.02 «Механізми державного управління» / А. Е. Омаров ; Харків. регіон. ін.-т держ. упр. – Харків, 2009. – 214 с.

88. Павліха Н. В. Управління сталим розвитком просторових систем: теорія, методологія, досвід : монографія / Волин. держ. ун-т імені Лесі Українки, Терноп. держ. екон. ун-т, Ін-т регіон. досл. НАН України. – Луцьк : Волин. обл. друк., 2006. –

380 с. – Бібліогр.: с. 358–379.

89. Павлов К. В. Экономическое ядро: сущность, элементный состав и критерии его формирования с учетом зарубежного опыта [Электронный ресурс] / Павлов К. В. – Режим доступа :<http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/34553/18-Pavlov.pdf?sequence=1>. – Заглавие с монитора.

90. Пепа Т. В. Просторовий розвиток регіональних соціально-економічних систем в контексті державної регіональної політики / Т. В. Пепа // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону : наук. зб. – Івано-Франківськ, 2008. – Вип. 4, т. 2. – С. 85–91.

91. Пепа Т. В. Регіональна динаміка і трансформація економічного простору України : монографія / Т. В. Пепа ; НАН України, Рада по вивч. продукт. сил України. – Черкаси : Брама-Україна, 2006. – 440 с.

92. Перерва П. Г. Синергетичний ефект бечмаркінгу конкурентних переваг / П. Г. Перерва, Ткачова Н. П. // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2011. – № 4 (1). – С. 55–66.

93. Перру Ф. Экономика XX века // Мировая экономическая мысль. Сквозь призму веков. – Москва, 2004. – Т. 4. : Век глобальных трансформаций. – С. 413.

94. Петкова Л. О. Економічне зростання в Україні: регіональний вимір / Л. О. Петкова. – Черкаси : ЧДТУ, 2009. – 272 с.

95. Пила В. І. Новітні стратегії розвитку транскордонного співробітництва в Україні / В. І. Пила, Т. В. Терещенко // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Регіональна політика в Україні: сучасні форми та методи реалізації : зб. наук. пр. / НАН України, Ін-т регіональних досліджень. – Львів, 2005. – Вип. 2 (52). – С. 246–258.

96. Пила В. І. Підсумки та перспективи створення СЕЗ в Україні / В. І. Пила, О. С. Чмир // Економіка України. – 1999. – № 8. – С. 26–34.

97. Пила В. І. Сучасна регіональна політика і транскордонне співробітництво / В. І. Пила, О. С. Чмир, О. А. Гарасюк, Т. В. Терещенко ; Хмельн. ун-т упр. і права. – Хмельницький : Вид-во ХУУП, 2006. – 412 с.

98. Писаренко С. М. Європейський досвід оптимізації регіонального розвитку / С. М. Писаренко // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Регіональна політика: досвід Європейського Союзу та його адаптація до умов України : збірник наукових праць під ред. М. І. Долішнього. – Львів : Інститут регіональних досліджень НАН України, 2003. – Вип.5 (XLIII). – Ч. II. – С. 21 – 23.

99. Пістун М. Спеціальні (вільні) зони Закарпатської області / М. Пістун, С. Іщук // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Проблеми та перспективи транскордонного співробітництва в аспекті процесів європейської інтеграції. – Луцьк, 2000. – Вип.15. – С. 247 –249.

100. Портер М. Э. Конкуренция : перевод с английского / М. Э. Портер. – Москва : Вильямс, 2005. – 608 с.

101. Портер М. Э. Международная конкуренция : перевод с английского / М. Э. Портер. – Москва : Междунар. отношения, 1993. – 896 с.

102. Розвиток міжмуніципального співробітництва: вітчизняний та зарубіжний досвід / під ред. В. В. Толкованова. – Київ : Крамар, 2011 – 262 с.

103. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року [Електронний ресурс] : постанова Кабінету міністрів України від 6 серпня 2014 р. № 385. – Режим доступу :

http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP140385.html. – Назва з монітора.

104. Про затвердження переліку пріоритетних галузей економіки [Електронний ресурс] : розпорядження Кабінету міністрів України від від 14 серпня 2013 р. № 843-р. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/843-2013-%D1%80>. – Назва з монітора.

105. Продуктивні сили економічних районів України / Данилишин. Б. М., Чернюк Л. Г., Горська О. В. [та ін]. – Київ : Нічлава, 2000. – 517 с.

106. Проценко Н. Б. Механізм управління економічною стійкістю підприємства / Н. Б. Проценко // Вісник Житомир. держ. технол. ун-ту. Сер. економ. науки. – Житомир, 2004. – № 1 (31). – С. 210– 223.

107. Родионова В. М. Финансовая устойчивость предприятия в условиях

инфляции / В. М. Родионова. – Москва : Перспектива, 1995. – 98 с.

108. Регіональна політика в країнах Європи: Уроки для України / С. Максименко, Є. Кіш, М. Лендъел, І. Студенніков ; за ред. С. Максименка. – Київ : Логос, 2000. – 172 с.

109. Решетило В. П. Синергия становления и развития региональных экономических систем : монография / В. П. Решетило ; Харк. нац. акад. город. хоз-ва. – Харьков : ХНАМГ, 2009. – 218 с.

110. Рубін Ю. Б. Портфель конкуренції та управління справами / Ю. Б. Рубін. – Київ : Укрминтек, 1996. – 734 с.

111. Рудь Н. Т. Інфраструктурне забезпечення інноваційних процесів у регіонах : автореф. дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.05 / Н. Т. Рудь ; Луцьк. нац. техн. ун-т. – Луцьк, 2012. – 36 с.

112. Савчук С. В. Слияние и поглощение компаний в мировой практике (Анализ мотивов и результатов) : дис... канд. экон. наук : 08.00.14 «Мировая экономика» / Савчук Сергей Владимирович ; Гос. ун-т управления. – Москва, 2002. – 168 с.

113. Садеков А. А. Предпринимательство и устойчивое развитие : монография / А. А. Садеков ; Донец. Гос. ун-т экономики и торговли им. М. Туган-Барановского. – Донецк : ДонГУЭТ им. М. Туган-Барановского, 2002. – 420 с.

114. Сімах Ю. А. Визначення поняття конкурентостійкості підприємства [Електронний ресурс] / Ю. А. Сімах. – Режим доступу : <http://www.uran.donetsk.ua/~masters/2009/fem/makovska/library/article6.htm>. – Назва з монітора.

115. Соловьев В. П. Инновационная деятельность как системный процесс в конкурентной экономике : (Синергетические эффекты инноваций) / В. П. Соловьев. – Киев : Феникс, 2004. – 560 с.

116. Статистичний збірник «Регіони України». 2009. Ч. 1 / [за ред. О. Г. Осауленка]. – Київ : Держ. ком. статистики України, 2009. – 368 с.

117. Статистичний збірник «Регіони України». 2009. Ч. 2 / [за ред. О. Г. Осауленка]. – Київ : Держ. ком. статистики України, 2009. – 758 с.

118. Статистичний збірник «Регіони України». 2010. Ч. 1 / [за ред. О. Г. Осауленка]. – Київ : Держ. ком. статистики України, 2010. – 368 с.
119. Статистичний збірник «Регіони України». 2010. Ч. 2 / [за ред. О. Г. Осауленка]. – Київ : Держ. ком. статистики України, 2010. – 806 с.
120. Статистичний збірник «Регіони України». 2011. Ч. 1 / [за ред. О. Г. Осауленка]. – Київ : Держ. ком. статистики України, 2011. – 359 с.
121. Статистичний збірник «Регіони України». 2011. Ч. 2 / [за ред. О. Г. Осауленка]. – Київ : Держ. ком. статистики України, 2011. – 784 с.
122. Статистичний збірник «Регіони України». 2012. Ч. 1 / [за ред. О. Г. Осауленка]. – Київ : Держ. ком. статистики України, 2012. – 312 с.
123. Статистичний збірник «Регіони України». 2012. Ч. 2 / [за ред. О. Г. Осауленка]. – Київ : Держ. ком. статистики України, 2012. – 802 с.
124. Статистичний збірник «Регіони України». 2013. Ч. 1 / [за ред. О. Г. Осауленка]. – Київ : Держ. ком. статистики України, 2013. – 322 с.
125. Статистичний збірник «Регіони України». 2013. Ч. 2 / [за ред. О. Г. Осауленка]. – Київ : Держ. ком. статистики України, 2013. – 784 с.
126. Статистичний щорічник України за 2010 рік / Держ. служба статистики України. – Київ : Держ. служба статистики України, 2011. – 560 с.
127. Статистичний щорічник України за 2011 рік / Держ. служба статистики України. – Київ : Держ. служба статистики України, 2012. – 559 с.
128. Статистичний щорічник України за 2013 рік / Держ. служба статистики України. – Київ : Держ. служба статистики України, 2014. – 534 с.
129. Статистичні дані [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>. – Назва з монітора.
130. Статистичні дані по воєводствах Польщі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://stat.gov.pl/statystyka-regionalna>. – Назва з монітора.
131. Стексова С. Ю. Методология определения ресурсного потенциала строительного предприятия [Электронный ресурс] / Стексова С. Ю. – Режим доступа : <http://www.mevriz.ru/articles/2007/4/4280.html>. – Заглавие с монитора.

132. Сторонянська І. З. Міжнародне міжрегіональне співробітництво: на прикладі Західного регіону України / Сторонянська І. З. ; НАН України, Ін-т регіон. дослідж. – Львів : [б. в.], 2002. – 220 с.
133. Сторонянська І. З. Міжрегіональні інтеграційні процеси в Україні: Тенденції та перспективи розвитку / І. З. Сторонянська ; НАН України, Ін-т регіон. дослідж. – Львів : Ін-т регіон. дослідж., 2009. – 392 с.
134. Сторонянська І. З. Регіони України: пошук моделі конвергентного розвитку : монографія / І. З. Сторонянська ; НАН України, Ін-т регіон. дослідж. – Львів : Арал, 2008. – 144 с.
135. Сторонянська І. З. Організаційно-економічні основи міжрегіонального співробітництва прикордонного регіону (на прикладі Західного регіону України) : автореф. дис... канд. екон. наук : спец. 08.10.01 «Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка» / І. З. Сторонянська. – Львів, 2002. – 20 с.
136. Стратегія економічного і соціального розвитку Волинської області на 2004–2015 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://volynrada.gov.ua/node/29409>. – Назва з монітора.
137. Студенніков І. Транскордонне співробітництво як дзеркало регіональної політики в Україні [Електронний ресурс] / І. Студенніков. – Режим доступу : <http://soskin.info/ea.php?pokazold=20050111&n=1-2&y=2005>. – Назва з монітора.
138. Сугаков В. Й. Основи синергетики / В. Й. Сугаков. – Київ : Обереги, 2001. – 287 с. : іл. – (Бібліотека Державного фонду фундаментальних досліджень).
139. Сучасна регіональна політика і транскордонне співробітництво / під наук. ред. В. І. Пили ; Хмельн. ун-т упр. та права. – Хмельницький : Вид-во ХУУП, 2006. – 412 с.
140. Теорії та концепції регіональної економіки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.ws/1484030238539/rps/teoriyi_kontseptsiiyi_regionalnoyi_ekonomiki. – Назва з монітора.
141. Терещенко Т. В. Теоретичні засади транскордонного співробітництва / Т. В. Терещенко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2004. – № 3. –

С. 82–87.

142. Тивончук І. О. Вимірювання синергічного ефекту злиття та поглинання підприємств / І. О. Тивончук, Г. Я. Глинська // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. – 2008. – Вип. 6. – С. 39 – 51

143. Ткач О. В. Конкурентоспроможність регіону в глобальних умовах взаємовпливів просторово-економічних систем : автореф. дис... д-ра екон. наук : 08.00.05 / О. В. Ткач ; Луцьк. нац. техн. ун-т. – Луцьк, 2011. – 40 с.

144. Ткач О. В. Організаційно-економічні важелі формування зовнішньоекономічних зв'язків регіону (на прикладі Івано-Франківської області) : автореф. дис... канд. екон. наук : 08.10.01 / О. В. Ткач ; НАН України, Ін-т регіон. дослідж. – Львів, 2002. – 20 с.

145. Третьяк В. В. Экспортный потенциал региона при оценке возможностей регионального внешнеэкономического развития / В. В. Третьяк // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 12 (66). – С. 110–117.

146. Україна в цифрах. 2011 : стат. зб. / [за ред. О. Г. Осауленка]. – Київ : Держ. служба статистики України, 2012. – 246 с.

147. Україна у цифрах. 2010 : стат. зб. / [за ред. О. Г. Осауленка]. – Київ : Держ. служба статистики України, 2011. – 248 с.

148. Управление инновационным развитием региона : монография / под ред. А. П. Егоршина. – Нижний Новгород : НИМБ, 2008. – 288 с.

149. Фатхутдинов Р. А. Стратегический маркетинг : учебник / Р. А. Фатхутдинов. – Москва : Бизнес-школа «Интел-синтез», 2000. – 640 с.

150. Фонотов А. Г. Ресурсный потенциал: планирование, управление / А. Г. Фонотов. – Москва : Экономика, 1985. – 152 с.

151. Форрестер Дж. Основы кибернетики предприятия (Индустриальная динамика) / Дж. Форрестер ; [пер. с англ.: Л. А. Балыков и др.]. – Москва : Прогресс, 1971. – 340 с.

152. Хакен Г. Тайны природы. Синергетика: наука о взаимодействии : перевод с немецкого / Герман Хакен. – Москва ; Ижевск : Ин-т компьютер. исследований,

2003. – 320 с.

153. Хвесик М. А. Стратегія соціально-економічного розвитку Карпатського регіону з урахуванням ризиків катастрофічних паводків [Електронний ресурс] / М. А. Хвесик, А. В. Степаненко, О. В. Яроцька. – Режим доступу : URL:<http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/12011/01khvesik.pdf?sequence=1>. – Назва з монітора.

154. Хомик О. Н. Инновационный аспект содержания межрегионального сотрудничества / О. Н. Хомик // Сборник трудов II междунар. заоч. науч.-практ. конф. «Научная дискуссия: вопросы экономики и управления». – Москва, 2012. – Ч. 2. – С. 19–22.

155. Хомик О. Н. Классификация форм межрегионального сотрудничества / О. Н. Хомик // Сборник тр. междунар. заоч. науч.-практ. конф. «Экономика и управление: прошлое, настоящее, будущее». – Новосибирск, 2012. – Ч. 2 – С. 110–115.

156. Царев В. В. Оценка экономической эффективности инвестиций / В. В. Царев. – Санкт-Петербург : Питер, 2004. – 464 с.

157. Чернюк Л. Г. Виробнича інфраструктура АПК України: стан та перспективи розвитку / Л. Г. Чернюк, Л. С. Ананьєва ; НАН України, Рада по вивченню продуктивних сил. – Київ : РВПС НАН України, 2000. – 102 с.

158. Шапкин И. Н. Управление региональным хозяйством : учебное пособие / И. Н. Шапкин, А. О. Блинов, Я. М. Кестер. – Москва : КноРус, 2005. – 400 с.

159. Шершньова З. Є. Стратегічне управління : навч. посіб. / З. Є. Шершньова, С. В. Оборська ; Київ. нац. екон. ун-т. – Київ : КНЕУ, 1999. – 384 с.

160. Шлыков В. В. Комплексное обеспечение экономической безопасности предприятия / В. В. Шлыков. – Санкт-Петербург : Алетея, 1999. – 138 с.

161. Школа І. Єврорегіон як модель прискореного розвитку прикордонної території в рамках транскордонного співробітництва: досвід Росії / І. Школа, О. Бабінська // Регіональна економіка. – 2003. – № 2. – С. 167–179.

162. Щодо стимулювання міжрегіонального співробітництва: інституційно-правовий аспект [Електронний ресурс] : аналітична записка. – Режим доступу :

http://www.niss.gov.ua/articles/980/#_ftn3. – Назва з монітора.

163. Armstrong N. Regional Economics and Policy. Harvester Wheat sheafs / Armstrong N., Taylor J. – L. : Harvester Wheat-sheaf, 1993. – 438 p.

164. Audretson D. Innovative Clusters and the Industry Life Cycle / Audretson D., Feidman M. // Discussion paper. Center for Economic Policy Research. – 1995. – № 1161. – P. 12–18.

165. Baltowsk V. Zagadnienia gospodarcze. T. 13 / Baltowsk V., Miszczuk A. – Lublin: Norbrtinum, 1997. – 368 szp.

166. Borts G. H. Economic Crowth in a Free Market / G.H. Borts, J.I. Stein. – New York; London : [s. n], 1964. – 369 p.

167. Boudeville J.-R. Problems of Regional Economic Planning / Boudeville J.-R. – Edinburgh : [s. n], 1966. – 192 p.

168. Bris A. World Competitiveness Yearbook 2000. IMD [Electronic resource] / Arturo Bris. – Mode of access : www.imd.ch/wcy/ranking. – Назва з монітора.

169. Cohesion policy: the 2007 watershed / Factsheet 2004. – с. 2-8.

170. Communication from the Commission to The Council and the European Parliament: Wider Europe - Neighbourhood: A New Framework for Relations with our Eastern and Southern Neighbours [Electronic resource]. – Mode of access : http://eeas.europa.eu/enp/pdf/pdf/com03_104_en.pdf. – Назва з монітора.

171. Enright M. The Determinants of Geographic Concentration in Industry / Enright M. – Boston: Harvard Business School, Working paper No. 93-052, Division of Research, 1994. – 169 p.

172. Fredann J. Urbaniezention Planing and Naitional Development / J. Fredann. – London : Beverly Hills, 1973. – 345 p.

173. Friedmann J. Territory and Function: The Evolution of Regional Planning / J. Friedmann. – London: Edward Arnold, Ltd., 1979. – 227 p.

174. Goold M. Desperately Seeking Synergy / Goold M., Campbell A. // Harvard Business Review. – 1998. – Sept./Oct. – P. 131–143.

175. Regional integration and foreign direct investment in developing and transition

economies [Electronic resource]. – Mode of access : http://unctad.org/meetings/en/SessionalDocuments/ciimem4d2_en.pdf. – Назва з монітора.

176. Klimovych O. M. Methodical bases of the analysis of efficiency of interregional cooperation / Z. V. Gerasimchuk, O.M. Klimovich // Collection of scientific articles «Institutionelle grundlagen für die funktionierung der ökonomik unter den bedingungen der transformation».– Nürnberg, 2014. – Vol. 2 – S. 28–30.

177. Kuznetsova O.V. The economic development of regions: theoretical and practical aspects of state regulation / O.V. Kuznetsova. - Moscow: Editorial URSS, 2002. - 309 p.

178. Porter M. E. Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors / Porter Michael E. – New York : The Free Press, 1985. – 571 p.

179. Interregional Recognition and Enforcement of Civil and Commercial Judgments [Electronic resource]. – Mode of access : https://books.google.com.ua/books?id=mTTaBAAAQBAJ&pg=PA23&lpq=PA23&dq=interregional+integration+arrangements&source=bl&ots=qORMFMq_f4&sig=VJstEGdbZJMDYharNDa5YZkR6JM&hl=uk&sa=X&ved=0CEoQ6AEwBWoVChMIjfvVIO6UxgIVgogsCh0IUQQm#v=onepage&q=interregional%20integration%20arrangements&f=false. – Назва з монітора.

180. Clusters of Innovation: Regional Foundations of U. S. Competitiveness – Council on Competitiveness. – 2001. – 132 p.

181. The INTERREG Europe interregional cooperation programme [Electronic resource]. – Mode of access : <https://www.nth.gov.hu/en/activities/european-territorial-cooperation/the-interreg-europe-interregional-cooperation-programme>. – Назва з монітора.

182. Interregional Cooperation Programme INTERREG IVC [Electronic resource]. – Mode of access : <http://gov.wales/docs/wefo/publications/territorialcooperation/070726interregivcopen.pdf>. – Назва з монітора.

183. Hinds, L.O. Regional and inter-regional cooperation for sustainable aquaculture

development / Hinds, L.O. & Bacon, G.B., Plenary Lecture III. In R.P. Subasinghe. Technical Proceedings of the Conference on Aquaculture in the Third Millennium, Bangkok and FAO, Rome. – 2001. – pp. 29-41. NACA, Bangkok.

184. Wilfrido V. Villacorta Inter-regional Cooperation in Democracy Building: Prospects for Enhanced ASEAN-EU Engagement / Wilfrido V. Villacorta. – Stockholm, 2009. – 20 p.

185. Swann G. A Comparison of the Dynamics of Industrial Clustering in Computing and Biotechnology / G. Swann, M. Prezever // Research Policy, 1996. – P. 1125–1157.

186. The Future of Interregional Cooperation [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.aer.eu/about-aer/programmes/centurio-interreg-iii-c/future-of-interregional-cooperation.html>. – Назва з монітора.

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А1

Вихідні дані для оцінки рівня внутрішньої інтегрованості регіонів (2009 – 2011 роки)

Регіони	2009				2010				2011			
	Обсяги реалізованої продукції (товарів, послуг)	Сума експорту та імпорту	Валовий регіональний продукт	Внутрішня відкритість	Обсяги реалізованої продукції (товарів, послуг)	Сума експорту та імпорту	Валовий регіональний продукт	Внутрішня відкритість	Обсяги реалізованої продукції (товарів, послуг)	Сума експорту та імпорту	Валовий регіональний продукт	Внутрішня відкритість
	млн. дол. США				млн. дол. США				млн. дол. США			
Автономна Республіка Крим	2448,55	836,74	3512,31	45,89	6903,14	1202,20	4104,56	13,89	8031,64	2501,50	4777,50	11,58
Вінницька	1308,91	847,05	2577,44	17,92	4540,43	1013,80	2985,95	11,81	5237,31	1142,00	3637,38	11,26
Волинська	2039,00	787,89	1567,31	79,83	4739,00	1063,20	1826,46	20,13	4713,26	1763,90	2204,63	13,38
Дніпропетровська	13136,78	9553,03	11965,51	29,95	47775,45	14202,50	14700,76	22,84	57576,05	17945,40	17502,50	22,64
Донецька	15969,05	12037,01	13299,87	29,56	62402,83	17157,70	16327,34	27,71	85741,26	22927,80	20127,63	31,21
Житомирська	810,73	826,73	1888,59	-0,85	2852,50	846,30	2372,53	8,46	3402,04	1006,20	2741,00	8,74
Закарпатська	859,56	1957,31	1607,95	-68,27	2529,68	2593,70	1936,58	-0,33	3296,66	3509,20	2256,75	-0,94
Запорізька	3069,06	4171,91	4800,77	-22,97	13361,68	4847,40	5409,62	15,74	15540,18	6759,90	6190,63	14,18
Івано-Франківська	1289,25	629,22	2210,38	29,86	3812,91	1256,60	2588,10	9,88	4328,48	2162,40	3344,00	6,48
Київська	5329,45	3658,60	4813,85	34,71	18054,45	4871,30	5690,25	23,17	22974,91	6682,40	7394,25	22,03
Кіровоградська	1112,90	424,43	1716,54	40,11	3266,49	548,90	1993,54	13,63	4122,25	693,20	2505,13	13,69
Луганська	2752,98	2753,36	4929,62	-0,01	13102,78	4646,90	5764,68	14,67	15924,45	8669,20	7150,25	10,15
Львівська	3886,58	2572,32	4609,62	28,51	12255,89	3182,90	5272,78	17,21	15292,46	4644,80	6512,88	16,35
Миколаївська	3178,58	2533,05	2607,18	24,76	5851,14	2729,20	3044,94	10,25	6151,80	2987,80	3454,13	9,16
Одеська	8414,53	5458,77	6236,79	47,39	16571,83	6568,90	6820,00	14,67	17129,73	6048,50	7687,38	14,41
Полтавська	2223,38	1990,67	4311,41	5,40	12710,06	3430,40	5606,46	16,55	13695,36	4705,00	6531,50	13,76
Рівненська	698,96	640,94	1726,79	3,36	2538,24	921,50	2010,38	8,04	3141,99	1089,50	2412,75	8,51
Сумська	781,00	1198,95	2058,97	-20,30	3154,11	1325,80	2320,63	7,88	4131,31	1960,60	2863,38	7,58
Тернопільська	794,13	317,05	1432,44	33,30	2158,44	355,20	1610,89	11,19	4205,54	582,60	2036,75	17,79
Харківська	6308,70	3339,18	7554,23	39,31	18420,64	3782,50	8264,94	17,71	21013,89	4661,00	9608,25	17,02
Херсонська	1502,13	540,39	1722,56	55,83	3341,78	557,10	1980,89	14,06	3467,86	622,30	2306,00	12,34
Хмельницька	745,34	551,07	2020,26	9,62	2796,14	782,90	2290,63	8,79	3580,34	997,00	2855,38	9,05
Черкаська	1446,45	906,52	2398,33	22,51	5710,84	1083,20	2829,62	16,35	6889,50	1593,40	3376,50	15,69
Чернівецька	465,71	235,01	1087,69	21,21	1290,18	224,90	1252,15	8,51	1576,80	307,40	1496,13	8,48
Чернігівська	818,70	641,87	1876,41	9,42	2757,18	731,60	2152,91	9,41	3377,26	1028,80	2645,63	8,88
м.Київ	50073,36	31725,44	21735,51	84,41	145482,38	28475,60	24891,01	47,01	162221,33	37523,70	27971,75	44,58
м.Севастополь	1043,24	253,97	827,18	95,42	2398,40	272,60	985,44	21,57	2141,28	354,10	1169,88	15,28

Таблиця А1

Вихідні дані для оцінки рівня внутрішньої інтегрованості регіонів (2012 – 2013 роки)

Регіони	2012				2013			
	Обсяги реалізованої продукції (товарів, послуг)	Сума експорту та імпорту	Валовий регіональний продукт	Внутрішня відкритість	Обсяги реалізованої продукції (товарів, послуг)	Сума експорту та імпорту	Валовий регіональний продукт	Внутрішня відкритість
	млн. дол. США				млн. дол. США			
Автономна Республіка Крим	10663,01	2793,90	5567,00	14,14	10852,43	2557,80	5799,13	14,30
Вінницька	5773,55	1219,70	4128,00	11,03	5833,55	1268,00	4523,88	10,09
Волинська	6541,83	1702,80	2500,63	19,35	7038,19	1817,80	2577,75	20,25
Дніпропетровська	55963,18	17519,00	18496,25	20,78	55568,71	16199,20	19113,13	20,60
Донецька	83076,99	19733,90	21346,88	29,67	71962,36	17724,00	20615,75	26,31
Житомирська	3772,98	973,60	3106,13	9,01	3957,70	1046,40	3209,50	9,07
Закарпатська	3441,71	3499,30	2675,50	-0,22	3753,29	3703,30	2675,00	0,19
Запорізька	15534,78	6391,00	6853,50	13,34	14192,30	5770,60	6794,00	12,40
Івано-Франківська	4794,31	1918,40	4035,75	7,13	5185,53	1152,90	4149,50	9,72
Київська	28465,33	7571,10	8707,88	23,99	28924,34	7497,10	8616,38	24,87
Кіровоградська	5538,53	949,90	2757,00	16,64	5737,86	1168,80	3164,13	14,44
Луганська	14663,80	6432,60	7345,88	11,21	13029,50	5718,30	6888,50	10,61
Львівська	16498,08	5032,20	7745,25	14,80	16385,20	4455,70	7916,13	15,07
Миколаївська	6599,41	3586,80	3650,63	8,25	6766,20	3802,20	4003,75	7,40
Одеська	17632,43	7579,70	8092,88	12,42	17044,33	6514,00	8720,00	12,08
Полтавська	14874,71	4928,40	7072,50	14,06	13901,35	4037,10	7308,00	13,50
Рівненська	3191,31	1061,40	2724,38	7,82	3560,18	904,10	2750,50	9,66
Сумська	4595,23	1938,00	3116,63	8,53	4318,05	1703,50	3345,63	7,81
Тернопільська	6112,16	600,70	2244,63	24,55	6253,49	785,70	2260,63	24,19
Харківська	22407,50	5266,50	10277,88	16,68	20299,46	4793,70	10664,38	14,54
Херсонська	3360,73	578,80	2419,63	11,50	3374,21	690,00	2595,88	10,34
Хмельницька	4113,24	1077,40	3279,63	9,26	4363,68	1030,20	3303,25	10,09
Черкаська	7965,49	1622,80	3908,13	16,23	7546,74	1315,10	4135,88	15,07
Чернівецька	1661,31	312,20	1645,75	8,20	1569,30	302,80	1719,63	7,36
Чернігівська	4161,74	1122,60	2991,75	10,16	4173,49	1192,80	3029,63	9,84
м.Київ	172314,04	45162,60	34460,63	36,90	169064,50	46165,90	39069,00	31,46
м.Севастополь	1678,86	418,70	1236,38	10,19	1620,96	298,00	1383,25	9,56

Додаток Б

Таблиця Б1

Вихідні дані для оцінки рівня зовнішньої інтегрованості регіонів

Регіони	2009 рік			2010 рік			2011 рік			2012 рік			2013 рік		
	Сума експорту та імпорту	Валовий регіональний продукт	Зовнішня відкритість	Сума експорту та імпорту	Валовий регіональний продукт	Зовнішня відкритість	Сума експорту та імпорту	Валовий регіональний продукт	Зовнішня відкритість	Сума експорту та імпорту	Валовий регіональний продукт	Зовнішня відкритість	Сума експорту та імпорту	Валовий регіональний продукт	Зовнішня відкритість
	млн.дол. США														
АР Крим	836,74	3512,31	23,82	1202,20	4104,56	29,29	2501,50	4777,50	52,36	2793,90	5567,00	50,19	2557,80	5799,13	44,11
Вінницька	847,05	2577,44	32,86	1013,80	2985,95	33,95	1142,00	3637,38	31,40	1219,70	4128,00	29,55	1268,00	4523,88	28,03
Волинська	787,89	1567,31	50,27	1063,20	1826,46	58,21	1763,90	2204,63	80,01	1702,80	2500,63	68,09	1817,80	2577,75	70,52
Дніпропетровська	9553,03	11965,51	79,84	14202,50	14700,76	96,61	17945,40	17502,50	102,53	17519,00	18496,25	94,72	16199,20	19113,13	84,75
Донецька	12037,01	13299,87	90,50	17157,70	16327,34	105,09	22927,80	20127,63	113,91	19733,90	21346,88	92,44	17724,00	20615,75	85,97
Житомирська	826,73	1888,59	43,77	846,30	2372,53	35,67	1006,20	2741,00	36,71	973,60	3106,13	31,34	1046,40	3209,50	32,60
Закарпатська	1957,31	1607,95	121,73	2593,70	1936,58	133,93	3509,20	2256,75	155,50	3499,30	2675,50	130,79	3703,30	2675,00	138,44
Запорізька	4171,91	4800,77	86,90	4847,40	5409,62	89,61	6759,90	6190,63	109,20	6391,00	6853,50	93,25	5770,60	6794,00	84,94
Івано-Франківська	629,22	2210,38	28,47	1256,60	2588,10	48,55	2162,40	3344,00	64,67	1918,40	4035,75	47,54	1152,90	4149,50	27,78
Київська	3658,60	4813,85	76,00	4871,30	5690,25	85,61	6682,40	7394,25	90,37	7571,10	8707,88	86,95	7497,10	8616,38	87,01
Кіровоградська	424,43	1716,54	24,73	548,90	1993,54	27,53	693,20	2505,13	27,67	949,90	2757,00	34,45	1168,80	3164,13	36,94
Луганська	2753,36	4929,62	55,85	4646,90	5764,68	80,61	8669,20	7150,25	121,24	6432,60	7345,88	87,57	5718,30	6888,50	83,01
Львівська	2572,32	4609,62	55,80	3182,90	5272,78	60,36	4644,80	6512,88	71,32	5032,20	7745,25	64,97	4455,70	7916,13	56,29
Миколаївська	2533,05	2607,18	97,16	2729,20	3044,94	89,63	2987,80	3454,13	86,50	3586,80	3650,63	98,25	3802,20	4003,75	94,97
Одеська	5458,77	6236,79	87,53	6568,90	6820,00	96,32	6048,50	7687,38	78,68	7579,70	8092,88	93,66	6514,00	8720,00	74,70
Полтавська	1990,67	4311,41	46,17	3430,40	5606,46	61,19	4705,00	6531,50	72,04	4928,40	7072,50	69,68	4037,10	7308,00	55,24
Рівненська	640,94	1726,79	37,12	921,50	2010,38	45,84	1089,50	2412,75	45,16	1061,40	2724,38	38,96	904,10	2750,50	32,87
Сумська	1198,95	2058,97	58,23	1325,80	2320,63	57,13	1960,60	2863,38	68,47	1938,00	3116,63	62,18	1703,50	3345,63	50,92
Тернопільська	317,05	1432,44	22,13	355,20	1610,89	22,05	582,60	2036,75	28,60	600,70	2244,63	26,76	785,70	2260,63	34,76
Харківська	3339,18	7554,23	44,20	3782,50	8264,94	45,77	4661,00	9608,25	48,51	5266,50	10277,88	51,24	4793,70	10664,38	44,95
Херсонська	540,39	1722,56	31,37	557,10	1980,89	28,12	622,30	2306,00	26,99	578,80	2419,63	23,92	690,00	2595,88	26,58
Хмельницька	551,07	2020,26	27,28	782,90	2290,63	34,18	997,00	2855,38	34,92	1077,40	3279,63	32,85	1030,20	3303,25	31,19
Черкаська	906,52	2398,33	37,80	1083,20	2829,62	38,28	1593,40	3376,50	47,19	1622,80	3908,13	41,52	1315,10	4135,88	31,80
Чернівецька	235,01	1087,69	21,61	224,90	1252,15	17,96	307,40	1496,13	20,55	312,20	1645,75	18,97	302,80	1719,63	17,61
Чернігівська	641,87	1876,41	34,21	731,60	2152,91	33,98	1028,80	2645,63	38,89	1122,60	2991,75	37,52	1192,80	3029,63	39,37
м.Київ	31725,44	21735,51	145,96	28475,60	24891,01	114,40	37523,70	27971,75	134,15	45162,60	34460,63	131,06	46165,90	39069,00	118,17
м.Севастополь	253,97	827,18	30,70	272,60	985,44	27,66	354,10	1169,88	30,27	418,70	1236,38	33,87	298,00	1383,25	21,54

Додаток В

Таблиця В1

Збалансованість інтеграційних зв'язків регіонів

Показники Регіони	ВНУТРІШНЯ ВІДКРИТІСТЬ РЕГІОНУ	Індекс ЗБАЛАНСОВАНOSTI	ЗОВНІШНЯ ВІДКРИТІСТЬ РЕГІОНУ
АР Крим	28,264	-0,149	38,156
Вінницька	20,532	-0,204	31,083
Волинська	52,383	-0,104	64,592
Дніпропетровська	41,737	-0,373	91,314
Донецька	51,585	-0,306	97,052
Житомирська	11,126	-0,526	35,772
Закарпатська	0,346	-0,995	135,634
Запорізька	18,325	-0,669	92,398
Івано-Франківська	18,584	-0,378	41,153
Київська	41,373	-0,345	85,043
Кіровоградська	30,501	0,010	29,920
Луганська	18,023	-0,644	83,122
Львівська	25,003	-0,422	61,483
Миколаївська	18,610	-0,667	93,190
Одеська	25,364	-0,544	85,767
Полтавська	20,372	-0,494	60,089
Рівненська	10,338	-0,587	39,681
Сумська	11,776	-0,668	59,103
Тернопільська	38,145	0,181	26,466
Харківська	34,277	-0,155	46,864
Херсонська	28,840	0,028	27,291
Хмельницька	15,977	-0,333	31,961
Черкаська	28,225	-0,160	38,994
Чернівецька	16,312	-0,083	19,279
Чернігівська	9,967	-0,573	36,722
м.Київ	77,387	-0,247	128,245
м.Севастополь	35,128	0,104	28,486

Додаток Д
Таблиця Д1

Вихідні стандартизовані дані для оцінки забезпеченості природними ресурсами (2009 рік)

Регіони	Забезпеченість земельними ресурсами	Забезпеченість лісовими ресурсами	Забезпеченість водними ресурсами		Використання свіжої води	Забір води із природних водних об'єктів	Обсяги викидів забрудн. реч. в атмосферне повітря від стац. та пересувних джерел	Інтегральний показник рівня забезпеченості природними ресурсами
	(тис.га)	(тис.га)	Ставки об'єм, млн. м3	Водосховища об'єм, млн. м3	млн. м3	млн. м3	млн. м3	
АР Крим	0,6499	0,0046	0,3685	0,1989	0,0556	0,0383	0,0769	0,0864
Вінницька	0,7865	0,1518	0,9911	0,1660	0,3520	0,4126	0,3333	0,3701
Волинська	0,3789	0,6421	0,2079	0,0214	0,6197	0,6860	0,2000	0,2651
Дніпропетровська	0,9781	0,0522	0,7922	0,4908	0,0279	0,0302	0,0308	0,1263
Донецька	0,7275	0,0488	0,7005	0,4539	0,0292	0,0265	0,0606	0,1269
Житомирська	0,5966	1,0000	0,4139	0,0831	0,4356	0,4720	0,1333	0,3433
Закарпатська	0,1794	0,3263	0,0313	0,0264	1,0000	1,0000	0,2857	0,2022
Запорізька	0,9301	0,0534	0,6808	0,0376	0,0409	0,0529	0,1818	0,1258
Івано-Франківська	0,2163	0,3542	0,1114	0,0323	0,4231	0,5000	1,0000	0,2484
Київська	0,6685	0,6718	0,9318	0,0946	0,0542	0,0630	0,0952	0,2001
Кіровоградська	0,7767	0,1443	0,7955	0,1409	0,8302	0,5043	0,3333	0,4039
Луганська	0,7626	0,2902	0,2628	0,1168	0,1732	0,0982	0,1538	0,2096
Львівська	0,4572	0,5869	0,3124	0,0477	0,2167	0,2305	0,1667	0,2293
Миколаївська	0,7734	0,0497	0,3958	0,1516	0,2268	0,2161	0,2000	0,2170
Одеська	1,0000	0,0543	0,2389	1,0000	0,1333	0,0319	0,0909	0,1749
Полтавська	0,8268	0,2619	1,0000	0,0746	0,2136	0,2332	0,0690	0,2466
Рівненська	0,3782	0,6626	0,2598	0,0382	0,2750	0,3172	0,2857	0,2506
Сумська	0,6262	0,3032	0,5919	0,0566	0,4037	0,4836	0,2857	0,3215
Тернопільська	0,4207	0,1398	0,2080	0,0414	0,6667	0,7468	0,2000	0,2432
Харківська	0,9555	0,2512	0,4142	0,7790	0,1492	0,1653	0,0769	0,2834
Херсонська	0,7692	0,0675	0,3877	0,1150	0,0721	0,0590	0,1250	0,1431
Хмельницька	0,6298	0,2449	0,5294	0,0800	0,4314	0,4184	0,6667	0,3602
Черкаська	0,5719	0,1815	0,8857	0,0597	0,1789	0,2027	0,6667	0,2793
Чернівецька	0,1969	0,2706	0,1485	0,0023	0,6471	0,7564	0,5000	0,1721
Чернігівська	0,8046	0,5307	0,3686	0,0186	0,2953	0,3688	0,1818	0,2481
м.Київ	-	0,0329	-	-	0,0505	0,0629	0,0074	0,0296
м.Севастополь	-	0,0026	-	-	0,7333	0,7284	0,1667	0,1234

Таблиця Д2

Вихідні стандартизовані дані для оцінки забезпеченості природними ресурсами (2010 рік)

Регіони	Забезпеченість земельними ресурсами	Забезпеченість лісовими ресурсами	Забезпеченість водними ресурсами		Використання свіжої води	Забір води із природних водних об'єктів	Обсяги викидів забрудн. реч. в атмосферне повітря від стац. та пересувних джерел	Інтегральний показник рівня забезпеченості природними ресурсами
	(тис.га)	(тис.га)	Ставки об'єм, млн. м3	Водосховища об'єм, млн. м3	млн. м3	млн. м3	млн. м3	
АР Крим	0,6756	0,0072	0,3685	0,1989	0,0432	0,0271	0,0714	0,0841
Вінницька	0,8176	0,2460	0,9911	0,1660	0,3000	0,3360	0,3333	0,3785
Волинська	0,3747	0,6179	0,2079	0,0214	0,4583	0,4468	0,2500	0,2448
Дніпропетровська	0,9915	0,0511	0,7922	0,4908	0,0242	0,0252	0,0260	0,1177
Донецька	0,8012	0,0655	0,7005	0,4539	0,0225	0,0199	0,0690	0,1264
Житомирська	0,5858	1,0000	0,4139	0,0831	0,2075	0,2069	0,1111	0,2668
Закарпатська	0,1829	0,4017	0,0313	0,0264	1,0000	1,0000	0,2222	0,2015
Запорізька	0,9616	0,0449	0,6808	0,0376	0,0300	0,0371	0,1250	0,1064
Івано-Франківська	0,2210	0,3346	0,1114	0,0323	0,3837	0,4330	1,0000	0,2388
Київська	0,6841	0,3995	0,9318	0,0946	0,0366	0,0405	0,0625	0,1558
Кіровоградська	0,8012	0,1547	0,7955	0,1409	0,8250	0,3415	0,3333	0,3872
Луганська	0,7762	0,3203	0,2628	0,1168	0,1719	0,0871	0,1000	0,1968
Львівська	0,4655	0,6373	0,3124	0,0477	0,1886	0,1680	0,0870	0,1986
Миколаївська	0,8055	0,0589	0,3958	0,1516	0,1793	0,1935	0,1818	0,2099
Одеська	1,0000	0,0933	0,2389	1,0000	0,1015	0,0192	0,0769	0,1651
Полтавська	0,8450	0,2440	1,0000	0,0746	0,1610	0,1728	0,1111	0,2412
Рівненська	0,3745	0,6569	0,2598	0,0382	0,2075	0,2199	0,2500	0,2235
Сумська	0,6493	0,3718	0,5919	0,0566	0,3267	0,3684	0,2857	0,3105
Тернопільська	0,4329	0,1174	0,2080	0,0414	0,5410	0,5753	0,2222	0,2261
Харківська	0,9821	0,2295	0,4142	0,7790	0,1150	0,1243	0,0606	0,2511
Херсонська	0,7940	0,0910	0,3877	0,1150	0,0429	0,0381	0,1818	0,1381
Хмельницька	0,6613	0,2449	0,5294	0,0800	0,3402	0,2561	0,5000	0,3137
Черкаська	0,5915	0,1859	0,8857	0,0597	0,1352	0,1469	0,6667	0,2584
Чернівецька	0,2026	0,6590	0,1485	0,0023	0,4853	0,5316	0,2857	0,1653
Чернігівська	0,7764	0,4712	0,3686	0,0186	0,2324	0,2675	0,2222	0,2306
м.Київ	-	0,0144	-	-	0,0509	0,0601	0,0096	0,0255
м.Севастополь	-	0,0031	-	-	0,5000	0,5000	0,2000	0,1116

Таблиця ДЗ

Вихідні стандартизовані дані для оцінки забезпеченості природними ресурсами (2011 рік)

Регіони	Забезпеченість земельними ресурсами	Забезпеченість лісовими ресурсами	Забезпеченість водними ресурсами		Використання свіжої води	Забір води із природних водних об'єктів	Обсяги викидів забрудн. реч. в атмосферне повітря від стац. та пересувних джерел	Інтегральний показник рівня забезпеченості природними ресурсами
	(тис.га)	(тис.га)	Ставки об'єм, млн. м3	Водосховища об'єм, млн. м3	млн. м3	млн. м3	млн. м3	
АР Крим	0,6654	0,0035	0,3685	0,1989	0,0391	0,0251	0,0606	0,0722
Вінницька	0,8226	0,2116	0,9911	0,1660	0,2672	0,3008	0,3333	0,3589
Волинська	0,3737	0,7875	0,2079	0,0214	0,4247	0,4167	0,1111	0,2210
Дніпропетровська	0,9923	0,0381	0,7922	0,4908	0,0220	0,0242	0,0250	0,1101
Донецька	0,8027	0,0507	0,7005	0,4539	0,0210	0,0187	0,0488	0,1138
Житомирська	0,5819	1,0000	0,4139	0,0831	0,1867	0,1932	0,0833	0,2495
Закарпатська	0,1826	0,3959	0,0313	0,0264	1,0000	1,0000	0,1667	0,1929
Запорізька	0,9626	0,0396	0,6808	0,0376	0,0328	0,0412	0,2500	0,1185
Івано-Франківська	0,2210	0,2942	0,1114	0,0323	0,3229	0,3704	0,5000	0,2026
Київська	0,6830	0,5215	0,9318	0,0946	0,0335	0,0376	0,0909	0,1668
Кіровоградська	0,8036	0,1465	0,7955	0,1409	0,4769	0,1878	0,2857	0,3192
Луганська	0,7756	0,2572	0,2628	0,1168	0,1667	0,0842	0,0769	0,1820
Львівська	0,4654	0,6589	0,3124	0,0477	0,1782	0,1619	0,1053	0,2023
Миколаївська	0,8053	0,0557	0,3958	0,1516	0,1640	0,1762	0,1538	0,1981
Одеська	1,0000	0,0821	0,2389	1,0000	0,0917	0,0235	0,0526	0,1558
Полтавська	0,8448	0,3545	1,0000	0,0746	0,1422	0,1660	0,0833	0,2385
Рівненська	0,3724	0,8640	0,2598	0,0382	0,1856	0,1980	0,3333	0,2346
Сумська	0,6493	0,4207	0,5919	0,0566	0,3039	0,3509	0,2857	0,3106
Тернопільська	0,4329	0,1338	0,2080	0,0414	0,4627	0,5063	0,1818	0,2150
Харківська	0,9837	0,3271	0,4142	0,7790	0,0931	0,1039	0,0714	0,2558
Херсонська	0,7961	0,0607	0,3877	0,1150	0,0322	0,0303	0,1053	0,1120
Хмельницька	0,6627	0,3024	0,5294	0,0800	0,3263	0,2339	0,6667	0,3306
Черкаська	0,5918	0,2569	0,8857	0,0597	0,1148	0,1384	1,0000	0,2778
Чернівецька	0,2025	0,3405	0,1485	0,0023	0,4429	0,4938	0,2222	0,1417
Чернігівська	0,7759	0,5624	0,3686	0,0186	0,2199	0,2581	0,1667	0,2240
м.Київ	-	0,0085	-	-	0,0506	0,0603	0,0175	0,0260
м.Севастополь	0,0108	0,0016	-	-	0,4697	0,4762	0,2857	0,0645

Таблиця Д4

Вихідні стандартизовані дані для оцінки забезпеченості природними ресурсами (2012 рік)

Регіони	Забезпеченість земельними ресурсами	Забезпеченість лісовими ресурсами	Забезпеченість водними ресурсами		Використання свіжої води	Забір води із природних водних об'єктів	Обсяги викидів забрудн. реч. в атмосферне повітря від стац. та пересувних джерел	Інтегральний показник рівня забезпеченості природними ресурсами
	(тис.га)	(тис.га)	Ставки об'єм, млн. м3	Водосховища об'єм, млн. м3	млн. м3	млн. м3	млн. м3	
АР Крим	0,6683	0,0037	0,3685	0,1989	0,0368	0,0240	0,0667	0,0726
Вінницька	0,8287	0,3009	0,9911	0,1660	0,2609	0,2955	0,4000	0,3855
Волинська	0,3765	0,6958	0,2079	0,0214	0,4225	0,4194	0,3333	0,2543
Дніпропетровська	0,9945	0,0350	0,7922	0,4908	0,0210	0,0232	0,0278	0,1090
Донецька	0,8067	0,0361	0,7005	0,4539	0,0208	0,0186	0,0588	0,1112
Житомирська	0,5846	1,0000	0,4139	0,0831	0,1829	0,1875	0,1053	0,2563
Закарпатська	0,1818	0,3634	0,0313	0,0264	1,0000	1,0000	0,2000	0,1955
Запорізька	0,9665	0,0548	0,6808	0,0376	0,0253	0,0322	0,5000	0,1276
Івано-Франківська	0,2235	0,3818	0,1114	0,0323	0,3191	0,3645	0,6667	0,2186
Київська	0,6859	0,3639	0,9318	0,0946	0,0292	0,0333	0,1053	0,1560
Кіровоградська	0,8091	0,1109	0,7955	0,1409	0,6000	0,1950	0,3333	0,3261
Луганська	0,7723	0,2056	0,2628	0,1168	0,1613	0,0794	0,2500	0,2058
Львівська	0,4645	0,5030	0,3124	0,0477	0,1899	0,1592	0,1000	0,1945
Миколаївська	0,8092	0,0864	0,3958	0,1516	0,1376	0,1455	0,2000	0,2079
Одеська	1,0000	0,0979	0,2389	1,0000	0,1000	0,0309	0,0870	0,1807
Полтавська	0,8443	0,2727	1,0000	0,0746	0,1345	0,1573	0,0909	0,2290
Рівненська	0,3725	0,7903	0,2598	0,0382	0,1744	0,1884	0,2222	0,2152
Сумська	0,6568	0,3064	0,5919	0,0566	0,2752	0,3250	0,2500	0,2845
Тернопільська	0,4350	0,1499	0,2080	0,0414	0,4054	0,4483	0,1667	0,2082
Харківська	0,9920	0,2262	0,4142	0,7790	0,0898	0,1037	0,0513	0,2305
Херсонська	0,7998	0,0460	0,3877	0,1150	0,0277	0,0280	0,1538	0,1101
Хмельницька	0,6660	0,2198	0,5294	0,0800	0,2542	0,2453	1,0000	0,3254
Черкаська	0,5945	0,2016	0,8857	0,0597	0,1245	0,1506	1,0000	0,2749
Чернівецька	0,2040	0,2622	0,1485	0,0023	0,4167	0,4699	0,2500	0,1368
Чернігівська	0,7822	0,5538	0,3686	0,0186	0,1840	0,2254	0,1667	0,2140
м.Київ	-	0,0243	-	-	0,0510	0,0593	0,0235	0,0363
м.Севастополь	0,0109	0,0003	-	-	0,7317	0,6500	0,4000	0,0590

Таблиця Д5

Вихідні стандартизовані дані для оцінки забезпеченості природними ресурсами (2013 рік)

Регіони	Забезпеченість земельними ресурсами	Забезпеченість лісовими ресурсами	Забезпеченість водними ресурсами		Використання свіжої води	Забір води із природних водних об'єктів	Обсяги викидів забрудн. реч. в атмосферне повітря від стац. та пересувних джерел	Інтегральний показник рівня забезпеченості природними ресурсами
	(тис.га)	(тис.га)	Ставки об'єм, млн. м3	Водосховища об'єм, млн. м3	млн. м3	млн. м3	млн. м3	
АР Крим	0,6666	0,0121	0,3685	0,1989	0,0390	0,0243	0,0208	0,0735
Вінницька	0,8274	0,3096	0,9911	0,1660	0,2609	0,2901	0,3333	0,3760
Волинська	0,3756	0,6830	0,2079	0,0214	0,4688	0,4634	0,2000	0,2427
Дніпропетровська	0,9962	0,0790	0,7922	0,4908	0,0222	0,0242	0,0133	0,1119
Донецька	0,8073	0,0347	0,7005	0,4539	0,0222	0,0192	0,0476	0,1088
Житомирська	0,5840	1,0000	0,4139	0,0831	0,1899	0,1845	0,0556	0,2346
Закарпатська	0,1824	0,3563	0,0313	0,0264	1,0000	1,0000	0,1667	0,1900
Запорізька	0,9656	0,0585	0,6808	0,0376	0,0243	0,0305	0,1000	0,1010
Івано-Франківська	0,2236	0,3956	0,1114	0,0323	0,3226	0,3585	0,2000	0,1848
Київська	0,6863	0,3958	0,9318	0,0946	0,0346	0,0377	0,0455	0,1461
Кіровоградська	0,8098	0,1432	0,7955	0,1409	0,3797	0,1624	0,1250	0,2683
Луганська	0,7708	0,3510	0,2628	0,1168	0,1676	0,0810	0,1429	0,2067
Львівська	0,4594	0,5733	0,3124	0,0477	0,1911	0,1557	0,0909	0,1947
Миколаївська	0,8026	0,1187	0,3958	0,1516	0,1402	0,1418	0,0769	0,1894
Одеська	1,0000	0,1560	0,2389	1,0000	0,1003	0,0574	0,0455	0,1924
Полтавська	0,8386	0,3095	1,0000	0,0746	0,1364	0,1526	0,0417	0,2079
Рівненська	0,3589	0,9317	0,2598	0,0382	0,1829	0,1891	0,0909	0,1943
Сумська	0,6554	0,3002	0,5919	0,0566	0,2885	0,3276	0,1250	0,2589
Тернопільська	0,4364	0,1716	0,2080	0,0414	0,4110	0,4419	0,0833	0,1924
Харківська	0,9888	0,2016	0,4142	0,7790	0,0880	0,0979	0,0270	0,2045
Херсонська	0,8019	0,0469	0,3877	0,1150	0,0279	0,0259	0,1250	0,1061
Хмельницька	0,6695	0,2843	0,5294	0,0800	0,3704	0,3167	0,5000	0,3349
Черкаська	0,5933	0,2721	0,8857	0,0597	0,1408	0,1659	0,2000	0,2353
Чернівецька	0,2032	0,2573	0,1485	0,0023	0,4110	0,4524	0,2000	0,1311
Чернігівська	0,7860	0,5290	0,3686	0,0186	0,1923	0,2235	0,0769	0,1914
м.Київ	-	0,0333	-	-	0,0516	0,0589	0,0133	0,0341
м.Севастополь	0,0109	0,0032	-	-	0,6122	0,6552	1,0000	0,1072

Додаток Е

Таблиця Е1

Вихідні стандартизовані дані для оцінки забезпеченості трудовими ресурсами (2009 рік)

Регіони	Зайняте населення у віці 15–70 років	Кількість зайнятого населення за видами економічної діяльності	Економічно активне населення у віці 15–70 років	Попит, пропозиція та працевлаштування робочої сили	Міграційний приріст (число прибулих) населення	Безробіття населення (за методологією МОП) у віці 15–70 років	Міграційний приріст (число вибулих) населення	Інтегральний показник рівня забезпеченості трудовими ресурсами
АР Крим	0,4571	0,4571	0,4446	0,0959	0,5125	0,1940	0,1082	0,2667
Вінницька	0,3500	0,3500	0,3549	0,0221	0,5659	0,1562	0,0902	0,1859
Волинська	0,2160	0,2160	0,2161	0,0369	0,3374	0,2899	0,1562	0,1781
Дніпропетровська	0,7758	0,7758	0,7620	0,2399	0,8092	0,0997	0,0638	0,3437
Донецька	1,0000	1,0000	1,0000	0,1218	1,0000	0,0627	0,0509	0,3257
Житомирська	0,2802	0,2802	0,2843	0,0554	0,3905	0,1937	0,1263	0,1977
Закарпатська	0,2648	0,2648	0,2664	0,0258	0,1553	0,2228	0,3070	0,1755
Запорізька	0,4160	0,4160	0,4103	0,0406	0,4100	0,1767	0,1275	0,2220
Івано-Франківська	0,2656	0,2656	0,2643	0,0074	0,2933	0,2490	0,1795	0,1512
Київська	0,3811	0,3811	0,3755	0,0775	0,4710	0,1949	0,1226	0,2413
Кіровоградська	0,2184	0,2184	0,2196	0,0221	0,2333	0,2710	0,1889	0,1607
Луганська	0,5179	0,5179	0,5083	0,0480	0,5994	0,1511	0,0831	0,2424
Львівська	0,5476	0,5476	0,5421	0,0443	0,5891	0,1284	0,0895	0,2421
Миколаївська	0,2701	0,2701	0,2698	0,0369	0,2893	0,2354	0,1704	0,1884
Одеська	0,5250	0,5250	0,5101	0,0812	0,7108	0,1713	0,0818	0,2732
Полтавська	0,3266	0,3266	0,3297	0,1070	0,4931	0,1746	0,1086	0,2311
Рівненська	0,2329	0,2329	0,2416	0,0258	0,3796	0,1928	0,1316	0,1645
Сумська	0,2524	0,2524	0,2571	0,0258	0,3935	0,2074	0,1267	0,1716
Тернопільська	0,2130	0,2130	0,2176	0,0369	0,2587	0,2398	0,1887	0,1709
Харківська	0,6388	0,6388	0,6270	0,0959	0,8232	0,1223	0,0674	0,2886
Херсонська	0,2457	0,2457	0,2460	0,0590	0,2926	0,2524	0,1670	0,1953
Хмельницька	0,2922	0,2922	0,2927	0,0111	0,4547	0,2111	0,1147	0,1629
Черкаська	0,2835	0,2835	0,2880	0,0111	0,4133	0,1894	0,1298	0,1593
Чернівецька	0,1899	0,1899	0,1899	0,0148	0,2115	0,3316	0,2666	0,1522
Чернігівська	0,2422	0,2422	0,2469	0,0406	0,3432	0,2143	0,1541	0,1822
м.Київ	0,6970	0,6970	0,6756	1,0000	0,8880	0,1337	0,0849	0,4423
м.Севастополь	0,0909	0,0909	0,0883	0,0443	0,0780	1,0000	1,0000	0,1585

Таблиця Е2

Вихідні стандартизовані дані для оцінки забезпеченості трудовими ресурсами (2010 рік)

Регіони	Зайняте населення у віці 15–70 років	Кількість зайнятого населення за видами економічної діяльності	Економічно активне населення у віці 15–70 років	Попит, пропозиція та працевлаштування робочої сили	Міграційний приріст (число прибулих) населення	Безробіття населення (за методологією МОП) у віці 15–70 років	Міграційний приріст (число вибулих) населення	Інтегральний показник рівня забезпеченості трудовими ресурсами
АР Крим	0,4479	0,4560	0,4371	0,1340	0,8993	0,1910	0,2495	0,3388
Вінницька	0,3355	0,3500	0,3432	0,0287	0,3089	0,1495	0,4947	0,2218
Волинська	0,2154	0,2186	0,2160	0,0383	0,1329	0,2840	0,6263	0,1908
Дніпропетровська	0,7806	0,7773	0,7682	0,3684	0,5748	0,0977	0,2275	0,4170
Донецька	1,0000	1,0000	1,0000	0,1388	0,7916	0,0629	0,1299	0,3670
Житомирська	0,2679	0,2825	0,2738	0,0861	0,1790	0,1891	0,7191	0,2381
Закарпатська	0,2687	0,2681	0,2692	0,0431	0,0838	0,2282	0,6436	0,1938
Запорізька	0,4067	0,4162	0,4030	0,0766	0,3700	0,1719	0,3770	0,2770
Івано-Франківська	0,2662	0,2673	0,2656	0,0096	0,1574	0,2421	0,5469	0,1679
Київська	0,3769	0,3821	0,3723	0,1531	0,2265	0,1926	0,9246	0,3183
Кіровоградська	0,2122	0,2174	0,2139	0,0287	0,1679	0,2719	0,9102	0,1976
Луганська	0,5074	0,5119	0,5004	0,0957	0,3969	0,1461	0,1937	0,2814
Львівська	0,5493	0,5529	0,5455	0,1100	0,1432	0,1233	0,4059	0,2787
Миколаївська	0,2660	0,2706	0,2664	0,0526	0,2046	0,2328	0,6401	0,2267
Одеська	0,5246	0,5265	0,5108	0,1244	1,0000	0,1691	0,3421	0,3736
Полтавська	0,3229	0,3250	0,3279	0,0861	0,2015	0,1662	0,7540	0,2574
Рівненська	0,2324	0,2375	0,2414	0,0383	0,0544	0,1891	0,8535	0,1721
Сумська	0,2450	0,2505	0,2521	0,0335	0,1329	0,1943	0,7259	0,1923
Тернопільська	0,2110	0,2174	0,2171	0,0431	0,1135	0,2264	0,7018	0,1861
Харківська	0,6356	0,6389	0,6265	0,1579	0,4066	0,1175	0,2748	0,3402
Херсонська	0,2434	0,2464	0,2442	0,0526	0,1363	0,2495	0,8727	0,2173
Хмельницька	0,2816	0,2927	0,2833	0,0191	0,1468	0,2095	0,7259	0,1930
Черкаська	0,2813	0,2848	0,2867	0,0144	0,1712	0,1843	0,7327	0,1857
Чернівецька	0,1734	0,1928	0,1753	0,0335	0,1654	0,3230	1,0000	0,1944
Чернігівська	0,2253	0,2420	0,2327	0,0431	0,1998	0,2050	0,6527	0,2038
м.Київ	0,6831	0,6996	0,6633	1,0000	0,9570	0,1339	0,1937	0,5005
м.Севастополь	0,0890	0,0914	0,0866	0,0478	0,2290	1,0000	0,9668	0,1852

Таблиця ЕЗ

Вихідні стандартизовані дані для оцінки забезпеченості трудовими ресурсами (2011 рік)

Регіони	Зайняте населення у віці 15–70 років	Кількість зайнятого населення за видами економічної діяльності	Економічно активне населення у віці 15–70 років	Попит, пропозиція та працевлаштування робочої сили	Міграційний приріст (число прибулих) населення	Безробіття населення (за методологією МОП) у віці 15–70 років	Міграційний приріст (число вибулих) населення	Інтегральний показник рівня забезпеченості трудовими ресурсами
АР Крим	0,4488	0,4580	0,4386	0,2895	0,7208	0,2020	0,2928	0,3785
Вінницька	0,3325	0,3502	0,3404	0,0526	0,3069	0,1582	0,5011	0,2435
Волинська	0,2156	0,2206	0,2163	0,1579	0,1189	0,2982	0,7751	0,2391
Дніпропетровська	0,7693	0,7674	0,7573	0,7018	0,5436	0,1060	0,2061	0,4498
Донецька	1,0000	1,0000	1,0000	0,3596	0,7431	0,0670	0,1541	0,4309
Житомирська	0,2613	0,2774	0,2687	0,2105	0,1284	0,1938	0,6292	0,2518
Закарпатська	0,2613	0,2620	0,2656	0,1053	0,0711	0,2156	0,6222	0,2104
Запорізька	0,4031	0,4147	0,3996	0,0702	0,3056	0,1845	0,3333	0,2635
Івано-Франківська	0,2637	0,2655	0,2655	0,0351	0,1627	0,2356	0,5657	0,2029
Київська	0,3738	0,3781	0,3677	0,1930	0,3610	0,2200	0,8116	0,3502
Кіровоградська	0,2127	0,2170	0,2142	0,0614	0,0885	0,2910	1,0000	0,2058
Луганська	0,4956	0,5023	0,4868	0,2281	0,3326	0,1693	0,2346	0,3228
Львівська	0,5448	0,5516	0,5424	0,1667	0,1473	0,1292	0,3979	0,2974
Миколаївська	0,2637	0,2694	0,2640	0,1140	0,1488	0,2511	0,7645	0,2500
Одеська	0,5218	0,5255	0,5090	0,3333	0,8071	0,1784	0,3085	0,4135
Полтавська	0,3214	0,3279	0,3257	0,2105	0,1689	0,1803	0,8175	0,2917
Рівненська	0,2344	0,2452	0,2418	0,0526	0,0542	0,2095	0,9106	0,1855
Сумська	0,2476	0,2600	0,2515	0,0614	0,1262	0,2288	0,9333	0,2223
Тернопільська	0,2091	0,2173	0,2155	0,0965	0,0917	0,2371	0,6205	0,1999
Харківська	0,6333	0,6410	0,6253	0,2456	0,3169	0,1237	0,2715	0,3515
Херсонська	0,2371	0,2409	0,2399	0,1667	0,1037	0,2490	0,8996	0,2450
Хмельницька	0,2751	0,2868	0,2783	0,0263	0,1775	0,2148	0,7442	0,2072
Черкаська	0,2793	0,2839	0,2833	0,0175	0,1779	0,2062	0,8145	0,1976
Чернівецька	0,1743	0,1931	0,1759	0,0789	0,1578	0,3480	0,8682	0,2165
Чернігівська	0,2198	0,2382	0,2275	0,1053	0,1958	0,2168	0,8517	0,2396
м.Київ	0,6800	0,7021	0,6609	1,0000	1,0000	0,1442	0,1017	0,4640
м.Севастополь	0,0869	0,0898	0,0852	0,0614	0,2086	1,0000	0,9697	0,1879

Таблиця Е4

Вихідні стандартизовані дані для оцінки забезпеченості трудовими ресурсами (2012 рік)

Регіони	Зайняте населення у віці 15–70 років	Кількість зайнятого населення за видами економічної діяльності	Економічно активне населення у віці 15–70 років	Попит, пропозиція та працевлаштування робочої сили	Міграційний приріст (число прибулих) населення	Безробіття населення (за методологією МОП) у віці 15–70 років	Міграційний приріст (число вибулих) населення	Інтегральний показник рівня забезпеченості трудовими ресурсами
АР Крим	0,4551	0,4605	0,4442	0,3529	0,3669	0,2014	0,2682	0,3506
Вінницька	0,3379	0,3531	0,3424	0,0588	0,1412	0,1679	0,3794	0,2155
Волинська	0,2184	0,2230	0,2191	0,0706	0,0431	0,2897	0,7893	0,1850
Дніпропетровська	0,7765	0,7699	0,7643	0,8471	0,3244	0,1041	0,1968	0,4266
Донецька	1,0000	1,0000	1,0000	0,4000	0,4101	0,0658	0,1554	0,4013
Житомирська	0,2647	0,2772	0,2713	0,2235	0,0534	0,1919	0,7803	0,2314
Закарпатська	0,2675	0,2674	0,2697	0,1176	0,0233	0,2233	0,4337	0,1755
Запорізька	0,4095	0,4136	0,4051	0,0471	0,2172	0,1840	0,3698	0,2414
Івано-Франківська	0,2742	0,2763	0,2741	0,0353	0,1284	0,2409	0,5365	0,1986
Київська	0,3823	0,3815	0,3750	0,2235	0,1516	0,2224	0,4213	0,2903
Кіровоградська	0,2133	0,2184	0,2150	0,0706	0,0444	0,2825	0,9626	0,1888
Луганська	0,4974	0,5080	0,4891	0,0941	0,2348	0,1650	0,2644	0,2751
Львівська	0,5500	0,5540	0,5473	0,2353	0,1784	0,1268	0,4355	0,3254
Миколаївська	0,2655	0,2688	0,2655	0,1176	0,0713	0,2478	0,6624	0,2214
Одеська	0,5264	0,5341	0,5142	0,2706	0,5771	0,1723	0,3070	0,3823
Полтавська	0,3238	0,3287	0,3265	0,2588	0,1215	0,1846	0,7630	0,2853
Рівненська	0,2375	0,2481	0,2437	0,1059	0,0212	0,2120	1,0000	0,1829
Сумська	0,2477	0,2617	0,2509	0,0941	0,0364	0,2306	0,8016	0,1939
Тернопільська	0,2133	0,2213	0,2189	0,1412	0,0299	0,2354	0,6478	0,1821
Харківська	0,6415	0,6450	0,6330	0,4588	1,0000	0,1215	0,2754	0,4547
Херсонська	0,2379	0,2406	0,2402	0,1529	0,0374	0,2473	0,8729	0,2082
Хмельницька	0,2769	0,2878	0,2799	0,0235	0,0414	0,2104	0,6983	0,1640
Черкаська	0,2806	0,2834	0,2843	0,0235	0,0633	0,2025	0,9238	0,1807
Чернівецька	0,1762	0,1950	0,1778	0,0941	0,1110	0,3373	0,8957	0,2121
Чернігівська	0,2237	0,2395	0,2302	0,1412	0,0590	0,2190	0,9406	0,2149
м.Київ	0,6828	0,7050	0,6646	1,0000	0,9168	0,1395	0,0758	0,4382
м.Севастополь	0,0867	0,0900	0,0849	0,0588	0,0944	1,0000	0,8803	0,1643

Таблиця Е5

Вихідні стандартизовані дані для оцінки забезпеченості трудовими ресурсами (2013 рік)

Регіони	Зайняте населення у віці 15–70 років	Кількість зайнятого населення за видами економічної діяльності	Економічно активне населення у віці 15–70 років	Попит, пропозиція та працевлаштування робочої сили	Міграційний приріст (число прибулих) населення	Безробіття населення (за методологією МОП) у віці 15–70 років	Міграційний приріст (число вибулих) населення	Інтегральний показник рівня забезпеченості трудовими ресурсами
	(тис. осіб)							
АР Крим	0,4575	0,4629	0,4473	0,6400	0,6720	0,1975	0,1498	0,3828
Вінницька	0,3420	0,3580	0,3459	0,0400	0,1201	0,1693	0,4829	0,2076
Волинська	0,2220	0,2265	0,2226	0,0667	0,0609	0,2876	0,9172	0,1981
Дніпропетровська	0,7867	0,7779	0,7751	1,0000	0,4069	0,1021	0,1104	0,4165
Донецька	1,0000	1,0000	1,0000	0,2800	0,4120	0,0658	0,0779	0,3458
Житомирська	0,2705	0,2806	0,2764	0,2400	0,1303	0,1919	0,5016	0,2512
Закарпатська	0,2737	0,2750	0,2738	0,0800	0,0349	0,2390	0,2566	0,1664
Запорізька	0,4114	0,4176	0,4063	0,1333	0,2252	0,1889	0,1703	0,2536
Івано-Франківська	0,2803	0,2859	0,2790	0,0667	0,1815	0,2489	0,2324	0,2058
Київська	0,3869	0,3853	0,3797	0,2933	0,2293	0,2206	0,2981	0,3059
Кіровоградська	0,2140	0,2205	0,2147	0,1067	0,0978	0,2946	0,6327	0,2127
Луганська	0,5000	0,5140	0,4918	0,0933	0,4637	0,1644	0,1426	0,2780
Львівська	0,5577	0,5613	0,5537	0,1467	0,1821	0,1293	0,1923	0,2737
Миколаївська	0,2693	0,2716	0,2683	0,1733	0,1262	0,2559	0,3717	0,2360
Одеська	0,5319	0,5409	0,5178	0,2933	0,6485	0,1832	0,0826	0,3303
Полтавська	0,3257	0,3294	0,3276	0,3200	0,1764	0,1889	0,3934	0,2836
Рівненська	0,2405	0,2515	0,2462	0,1467	0,0558	0,2121	0,7908	0,2138
Сумська	0,2485	0,2621	0,2494	0,1067	0,0590	0,2547	0,4454	0,1972
Тернопільська	0,2156	0,2250	0,2208	0,1600	0,0357	0,2359	0,8908	0,2001
Харківська	0,6507	0,6518	0,6409	0,4933	0,9328	0,1241	0,0440	0,3530
Херсонська	0,2401	0,2440	0,2424	0,1067	0,0602	0,2455	0,6250	0,2026
Хмельницька	0,2824	0,2915	0,2839	0,0267	0,0490	0,2184	1,0000	0,1822
Черкаська	0,2822	0,2856	0,2864	0,0667	0,1170	0,1975	0,6540	0,2178
Чернівецька	0,1801	0,1990	0,1809	0,0667	0,1335	0,3471	0,4613	0,1909
Чернігівська	0,2259	0,2405	0,2313	0,1733	0,0920	0,2252	0,7243	0,2287
м.Київ	0,6961	0,7180	0,6774	1,0000	1,0000	0,1406	0,0414	0,4106
м.Севастополь	0,0877	0,0909	0,0859	0,0133	0,1427	1,0000	0,6151	0,1346

Додаток Ж

Таблиця Ж1

Вихідні стандартизовані дані для оцінки забезпеченості фінансовими ресурсами (2009 рік)

Регіони	Обсяги капітальних інвестицій	Прямі іноземні інвестиції (акціонерний капітал) в регіонах України	Обсяги доходів населення	Обсяг реалізованої промислової продукції (товарів, послуг)	Продукція сільського господарства у сільськогосподарських підприємствах	Доходи від надання послуг пошти та зв'язку	Оборот роздрібної торгівлі	Фінансові результати (сальдо) підприємств до оподаткування за видами економічної діяльності	Обсяги витрат населення	Інтегральний показник рівня забезпеченості фінансовими ресурсами
	(млн. грн)	(млн. дол. США)	(млн. грн)							
АР Крим	0,1961	0,0386	0,2616	0,1016	0,3902	0,0448	0,3117	0,9362	0,2551	0,1856
Вінницька	0,0946	0,0096	0,2189	0,1027	0,7518	0,0872	0,2046	0,9353	0,3414	0,1643
Волинська	0,0856	0,0160	0,1239	0,0461	0,1590	0,0278	0,1441	0,9144	0,5629	0,1110
Дніпропетровська	0,4695	0,4058	0,5888	0,7909	0,8517	0,1053	0,5749	0,7169	0,1393	0,4255
Донецька	0,4600	0,0908	0,7884	1,0000	0,5432	0,1141	0,7453	0,8094	0,1082	0,3710
Житомирська	0,0814	0,0124	0,1686	0,0718	0,2531	0,0704	0,1595	0,9281	0,4698	0,1353
Закарпатська	0,0678	0,0212	0,1346	0,0408	0,0221	0,0321	0,1576	0,9300	0,5141	0,0908
Запорізька	0,1647	0,0529	0,3022	0,3767	0,5298	0,0515	0,3207	1,0000	0,2579	0,2356
Івано-Франківська	0,1221	0,0297	0,1716	0,0794	0,1010	0,0347	0,1917	0,9180	0,4465	0,1336
Київська	0,3527	0,0800	0,2804	0,2165	0,8963	0,1049	0,2881	0,9534	0,2790	0,2848
Кіровоградська	0,0980	0,0048	0,1318	0,0546	0,5605	0,0210	0,1286	0,9664	0,5818	0,1124
Луганська	0,1551	0,0234	0,3421	0,4121	0,3417	0,0480	0,3109	0,7858	0,2594	0,2008
Львівська	0,2376	0,0569	0,3576	0,1527	0,2121	0,0844	0,3598	0,8323	0,2210	0,2123
Миколаївська	0,1425	0,0096	0,1691	0,1202	0,4549	0,0389	0,1810	0,9813	0,4373	0,1499
Одеська	0,3528	0,0576	0,3463	0,1878	0,5307	0,1103	0,4575	0,9164	0,1750	0,2613
Полтавська	0,2725	0,0307	0,2305	0,2767	0,8846	0,0395	0,2077	0,9862	0,3622	0,2233
Рівненська	0,0955	0,0181	0,1425	0,0638	0,1600	0,0291	0,1422	0,9102	0,5382	0,1198
Сумська	0,0774	0,0094	0,1658	0,0878	0,3984	0,0261	0,1437	0,9567	0,5341	0,1261
Тернопільська	0,0506	0,0035	0,1274	0,0370	0,3031	0,0287	0,1310	0,9571	0,6183	0,0937
Харківська	0,2946	0,0956	0,4450	0,3159	0,6365	0,1012	0,5518	0,7291	0,1509	0,2921
Херсонська	0,0739	0,0115	0,1366	0,0571	0,4264	0,0309	0,1644	0,9608	0,5311	0,1247
Хмельницька	0,1230	0,0082	0,1757	0,0719	0,4089	0,0350	0,1782	0,9456	0,4354	0,1333
Черкаська	0,1077	0,0100	0,1743	0,1289	1,0000	0,0731	0,1771	0,9491	0,4290	0,1714
Чернівецька	0,0922	0,0036	0,1030	0,0212	0,0874	0,0249	0,1178	0,9293	0,6730	0,0787
Чернігівська	0,0563	0,0062	0,1544	0,0750	0,4323	0,0635	0,1433	0,9286	0,5529	0,1262
м.Київ	1,0000	1,0000	1,0000	0,8116	-	1,0000	1,0000	0,0001	0,0595	0,2165
м.Севастополь	0,0527	0,0095	0,0583	0,0214	-	0,0123	0,0831	0,9519	1,0000	0,0705

Таблиця Ж2

Вихідні стандартизовані дані для оцінки забезпеченості фінансовими ресурсами (2010 рік)

Регіони	Обсяги капітальних інвестицій	Прямі іноземні інвестиції (акціонерний капітал) в регіонах України	Обсяги доходів населення	Обсяг реалізованої промислової продукції (товарів, послуг)	Продукція сільського господарства у сільськогосподарських підприємствах	Доходи від надання послуг пошти та зв'язку	Оборот роздрібно́ї торгівлі	Фінансові результати (сальдо) підприємств до оподаткування за видами економічної діяльності	Обсяги витрат населення	Інтегральний показник рівня забезпеченості фінансовими ресурсами
	(млн. грн)	(млн. дол. США)	(млн. грн)							
АР Крим	0,1289	0,0374	0,2737	0,0796	0,3548	0,0429	0,3070	0,0499	0,2483	0,1222
Вінницька	0,0660	0,0096	0,2335	0,0889	0,7092	0,0871	0,2041	0,1163	0,3448	0,1234
Волинська	0,0329	0,0173	0,1330	0,0399	0,1550	0,0277	0,1404	0,0864	0,5479	0,0761
Дніпропетровська	0,2981	0,3669	0,6179	0,8177	0,7957	0,1195	0,5796	1,0000	0,1331	0,4199
Донецька	0,2791	0,0851	0,8215	1,0000	0,5396	0,1139	0,7632	0,5270	0,1050	0,3332
Житомирська	0,0374	0,0124	0,1815	0,0592	0,2288	0,0694	0,1595	0,0746	0,4567	0,0911
Закарпатська	0,0410	0,0189	0,1448	0,0348	0,0159	0,0311	0,1561	0,0690	0,5041	0,0603
Запорізька	0,1482	0,0477	0,3181	0,3287	0,4819	0,0502	0,3252	0,2847	0,2488	0,1952
Івано-Франківська	0,0815	0,0330	0,1842	0,0680	0,1048	0,0342	0,1817	0,0449	0,4257	0,0908
Київська	0,2109	0,0793	0,2970	0,1883	0,8029	0,1064	0,2852	0,1313	0,2724	0,2106
Кіровоградська	0,0395	0,0043	0,1405	0,0484	0,5321	0,0212	0,1273	0,1339	0,5765	0,0796
Луганська	0,1051	0,0331	0,3568	0,3633	0,2824	0,0480	0,3196	0,0260	0,2499	0,1326
Львівська	0,1644	0,0623	0,3811	0,1260	0,2047	0,0852	0,3500	0,0731	0,2069	0,1528
Миколаївська	0,0823	0,0085	0,1809	0,0918	0,4281	0,0397	0,1765	0,1503	0,4318	0,1094
Одеська	0,1810	0,0542	0,3678	0,1531	0,4969	0,1186	0,4521	0,0639	0,1678	0,1755
Полтавська	0,1171	0,0235	0,2395	0,2914	0,7217	0,0391	0,2013	0,2880	0,3539	0,1687
Рівненська	0,0361	0,0160	0,1554	0,0610	0,1474	0,0293	0,1358	0,0526	0,5087	0,0761
Сумська	0,0407	0,0127	0,1732	0,0724	0,3062	0,0265	0,1380	0,0957	0,5123	0,0891
Тернопільська	0,0398	0,0035	0,1361	0,0269	0,2619	0,0286	0,1262	0,0816	0,5948	0,0658
Харківська	0,1501	0,1083	0,4663	0,2571	0,5042	0,0998	0,5389	0,0001	0,1439	0,0970
Херсонська	0,0352	0,0103	0,1458	0,0470	0,3989	0,0304	0,1581	0,0765	0,5195	0,0831
Хмельницька	0,0549	0,0114	0,1875	0,0580	0,4144	0,0347	0,1736	0,1052	0,4286	0,0971
Черкаська	0,0527	0,0116	0,1820	0,1171	1,0000	0,0727	0,1800	0,1245	0,4193	0,1275
Чернівецька	0,0319	0,0032	0,1120	0,0157	0,0928	0,0248	0,1113	0,0632	0,6591	0,0499
Чернігівська	0,0352	0,0046	0,1611	0,0597	0,3559	0,0634	0,1396	0,1308	0,5245	0,0886
м.Київ	1,0000	1,0000	1,0000	0,7116	-	1,0000	1,0000	0,5977	0,0643	0,6377
м.Севастополь	0,0290	0,0083	0,0610	0,0293	0,0077	0,0121	0,0827	0,0779	1,0000	0,0399

Таблиця ЖЗ

Вихідні стандартизовані дані для оцінки забезпеченості фінансовими ресурсами (2011 рік)

Регіони	Обсяги капітальних інвестицій	Прямі іноземні інвестиції (акціонерний капітал) в регіонах України	Обсяги доходів населення	Обсяг реалізованої промислової продукції (товарів, послуг)	Продукція сільського господарства у сільськогосподарських підприємствах	Доходи від надання послуг пошти та зв'язку	Оборот роздрібної торгівлі	Фінансові результати (сальдо) підприємств до оподаткування за видами економічної діяльності	Обсяги витрат населення	Інтегральний показник рівня забезпеченості фінансовими ресурсами
	(млн. грн)	(млн. дол. США)	(млн. грн)							
АР Крим	0,2377	0,0374	0,2777	0,0768	0,3552	0,0456	0,3210	0,0683	0,2417	0,1363
Вінницька	0,0714	0,0094	0,2377	0,0785	0,7476	0,0894	0,2122	0,0884	0,3404	0,1205
Волинська	0,0362	0,0100	0,1377	0,0392	0,1522	0,0275	0,1470	0,0602	0,5287	0,0696
Дніпропетровська	0,3109	0,3433	0,6209	0,7498	0,7969	0,1097	0,5744	0,5927	0,1288	0,3860
Донецька	0,3767	0,1044	0,8265	1,0000	0,5484	0,1165	0,7760	0,3088	0,1028	0,3336
Житомирська	0,0354	0,0118	0,1833	0,0537	0,2539	0,0712	0,1726	0,0580	0,4367	0,0883
Закарпатська	0,0429	0,0167	0,1490	0,0331	0,0188	0,0311	0,1651	0,0543	0,4997	0,0595
Запорізька	0,0939	0,0436	0,3186	0,3047	0,4677	0,0513	0,3233	0,1582	0,2386	0,1697
Івано-Франківська	0,0598	0,0235	0,1903	0,0904	0,1328	0,0348	0,1961	0,0185	0,4089	0,0819
Київська	0,2484	0,0738	0,2986	0,1701	0,8176	0,1120	0,3036	0,1690	0,2619	0,2187
Кіровоградська	0,0561	0,0030	0,1429	0,0450	0,6144	0,0212	0,1279	0,1012	0,5582	0,0775
Луганська	0,0981	0,0315	0,3573	0,3656	0,3238	0,0492	0,3190	0,0001	0,2400	0,0716
Львівська	0,1703	0,0575	0,3877	0,1211	0,2064	0,0849	0,3502	0,0928	0,1992	0,1552
Миколаївська	0,0604	0,0076	0,1816	0,0822	0,4184	0,0390	0,1845	0,0928	0,4248	0,0977
Одеська	0,1314	0,0507	0,3745	0,1022	0,4414	0,1262	0,4712	0,0544	0,1619	0,1573
Полтавська	0,1105	0,0253	0,2395	0,2719	0,8715	0,0383	0,2094	0,2631	0,3502	0,1698
Рівненська	0,0361	0,0142	0,1594	0,0568	0,1455	0,0295	0,1430	0,0522	0,4848	0,0746
Сумська	0,0425	0,0165	0,1728	0,0879	0,4251	0,0260	0,1431	0,0788	0,4954	0,0954
Тернопільська	0,0355	0,0027	0,1384	0,0303	0,2995	0,0286	0,1292	0,0507	0,5638	0,0617
Харківська	0,1832	0,1244	0,4713	0,2378	0,6696	0,1032	0,5539	0,0738	0,1400	0,2157
Херсонська	0,0378	0,0093	0,1469	0,0410	0,4426	0,0303	0,1571	0,0553	0,5087	0,0794
Хмельницька	0,0499	0,0084	0,1910	0,0562	0,4393	0,0347	0,1752	0,0771	0,4196	0,0900
Черкаська	0,0453	0,0133	0,1807	0,1078	1,0000	0,0744	0,1829	0,1029	0,4053	0,1234
Чернівецька	0,0252	0,0028	0,1139	0,0152	0,0950	0,0250	0,1089	0,0456	0,6399	0,0461
Чернігівська	0,0337	0,0043	0,1602	0,0570	0,4230	0,0653	0,1414	0,0437	0,5051	0,0787
м.Київ	1,0000	1,0000	1,0000	0,6838	-	1,0000	1,0000	1,0000	0,0675	0,6808
м.Севастополь	0,0244	0,0070	0,0630	0,0208	0,0067	0,0123	0,0873	0,0481	1,0000	0,0350

Таблиця Ж4

Вихідні стандартизовані дані для оцінки забезпеченості фінансовими ресурсами (2012 рік)

Регіони	Обсяги капітальних інвестицій	Прямі іноземні інвестиції (акціонерний капітал) в регіонах України	Обсяги доходів населення	Обсяг реалізованої промислової продукції (товарів, послуг)	Продукція сільського господарства у сільськогосподарських підприємствах	Доходи від надання послуг пошти та зв'язку	Оборот роздрібної торгівлі	Фінансові результати (сальдо) підприємств до оподаткування за видами економічної діяльності	Обсяги витрат населення	Інтегральний показник рівня забезпеченості фінансовими ресурсами
	(млн. грн)	(млн. дол. США)	(млн. грн)							
АР Крим	0,2303	0,0472	0,2662	0,1122	0,2786	0,0451	0,3415	0,0929	0,2450	0,1468
Вінницька	0,0732	0,0091	0,2277	0,0930	0,7341	0,0869	0,2140	0,1222	0,3500	0,1264
Волинська	0,0409	0,0117	0,1324	0,0466	0,1781	0,0271	0,1521	0,0937	0,5384	0,0782
Дніпропетровська	0,2827	0,3295	0,6111	0,9101	0,6282	0,1013	0,5827	0,2917	0,1293	0,3468
Донецька	0,3984	0,1063	0,8126	1,0000	0,5151	0,1129	0,8038	0,1420	0,1026	0,3058
Житомирська	0,0363	0,0136	0,1754	0,0675	0,3096	0,0695	0,1664	0,1032	0,4508	0,0997
Закарпатська	0,0344	0,0140	0,1442	0,0411	0,0220	0,0306	0,1630	0,1005	0,5175	0,0633
Запорізька	0,0905	0,0397	0,3044	0,3406	0,3306	0,0493	0,3296	0,1585	0,2480	0,1624
Івано-Франківська	0,0649	0,0251	0,1861	0,1043	0,1573	0,0319	0,1970	0,0717	0,4145	0,0992
Київська	0,2558	0,0703	0,2877	0,2006	0,9217	0,1092	0,3213	0,2674	0,2679	0,2375
Кіровоградська	0,0575	0,0029	0,1395	0,0644	0,5105	0,0205	0,1315	0,1411	0,5630	0,0818
Луганська	0,1033	0,0308	0,3447	0,3487	0,3330	0,0496	0,3460	0,0001	0,2433	0,0722
Львівська	0,1403	0,0557	0,3746	0,1440	0,2483	0,0815	0,3469	0,1355	0,2011	0,1629
Миколаївська	0,0590	0,0061	0,1744	0,0997	0,3335	0,0370	0,1882	0,1317	0,4372	0,0981
Одеська	0,1838	0,0490	0,3622	0,1174	0,3303	0,1278	0,4844	0,0961	0,1640	0,1707
Полтавська	0,1283	0,0282	0,2306	0,3327	0,7815	0,0362	0,2078	0,2401	0,3555	0,1731
Рівненська	0,0348	0,0113	0,1520	0,0504	0,1646	0,0280	0,1414	0,0816	0,4988	0,0755
Сумська	0,0361	0,0145	0,1667	0,1031	0,4725	0,0253	0,1471	0,1392	0,5047	0,1012
Тернопільська	0,0424	0,0025	0,1342	0,0320	0,3513	0,0276	0,1240	0,1157	0,5756	0,0692
Харківська	0,1854	0,1130	0,4544	0,3204	0,5980	0,0973	0,5386	0,1343	0,1431	0,2305
Херсонська	0,0306	0,0083	0,1400	0,0422	0,3088	0,0275	0,1582	0,1013	0,5219	0,0780
Хмельницька	0,0438	0,0075	0,1824	0,0686	0,5632	0,0325	0,1718	0,1148	0,4429	0,0954
Черкаська	0,0475	0,0115	0,1722	0,1337	1,0000	0,0738	0,1827	0,1370	0,4157	0,1286
Чернівецька	0,0280	0,0025	0,1081	0,0170	0,0999	0,0246	0,1060	0,1024	0,6716	0,0509
Чернігівська	0,0344	0,0041	0,1525	0,0801	0,5146	0,0650	0,1395	0,1169	0,5343	0,0925
м.Київ	1,0000	1,0000	1,0000	0,8932	-	1,0000	1,0000	1,0000	0,0675	0,7039
м.Севастополь	0,0264	0,0067	0,0616	0,0188	0,0061	0,0102	0,0896	0,0987	1,0000	0,0364

Таблиця Ж5

Вихідні стандартизовані дані для оцінки забезпеченості фінансовими ресурсами (2013 рік)

Регіони	Обсяги капітальних інвестицій	Прямі іноземні інвестиції (акціонерний капітал) в регіонах України	Обсяги доходів населення	Обсяг реалізованої промислової продукції (товарів, послуг)	Продукція сільського господарства у сільськогосподарських підприємствах	Доходи від надання послуг пошти та зв'язку	Оборот роздрібної торгівлі	Фінансові результати (сальдо) підприємств до оподаткування за видами економічної діяльності	Обсяги витрат населення	Інтегральний показник рівня забезпеченості фінансовими ресурсами
	(млн. грн)	(млн. дол. США)	(млн. грн)							
АР Крим	0,2197	0,0574	0,2621	0,1202	0,2508	0,0426	0,3501	0,2126	0,1540	0,1468
Вінницька	0,0869	0,0099	0,2110	0,1146	0,9369	0,0882	0,2140	0,4718	0,1429	0,1264
Волинська	0,0473	0,0121	0,1230	0,0494	0,1785	0,0281	0,1569	0,4076	0,0760	0,0782
Дніпропетровська	0,3028	0,3243	0,5696	0,9865	0,8215	0,0910	0,5962	0,7946	0,4585	0,3468
Донецька	0,3969	0,1252	0,7605	1,0000	0,5106	0,1074	0,7989	0,3554	0,3946	0,3058
Житомирська	0,0427	0,0138	0,1598	0,0744	0,3275	0,0718	0,1691	0,4374	0,1025	0,0997
Закарпатська	0,0376	0,0160	0,1330	0,0455	0,0199	0,0322	0,1503	0,4444	0,0594	0,0633
Запорізька	0,0973	0,0401	0,2865	0,3558	0,4261	0,0457	0,3250	0,7556	0,1927	0,1624
Івано-Франківська	0,0682	0,0290	0,1706	0,0998	0,1545	0,0327	0,1979	0,3850	0,1033	0,0992
Київська	0,2943	0,0695	0,2692	0,2531	0,8962	0,1142	0,3237	0,8324	0,2806	0,2375
Кіровоградська	0,0458	0,0054	0,1266	0,0828	0,6604	0,0185	0,1326	0,4954	0,0821	0,0818
Луганська	0,1617	0,0315	0,3268	0,3293	0,3214	0,0462	0,3453	0,0001	0,0640	0,0722
Львівська	0,1396	0,0608	0,3463	0,1569	0,2557	0,0853	0,3431	0,5837	0,1941	0,1629
Миколаївська	0,0712	0,0100	0,1606	0,1026	0,4665	0,0395	0,1837	0,4943	0,1088	0,0981
Одеська	0,1688	0,0596	0,3579	0,1352	0,5415	0,1478	0,4859	0,4173	0,2302	0,1707
Полтавська	0,1356	0,0380	0,2148	0,3240	0,9263	0,0319	0,2026	0,7705	0,1893	0,1731
Рівненська	0,0403	0,0112	0,1454	0,0712	0,1664	0,0287	0,1407	0,3534	0,0759	0,0755
Сумська	0,0387	0,0152	0,1530	0,1086	0,5407	0,0222	0,1441	0,4848	0,0976	0,1012
Тернопільська	0,0423	0,0024	0,1204	0,0368	0,3336	0,0285	0,1223	0,4539	0,0628	0,0692
Харківська	0,1322	0,0790	0,4175	0,3540	0,7174	0,0839	0,5420	0,5398	0,2687	0,2305
Херсонська	0,0302	0,0100	0,1348	0,0493	0,4049	0,0289	0,1569	0,4502	0,0799	0,0780
Хмельницька	0,0517	0,0080	0,1681	0,0796	0,5846	0,0330	0,1695	0,4670	0,0980	0,0954
Черкаська	0,0485	0,0317	0,1601	0,1344	1,0000	0,0756	0,1821	0,4609	0,1463	0,1286
Чернівецька	0,0321	0,0025	0,1024	0,0186	0,0937	0,0254	0,1076	0,4315	0,0450	0,0509
Чернігівська	0,0404	0,0046	0,1389	0,0847	0,5086	0,0676	0,1398	0,4436	0,0909	0,0925
м.Київ	1,0000	1,0000	1,0000	0,9548	-	1,0000	1,0000	1,0000	0,9934	0,7039
м.Севастополь	0,0342	0,0068	0,0610	0,0183	0,0058	0,0087	0,0919	0,4269	0,0291	0,0364

Додаток 3

Таблиця 31

Вихідні стандартизовані дані для оцінки забезпеченості інноваційними ресурсами (2009 рік)

Регіони	К-ть наукових організацій	К-ть фахівців, що виконують Н та НТ роботи	К-ть впроваджень прогресивних технологічних процесів в промисловість	К-ть освоєння інноваційних видів продукції у промисловості	Обсяг реалізованої інноваційної продукції, що є новою для ринку	К-ть підприємств, що реалізовували інноваційну продукцію в тому числі за межами України	Обсяги внутрішніх поточних витрат на наукові й науково-технічні роботи власними силами	Загальний обсяг інноваційних витрат	Інтегральний показник рівня забезпеченості інноваційними ресурсами
	(одиниць)	(осіб)	(процесів)	(найменувань)	(тис.грн)	одиниць	(тис.грн)	(тис.грн)	
АР Крим	0,1345	0,0425	0,0618	0,1080	0,0575	0,1801	0,0464	0,1632	0,0860
Вінницька	0,0643	0,0178	0,0908	0,1925	0,0132	0,2236	0,1484	0,0629	0,0696
Волинська	0,0409	0,0080	0,0118	0,0728	0,0180	0,1366	0,3050	0,0466	0,0421
Дніпропетровська	0,2456	0,2122	0,0658	0,2441	0,3983	0,3292	0,0093	0,0175	0,1075
Донецька	0,1959	0,1794	0,0974	0,3099	0,5850	0,5155	0,0168	0,0265	0,1394
Житомирська	0,0263	0,0080	0,0237	0,0376	0,0205	0,2298	0,4019	0,4742	0,0600
Закарпатська	0,0526	0,0159	0,0118	0,0258	0,0006	0,2050	0,2911	0,5388	0,0385
Запорізька	0,1053	0,0711	0,1763	0,3099	0,7884	0,2484	0,0153	0,1293	0,1413
Івано-Франківська	0,0643	0,0195	0,0447	0,7019	0,1270	0,5342	0,1128	0,0437	0,1035
Київська	0,0994	0,0666	0,0382	0,1761	0,2381	0,3168	0,0353	0,1365	0,1062
Кіровоградська	0,0702	0,0106	0,0342	0,1620	0,2300	0,1925	0,2097	0,4182	0,1060
Луганська	0,1404	0,0334	0,0184	0,0728	1,0000	0,3106	0,0650	0,1907	0,1117
Львівська	0,2339	0,1128	0,0737	0,3568	0,1901	0,5404	0,0227	0,1004	0,1417
Миколаївська	0,1374	0,0360	0,0382	0,1033	0,3380	0,2236	0,0248	0,0497	0,0808
Одеська	0,1813	0,0798	0,0342	0,1080	0,0105	0,2919	0,0345	0,1117	0,0708
Полтавська	0,0643	0,0276	0,0368	0,2676	0,1077	0,3168	0,1372	0,1592	0,1034
Рівненська	0,0380	0,0055	0,0105	0,0516	0,0305	0,2174	0,5514	1,0000	0,0673
Сумська	0,0643	0,0504	0,1026	0,6009	0,6250	0,2795	0,0593	0,2924	0,1670
Тернопільська	0,0409	0,0072	0,0118	0,1714	0,0338	0,2671	0,4531	0,4352	0,0756
Харківська	0,6140	0,4185	1,0000	0,4624	0,7008	0,6770	0,0047	0,0482	0,2445
Херсонська	0,0760	0,0216	0,0237	0,2629	0,0715	0,1429	0,2020	0,2353	0,0916
Хмельницька	0,0175	0,0026	0,0184	0,0329	0,0016	0,0932	1,0000	0,0195	0,0231
Черкаська	0,0819	0,0245	0,0263	0,0962	0,0134	0,2795	0,1142	0,3078	0,0713
Чернівецька	0,0702	0,0247	0,0145	0,2347	0,0546	0,1801	0,1869	0,4400	0,0912
Чернігівська	0,0643	0,0155	0,0382	0,1080	0,0184	0,2671	0,1521	0,1351	0,0672
м.Київ	1,0000	1,0000	0,3803	1,0000	0,6897	1,0000	0,0019	0,0218	0,2402
м.Севастополь	0,0351	0,0349	0,0066	0,2676	0,0056	0,0497	0,0572	0,0218	0,0305

Таблиця 32

Вихідні стандартизовані дані для оцінки забезпеченості інноваційними ресурсами (2010 рік)

Регіони	К-ть наукових організацій	К-ть фахівців, що виконують Н та НТ роботи	К-ть впроваджень прогресивних технологічних процесів в промисловість	К-ть освоєння інноваційних видів продукції у промисловості	Обсяг реалізованої інноваційної продукції, що є новою для ринку	К-ть підприємств, що реалізовували інноваційну продукцію в тому числі за межами України	Обсяги внутрішніх поточних витрат на наукові й науково-технічні роботи власними силами	Загальний обсяг інноваційних витрат	Інтегральний показник рівня забезпеченості інноваційними ресурсами
	(одиниць)	(осіб)	(процесів)	(найменувань)	(тис.грн)	одиниць	(тис.грн)	(тис.грн)	
АР Крим	0,1321	0,0406	0,0365	0,1821	0,0123	0,1986	0,0451	0,0275	0,0568
Вінницька	0,0751	0,0193	0,0445	0,1879	0,0870	0,3050	0,1132	0,0447	0,0797
Волинська	0,0360	0,0082	0,0182	0,1272	0,0376	0,1348	0,3136	0,0454	0,0515
Дніпропетровська	0,2342	0,2096	0,0650	0,3179	0,0849	0,4043	0,0086	0,0106	0,0866
Донецька	0,1952	0,1569	0,0798	0,3584	0,1754	0,6099	0,0115	0,0051	0,0928
Житомирська	0,0270	0,0084	0,0228	0,0636	0,0240	0,2199	0,3206	0,1418	0,0546
Закарпатська	0,0480	0,0156	0,0091	0,0462	0,0004	0,2340	0,2497	0,0555	0,0281
Запорізька	0,0991	0,0669	0,1938	0,3295	0,2281	0,1986	0,0145	0,0313	0,0983
Івано-Франківська	0,0691	0,0214	0,0399	0,3613	0,0272	0,5106	0,1046	0,0019	0,0527
Київська	0,1081	0,0635	0,0217	0,3266	0,1764	0,3475	0,0293	0,0310	0,0849
Кіровоградська	0,0450	0,0114	0,0331	0,1879	0,1360	0,2695	0,2146	0,0375	0,0744
Луганська	0,1231	0,0330	0,0331	0,1127	1,0000	0,3191	0,0525	0,0166	0,0898
Львівська	0,2462	0,1140	0,0718	0,3382	0,0245	0,5816	0,0216	0,0289	0,0940
Миколаївська	0,1321	0,0346	0,0342	0,1185	0,4883	0,2979	0,0275	0,0078	0,0700
Одеська	0,1772	0,0791	0,0422	0,2081	0,0046	0,3688	0,0333	0,0257	0,0604
Полтавська	0,0721	0,0289	0,0274	0,2081	0,6880	0,2908	0,1120	0,0324	0,0981
Рівненська	0,0420	0,0058	0,0068	0,0462	0,0069	0,1915	0,5084	0,1064	0,0391
Сумська	0,0511	0,0459	0,1072	1,0000	0,4802	0,3333	0,0608	0,0184	0,1207
Тернопільська	0,0420	0,0067	0,0239	0,2514	0,0177	0,2553	0,4119	0,4974	0,0793
Харківська	0,5946	0,4086	1,0000	0,5520	0,4462	0,8865	0,0039	0,0077	0,1883
Херсонська	0,0841	0,0226	0,0194	0,2052	0,0599	0,2482	0,1521	0,0814	0,0782
Хмельницька	0,0180	0,0027	0,0479	0,1040	0,0003	0,2340	1,0000	0,0054	0,0231
Черкаська	0,0841	0,0251	0,0525	0,1821	0,0474	0,4113	0,1147	0,2807	0,1030
Чернівецька	0,0721	0,0258	0,0080	0,1445	0,0024	0,1986	0,1810	0,1050	0,0457
Чернігівська	0,0661	0,0157	0,0182	0,1156	0,0060	0,2482	0,1876	0,1829	0,0571
м.Київ	1,0000	1,0000	0,2702	0,8555	0,9291	1,0000	0,0017	0,0035	0,1833
м.Севастополь	0,0390	0,0340	0,0023	0,0289	0,0040	0,0567	0,0570	1,0000	0,0321

Таблиця 33

Вихідні стандартизовані дані для оцінки забезпеченості інноваційними ресурсами (2011 рік)

Регіони	К-ть наукових організацій	К-ть фахівців, що виконують Н та НТ роботи	К-ть впроваджень прогресивних технологічних процесів в промисловість	К-ть освоєння інноваційних видів продукції у промисловості	Обсяг реалізованої інноваційної продукції, що є новою для ринку	К-ть підприємств, що реалізовували інноваційну продукцію в тому числі за межами України	Обсяги внутрішніх поточних витрат на наукові й науково-технічні роботи власними силами	Загальний обсяг інноваційних витрат	Інтегральний показник рівня забезпеченості інноваційними ресурсами
	(одиниць)	(осіб)	(процесів)	(найменувань)	(тис.грн)	одиниць	(тис.грн)	(тис.грн)	
АР Крим	0,1254	0,0363	0,0932	0,1179	0,0086	0,2426	0,0508	0,0029	0,0444
Вінницька	0,0734	0,0186	0,0339	0,1325	0,0192	0,3015	0,1433	0,2894	0,0787
Волинська	0,0367	0,0079	0,0127	0,0242	0,0041	0,1985	0,3381	0,1310	0,0366
Дніпропетровська	0,2232	0,2042	0,1172	0,1616	0,0563	0,4044	0,0093	0,0135	0,0840
Донецька	0,1927	0,1701	0,1116	0,2310	0,0234	0,5809	0,0149	0,0054	0,0743
Житомирська	0,0306	0,0070	0,0607	0,0711	0,0041	0,2426	0,3432	0,0170	0,0390
Закарпатська	0,0459	0,0149	0,0085	0,0226	0,0012	0,2353	0,2377	0,4108	0,0372
Запорізька	0,0917	0,0572	0,7189	1,0000	0,1047	0,6912	0,0165	0,0161	0,1280
Івано-Франківська	0,0642	0,0216	0,0678	0,2698	0,0693	0,6618	0,1109	0,0843	0,1011
Київська	0,0979	0,0541	0,0226	0,1535	0,0563	0,3162	0,0321	0,0843	0,0739
Кіровоградська	0,0428	0,0109	0,0381	0,0743	0,0194	0,2794	0,2243	0,0927	0,0591
Луганська	0,1254	0,0316	0,0607	0,0565	0,1076	0,3309	0,0474	0,0771	0,0805
Львівська	0,2324	0,1062	0,0551	0,1922	0,0208	0,5809	0,0255	0,0791	0,0945
Миколаївська	0,1315	0,0306	0,0508	0,0549	0,0715	0,2574	0,0253	0,0319	0,0600
Одеська	0,1774	0,0769	0,0438	0,1325	0,0014	0,4118	0,0369	0,0746	0,0577
Полтавська	0,0703	0,0265	0,0226	0,1163	1,0000	0,2426	0,1211	0,0690	0,0999
Рівненська	0,0398	0,0054	0,0141	0,0275	0,0022	0,2059	0,5845	0,2419	0,0391
Сумська	0,0550	0,0490	0,1441	0,4459	0,2076	0,3897	0,0627	0,0310	0,1133
Тернопільська	0,0428	0,0059	0,1638	0,1212	0,0185	0,3309	0,5152	0,1850	0,0858
Харківська	0,5780	0,4106	1,0000	0,2730	0,0671	0,8676	0,0043	0,0160	0,1503
Херсонська	0,0856	0,0193	0,1102	0,2359	0,0221	0,2279	0,1693	0,1607	0,0936
Хмельницька	0,0183	0,0025	0,0621	0,0695	0,0000	0,4118	1,0000	0,0143	0,0221
Черкаська	0,0856	0,0214	0,0424	0,0695	0,0113	0,4853	0,1386	0,3630	0,0788
Чернівецька	0,0642	0,0193	0,0127	0,0872	0,0033	0,2132	0,2179	0,2486	0,0520
Чернігівська	0,0642	0,0134	0,0268	0,0679	0,0070	0,2574	0,2347	0,2599	0,0602
м.Київ	1,0000	1,0000	0,4435	0,9838	0,1717	1,0000	0,0020	0,0170	0,1993
м.Севастополь	0,0428	0,0331	0,0071	0,0388	0,0009	0,0809	0,0641	1,0000	0,0341

Таблиця 34

Вихідні стандартизовані дані для оцінки забезпеченості інноваційними ресурсами (2012 рік)

Регіони	К-ть наукових організацій	К-ть фахівців, що виконують Н та НТ роботи	К-ть впроваджень прогресивних технологічних процесів в промисловість	К-ть освоєння інноваційних видів продукції у промисловості	Обсяг реалізованої інноваційної продукції, що є новою для ринку	К-ть підприємств, що реалізовували інноваційну продукцію в тому числі за межами України	Обсяги внутрішніх поточних витрат на наукові й науково-технічні роботи власними силами	Загальний обсяг інноваційних витрат	Інтегральний показник рівня забезпеченості інноваційними ресурсами
	(одиниць)	(осіб)	(процесів)	(найменувань)	(тис.грн)	одиниць	(тис.грн)	(тис.грн)	
АР Крим	0,1136	0,0324	0,0456	0,0914	0,0488	0,2480	0,0805	0,0091	0,0584
Вінницька	0,0662	0,0146	0,0286	0,1293	0,0195	0,2880	0,3702	0,0392	0,0643
Волинська	0,0379	0,0073	0,0191	0,0138	0,0556	0,1600	0,7237	0,1573	0,0541
Дніпропетровська	0,2177	0,2117	0,1103	0,2828	0,1590	0,4960	0,0158	0,0147	0,1128
Донецька	0,2019	0,1646	0,0753	0,2948	0,7313	0,6000	0,0298	0,0114	0,1349
Житомирська	0,0315	0,0073	0,0286	0,0483	0,0023	0,3680	0,5508	0,2271	0,0491
Закарпатська	0,0442	0,0145	0,0042	0,0190	0,0005	0,1280	0,3966	0,5022	0,0300
Запорізька	0,0915	0,0601	0,1209	0,7690	0,5249	0,5200	0,0255	0,0677	0,1488
Івано-Франківська	0,0662	0,0203	0,0255	0,2690	0,7633	0,6560	0,2246	0,0807	0,1304
Київська	0,0946	0,0543	0,0329	0,1724	0,2074	0,3520	0,0543	0,0902	0,1005
Кіровоградська	0,0442	0,0119	0,0329	0,1017	0,0206	0,2880	0,4437	0,0485	0,0622
Луганська	0,1230	0,0304	0,0509	0,0845	0,8845	0,3280	0,0844	0,0501	0,1089
Львівська	0,2366	0,1067	0,0488	0,1983	0,2698	0,6320	0,0473	0,0586	0,1358
Миколаївська	0,1199	0,0266	0,0308	0,1052	0,0393	0,3760	0,0678	0,0454	0,0682
Одеська	0,1703	0,0724	0,0371	0,1862	0,2620	0,4480	0,0631	0,0110	0,0955
Полтавська	0,0726	0,0249	0,0191	0,1103	1,0000	0,2240	0,1941	0,1304	0,1101
Рівненська	0,0379	0,0059	0,0191	0,0328	0,0018	0,2480	0,9391	0,3437	0,0461
Сумська	0,0505	0,0441	0,1262	0,6517	0,7788	0,4080	0,0851	0,0658	0,1546
Тернопільська	0,0379	0,0057	0,0371	0,2103	0,0616	0,3440	0,9697	0,1938	0,0951
Харківська	0,5962	0,3965	1,0000	0,4759	0,9793	1,0000	0,0072	0,0223	0,2544
Херсонська	0,0883	0,0197	0,0392	0,1638	0,1007	0,2240	0,2983	0,1065	0,0973
Хмельницька	0,0221	0,0033	0,0339	0,0466	0,0010	0,5120	1,0000	0,0731	0,0380
Черкаська	0,0789	0,0184	0,0488	0,2155	0,0200	0,5280	0,2566	0,1772	0,0962
Чернівецька	0,0726	0,0146	0,0127	0,1000	0,0032	0,1920	0,4165	0,3185	0,0570
Чернігівська	0,0631	0,0129	0,0297	0,0724	0,0189	0,2560	0,4290	0,4170	0,0789
м.Київ	1,0000	1,0000	0,2566	1,0000	0,6799	0,9920	0,0033	0,0136	0,2295
м.Севастополь	0,0315	0,0325	0,0064	0,0224	-	0,0560	0,1032	1,0000	0,0506

Таблиця 35

Вихідні стандартизовані дані для оцінки забезпеченості інноваційними ресурсами (2013 рік)

Регіони	К-ть наукових організацій	К-ть фахівців, що виконують Н та НТ роботи	К-ть впроваджень прогресивних технологічних процесів в промисловість	К-ть освоєння інноваційних видів продукції у промисловості	Обсяг реалізованої інноваційної продукції, що є новою для ринку	К-ть підприємств, що реалізовували інноваційну продукцію в тому числі за межами України	Обсяги внутрішніх поточних витрат на наукові й науково-технічні роботи власними силами	Загальний обсяг інноваційних витрат	Інтегральний показник рівня забезпеченості інноваційними ресурсами
	(одиниць)	(осіб)	(процесів)	(найменувань)	(тис.грн)	одиниць	(тис.грн)	(тис.грн)	
АР Крим	0,1058	0,0342	0,0933	0,2519	0,2334	0,2239	0,0865	0,0402	0,1056
Вінницька	0,0545	0,0133	0,0853	0,1965	0,0243	0,3284	0,3869	0,0304	0,0762
Волинська	0,0353	0,0067	0,0667	0,0630	0,0777	0,1418	0,6151	0,1076	0,0720
Дніпропетровська	0,1987	0,2069	0,1360	0,4131	0,3363	0,4925	0,0137	0,0200	0,1341
Донецька	0,2019	0,1570	0,1547	0,5793	0,5969	0,6119	0,0250	0,0227	0,1664
Житомирська	0,0321	0,0069	0,1147	0,0605	0,0066	0,3284	0,5458	0,2890	0,0691
Закарпатська	0,0417	0,0125	0,0160	0,0504	0,4834	0,1269	0,3405	0,8443	0,0963
Запорізька	0,0833	0,0552	0,5520	1,0000	0,2859	0,6119	0,0265	0,0707	0,1738
Івано-Франківська	0,0481	0,0095	0,0453	0,3804	0,2389	0,5448	0,3354	0,0433	0,1051
Київська	0,0769	0,0463	0,0773	0,1990	0,1503	0,4179	0,0668	0,2024	0,1212
Кіровоградська	0,0417	0,0110	0,0747	0,1184	0,0172	0,2836	0,4177	0,1841	0,0790
Луганська	0,1090	0,0220	0,1147	0,1285	0,5818	0,2910	0,0859	0,0567	0,1143
Львівська	0,2436	0,1027	0,1253	0,2796	0,0622	0,5970	0,0412	0,0822	0,1350
Миколаївська	0,1058	0,0243	0,0347	0,6751	0,2380	0,3060	0,0205	0,0295	0,0847
Одеська	0,1667	0,0703	0,0640	0,2191	0,2775	0,3731	0,0552	0,2321	0,1470
Полтавська	0,0705	0,0248	0,0667	0,1461	0,4226	0,2910	0,1853	0,0996	0,1184
Рівненська	0,0385	0,0061	0,0507	0,0453	0,0061	0,2910	0,8697	1,0000	0,0732
Сумська	0,0481	0,0429	0,1893	0,4332	0,4615	0,3134	0,0918	0,0750	0,1423
Тернопільська	0,0353	0,0060	0,0907	0,2771	0,0085	0,1940	1,0000	0,8718	0,0967
Харківська	0,5865	0,3808	1,0000	0,6196	0,5354	0,9627	0,0065	0,0329	0,2498
Херсонська	0,0737	0,0185	0,3227	0,3955	0,1048	0,2463	0,2766	0,1309	0,1417
Хмельницька	0,0192	0,0037	0,0640	0,0579	0,0006	0,4627	0,9741	0,1868	0,0440
Черкаська	0,0801	0,0182	0,0560	0,1461	0,0525	0,4254	0,2121	0,7398	0,1196
Чернівецька	0,0737	0,0135	0,0213	0,0579	-	0,1418	0,3339	0,4118	0,0816
Чернігівська	0,0609	0,0110	0,0613	0,1940	0,0313	0,2313	0,1860	0,1576	0,0801
м.Київ	1,0000	1,0000	0,5227	0,8791	1,0000	1,0000	0,0027	0,0110	0,2466
м.Севастополь	0,0321	0,0330	0,0027	0,0378	0,0001	0,0299	0,0806	0,8866	0,0204

Додаток К

Таблиця К1

Вихідні стандартизовані дані для оцінки забезпеченості інфраструктурними ресурсами (2009 рік)

Регіони	Щільність автомобільних доріг	Щільність залізничних колій загального користування	Забезпеченість населення лікарями усіх спеціальностей	Забезпеченість населення дитячими оздоровчими закладами	Забезпеченість населення житлом	Кількість загальноосвітніх навчальних закладів	Кількість професійно- технічних навчальних закладів	Кількість вищих навчальних закладів I-IV рівнів акредитації	Інтегральний показник рівня забезпеченості інфраструктурн ими ресурсами
	Тис. Км	км на 1000 км ² території	исельність лікарів на 10 000 населення	одиниць	у середньому на одну особу; м2 загальної площі	на початок навчального року; одиниць	на кінець року; одиниць	на початок навчального року; одиниць	
АР Крим	0,7185	0,6000	0,5813	0,5085	0,6859	0,4230	0,2655	0,2832	0,4792
Вінницька	0,9674	0,3833	0,5860	0,6860	0,9170	0,6836	0,3186	0,1947	0,5253
Волинська	0,6087	0,6833	0,4520	0,5058	0,7040	0,5440	0,1770	0,1327	0,4136
Дніпропетровська	1,0000	0,5000	0,5907	0,8376	0,8123	0,7249	0,5664	0,5221	0,6750
Донецька	0,8696	0,8000	0,5302	0,8733	0,7762	0,8074	1,0000	0,7434	0,7889
Житомирська	0,8913	1,0000	0,4614	0,4371	0,8412	0,5915	0,2566	0,1947	0,5085
Закарпатська	0,3587	0,5667	0,4899	0,4933	0,7617	0,4869	0,1593	0,1504	0,3802
Запорізька	0,7391	0,7833	0,5682	0,3176	0,7726	0,4450	0,3805	0,2566	0,4933
Івано-Франківська	0,4565	0,6000	0,7189	0,6815	0,7798	0,5234	0,1947	0,2389	0,4740
Київська	0,9022	0,6000	0,4923	0,4211	1,0000	0,5392	0,2389	0,2124	0,4852
Кіровоградська	0,6739	0,4333	0,4282	0,4826	0,8375	0,4003	0,2301	0,1947	0,4165
Луганська	0,6196	0,6000	0,5231	0,8145	0,8375	0,5103	0,6903	0,3363	0,5950
Львівська	0,8804	0,6833	0,6928	0,4692	0,7148	1,0000	0,5487	0,4336	0,6535
Миколаївська	0,5217	0,9833	0,4353	0,4933	0,7653	0,4127	0,2832	0,1416	0,4396
Одеська	0,8587	0,4833	0,5813	1,0000	0,7581	0,6651	0,3717	0,3628	0,5982
Полтавська	0,9565	0,5333	0,5884	0,9251	0,8448	0,5509	0,3805	0,2035	0,5624
Рівненська	0,5435	0,5000	0,5006	0,5219	0,7256	0,4890	0,2124	0,1504	0,4104
Сумська	0,7065	0,4833	0,4674	0,6922	0,7942	0,4182	0,2920	0,1327	0,4407
Тернопільська	0,5435	0,5167	0,6145	0,3586	0,7834	0,6155	0,2035	0,1681	0,4228
Харківська	1,0000	0,6833	0,6809	0,7698	0,7798	0,6320	0,4779	0,6195	0,6915
Херсонська	0,5217	0,8000	0,4211	0,4380	0,7726	0,3556	0,2301	0,1858	0,4164
Хмельницька	0,7717	0,2667	0,4935	0,7716	0,8448	0,6602	0,3009	0,1770	0,4687
Черкаська	0,6304	0,6000	0,4591	0,8974	0,9134	0,4732	0,2035	0,1593	0,4649
Чернівецька	0,3043	0,4667	0,7556	0,3586	0,7690	0,3095	0,1416	0,1504	0,3438
Чернігівська	0,7609	0,8500	0,4425	0,5076	0,8664	0,4739	0,1858	0,1947	0,4642
м. Київ	-	0,4500	1,0000	0,1579	0,7292	0,3652	0,2655	1,0000	0,4694
м. Севастополь	-	-	0,6572	0,0830	0,7004	0,0509	0,0531	0,0796	0,1421

Таблиця К2

Вихідні стандартизовані дані для оцінки забезпеченості інфраструктурними ресурсами (2010 рік)

Регіони	Щільність автомобільних доріг	Щільність залізничних колій загального користування	Забезпеченість населення лікарями усіх спеціальностей	Забезпеченість населення дитячими оздоровчими закладами	Забезпеченість населення житлом	Кількість загальноосвітніх навчальних закладів	Кількість професійно- технічних навчальних закладів	Кількість вищих навчальних закладів I-IV рівнів акредитації	Інтегральний показник рівня забезпеченості інфраструктурн ими ресурсами
	Тис. Км	км на 1000 км² території	исельність лікарів на 10 000 населення	одиниць	у середньому на одну особу; м2 загальної площі	на початок навчального року; одиниць	на кінець року; одиниць	на початок навчального року; одиниць	
АР Крим	0,6458	0,6000	0,6241	0,5573	0,6234	0,4229	0,2679	0,2759	0,5143
Вінницька	0,9896	0,3833	0,5907	0,7484	0,8449	0,6778	0,3214	0,1897	0,6084
Волинська	0,6458	0,6833	0,4618	0,5610	0,6487	0,5465	0,1786	0,1293	0,4946
Дніпропетровська	0,9583	0,5000	0,5871	0,8593	0,7373	0,7250	0,5714	0,4828	0,6892
Донецька	0,8438	0,8167	0,5334	0,9161	0,7184	0,7993	1,0000	0,7069	0,7908
Житомирська	0,8854	1,0000	0,4642	0,4902	0,7785	0,5861	0,2589	0,1897	0,5863
Закарпатська	0,3438	0,5667	0,5012	0,5191	0,7152	0,4813	0,1607	0,1466	0,4319
Запорізька	0,7292	0,7833	0,5716	0,3057	0,7089	0,4438	0,4107	0,2328	0,5371
Івано-Франківська	0,4375	0,6000	0,7100	0,7158	0,7468	0,5285	0,1964	0,2414	0,5204
Київська	0,8854	0,6000	0,5036	0,4865	1,0000	0,5424	0,2321	0,2069	0,5558
Кіровоградська	0,6771	0,4500	0,4320	0,5135	0,7753	0,4000	0,2321	0,1810	0,4673
Луганська	0,6042	0,6000	0,5227	0,8201	0,7532	0,5083	0,6964	0,3276	0,6346
Львівська	0,8646	0,6833	0,7100	0,5210	0,6709	1,0000	0,5536	0,3966	0,6985
Миколаївська	0,5000	0,9833	0,4391	0,5079	0,6867	0,4111	0,2857	0,1379	0,5090
Одеська	0,8542	0,4833	0,5847	1,0000	0,7025	0,6597	0,3750	0,3621	0,6357
Полтавська	0,9167	0,5333	0,5835	0,9385	0,7816	0,5458	0,3839	0,1983	0,6397
Рівненська	0,5313	0,5000	0,4964	0,5377	0,6677	0,4910	0,2143	0,1466	0,4689
Сумська	0,7604	0,4833	0,4726	0,7269	0,7310	0,4111	0,2946	0,1293	0,5263
Тернопільська	0,5313	0,5167	0,6217	0,2898	0,7247	0,6174	0,2143	0,1552	0,4656
Харківська	1,0000	0,6833	0,6921	0,8201	0,7247	0,6368	0,4821	0,6034	0,7047
Херсонська	0,5104	0,8000	0,4260	0,4678	0,7437	0,3535	0,2321	0,1810	0,4687
Хмельницька	0,7396	0,2667	0,5048	0,8117	0,7911	0,6431	0,3036	0,1724	0,5346
Черкаська	0,6354	0,6000	0,4654	0,9357	0,8291	0,4715	0,2054	0,1552	0,5397
Чернівецька	0,3021	0,4667	0,7399	0,3747	0,7152	0,3104	0,1429	0,1466	0,3844
Чернігівська	0,8021	0,8500	0,4451	0,5238	0,8101	0,4681	0,1875	0,1897	0,5271
м.Київ	-	0,4500	1,0000	0,1221	0,6646	0,3646	0,2589	1,0000	0,3887
м.Севастополь	0,0417	-	0,6575	0,0913	0,6962	0,0514	0,0536	0,0776	0,1299

Таблиця КЗ

Вихідні стандартизовані дані для оцінки забезпеченості інфраструктурними ресурсами (2011 рік)

Регіони	Щільність автомобільних доріг	Щільність залізничних колій загального користування	Забезпеченість населення лікарями усіх спеціальностей	Забезпеченість населення дитячими оздоровчими закладами	Забезпеченість населення житлом	Кількість загальноосвітніх навчальних закладів	Кількість професійно- технічних навчальних закладів	Кількість вищих навчальних закладів I-IV рівнів акредитації	Інтегральний показник рівня забезпеченості інфраструктурн ими ресурсами
	Тис. Км	км на 1000 км² території	исельність лікарів на 10 000 населення	одиниць	у середньому на одну особу; м2 загальної площі	на початок навчального року; одиниць	на кінець року; одиниць	на початок навчального року; одиниць	
АР Крим	0,6667	0,6000	0,5850	0,6999	0,6231	0,4188	0,2703	0,2650	0,5287
Вінницька	0,9570	0,3833	0,5910	0,7696	0,8349	0,6744	0,3243	0,1880	0,6073
Волинська	0,6129	0,6833	0,4566	0,5973	0,6449	0,5476	0,1802	0,1282	0,4949
Дніпропетровська	0,9892	0,5000	0,5791	0,9671	0,7321	0,7255	0,5766	0,4786	0,7030
Донецька	0,8602	0,8167	0,5279	0,9642	0,7134	0,7878	1,0000	0,6838	0,7952
Житомирська	0,8925	1,0000	0,4578	0,4918	0,7726	0,5819	0,2613	0,1880	0,5855
Закарпатська	0,3548	0,5667	0,5018	0,5508	0,7196	0,4755	0,1622	0,1368	0,4378
Запорізька	0,7312	0,7833	0,5636	0,3107	0,7040	0,4398	0,4234	0,2222	0,5386
Івано-Франківська	0,4516	0,6000	0,7348	0,7570	0,7508	0,5308	0,1982	0,2308	0,5310
Київська	0,9140	0,6000	0,4982	0,5353	1,0000	0,5420	0,2342	0,2137	0,5658
Кіровоградська	0,6667	0,4667	0,4316	0,5692	0,7695	0,3929	0,2342	0,1624	0,4745
Луганська	0,6129	0,6000	0,5149	0,7609	0,7445	0,4944	0,7027	0,2991	0,6250
Львівська	0,8817	0,6833	0,7122	0,7386	0,6698	1,0000	0,5586	0,3761	0,7374
Миколаївська	0,5161	0,9667	0,4328	0,5237	0,6791	0,4069	0,2883	0,1282	0,5103
Одеська	0,8602	0,4833	0,5803	1,0000	0,6947	0,6387	0,3784	0,3846	0,6325
Полтавська	0,9462	0,5167	0,5791	0,9681	0,7757	0,5217	0,3874	0,1966	0,6379
Рівненська	0,5376	0,5000	0,4982	0,4985	0,6604	0,4874	0,2162	0,1453	0,4642
Сумська	0,6989	0,4833	0,4732	0,7260	0,7290	0,3978	0,2973	0,1282	0,5180
Тернопільська	0,5376	0,5167	0,6243	0,4105	0,7196	0,6155	0,2162	0,1709	0,4904
Харківська	1,0000	0,6833	0,7039	0,8441	0,7227	0,6218	0,4865	0,5983	0,7076
Херсонська	0,5269	0,8000	0,4293	0,4985	0,7227	0,3508	0,2342	0,1624	0,4738
Хмельницька	0,7634	0,2667	0,5042	0,8412	0,7882	0,6218	0,3063	0,1709	0,5375
Черкаська	0,6344	0,6000	0,4697	0,9932	0,8224	0,4650	0,2072	0,1624	0,5438
Чернівецька	0,3118	0,4667	0,7551	0,3969	0,7134	0,3081	0,1441	0,1453	0,3904
Чернігівська	0,7742	0,8500	0,4411	0,5324	0,8069	0,4580	0,1892	0,1795	0,5237
м. Київ	-	0,4500	1,0000	0,1055	0,6604	0,3613	0,2613	1,0000	0,3789
м. Севастополь	0,0430	-	0,6397	0,0862	0,6386	0,0511	0,0541	0,0855	0,1269

Таблиця К4

Вихідні стандартизовані дані для оцінки забезпеченості інфраструктурними ресурсами (2012 рік)

Регіони	Щільність автомобільних доріг	Щільність залізничних колій загального користування	Забезпеченість населення лікарями усіх спеціальностей	Забезпеченість населення дитячими оздоровчими закладами	Забезпеченість населення житлом	Кількість загальноосвітніх навчальних закладів	Кількість професійно- технічних навчальних закладів	Кількість вищих навчальних закладів I-IV рівнів акредитації	Інтегральний показник рівня забезпеченості інфраструктурн ими ресурсами
	Тис. Км	км на 1000 км² території	исельність лікарів на 10 000 населення	одиниць	у середньому на одну особу; м2 загальної площі	на початок навчального року; одиниць	на кінець року; одиниць	на початок навчального року; одиниць	
АР Крим	0,6563	0,6000	0,5667	0,6368	0,6208	0,4179	0,2613	0,2435	0,5152
Вінницька	0,9896	0,3833	0,5862	0,7750	0,8257	0,6681	0,3243	0,1913	0,6083
Волинська	0,6458	0,6833	0,4527	0,6082	0,6391	0,5483	0,1802	0,1304	0,4987
Дніпропетровська	0,9479	0,5000	0,5643	1,0000	0,7217	0,7259	0,5676	0,4696	0,6965
Донецька	0,8438	0,8167	0,5182	0,9457	0,7064	0,7914	1,0000	0,6696	0,7881
Житомирська	0,8854	1,0000	0,4527	0,4709	0,7676	0,5765	0,2613	0,1913	0,5790
Закарпатська	0,3438	0,5667	0,5000	0,5481	0,7125	0,4757	0,1622	0,1391	0,4347
Запорізька	0,7292	0,7833	0,5619	0,3155	0,6942	0,4397	0,4234	0,2348	0,5383
Івано-Франківська	0,4375	0,6000	0,7658	0,7464	0,7523	0,5321	0,1982	0,2000	0,5310
Київська	0,8854	0,6000	0,4879	0,4547	1,0000	0,5398	0,2342	0,2087	0,5483
Кіровоградська	0,6563	0,4667	0,4211	0,5338	0,7615	0,3890	0,2342	0,1478	0,4661
Луганська	0,6146	0,6000	0,5073	0,7350	0,7370	0,4940	0,7027	0,2957	0,6199
Львівська	0,8750	0,6833	0,6966	0,8456	0,6697	1,0000	0,5586	0,3826	0,7486
Миколаївська	0,5000	0,9667	0,4163	0,5062	0,6667	0,4031	0,2883	0,1478	0,5007
Одеська	0,8646	0,4833	0,5765	0,9867	0,6758	0,6364	0,3694	0,3565	0,6262
Полтавська	0,9271	0,5167	0,5728	0,9523	0,7676	0,5144	0,3784	0,1826	0,6292
Рівненська	0,5313	0,5000	0,4927	0,5195	0,6544	0,4884	0,2162	0,1478	0,4650
Сумська	0,7500	0,4833	0,4660	0,7016	0,7217	0,3953	0,2973	0,1304	0,5183
Тернопільська	0,5208	0,5000	0,6262	0,4223	0,7217	0,6173	0,2162	0,1739	0,4885
Харківська	1,0000	0,6833	0,6942	0,8160	0,7125	0,6223	0,4865	0,6087	0,7014
Херсонська	0,5208	0,8000	0,4369	0,5043	0,7156	0,3495	0,2342	0,1565	0,4740
Хмельницька	0,7500	0,2667	0,5085	0,7950	0,7829	0,6011	0,3063	0,1826	0,5294
Черкаська	0,6354	0,6000	0,4612	0,9571	0,8165	0,4644	0,2072	0,1652	0,5390
Чернівецька	0,3021	0,4667	0,7706	0,4156	0,7125	0,3073	0,1441	0,1478	0,3921
Чернігівська	0,8021	0,8500	0,4345	0,5329	0,8012	0,4524	0,1892	0,1652	0,5238
м.Київ	-	0,4500	1,0000	0,0991	0,6514	0,3615	0,2613	1,0000	0,3742
м.Севастополь	0,0417	-	0,6080	0,0906	0,6453	0,0514	0,0541	0,0870	0,1266

Таблиця К5

Вихідні стандартизовані дані для оцінки забезпеченості інфраструктурними ресурсами (2013 рік)

Регіони	Щільність автомобільних доріг	Щільність залізничних колій загального користування	Забезпеченість населення лікарями усіх спеціальностей	Забезпеченість населення дитячими оздоровчими закладами	Забезпеченість населення житлом	Кількість загальноосвітніх навчальних закладів	Кількість професійно-технічних навчальних закладів	Кількість вищих навчальних закладів I-IV рівнів акредитації	Інтегральний показник рівня забезпеченості інфраструктурними ресурсами
	Тис. Км	км на 1000 км² території	исельність лікарів на 10 000 населення	одиниць	у середньому на одну особу; м2 загальної площі	на початок навчального року; одиниць	на кінець року; одиниць	на початок навчального року; одиниць	
АР Крим	0,6702	0,6000	0,5574	0,6295	0,6152	0,4163	0,2613	0,2301	0,5137
Вінницька	0,9574	0,3833	0,5801	0,7557	0,8485	0,6369	0,3243	0,1947	0,6006
Волинська	0,6064	0,6833	0,4426	0,5938	0,6364	0,5496	0,1802	0,1150	0,4908
Дніпропетровська	0,9681	0,5000	0,5526	0,9149	0,7091	0,7255	0,5405	0,4690	0,6812
Донецька	0,8511	0,8167	0,5120	1,0000	0,7152	0,7908	1,0000	0,6460	0,7953
Житомирська	0,8830	1,0000	0,4498	0,4904	0,7636	0,5709	0,2613	0,1770	0,5804
Закарпатська	0,3511	0,5667	0,4916	0,5590	0,7091	0,4752	0,1622	0,1239	0,4358
Запорізька	0,7234	0,7833	0,5646	0,3422	0,6758	0,4333	0,4234	0,2389	0,5411
Івано-Франківська	0,4468	0,6000	0,7093	0,7429	0,7515	0,5284	0,1982	0,1947	0,5258
Київська	0,9043	0,6000	0,4940	0,4758	1,0000	0,5340	0,2342	0,2035	0,5537
Кіровоградська	0,6596	0,4667	0,4211	0,5069	0,7606	0,3858	0,2342	0,1504	0,4623
Луганська	0,6170	0,6000	0,5012	0,7210	0,7303	0,4894	0,7027	0,3009	0,6158
Львівська	0,8723	0,6833	0,6818	0,8362	0,6667	1,0000	0,5586	0,3894	0,7443
Миколаївська	0,5106	0,9667	0,4151	0,4849	0,6636	0,3986	0,2883	0,1504	0,4978
Одеська	0,8617	0,4833	0,5706	0,9533	0,6667	0,6312	0,3694	0,3628	0,6200
Полтавська	0,9468	0,5167	0,5646	0,9158	0,7576	0,5035	0,3784	0,1858	0,6232
Рівненська	0,5319	0,5000	0,4916	0,5261	0,6364	0,4837	0,2162	0,1327	0,4632
Сумська	0,7128	0,4833	0,4713	0,9241	0,7242	0,3865	0,2973	0,1327	0,5346
Тернопільська	0,5319	0,5000	0,6328	0,4428	0,7212	0,6064	0,2162	0,1770	0,4927
Харківська	1,0000	0,6833	0,6890	0,7813	0,7061	0,6007	0,4865	0,6195	0,6919
Херсонська	0,5319	0,8000	0,4342	0,4904	0,7091	0,3411	0,2342	0,1593	0,4709
Хмельницька	0,7553	0,2667	0,5108	0,7621	0,7788	0,5759	0,3063	0,1770	0,5235
Черкаська	0,6277	0,6000	0,4581	0,9378	0,8121	0,4574	0,2072	0,1681	0,5344
Чернівецька	0,3085	0,4667	0,7333	0,4684	0,7182	0,3092	0,1441	0,1504	0,3980
Чернігівська	0,7660	0,8500	0,4306	0,5114	0,8000	0,4433	0,1802	0,1681	0,5115
м.Київ	-	0,4500	1,0000	0,1016	0,6455	0,3582	0,2613	1,0000	0,3745
м.Севастополь	0,0426	-	0,6005	0,1025	0,6424	0,0518	0,0541	0,0885	0,1295

Додаток Л

Таблиця Л1

Рівень забезпеченості конкурентними перевагами регіонів України за 2009-2013 роки

Регіони України	Природні		Трудові		Інноваційні		Інфраструктурні		Фінансові	
	Інтегральна оцінка рівня забезпеченості конкурентних переваг	Значення індексу рівня потреб чи забезпеченості ресурсами	Інтегральна оцінка рівня забезпеченості конкурентних переваг	Значення індексу рівня потреб чи забезпеченості ресурсами	Інтегральна оцінка рівня забезпеченості конкурентних переваг	Значення індексу рівня потреб чи забезпеченості ресурсами	Інтегральна оцінка рівня забезпеченості конкурентних переваг	Значення індексу рівня потреб чи забезпеченості ресурсами	Інтегральна оцінка рівня забезпеченості конкурентних переваг	Значення індексу рівня потреб чи забезпеченості ресурсами
АР Крим	0,1078	-0,9071	0,3407	0,2607	0,0669	-0,3977	0,5099	-0,0417	0,1475	-0,0823
Вінницька	0,3737	0,4501	0,2141	-0,1766	0,0735	-0,2724	0,5890	0,0982	0,1346	-0,1865
Волинська	0,2451	0,1617	0,1971	-0,2776	0,0499	-0,8735	0,4773	-0,1129	0,0811	-0,9700
Дніпропетровська	0,1148	-0,7897	0,4091	0,3843	0,1034	0,0961	0,6889	0,2289	0,4055	0,6062
Донецька	0,1172	-0,7536	0,3723	0,3234	0,1166	0,1983	0,7916	0,3290	0,3463	0,5389
Житомирська	0,2677	0,2322	0,2332	-0,0802	0,0534	-0,7514	0,5671	0,0633	0,1021	-0,5634
Закарпатська	0,1964	-0,0465	0,1837	-0,3713	0,0480	-0,9473	0,4235	-0,2544	0,0799	-0,9985
Запорізька	0,1154	-0,7811	0,2508	-0,0043	0,1357	0,3109	0,5293	-0,0035	0,1895	0,1573
Івано-Франківська	0,2174	0,0548	0,1839	-0,3694	0,0945	0,0111	0,5160	-0,0295	0,1004	-0,5910
Київська	0,1640	-0,2530	0,2990	0,1575	0,0959	0,0251	0,5410	0,0180	0,2445	0,3471
Кіровоградська	0,3373	0,3908	0,1922	-0,3102	0,0745	-0,2552	0,4568	-0,1628	0,0858	-0,8604
Луганська	0,1999	-0,0279	0,2788	0,0965	0,1001	0,0660	0,6179	0,1403	0,0975	-0,6380
Львівська	0,2035	-0,0099	0,2821	0,1073	0,1182	0,2090	0,7155	0,2576	0,1739	0,0819
Миколаївська	0,2042	-0,0062	0,2235	-0,1268	0,0722	-0,2953	0,4907	-0,0825	0,1113	-0,4342
Одеська	0,1733	-0,1857	0,3510	0,2825	0,0931	-0,0043	0,6224	0,1465	0,1952	0,1820
Полтавська	0,2322	0,1151	0,2688	0,0631	0,1057	0,1159	0,6178	0,1401	0,1838	0,1311
Рівненська	0,2228	0,0778	0,1830	-0,3760	0,0510	-0,8314	0,4538	-0,1707	0,0828	-0,9278
Сумська	0,2963	0,3064	0,1948	-0,2931	0,1381	0,3231	0,5064	-0,0491	0,1012	-0,5786
Тернопільська	0,2163	0,0500	0,1875	-0,3433	0,0861	-0,0861	0,4712	-0,1274	0,0798	-0,9997
Харківська	0,2436	0,1566	0,3537	0,2880	0,2131	0,5613	0,6994	0,2404	0,2068	0,2280
Херсонська	0,1209	-0,6995	0,2130	-0,1824	0,0984	0,0502	0,4602	-0,1544	0,0875	-0,8253
Хмельницька	0,3326	0,3822	0,1811	-0,3909	0,0471	-0,9865	0,5181	-0,0254	0,1017	-0,5696
Черкаська	0,2646	0,2234	0,1872	-0,3451	0,0922	-0,0143	0,5235	-0,0148	0,1384	-0,1539
Чернівецька	0,1485	-0,3835	0,1918	-0,3134	0,0632	-0,4798	0,3812	-0,3935	0,0799	-0,9983
Чернігівська	0,2208	0,0693	0,2129	-0,1832	0,0681	-0,3737	0,5095	-0,0426	0,0941	-0,6961
м. Київ	0,1030	-0,9951	0,4501	0,4405	0,2184	0,5719	0,3956	-0,3428	0,5802	0,7248
м. Севастополь	0,1089	-0,8868	0,1649	-0,5271	0,0470	-0,9894	0,2693	-0,9725	0,0798	-0,9999

Додаток М

Таблиця М1

Оцінка взаємодоповнення та синергетичного ефекту на прикладі Волинської області (2009-2013 роки)

Регіони	Часткові індекси забезпеченості ресурсами регіонів					Інтегральний індекс взаємодоповнення	Синергетичний ефект
	Природні	Інноваційні	Трудові	Інфраструктурні	Фінансові		
АР Крим	-0,907	0,261	-0,398	-0,042	-0,082	-0,055	0,093
Вінницька	0,450	-0,177	-0,272	0,098	-0,187	0,288	-0,132
Волинська	0,162	-0,278	-0,874	-0,113	-0,970		
Дніпропетровська	-0,790	0,384	0,096	0,229	0,606	0,205	0,198
Донецька	-0,754	0,323	0,198	0,329	0,539	0,161	0,244
Житомирська	0,232	-0,080	-0,751	0,063	-0,563	2,190	0,442
Закарпатська	-0,047	-0,371	-0,947	-0,254	-0,999	18,899	3,721
Запорізька	-0,781	-0,004	0,311	-0,004	0,157	0,510	-0,096
Івано-Франківська	0,055	-0,369	0,011	-0,030	-0,591	1,822	0,219
Київська	-0,253	0,158	0,025	0,018	0,347	0,025	0,187
Кіровоградська	0,391	-0,310	-0,255	-0,163	-0,860	22,672	4,803
Луганська	-0,028	0,097	0,066	0,140	-0,638	-0,044	-0,095
Львівська	-0,010	0,107	0,209	0,258	0,082	0,071	-0,144
Миколаївська	-0,006	-0,127	-0,295	-0,083	-0,434	1,458	0,228
Одеська	-0,186	0,282	-0,004	0,146	0,182	0,000	0,038
Полтавська	0,115	0,063	0,116	0,140	0,131	0,025	0,210
Рівненська	0,078	-0,376	-0,831	-0,171	-0,928	25,314	5,105
Сумська	0,306	-0,293	0,323	-0,049	-0,579	1,533	0,225
Тернопільська	0,050	-0,343	-0,086	-0,127	-1,000	6,943	1,321
Харківська	0,157	0,288	0,561	0,240	0,228	-0,008	-0,155
Херсонська	-0,699	-0,182	0,050	-0,154	-0,825	-6,955	-1,492
Хмельницька	0,382	-0,391	-0,987	-0,025	-0,570	22,864	5,017
Черкаська	0,223	-0,345	-0,014	-0,015	-0,154	0,902	0,252
Чернівецька	-0,384	-0,313	-0,480	-0,394	-0,998	-25,764	-4,984
Чернігівська	0,069	-0,183	-0,374	-0,043	-0,696	3,677	0,631
м. Київ	-0,995	0,440	0,572	-0,343	0,725	-0,662	-0,355
м. Севастополь	-0,887	-0,527	-0,989	-0,973	-1,000	-452,522	-77,905

Додаток Н
Таблиця Н1

Оцінка сили взаємодії регіонів України

Сила взаємодії регіонів																											
	Місто	Вінниця	Дніпропетровськ	Донецьк	Житомир	Запоріжжя	Ів-Франківськ	Київ	Кіровоград	Луганськ	Львів	Львів	Миколаїв	Одеса	Полтава	Рівне	Сімферополь	Суми	Тернопіль	Ужгород	Харків	Херсон	Хмельницький	Черкаси	Чернігів	Чернівці	
1	Вінниця																										
2	Дніпропетров																										
3	Донецьк																										
4	Житомир	2,58	0,14	0,07																							
5	Запоріжжя	0,11	7,70	1,06	0,09																						
6	Ів-Франківсь	0,29	0,06	0,04	0,19	0,04																					
7	Київ	0,92	0,39	0,16	2,82	0,23	0,18																				
8	Кіровоград	0,38	0,84	0,20	0,21	0,46	0,07	0,62																			
9	Луганськ	0,05	0,37	2,51	0,04	0,31	0,02	0,09	0,09																		
10	Львів	0,22	0,06	0,03	0,41	0,04	0,46	0,29	0,06	0,02																	
11	Львів	0,40	0,07	0,04	0,27	0,05	2,49	0,25	0,09	0,03	1,66																
12	Миколаїв	0,21	0,46	0,13	0,13	0,31	0,05	0,23	0,97	0,06	0,05	0,07															
13	Одеса	0,28	0,30	0,12	0,17	0,21	0,07	0,31	0,48	0,06	0,06	0,09	2,35														
14	Полтава	0,14	2,33	0,42	0,19	0,80	0,05	0,61	0,61	0,22	0,07	0,07	0,24	0,17													
15	Рівне	0,33	0,07	0,04	0,76	0,04	0,36	0,42	0,08	0,02	4,31	0,82	0,06	0,07	0,08												
16	Сімферополь	0,07	0,23	0,16	0,05	0,27	0,03	0,08	0,12	0,07	0,02	0,03	0,29	0,19	0,11	0,03											
17	Суми	0,13	0,51	0,25	0,17	0,25	0,05	0,56	0,21	0,16	0,06	0,07	0,11	0,08	1,55	0,07	0,06										
18	Тернопіль	0,65	0,07	0,04	0,39	0,05	1,82	0,28	0,10	0,02	1,01	2,44	0,07	0,09	0,07	1,05	0,03	0,06									
19	Ужгород	0,09	0,02	0,02	0,06	0,02	0,35	0,06	0,03	0,01	0,12	0,56	0,02	0,03	0,03	0,09	0,01	0,02	0,19								
20	Харків	0,12	1,72	1,44	0,15	0,72	0,05	0,40	0,38	0,57	0,06	0,07	0,17	0,14	3,40	0,07	0,13	1,98	0,06	0,03							
21	Херсон	0,14	0,39	0,15	0,09	0,40	0,04	0,16	0,48	0,07	0,04	0,05	5,96	0,92	0,17	0,04	0,41	0,08	0,05	0,07	0,16						
22	Хмельницьки	2,57	0,10	0,05	0,92	0,06	0,60	0,48	0,15	0,03	0,45	0,72	0,10	0,13	0,09	0,68	0,04	0,08	2,29	1,95	0,08	0,07					
23	Черкаси	0,37	0,68	0,19	0,34	0,35	0,08	1,68	2,40	0,09	0,09	0,09	0,36	0,24	0,86	0,11	0,09	0,41	0,11	0,03	0,44	0,23	0,16				
24	Чернівці	0,42	0,05	0,03	0,18	0,03	1,32	0,16	0,06	0,02	0,21	0,49	0,05	0,09	0,05	0,21	0,02	0,04	0,83	0,13	0,04	0,03	0,75	0,07			
25	Чернігів	0,22	0,16	0,08	0,40	0,09	0,07	2,48	0,17	0,05	0,09	0,09	0,08	0,11	0,25	0,12	0,03	0,38	0,09	0,08	0,18	0,06	0,14	0,40	0,06		

*на основі значень індексу сили взаємодії регіонів, кольором виділяється зростання сили взаємодії відповідно від світлого до темного

Додаток О

Таблиця О1

Оцінка потенціалу інноваційного розвитку регіонів

Регіони	Обсяг реалізованої інноваційної продукції, що є новою для ринку	Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктів господарювання за регіонами у 2013 році	Частка інноваційної продукції регіону
Автономна РК	463937,7	100535,8	4,615
Вінницька	483441,6	59903,1	8,070
Волинська	154370,4	62540,2	2,468
Дніпропетровська	668532,8	462332,3	1,446
Донецька	1186395,8	597195,6	1,987
Житомирська	13091,5	37970,0	0,345
Закарпатська	96085,2	36977,5	2,598
Запорізька	568340,8	124887,0	4,551
Івано-Франківська	474787,9	53704,3	8,841
Київська	298761,6	246177,7	1,214
Кіровоградська	34185,8	50941,0	0,671
Луганська	1156479,4	115668,1	9,998
Львівська	123734,2	144168,0	0,858
Миколаївська	473115,1	60505,6	7,819
Одеська	551550,2	151549,3	3,639
Полтавська	839961,6	120084,0	6,995
Рівненська	12055,0	33761,1	0,357
Сумська	91731,5	39266,1	2,336
Тернопільська	16939,2	54943,6	0,308
Харківська	1064285,6	184605,7	5,765
Херсонська	208293,2	32571,7	6,395
Хмельницька	1269,3	41791,0	0,030
Черкаська	104373,0	69263,7	1,507
Чернівецька	-	18875,0	-
Чернігівська	62217,3	39254,4	1,585
Київ	1987755,8	1381643,1	1,439
Севастополь	266,3	16538,2	0,016